

Uniwersytet Papieski Jana Pawła II w Krakowie
Wydział Historii i Dziedzictwa Kulturowego

Tomasz Podgórny

Tradycje posiadania współczesnej broni palnej w Polsce w latach 1918–2015 ze szczególnym
uwzględnieniem kolekcjonerstwa broni

Rodzaj pracy: magisterska

Promotor: ks. prof. dr hab. Józef Marecki

Seminarium z Historii Najnowszej, Nowożytnej i

Archiwistyki

Kraków 2015

Opis bibliograficzny pracy

Tomasz Podgórný, Tradycje posiadania współczesnej broni palnej w Polsce w latach 1918–2015 ze szczególnym uwzględnieniem kolekcjonerstwa broni, praca magisterska napisana pod kierunkiem ks. prof. dr. hab. Józefa Mareckiego, Kraków, UPJPII, 2015, s. 149 + aneks s. 3.

Abstrakt

W pracy omówiono tradycje posiadania współczesnej broni palnej w Polsce w latach 1918–2015. Przedstawiono społeczną i kulturową rolę broni z uwzględnieniem drogi jej rozwoju, powiązaniami z tradycją i historią Polski oraz dyskusji publicznej na temat dostępu do broni. Opisano zagadnienia prawne oraz praktyczne związane z posiadaniem broni palnej. Odrębne miejsce poświęcono kolekcjonerstwu broni palnej: jego dziejom, aspektom praktycznym oraz powiązaniom z naukami pomocniczymi historii. Celem pracy było ukazanie tradycji posiadania broni palnej w Polsce oraz wartości historycznej broni. Wykorzystano materiały źródłowe (118 pozycji), relacje (2 pozycje), oraz pozycje bibliograficzne (215 pozycji).

Słowa kluczowe:

- a) imienne: Samuel Colt, Robert Adams, John Browning, Ludwik Mierosławski, Cecilia Malmström, Waldemar Nowakowski, Stanisław Wcisło, Emil Wałęga;
- b) rzeczowe: broń palna, reglamentacja broni, nauki pomocnicze historii, kolekcjonerstwo, źródło historyczne;
- c) geograficzne: Polska, Kraków, Niemcy, Czechy, Kanada.

Pragnę złożyć serdeczne podziękowanie wszystkim osobom, które przyczyniły się do powstania tej pracy, a w szczególności ks. prof. dr. hab. Józefowi Mareckiemu za udzielenie cennych wskazówek i wsparcie, p. Jerzemu Cieśli z Ruchu Obywatelskiego Miłośników Broni oraz podinsp. Mirosławowi Mrozowi z Wydziału Postępowań Administracyjnych Komendy Wojewódzkiej Policji w Krakowie za udostępnienie istotnych materiałów i udzieloną pomoc merytoryczną, dr. Januszowi Kamockiemu, p. Emilowi Wałędze i p. Michałowi Dzięwulskiemu ze Stowarzyszenia Miłośników Dawnej Broni i Barwy oraz Członkom Małopolskiego Stowarzyszenia Strzelców i Kolekcjonerów Militariów za okazane zaufanie, życzliwość i poświęcony mi czas.

Spis treści

Wykaz skrótów.....	5
Wstęp.....	6
Rozdział I: Społeczna i kulturowa rola broni palnej	15
1.1. Rozwój współczesnej broni palnej	15
1.2. Broń palna w polskiej tradycji i kulturze	25
1.3. Publiczny dyskurs o dostępie do broni palnej	35
Rozdział II: Prawne i praktyczne aspekty posiadania broni palnej	48
2.1. Okres II Rzeczypospolitej	48
2.2. Czasy reżimu hitlerowskiego i komunistycznego	59
2.3. Okres III Rzeczypospolitej.....	72
Rozdział III: Kolekcjonerstwo broni palnej.....	87
3.1. Broń palna jako obiekt kolekcjonerski i źródło historyczne	87
3.2. Zarys dziejów kolekcjonerstwa broni palnej i prawodawstwa w tym zakresie	97
3.3. Praktyczne aspekty kolekcjonerstwa broni palnej.	109
Zakończenie	121
Bibliografia.....	125
Aneks: Słownik terminów bronioznawczych użytych w pracy	150

Wykaz skrótów

AK	Armia Krajowa
ANKr	Archiwum Narodowe w Krakowie
CLKP	Centralne Laboratorium Kryminalistyczne Policji
KGP	Komenda Główna Policji
KWP	Komenda Wojewódzka Policji
LWP	Ludowe Wojsko Polskie
MO	Milicja Obywatelska
pp	pułk piechoty
PRL	Polska Rzeczpospolita Ludowa
PZŁ	Polski Związek Łowiecki
PZSS	Polski Związek Strzelectwa Sportowego
ROMB	Ruch Obywatelski Miłośników Broni
SB	Służba Bezpieczeństwa
UB	Urząd Bezpieczeństwa
WPA	Wydział Postępowań Administracyjnych

Wstęp

Od zarania dziejów broń odrywała w szczególną rolę w historii i kulturze wszystkich cywilizacji. Jako narzędzie prowadzenia wojen, zdobywania pożywienia, symbol godności i statusu, była i jest obecna w wielu przejawach egzystencji społeczeństw i narodów. Wywołuje ożywione dyskusje i stanowi przedmiot polityki wewnętrznej i zewnętrznej państw. Stanowi istotny wskaźnik w zakresie relacji społecznych, kształtowania się postaw obywatelskich, kultury prawnej, czy wreszcie przeobrażeń ustrojowych i ideologicznych. Analiza recepcji, funkcji zarówno samej broni jako przedmiotu i symbolu, jak też tradycji jej posiadania i reglamentacji daje wyjątkową możliwość poznania przeszłości jako ciągu faktograficznego, ale również wniknięcia w stosunki międzyludzkie, mentalność zbiorowości i poszczególnych jej członków, rolę i fundamenty aparatu władzy. Doświadczenie to jest tym cenniejsze, bowiem w sposób niezwykle wyraźny ukazuje powiązania i ciągłość między przeszłością a teraźniejszością, między dawnymi a obecnymi systemami społeczno-politycznymi.

Celem niniejszej pracy było przedstawienie tradycji posiadania współczesnej broni palnej w Polsce w latach 1918–2015 ze szczególnym uwzględnieniem kolekcjonerstwa broni. Do podjęcia tego zagadnienia skłoniły autora osobiste zainteresowania w zakresie kolekcjonerstwa broni palnej i doświadczenia w opracowaniu naukowym eksponatów zabytkowej broni palnej. Nie bez znaczenia pozostaje także fakt posiadania własnej kolekcji broni palnej oraz zaangażowania w środowiskach i organizacjach działających na rzecz odbudowy kultury posiadania broni palnej w naszym kraju. W wielu publikacjach, polemikach, orzeczeniach sądów i organów administracyjnych dotyczących problematyki broni palnej częstokroć podnoszony jest głos, iż w Polsce nie ma i nie było tradycji posiadania broni przez osoby prywatne, a jej ścisła reglamentacja jest trwale ugruntowana. Także i te stwierdzenia stały się dla autora bezpośrednią motywacją do podjęcia badań nad przedmiotowym zagadnieniem.

Tematyka broni palnej i jej posiadania jest bardzo szeroka, z tego względu koniecznym stało się przyjęcie pewnych cezur zawężających zakres prezentowanej pracy. Pierwszą z nich jest ograniczenie chronologiczne obejmujące lata 1918–2015. W 1918 roku

Polska odzyskała niepodległy byt i możliwość samodzielnego kształtowania prawodawstwa związanego z dostępem do broni palnej. Polska państwowość na przestrzeni XX i XXI wieku przechodziła wielorakie przeobrażenia, włącznie z utratą integralności terytorialnej w latach 1939–1989, transformacją ustrojową po 1989 roku i akcesją do Wspólnoty Europejskiej w 2003 roku. Koniecznym było więc doprowadzenie niniejszego studium aż po czasy współczesne, bowiem proces zmian w kwestiach związanych z posiadaniem broni ma charakter dynamiczny, uzależniony od wielu czynników i trwa także w chwili obecnej. Druga cezura ma charakter rzeczowy i dotyczy ograniczenia ram przedmiotowych pracy do broni współczesnej znajdującej się w dyspozycji osób prywatnych. Przyjęto, iż bronią współczesną jest broń palna, w której budowie zastosowano nowoczesne rozwiązania konstrukcyjne, a więc powstała w latach siedemdziesiątych XIX wieku i późniejszych¹. Cechą charakterystyczną takiej broni jest fakt, iż poza wartością kolekcjonerską, zabytkową, posiada ona pełną wartość użytkową, bojową. Stanowi to przyczynę jej odmiennej recepcji przez czynniki państwowe i społeczeństwo, aniżeli broni dawnej, której wartość użytkowa jest dalece ograniczona. Kolejną ramą rzeczową pracy stała się kwestia własności broni. Badania zawężono do tradycji posiadania broni palnej przez osoby prywatne, bowiem to właśnie zagadnienie budzi, najwięcej kontrowersji oraz stanowi najbardziej jaskrawy wyróżnik pozwalający na analizę poszczególnych form ustrojowo-społecznych. Tematyka broni służbowej, poza nielicznymi wyjątkami, mającymi znaczenie dla prezentacji ogólnej kultury posiadania broni w danym okresie, nie była podejmowana z uwagi na odmienne regulacje prawne w tym zakresie.

Szczególną formą posiadania współczesnej broni palnej jest jej kolekcjonerstwo. Wiąże się ono z naturalnym dążeniem do posiadania jak największej liczby egzemplarzy broni, która z punktu widzenia prawnego stanowi przedmiot reglamentowany. Sytuacja ta stawia więc kolekcjonerstwo broni w opozycji do systemów ustrojowych, które dążą do maksymalnego ograniczenia ilości broni palnej znajdującej się w rękach prywatnych. Sam przedmiot zainteresowania tej dziedziny kolekcjonerstwa – współczesna broń palna – łączy w sobie dwie cechy: z jednej strony jest zabytkiem, dobrem kultury, a z drugiej przedmiotem użytkowym, zachowującym pełnię swych właściwości bojowych. Kolekcjonerstwo broni palnej stanowi dla organizacji państwowej swego rodzaju wyzwanie oraz miarę dojrzałości i

¹ Dokładną specyfikację tych rozwiązań oraz ich ewolucji autor zawarł w części pracy zatytułowanej *Rozwój współczesnej broni palnej*.

zaufania względem obywateli. Od dojrzałości tej zależy recepcja broni przez organy państwa: mogą one widzieć w niej obiekt o wartości historycznej, kolekcjonerskiej, a mogą dopatrywać się w każdym jej egzemplarzu zagrożenia dla własnego bytu.

W celu ukazania pełnego obrazu tradycji posiadania współczesnej broni palnej w Polsce w latach 1918–2015 konieczne stało się postawienie szeregu pytań badawczych: jaka była droga rozwojowa współczesnej broni palnej na tle historycznym i społecznym oraz czy istnieją jednoznaczne kryteria pozwalające odróżnić ją od broni dawnej? Jaka była rola społeczna i kulturowa broni w minionych epokach historycznych? Jak wyglądał i jak wygląda obecnie dyskurs o dostępie do broni palnej? Jak przedstawiała się praktyka i prawodawstwo związane z reglamentacją broni palnej na przestrzeni XX i XXI wieku? Jaka jest rola i miejsce kolekcjonerstwa broni oraz samej broni palnej jako źródła historycznego w naukach pomocniczych historii? W jaki sposób przebiegał rozwój kolekcjonerstwa broni palnej na ziemiach polskich oraz jakie problemy praktyczne są z nim związane? Rozważania te pozwalają na podjęcie analizy zagadnienia znacznie bardziej głębszego: w jaki sposób dostęp do broni palnej staje się narzędziem polityki rządów i jakie są cechy charakteryzujące reglamentację w tym zakresie w różnych systemach społeczno-politycznych?

Pełnej odpowiedzi na tak przedstawione problemy badawcze próżno szukać w dotychczas wydanych opracowaniach. Tematyka tradycji posiadania broni palnej w Polsce, jako zjawiska funkcjonującego w przestrzeni historycznej, socjologicznej, politycznej, nie była do tej pory poruszana w sposób całościowy w publikacjach naukowych. Również zagadnienie kolekcjonerstwa współczesnej broni palnej nie było w żaden sposób badane. Jedynymi wydawnictwami w pewien sposób dotykającymi problemu są opracowania zawierające analizę aktów prawnych dotyczących reglamentacji broni palnej². Jest to jednakże tylko wybrany, spośród wielu innych, aspekt tradycji dostępu do broni palnej. Na pełny obraz tego zjawiska składają się bowiem również zagadnienia stosowania norm legislacyjnych w praktyce, polityki państwa, recepcji społecznej broni palnej i dostępu doń, wpływu przemian ustrojowych i mentalnych oraz wiele innych kwestii. Z uwagi na aktualność problematyki, niezwykle ożywiony rozwój i działalność środowisk

² J. Kasprzak, W. Brywczyński, *Nielegalne posiadanie broni i amunicji. Studium prawnokryminalistyczne*, Białystok 2013; P. Podsiedlik, *Zagadnienia administracyjno-prawne posiadania broni palnej w Polsce. Posiadanie broni palnej w ujęciu ewolucyjnym*, Katowice 2010; M. Filar, *Prawo posiadania broni palnej jako obywatelskie prawo podmiotowe*, „Państwo i Prawo”, nr 5 (615): 1997, s. 41–53.

opowiadających się za normalizacją dostępu do broni palnej dla osób prywatnych oraz wzrastające zainteresowanie kolekcjonerstwem broni pojawiają się liczne głosy w postaci artykułów prasowych, wpisów na forach internetowych i portalach, publikacji polemicznych, czy też referatów wygłaszanych w trakcie konferencji i sympozjów. Poza tymi ostatnimi, nie mają jednak one waloru naukowego, aczkolwiek stanowią ważny środek propagacji zagadnień związanych z bronią palną. Prezentowana praca, jako próba całościowego uchwycenia tradycji posiadania broni palnej oraz jej kolekcjonerstwa, jest więc w znacznej mierze pionierska.

O ile brak jest pozycji monograficznych traktujących o tradycji posiadania broni palnej w Polsce, o tyle echo zagadnień składających się na ten wieloaspektowy problem można odnaleźć nader często w różnorodnych opracowaniach dotyczących tematyki bardziej lub mniej związanej z przedmiotem niniejszych rozważań. Zagadnienia związane z regulacjami prawnymi dostępu do broni palnej poruszają J. Kasprzak i W. Brywczyński³, a także P. Podsiedlik⁴. Temat ten był również podejmowany w licznych artykułach na łamach czasopism prawniczych m.in. przez A. Herzoga⁵, K. Gorazdowskiego i A. Nowaka⁶, M. Filara⁷. Z kolei problematyka techniczna i historyczna związana z rozwojem broni palnej szeroko omawiana jest w publikacjach uznanych na świecie ekspertów w dziedzinie bronioznawstwa: E. C. Ezella⁸, J. Lugs⁹, J. Balcar¹⁰, a także polskich autorów: J. Wolframa¹¹, W. Czarniawskiego¹², S. Bidzińskiego¹³. Związaną z posiadaniem broni palnej

³ J. Kasprzak, W. Brywczyński, *Nielegalne posiadanie ...*

⁴ P. Podsiedlik, *Zagadnienia administracyjno-prawne ...*

⁵ A. Herzog, *Ustawa o broni i amunicji po nowelizacji*, „Prokuratura i Prawo”, nr 10: 2011, s. 64–82.

⁶ K. Gorazdowski, A. Nowak, *Wątpliwości wokół pojęcia broni palnej pozbawionej cech użytkowych*, „Prokuratura i Prawo”, nr 6: 2004, s. 159–166.

⁷ M. Filar, *Prawo posiadania ...*

⁸ E. C. Ezell, *Handguns of the world. Military revolvers and self-loaders from 1870–1945*, New York 1993.

⁹ J. Lugs, *Handfeuerwaffen. Systematischer Überblick über die Handfeuerwaffen und ihre Geschichte*, Berlin brw.

¹⁰ J. Balcar, *Pistole P.38 a její výroba ve firmě Spreewerk Hradec nad Nisou*, Praha 2010; tenże, *Samonabijeci pistole nemeckých ozbrojených sil 1933-1945*, Plzeň 2010.

¹¹ J. Wolfram, *Broń strzelecka armii niemieckiej 1871–1945. Część I. Pistolety i rewolwery*, Gdańsk 2007; tenże, *Pistolet służbowy P.08 Parabellum*, Warszawa 2005.

¹² W. Czarniawski, *Amunicja wojskowa 1840–1870*, Lublin 2010.

¹³ S. Bidziński, *Mechanicy i styliści. Historia i praktyka rewolweru i pistoletu XIX i XX stulecia*, Wrocław 1996.

kwestię obrony koniecznej porusza M. Szafraniec¹⁴. Kulturowa rola broni na tle historii Polski podjęta została przez S. Kobielskiego¹⁵, Z. Żygulskiego¹⁶, Z. Dolczewskiego i R. Sobczak-Jaskólską¹⁷.

Ważnym źródłem do poznania prawodawstwa związanego z dostępem do broni palnej są akty prawne publikowane w *Powszechnym dzienniku praw państwa i rządu dla Cesarstwa Austriackiego*¹⁸, *Dzienniku Praw*¹⁹, *Dzienniku Ustaw*²⁰, *Dzienniku Rozporządzeń dla Generalnego Gubernatorstwa*²¹, a także zarządzenia niższego szczebla znajdujące się w *Monitorze Polskim*²² oraz dziennikach urzędowych poszczególnych resortów²³. W zakresie praktyki związanej z wydawaniem pozwoleń na broń nieocenioną pomocą są akta postępowań prowadzonych przez organy administracyjne w sprawach wniosków o wydanie pozwoleń. Akta dotyczące okresu 1918–1945 z obszaru działania Starosty Krakowskiego dostępne są w całości w Archiwum Narodowym w Krakowie²⁴, natomiast akta późniejsze, z obszaru podległego organom szczebla wojewódzkiego Milicji Obywatelskiej i Policji, znajdują się w Archiwum Komendy Wojewódzkiej Policji w Krakowie oraz w Wydziale Postępowań Administracyjnych Komendy Wojewódzkiej Policji w Krakowie. Do materiałów

¹⁴ M. Szafraniec, *Przekroczenie granic obrony koniecznej w polskim prawie karnym*, Zakamycze 2004.

¹⁵ S. Kobielski, *Polska broń. Broń palna*, Wrocław 1975.

¹⁶ Z. Żygulski, *Polska. Broń wódzów i żołnierzy*, Kraków brw.

¹⁷ Z. Dolczewski, R. Sobczak-Jaskulska, *Myslistwo jako styl życia*, Poznań 1999.

¹⁸ Patent cesarski z dnia 24 października 1852 r. obejmujący postanowienia o fabrykacji, obrocie i posiadaniu broni i przedmiotów amunicyjnych, tudzież o noszeniu broni, *Powszechny dziennik praw państwa i rządu dla cesarstwa austriackiego*, część 67 poz. 223 § 32–33.

¹⁹ Dekret o nabywaniu i posiadaniu broni i amunicji z 25 stycznia 1919 roku, *Dziennik Praw* nr 9 z 1919 r. poz. 123.

²⁰ Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 27 października 1932 roku Prawo o broni, amunicji i materiałach wybuchowych, *Dz. U.* 1932 nr 94 poz. 807.

²¹ Rozporządzenie o posiadaniu broni w Generalnym Gubernatorstwie, *Dziennik Rozporządzeń dla Generalnego Gubernatorstwa* z 1941 r. nr 111, s. 662.

²² Zarządzenie Ministra Bezpieczeństwa Publicznego z dnia 14 czerwca 1945 roku w sprawie zezwolenia na posiadanie broni (M.P. z 1945 r. nr 10 poz. 39).

²³ Okólnik Nr 98 z dnia 29 sierpnia 1924 roku Nr BP 3289 do wszystkich PP. Wojewodów, P. Delegata Rządu w Wilnie i P. Komisarza Rządu na m. st. Warszawę w sprawie nabywania broni i amunicji przez osoby wojskowe i funkcjonariuszy policji państwowej, *Dziennik Urzędowy Ministerstwa Spraw Wewnętrznych* z 1924 r. nr 2-6 poz. 119.

²⁴ Archiwum Narodowe w Krakowie (ANKr), sygn. SMK 405–408; tamże, sygn. . StGKr 518–524.

przechowywanych w Archiwum Komendy Wojewódzkiej Policji w Krakowie autor, mimo starań, nie uzyskał dostępu. Akta bieżące dotyczące osób posiadających pozwolenia na broń znajdujące się w Wydziale Postępowań Administracyjnych Komendy Wojewódzkiej Policji w Krakowie zostały udostępnione autorowi dzięki uprzejmości Kierownika Sekcji do spraw Pozwoleń na Broń podinsp. M. Mroza w postaci wyboru siedmiu przykładowych, zanonimizowanych teczek. Zostały one przekazane autorowi w formie fotokopii i nie jest możliwe ustalenie ich sygnatur ani personaliów osób, których dotyczą. Z tego względu na potrzeby niniejszego opracowania zostały umownie oznaczone numerami od 1 do 7²⁵. Wykorzystane zostały także materiały z postępowania dotyczącego wydania pozwolenia na broń autorowi pracy²⁶. Politykę organów administracyjnych oraz wymiaru sprawiedliwości w zakresie dostępu do broni palnej doskonale ukazuje korespondencja Komendanta Głównego Policji²⁷, Komendantów Wojewódzkich Policji²⁸, Centralnego Laboratorium Kryminalistycznego Policji²⁹, a także wyroki sądów powszechnych³⁰ i administracyjnych³¹ oraz akta prokuratorskie³². Materiały te uzyskano dzięki uprzejmości p. J. Cieśli z Ruchu Obywatelskiego Miłośników Broni. Szczególną wartość posiadają relacje ustne oraz materiały wspomnieniowe bezpośrednich uczestników zdarzeń historycznych, osób będących świadkami przeobrażeń kultury posiadania broni na przestrzeni XX i XXI wieku³³.

²⁵ Wydział Postępowań Administracyjnych Komendy Wojewódzkiej Policji w Krakowie (WPA KWP w Krakowie), brak sygn., Akta posiadaczy broni, Teczki 1–7.

²⁶ Tamże, brak sygn. Akta posiadaczy broni, Teczka dotycząca Tomasza Podgórnego.

²⁷ Gabinet Komendanta Głównego Policji, kanc. sygn. Gpl-5273/381/13/MA/MŚ, Pismo Naczelnika Wydziału Legislacji do Dyrektora Biura Prewencji i Ruchu Drogowego KGP z dnia 18 października 2013 r.

²⁸ Komenda Wojewódzka Policji w Radomiu, kanc. sygn. PA-8903/8817/12, Pismo Naczelnika Wydziału Postępowań Administracyjnych do Wydziału Nadzoru nad Specjalistycznymi Uzbrojonymi Formacjami Ochronnymi z 23 marca 2012 r.

²⁹ Komenda Główna Policji Centralne Laboratorium Kryminalistyczne, kanc. sygn. H-L-II-1122/1062/09, Stanowisko w sprawie karabinków Works 11 i Works 11S.

³⁰ Sąd Okręgowy w Siedlcach, sygn. akt II Ka 408/13, Wyrok z dnia 13 września 2013 r.

³¹ Wojewódzki Sąd Administracyjny w Warszawie, sygn. akt II SA/Wa 519/13, Wyrok z dnia 22 maja 2013 r.

³² Prokuratura Rejonowa w Wejherowie, sygn. akt 2 Ds. 95/13, Opinia biegłego na temat przedmiotów okazanych biegłemu do oceny z dnia 24 czerwca 2013 r.

³³ Relacja ustna dr. J. Kamockiego, Kraków, 21 V 2014 r., nagranie w posiadaniu autora pracy; Relacja p. Emila Wałęgi, Marszowice, 16 X 2014 r., nagranie w posiadaniu autora pracy; S. Dąbski, *Egzekutor*, Warszawa 2010; S. Piasecki, *Dla honoru organizacji*, Wrocław 1990.

W pracy szeroko wykorzystano materiały opublikowane w Internecie. Są to zarówno artykuły³⁴, głosy polemiczne³⁵, jak i wypowiedzi, dyskusje na forach internetowych³⁶. W chwili obecnej Internet jest najważniejszym i najszybciej rozwijającym się miejscem publicznej wymiany myśli, poglądów i informacji. Z tego też względu to właśnie w sieci znajdują swe odbicie różnorakie zdania i argumenty związane z dyskusją o dostępie do broni palnej. Jest to także często jedyne miejsce publikacji wiadomości dotyczących wydarzeń, spraw, zwłaszcza o charakterze lokalnym³⁷. Ponadto Internet stał się ośrodkiem i środkiem konsolidacji środowisk strzeleckich, kolekcjonerskich i innych, które prowadzą działalność na rzecz popularyzacji i normalizacji dostępu do broni w Polsce³⁸.

W pierwszej części pracy omówiono fundamentalne dla dalszych rozważań zagadnienia. Przedstawiono drogę rozwoju współczesnej broni palnej na tle wydarzeń historycznych i czynników społecznych oraz podjęto próbę określenia granicy chronologicznej i cech konstrukcyjnych wyróżniających broń współczesną. Dzięki temu Czytelnik zyskuje niezbędną wiedzę o współczesnej broni palnej jako przedmiocie dalszej części opracowania. Następnie omówiono rolę broni w polskiej tradycji i kulturze, przedstawiając ją w porządku chronologicznym od zarania państwowości, aż po zakończenie I wojny światowej, co pozwala lepiej zrozumieć procesy dziejowe mające wpływ na postrzeganie broni w późniejszym okresie. Z kolei przedstawienie publicznej dyskusji o dostępie do broni palnej ma na celu zapoznanie Czytelnika z głosami podnoszonymi zarówno *za*, jak i *przeciw* możliwości posiadania broni przez osoby prywatne. Skonfrontowane zostały one z sytuacją faktyczną, danymi statystycznymi, wydarzeniami i procesami zachodzącymi w różnych uwarunkowaniach. Podniesiono także kwestie manipulacji medialnej i wykorzystania tematu dostępu do broni palnej jako narzędzia walki politycznej.

Zasadnicza część pracy zawiera omówienie norm prawnych związanych z regulacją w zakresie posiadania broni palnej przez osoby prywatne, stosowania tych uregulowań w praktyce oraz samego zjawiska posiadania broni od momentu odzyskania przez Polskę

³⁴ M. Czerwiński, *Pistolet P38*, <http://bronibarwa.org.pl/marcin-czerwinski-pistolet-p38/> [odczyt: 14 V 2015 r.].

³⁵ R. Kawalec, *W obronie broni*, <http://wolnemedi.net/historia/w-obronie-broni/> [odczyt: 1 IV 2015 r.].

³⁶ *Działania EU ograniczające prawa strzelców i rynek broni*, <http://bron.iweb.pl/viewtopic.php?t=110771> [odczyt: 1 IV 2015 r.].

³⁷ *Muzeum pełne broni. Nie miało żadnych pozwoleń?*, <http://www.lublin112.pl/muzeum-pelne-broni-mialo-zadnych-pozwolen/> [odczyt: 19 V 2015 r.].

³⁸ *Wiadomości z 2012 r.*, <http://www.romb.org.pl/?id=85> [odczyt: 8 IV 2015 r.].

niepodległości w 1918 roku po czasy współczesne. Okres ten podzielono umownie na trzy zakresy chronologiczne, w których zagadnienia reglamentacji i kultury posiadania broni przedstawiały się w sposób skrajnie odmienny. W czasach II Rzeczypospolitej, a więc w latach 1918–1939, dostęp do broni palnej był niemal powszechny, a Państwo Polskie świadomie budowało kulturę posiadania i posługiwania się bronią oraz dążyło do militaryzacji społeczeństwa. Działaniom tym kres położyła okupacja ziem polskich przez Niemców i Sowieców, która, w tym ostatnim przypadku, trwała aż do 1989 roku. Posiadanie broni przez osoby narodowości polskiej zostało prawie całkowicie zakazane, jednocześnie stała się ona domeną popleczników obu totalitaryzmów. System nazistowski i komunistyczny prowadziły szeroko zakrojoną akcję propagandową mającą na celu zdeprecjonowanie broni w świadomości społecznej. Ważną rolę odgrywało nielegalne posiadanie broni, która była narzędziem walki z okupantami. Ostatnim z omówionych okresów jest czas po tzw. transformacji ustrojowej w 1989 roku. Cechuje się on zachowaniem ciągłości personalnej i mentalnej w systemie władzy, a co za tym idzie podobną recepcją i stosowanymi rozwiązaniami spraw związanych z posiadaniem broni przez osoby prywatne w porównaniu do reżimu komunistycznego. Odbudowa kultury posiadania broni, rozpoczęta na dobrą sprawę dopiero w drugiej dekadzie XXI wieku, następuje w sposób bardzo powolny.

W ostatniej części pracy przedstawiono obraz kolekcjonerstwa współczesnej broni palnej. Poruszono zagadnienia związane z zakresem zainteresowań kolekcjonerstwa broni, jego aspiracjami do rangi nauki pomocniczej historii, wartości zbiorów broni palnej jako źródła historycznego. Omówiono podstawy prawne gromadzenia kolekcji broni palnej na przestrzeni XX i XXI wieku, a także dzieje polskiego kolekcjonerstwa z uwzględnieniem przeobrażeń organizacyjnych, zmian w charakterze zbiorów, wzrostu zainteresowania tą formą realizacji pasji i zainteresowań w ostatnim czasie. Osobne miejsce poświęcono praktycznym aspektom kolekcjonerstwa broni palnej, a więc sprawom związanym z uzyskaniem pozwolenia na broń palną w celu kolekcjonerskim, przechowywaniem i ekspozycją zbiorów, ich konserwacją i opracowaniem. W części tej zawarto również porady dotyczące zakupu broni, oceny jej wartości, a także prawnych procedur związanych z legalizacją broni znalezionej, otrzymanej w darowiźnie oraz założenia i prowadzenia prywatnego muzeum. Aby ułatwić Czytelnikowi zrozumienie specjalistycznych terminów z zakresu bronioznawstwa, w aneksie zamieszczono słownik zawierający ich wyjaśnienie.

Autor żywi nadzieję, iż zamiar przybliżenia tradycji posiadania broni palnej w Polsce oraz jej kolekcjonerstwa choć w części mu się powiódł, a niniejsza praca będzie głosem przemawiającym za koniecznością odbudowy kultury posiadania broni oraz świadczącym, iż broń palna i tradycja jej posiadania przez obywateli są głęboko zakorzenione w dziejach naszego narodu. Oby stała się także zachętą i pomocą dla osób rozpoczynających swoją przygodę z kolekcjonerstwem współczesnej broni palnej.

Rozdział I:

Spoleczna i kulturowa rola broni palnej

Bodaj we wszystkich kręgach cywilizacyjnych są obecne przedmioty, które, prócz roli czysto użytkowej, materialnej, z czasem nabrały również znaczenia pozawerbalnego, symbolicznego. Często rzecz taka, utraciwszy całkowicie lub częściowo swą wartość praktyczną, egzystuje nadal w kulturze w swym transcendentalnym wymiarze jako artefakt magiczny, kultowy, ceremonialny niosąc z sobą silny ładunek semiotyczny. Bez wątplenia do takich przedmiotów można zaliczyć broń. Obecna we wszystkich obszarach kulturowych, znana od zarania ludzkości, przechodziła w swych dziejach liczne przeobrażenia. Zmieniał się jej wygląd, zasada działania, skuteczność, lecz elementarny cel pozostawał zawsze ten sam: zabicie, bądź obez władanie drugiego człowieka lub zwierzęcia. W ciągu tysięcy lat na trwałe zakorzeniła się w świadomości i podświadomości ludzi, nabrała wielu znaczeń symbolicznych, stała się archetypem, obok którego nie sposób przejść obojętnie. Broń we współczesnym świecie jest obecna w różnych formach, począwszy do najprymitywniejszych rodzajów broni białej, a skończywszy na nowoczesnej broni palnej. Także stosunek ludzi, grup społecznych, władz jest do niej różny i warunkowany przez wiele czynników.

1.1 Rozwój współczesnej broni palnej

Początki broni palnej w Europie związane są z wynalezieniem lub sprowadzeniem prochu czarnego i sięgają przełomu wieków XIII i XIV³⁹. W przeciągu średniowiecza i epoki

³⁹ Po raz pierwszy proch czarny został zastosowany w Chinach w X wieku. Z tego okresu pochodzą również pierwsze wzmianki o użyciu mieszanin prochowych w Bizancjum. Nierozstrzygnięta pozostaje kwestia, czy zostały one sprowadzone z Chin drogą handlowo-dyplomatyczną, czy zostały odkryte niezależnie w basenie Morza Śródziemnego i przeniesione dalej na kontynent europejski (por. W. B. Wilinbachow, *Wynalezienie prochu i początki jego zastosowania do celów wojennych* [w:] „Studia i materiały do historii wojskowości”, 1960: t. 6, z. 1, s. 293–304).

nowożytnej jej rozwój przebiegał bardzo wolno, a konstrukcje cechowała niska skuteczność, zawodność, mały zasięg, niewielka szybkostrzelność. We wczesnym okresie dominowała broń artyleryjska z zapłonem przytykowym – odpalana bezpośrednio żagwią lub rozżarzoną drutem. W połowie XV wieku opracowano zamek lontowy, który po raz pierwszy zastosowano w rusznicach. W początkach XVI wieku wynaleziono zamek kołowo-krzosowy, a pod koniec tego stulecia zamek skałkowy. To właśnie ten ostatni rozpowszechnił się najbardziej, ulegał ciągłym udoskonaleniom znajdując zastosowanie w muszkietach, pistoletach, flintach, a także mniej rozpowszechnionych rewolwerach i broni wielolufowej. Choć znane są pojedyncze egzemplarze luf gwintowanych pochodzące nawet z XV wieku, to ze względów technologicznych w zdecydowanym stopniu dominowała produkcja luf gładkich. Wszystkie ówczesne konstrukcje ładowane były odprzodowo całkowicie rozdzielnie lub za pomocą uprzednio przygotowanych *patronów* zawierających proch i kulę⁴⁰.

Dopiero wiek XIX przyniósł znaczny postęp w tej dziedzinie. Wiązało się to przede wszystkim ze znacznym rozwojem techniki w wyniku *rewolucji przemysłowej*⁴¹. Możliwym stało się udoskonalenie i upowszechnienie rozwiązań znanych już wcześniej, lecz niestosowanych lub stosowanych w ograniczonym zakresie ze względu na prymitywizm metod wytwórczości rzemieślniczej. Przede wszystkim jednak opracowano szereg zupełnie nowych konstrukcji, które całkowicie odmieniły oblicze broni palnej. Dzięki nim, w nieporównywalnym do poprzedniego okresu zakresie, zwiększono niezawodność, celność, szybkostrzelność i zalety taktyczne broni. To właśnie w XIX wieku, a szczególnie w drugiej połowie tego stulecia, zrodziła się większość rozwiązań technicznych, które z powodzeniem po dziś dzień stosowane są w dziedzinie konstrukcji broni strzeleckiej. Dość spojrzeć na zewnętrzny zarys i zasadę działania niektórych modeli pistoletów i karabinów z przełomu XIX i XX wieku, by stwierdzić, iż od współczesnych odpowiedników często różnią je jedynie kosmetyczne zmiany⁴².

Pierwszym krokiem milowym na drodze do unowocześnienia broni palnej było odkrycie inicjujących materiałów wybuchowych, a wśród nich szczególnie piorunianu rtęci w 1799 roku. Umożliwiło ono rozpoczęcie prób z innymi niż skałkowy sposobami zapłonu

⁴⁰ J. Szymczak, *Początki broni palnej w Polsce (1383-1533)*, Łódź 2004, s. 48–53; E. C. Ezell, *Handguns of the world ...*, s. 13–21.

⁴¹ Okres gwałtownych zmian technicznych, społecznych i gospodarczych, zapoczątkowany w XVIII wieku w Anglii i Szkocji (zob. E. J. Hobsbawm, *Wiek rewolucji: 1798–1848*, Warszawa 2013).

⁴² W. Czarniawski, *Amunicja wojskowa ...*, s. 5–8.

materiału miotającego. Już w 1807 roku Aleksander John Forsyth⁴³ opatentował zamek butelkowy, który opierał się na mechanicznym dozowaniu sproszkowanego piorunianu rtęci na panewkę. Był to jednak sposób zawodny, wymagający wyjątkowej dbałości o delikatną konstrukcję zamka. Kolejne konstrukcje (Bèrengera, Consolego i Augustina) zmierzały do zamknięcia substancji inicjującej w podłużnym zapłonniku, a następnie w okrągłej miseczce żelaznej lub miedzianej (Joshua Shaw). W latach 1818–1822 Joseph Manton i Joseph Egg po raz pierwszy zastosowali w pełni dopracowany kapiszon – miedziany kapturek wypełniony piorunianem rtęci nakładany na kominek z kanałem prowadzącym do komory dennej lufy. Uderzenie kurka w kapiszon powodowało detonację, przedostanie się ognia do ładunku prochowego i jego zapłon⁴⁴.

Dzięki oczywistym zaletom: prostocie obsługi, odporności na warunki atmosferyczne, niezawodności, możliwości miniaturyzacji, do końca lat trzydziestych XIX wieku broń z zamkiem kapiszonowym praktycznie wyparła z użytku inne konstrukcje. Jednocześnie następowało stopniowe przezbrajanie wojsk z karabinów gładkolufowych na gwintowane, zmniejszenie kalibru regulaminowych pocisków, a także rezygnacja z klasycznych kul na rzecz pocisków wydłużonych. Postęp technologiczny umożliwił produkcję luf gwintowanych dobrej jakości o powtarzalnych, precyzyjnie ustalonych wymiarach. Konieczne było opracowanie pocisków ściśle dopasowanych do średnicy lufy, zdolnych do maksymalnego jej uszczelnienia i wykorzystania ciśnienia gazów prochowych, a co za tym idzie zwiększających donośność, celność i zdolność rażenia broni⁴⁵.

Mimo, iż próby z pociskami o kształcie innym niż kulisty były prowadzone już od końca lat dwudziestych XIX wieku, to pierwsze udane pociski podłużne zastrzone z przodu zostały skonstruowane około 1840 roku. Uszczelnienie takich pocisków w lufie uzyskiwano przez umieszczanie w podstawie klinów mosiężnych lub miedzianych, specjalne pierścienie uformowane na bocznej powierzchni pocisku, bądź, jak w systemach de Thouvenina i Charrina, przez zastosowanie podłużnego trzpienia wystającego z komory prochowej, który wbijając się w podstawę pocisku zwiększał jego średnicę. Jednak przełom przyniosły dopiero

⁴³ Aleksander John Forsyth (1768–1843) – szkocki duchowny prezbiteriański, prowadził badania w zakresie chemii, mechaniki i broni strzeleckiej, wynalazca zapłonu perkusyjnego (zob. J. Lugs, *Handfeuerwaffen. Systematischer ...*, s. 561).

⁴⁴ R. Matuszewski, *Pistolety i rewolwery XVI–XIX wieku*, Warszawa 1998, s. 20–21; W. Czarniawski, *Amunicja wojskowa ...*, s. 24–25.

⁴⁵ W. Czarniawski, *Amunicja wojskowa ...*, s. 25–26.

pociski pomysłu Minié⁴⁶ (1849) i Burtona (1855), posiadające w części dennej wgłębienie, dzięki któremu pod wpływem ciśnienia gazów prochowych następowało rozparcie podstawy i uszczelnienie przewodu lufy. W następnych latach opracowano setki typów pocisków ekspansywnych, kompresyjnych oraz innych. Do ładowania broni używano gotowych nabojów zawierających pocisk i proch. Produkowane były one fabrycznie głównie w łuskach papierowych, a później także metalowych⁴⁷.

Wraz z rozwojem metod obróbki metali możliwe stało się skonstruowanie broni odtylcowej⁴⁸. W latach 1848–1865 opracowano szereg wzorów karabinów odtylcowych z zapłonem kapiszonowym. Równolegle powstawały pierwsze konstrukcje wykorzystujące scalony nabój z zapłonem wewnętrznym. Były to m.in. iglicówki Dreysego⁴⁹ wprowadzone w latach czterdziestych XIX wieku do uzbrojenia armii pruskiej. Pozostawały one jednak swego rodzaju nowością, bowiem większość armii europejskich konserwatywnie trwała przy broni z zapłonem kapiszonowym. Dopiero wojna prusko-austriacka w 1866 roku wykazała bezsprzeczną wyższość pruskich iglicówek o szybkostrzelności sześciu strzałów na minutę nad austriackimi odprzodowymi karabinami kapiszonowymi Lorenza zdolnymi oddać zaledwie trzy strzały w ciągu minuty. Karabiny Dreysego przyczyniły się do spektakularnego zwycięstwa nad Austriakami, skłaniając wszystkie znaczące armie do pospiesznego przebrojenia się w latach 1866–1870 na broń odtylcową zasilaną nabojem scalonym. To właśnie przełom lat sześćdziesiątych i siedemdziesiątych XIX wieku stał się rewolucyjny w

⁴⁶ Claude-Étienne Minié (1804–1879) – francuski oficer i konstruktor, twórca nowego typu pocisku ołowianego w kształcie cylindra ze stożkowym zakończeniem, który wykazał przewagę nad dotychczasową amunicją m.in. w wojnie krymskiej (zob. A. Leszczyński, *Jak kula i karabin zmieniły wojnę*, „Ale Historia”, nr 28: 2014, s. 5).

⁴⁷ W. Czarniawski, *Amunicja wojskowa ...*, s. 32–46. Co ciekawe m.in. zakłady Bartholow Cartridge Co. wytwarzały naboje ze sprasowanego prochu z przyklejonym pociskiem, a więc pierwowzór współczesnej amunicji bezłuskowej.

⁴⁸ Do broni odtylcowej można zaliczyć foglerze z przełomu XV i XVI wieku oraz pierwsze modele rewolwerów, jednak ze względu na prymitywizm ówczesnej metalurgii niemożliwe było skuteczne rozwiązanie problemu uszczelnienia połączenia lufy z komorą prochową i skonstruowanie sprawnego zamka.

⁴⁹ Johann Nikolaus von Dreyse (1787–1867) – niemiecki inżynier, konstruktor szeregu modeli broni palnej, w tym ładowanego odtylcowo karabinu przyjętego do uzbrojenia armii pruskiej (zob. J. Lugs, *Handfeuerwaffen. Systematischer ...*, s. 558).

dziedzinie unowocześnienia konstrukcji broni palnej i ich praktycznego wykorzystania, dając początek rozwiązaniom, które w podstawowym zamyśle nie uległy zmianom po dziś dzień⁵⁰.

Amunicja o zapłonie iglicowym posiadała szereg wad: papierową łuskę, która nie zapewniała odporności naboju na uszkodzenia mechaniczne i zawilgocenie, problem z uszczelnieniem pocisku, koniczność stosowania długiej, podatnej na złamanie iglicy, możliwość detonacji w czasie przechowywania lub transportu. Z tego względu nie ustawały wysiłki konstruktorów zmierzające do opracowania coraz to doskonalszych nabojów. W 1832 roku francuski rusznikarz Lefaucheux⁵¹ zastosował w broni myśliwskiej amunicję składającą się z kartonowej łuski osadzonej w mosiężnej podstawie zaopatrzonej w boczny sztyft pobudzający ładunek inicjujący⁵². Pierwszy całkowicie scalony, metalowy nabój z zapłonem wewnętrznym wprowadził w 1845 roku Louis Flobert⁵³. Była to amunicja bocznego zapłonu – piorunian rtęci umieszczony był w wystającej, poszerzonej kryzie podstawy łuski, a jego detonacja następowała po uderzeniu iglicy w dowolną część kryzy⁵⁴. Sam korpus łuski musiał być wykonany z cienkiej blachy mosiężnej, co nie pozwalało na stosowanie większych naważek prochu, ponadto wypełniona materiałem inicjującym kryza łuski była wrażliwa na bodźce mechaniczne⁵⁵.

Koncepcja trwałego osadzenia spłonki pośrodku podstawy łuski pojawiła się po raz pierwszy w amunicji śrutowej Potteta w 1855 roku. Na podobnej zasadzie opierały się naboje pomysłu Krnki, Morse'a, Boxera⁵⁶, jednak najbardziej udaną amunicję centralnego zapłonu

⁵⁰ W. Czarniawski, *Amunicja wojskowa ...*, s. 7, 47–55; R. Matuszewski, *Pistolety i rewolwery ...*, s. 24–25; R. Ford, *Historia broni maszynowej od roku 1860 do czasów współczesnych*, Warszawa 1999, s. 7–8.

⁵¹ Casimir Lefaucheux (1802–1852) – francuski rusznikarz, opracował własny system amunicji zespolonej oraz dostosowane doń karabin i rewolwer. Przyjęte przez niego rozwiązania stały się niezwykle popularne, stąd broń tego typu zwano *lefoszówkami* (zob. E. C. Ezell, *Handguns of the world ...*, s. 45–46).

⁵² Taka konstrukcja myśliwskiej amunicji śrutowej, po zmianie zapłonu na centralny, czego dokonał w 1855 roku Pottet, jest powszechnie wykorzystywana do dziś.

⁵³ Louis Auguste Nicolas Flobert (1819–1894) – francuski rusznikarz, konstruktor pierwszego udanego naboju z bocznym zapłonem, a także wielu modeli broni dostosowanej do tej amunicji (zob. J. Lugs, *Handfeuerwaffen. Systematischer ...*, s. 81).

⁵⁴ Taki sposób zapłonu używany jest we współczesnej małokalibrowej amunicji sportowej.

⁵⁵ W. Czarniawski, *Amunicja wojskowa ...*, s. 52–59; R. Matuszewski, *Pistolety i rewolwery ...*, s. 25–26; R. Ford, *Historia broni ...*, s. 8–9.

⁵⁶ Edward Mounier Boxer (1822–1898) – angielski oficer i konstruktor, główny inżynier Royal Arsenal, dokonał modyfikacji spłonki Berdana poprzez przeniesienie kowadełka z dna łuski do korpusu spłonki.

skonstruował Berdan⁵⁷ w 1865 roku. Jego nabój posiadał łuskę wytoczoną w całości z mosiądzu, z kryzą wystającą oraz osadzoną pośrodku podstawy spłonką. Amunicja tego typu w końcu lat sześćdziesiątych XIX wieku całkowicie wyparła z użytku wojskowego inne anachroniczne konstrukcje. Jedynie sporadycznie, np. w armii szwajcarskiej, stosowano nadal naboje boczego zapłonu. Kolejnym udoskonaleniem było wprowadzenie łusek z kryzą zwykłą, co stało się możliwe dzięki zwiększeniu precyzji wykonania komór nabojoych w broni. Aż do lat 1888–1891, kiedy na masową skalę zaczęto stosować prochy bezdymne, amunicja była elaborowana prochem czarnym. Po tym okresie możemy mówić o zakończeniu rozwoju konstrukcji nabojów do broni strzeleckiej, bowiem amunicja centralnego zapłonu, z łuską metalową wypełnioną prochem nitrocelulozowym i pociskiem o wydłużonym obrysie jest po dziś dzień typem najbardziej rozpowszechnionym⁵⁸.

Rodzajem broni, który w ciągu XIX wieku przeszedł najbardziej efektowny rozwój był bez wątpienia rewolwer. Koncepcja zwiększenia szybkostrzelności i niezawodności broni przez zastosowanie najpierw wiązki luf, a później wiązki obrotowych komór prochowych pojawiła się już w XVII wieku, jednak bariery techniczne stanęły na przeszkodzie do upowszechnienia się takich konstrukcji. Dopiero w 1818 roku stało się możliwe wyprodukowanie i opatentowanie pierwszego rewolweru skałkowego, jednak prawdziwy sukces odniósł rewolwer kapiszonowy pomysłu Samuela Colta⁵⁹. Opatentował on w 1835 roku w Anglii, a rok później także w Stanach Zjednoczonych nowatorski system umieszczenia kapiszonów z tyłu bębna, mechanizmu obrotu bębna i zatrzasku ustalającego

Początkowo rozwiązanie to było rzadko stosowane z uwagi na trudności w produkcji takich spłonek, jednak począwszy od połowy XX wieku jest to dominujący typ spłonki w amunicji cywilnej (zob. J. Lugs, *Handfeuerwaffen. Systematischer ...*, s. 82).

⁵⁷ Hiram Berdan (1824–1893) – oficer amerykański, inżynier i konstruktor, w czasie wojny secesyjnej organizował i dowodził regimentami strzelców wyborowych, opracował karabin nazywany jego imieniem oraz spłonkę do amunicji zespolonej, która stanowiła rewolucję w konstrukcji broni palnej (zob. J. Lugs, *Handfeuerwaffen. Systematischer ...*, s. 551–552).

⁵⁸ W. Czarniawski, *Amunicja wojskowa...*, s. 62–63; R. Ford, *Historia broni...*, s. 9–11.

⁵⁹ Samuel Colt (1814–1862) – amerykański wynalazca i producent broni palnej. Konstruował rewolwery kapiszonowe, które dzięki odpowiedniej organizacji i mechanizacji produkcji, a także reklamie i promocji zyskały znaczną popularność (zob. J. Lugs, *Handfeuerwaffen. Systematischer ...*, s. 556).

komorę w osi lufy, ponadto w 1839 roku zastrzegł rozwiązanie pobojażyka dźwigniowego służącego do nabijania komór prochowych umieszczonego pod lufą⁶⁰.

Po początkowych trudnościach ze zbytem i upadku pierwszej fabryki w Peterson rewolwery Colta zyskiwały coraz większą popularność. Była to pierwsza broń wytwarzana masowo z szerokim zastosowaniem maszyn, co znacznie obniżało koszty produkcji. W kolejnych latach Colt opracował nowe konstrukcje rewolwerów: *Dragon*, *Walker*, *Mounted Rifles*, *Navy*. Były to rewolwery z mechanizmem spustowym pojedynczego działania⁶¹, w przeciwieństwie do rewolwerów Roberta Adamsa⁶², w których w 1856 roku zastosowano po raz pierwszy mechanizm spustowy podwójnego działania⁶³. Autorem tego udoskonalenia był Frederick Beaumont. Kolejne etapy rozwoju tego rodzaju broni polegały na przystosowaniu jej do coraz nowocześniejszych typów amunicji, jednak w sposób zasadniczy konstrukcja rewolweru osiągnęła doskonałość techniczną w drugiej połowie XIX wieku⁶⁴.

Podczas, gdy rewolwer przeżywał okres swej największej świetności, rodził się nowy rodzaj broni – wielostrzałowy pistolet⁶⁵. Początkowo zwiększenie szybkostrzelności pistoletów realizowano przez zdublowanie luf, rozwiązanie takie stosowano często w tzw. *króciach* – stosunkowo niewielkich rozmiarów broni do ochrony osobistej i walki na najbliższych dystansach. Późniejsze konstrukcje opierają się na zasadzie znanej z rewolweru, a więc zwielokrotnionej komorze nabojuwej przesuwanej za pomocą odpowiedniego mechanizmu i ustalanej przed wlotem lufy. Nie miała ona jednak formy wieńca, jak w rewolwerach, lecz kształt prostokątnej sztaby z umieszczonymi szeregowo komorami

⁶⁰ R. Matuszewski, *Pistolety i rewolwery ...*, s. 22–23; E. C. Ezell, *Handguns of the world...*, s. 24–29.

⁶¹ W mechanizmie spustowym pojedynczego działania (ang. *Single Action – SA*), aby oddać strzał należy uprzednio ręcznie napiąć kurek.

⁶² Robert Adams (1809–1880) – brytyjski rusznikarz, opatentował pierwszy działający rewolwer z mechanizmem podwójnego działania (zob. E. C. Ezell, *Handguns of the world...*, s. 29–34).

⁶³ W mechanizmie spustowym podwójnego działania (ang. *Double Action – DA*) strzał można oddać zarówno uprzednio ręcznie napinając kurek, jak i korzystając z samonapinania – odwiedzenia kurka za pomocą mocnego naciśnięcia na język spustowy.

⁶⁴ E. C. Ezell, *Handguns of the world...*, s. 31–35, 39–45; R. Matuszewski, *Pistolety i rewolwery ...*, s. 24–25.

⁶⁵ Autor celowo używa tutaj określenia *wielostrzałowy*, a nie *samopowtarzalny*, bowiem w konstrukcjach tych nie wykorzystywano energii odrzutu i ciśnienia spalanego materiału miotającego do przeładowania broni, ale pracę mięśni strzelca. Nie jest więc w tym przypadku spełniona podstawowa definicja broni automatycznej, której rodzajem jest broń samopowtarzalna.

nabojowymi⁶⁶. W innych projektach do realizacji kolejnych faz pracy broni wykorzystywano zespół dźwigni poruszanych siłą mięśni strzelca, najczęściej jego dłoni lub palca. W 1883 roku Hiram Maxim⁶⁷ zmodyfikował rozwiązanie znane już wcześniej z karabinu Winchester M1866, w którym przeładowanie broni możliwe było za pomocą odpowiednio ukształtowanego kabłąka spustu. Patent Maxima przewidywał przeładowanie broni przez docięnięcie stopki kolby do ramienia strzelca⁶⁸.

Przełom lat osiemdziesiątych i dziewięćdziesiątych XIX wieku obfitował w konstrukcje pistoletów, w których ładowanie broni i ekstrakcja łuski odbywały się w sposób zautomatyzowany dzięki specjalnej dźwigni poruszanej palcem. Były to mechanizmy bardzo skomplikowane, zawierające dużą ilość przekładni oraz podatnych na uszkodzenie i zablokowanie ściśle dopasowanych części. W pistoletach tych stosowano stałe magazynki rurowe, pudełkowe lub rotacyjne umieszczone pod lufą, przed spustem. Po raz pierwszy rozwiązania takie zastosowali już w 1855 roku Smith i Wesson w pistolecie *Volcanic*. Później, dzięki postępowi technicznemu, możliwe było udoskonalenie i zwiększenie niezawodności tego typu broni, czego przykładem mogą być konstrukcje Österreicha (opatentowany w 1884 roku), Mausera (1886), Krnki (1886), Laumanna (1890, 1891), czy Bittnera (1893). Nie odniosły one jednak sukcesu komercyjnego, gdyż jednocześnie w tym czasie powstały pierwsze udane pistolety samopowtarzalne w pełnym tego słowa znaczeniu⁶⁹.

Na początku ostatniego dziesięciolecia XIX wieku pojawiło się wiele eksperymentalnych konstrukcji wykorzystujących do wykonania kolejnych faz pracy broni energię powstającą w wyniku spalania materiału miotającego naboju oraz działających w tym procesie sił. Była to więc broń automatyczna. W 1892 roku Laumann uzyskał brytyjski patent na samopowtarzalny pistolet, którym natychmiast zainteresowała się Österreichische Waffenfabrik w Steyr. W tym samym roku prace nad swoją bronią rozpoczął Andreas

⁶⁶ Rozwiązanie stosowane w pistoletach *harmonica* (por. R. Matuszewski, *Pistolety i rewolwery ...*, s. 102).

⁶⁷ Sir Hiram Stevens Maxim (1840–1916) - brytyjski wynalazca i przedsiębiorca amerykańskiego pochodzenia, twórca urządzeń do wytwarzania gazu świetlnego, broni maszynowej, tłumików dźwięku i płomieni (zob. J. Lugs, *Handfeuerwaffen. Systematischer ...*, s. 582).

⁶⁸ R. Matuszewski, *Pistolety i rewolwery ...*, s. 71–73, 93–94; E. C. Ezell, *Handguns of the world...*, s. 134–135.

⁶⁹ Tamże, s. 138–140.

Wilhelm Schwarzlose⁷⁰. W pierwszym projekcie zasilana była ona z magazynka, w którym naboje umieszczone były pionowo z pociskami skierowanymi w dół. Schwarzlose przez sześć lat udoskonaliał swoją konstrukcję, m.in. jako pierwszy stosując w seryjnie produkowanym pistolecie mechanizm zatrzymujący zamek w tylnym położeniu po wystrzeleniu ostatniego naboju z magazynka⁷¹.

Udoskonalenie i wprowadzenie do masowej produkcji rozwiązań stosowanych w pistoletach samopowtarzalnych spowodowało wyparcie rewolwerów. Ich zdecydowana recesja w uzbrojeniu armii europejskich nastąpiła w pierwszych latach XX wieku. Jako etatową broń krótką przyjęto wówczas pistolety, m.in. *Selbstladepistole 1904*, poprzednika słynnego *Parabellum P.08*, który wszedł do uzbrojenia armii niemieckiej. Ukoronowaniem drogi rozwojowej broni palnej jeśli idzie o jej szybkostrzelność było stworzenie broni maszynowej. Za jednym naciśnięciem spustu zdolna ona była do kolejnego wystrzeliwania pocisków aż do wyczerpania zapasu naboju w magazynku lub taśmie amunicyjnej. Pierwszą udaną konstrukcją tego typu, opartą o wykorzystanie energii gazów prochowych do załadowania, zaryglowania, odpalenia, odryglowania i wyrzucenia pustej łuski, opatentował Hiram Maxim w 1885 roku. Ciężki karabin maszynowy, bo o nim mowa, szybko dowiódł swej skuteczności w lokalnych konfliktach, a w I wojnie światowej był już stosowany na masową skalę, doczekawszy się opracowania kilkunastu modeli, które znalazły się na wyposażeniu obu walczących stron. Wymagania frontowe przyspieszyły także prace nad pistoletem maszynowym. W swej pierwszej odsłonie był on zminiaturyzowana wersją karabinu maszynowego (pistolet maszynowy Villar-Perosa), a dopiero Hugo Schmeisser uczynił zeń broń lekką, poręczną i bardzo skuteczną w walce w okopach (MP.18)⁷².

Początek XX wieku to w dziejach broni palnej era produkcji wielkoseryjnej. Poszczególne modele, z uwagi na olbrzymie zapotrzebowanie frontowe, produkowane były w setkach tysięcy, a nawet milionach egzemplarzy. Wytwarzaniem zajmował się już nie jeden, określony zakład przemysłowy, ale kilka fabryk, co było możliwe dzięki znormalizowaniu maszyn, procesów technologicznych i dokumentacji technicznej. Produkcję broni w szybkim tempie mogły podjąć zakłady mechaniczne nie mające dotychczas doświadczeń w tym

⁷⁰ Andreas Wilhelm Schwarzlose (1867–1936) – niemiecki konstruktor broni palnej, który najbardziej zasłynął z opracowań samopowtarzalnych pistoletów oraz broni maszynowej (zob. J. Lugs, *Handfeuerwaffen. Systematischer ...*, s. 590).

⁷¹ Tamże, s. 149–154.

⁷² J. Wolfram, *Broń strzelecka ...*, s. 25–34; J. Lugs, *Handfeuerwaffen. Systematischer ...*, s. 306–320, 373–382.

zakresie. Dużą rolę zaczęła odgrywać zamiennność części. O ile początkowo nawet w przypadku całkowitej mechanizacji wytwarzania poszczególnych elementów broni powszechnie stosowano ich ręczne pasowanie, o tyle proceder taki od drugiej połowy XIX wieku zaczął zanikać. Oczywiście, by zapewnić pełną współzamiennność części egzemplarzy danego modelu broni konieczne było zachowanie ścisłych reżimów technologicznych oraz posiadanie odpowiednio nowoczesnego parku maszynowego⁷³.

Bez wątpienia najbardziej płodnym konstruktorem broni w pierwszym ćwierćwieczu XX wieku był John Browning⁷⁴. Oprócz modeli karabinów, strzelb i broni maszynowej opracował on kilka pistoletów, które niemal natychmiast zyskały niezwykłą popularność. Pierwszym z nich był M1900, który okazał się pierwszym sukcesem komercyjnym Browninga i belgijskiej wytwórni Fabrique Nationale, z którą związał się ten konstruktor po wyjeździe ze Stanów Zjednoczonych. Odpowiedzią na zapotrzebowanie rynku na broń o większym kalibrze było stworzenie naboju 9 x 20 mm Browning Long oraz zasilanego nim pistoletu M1903. Kolejnym sukcesem okazało się wprowadzenie na rynek pistoletu M1910, w którym największym *novum* było nawinięcie sprężyny powrotnej na lufę, a nie, jak to było w dotychczasowych konstrukcjach, umieszczanie jej na żerdziach nad lub pod nią. W 1911 roku na uzbrojenie armii USA został przyjęty *Colt 1911*, broń skonstruowana przez Browninga ok. 1900 roku i produkowana do chwili obecnej. Niezwykłą popularność zyskał również model Baby, miniaturowy pistolet samopowtarzalny strzelający nabojem 6,35 x 15,5 mm. Każda z konstrukcji Browninga była w jakiś sposób nowatorska i zawierała w sobie szereg rozwiązań, które następnie były kopiowane i kompilowane w innych modelach broni. O sukcesie jego pistoletów decydowała również technologiczność i prostota konstrukcji, niezawodność oraz niska cena. Była to prawdziwie *broń dla ludu*, do tego stopnia, iż słowo *browning* w okresie międzywojennym stało się eponimem pistoletu, stosowanym nawet w urzędowych drukach⁷⁵.

Lata dwudzieste i trzydzieste XX wieku to istny *boom* w dziedzinie produkcji broni krótkiej. W Europie funkcjonowały wtedy setki fabryk produkujących pistolety, w większości przypadków albo będące wiernymi kopiami modeli opatentowanych przez Browninga albo w znacznej mierze nimi inspirowane. Dość wspomnieć, że pistolet Cebra, w zachodniej

⁷³ J. Wolfram, *Pistolet służbowy ...*, s. 7–19; S. Bidziński, *Mechanicy i styliści ...*, s. 27–28.

⁷⁴ John Moses Browning (1855–1926) – amerykański rusznikarz, przedsiębiorca i konstruktor broni. Początkowo prowadził działalność w Stanach Zjednoczonych, lecz w wyniku konfliktu z Winchesterem, wyemigrował do Europy (zob. J. Lugs, *Handfeuerwaffen. Systematischer ...*, s. 554).

⁷⁵ S. Bidziński, *Mechanicy i styliści ...*, s. 123–125; E. C. Ezell, *Handguns of the world ...*, s. 202–234.

literaturze bardziej znany jako Ruby, będący uproszczoną kopią Browninga M1903, był produkowany przez około pięćdziesięciu wytwórców. Niezwykle popularne były pistolety kieszonkowe, wzorowane na Browningu Baby, zwane popularnie *damkami*, z racji używania ich do samoobrony przez kobiety, ale nie tylko. Produkowano również zbliżone wyglądem do broni palnej *straszaki* strzelające nabojami hukowymi. Nasyceniu europejskiego rynku taką ilością broni sprzyjały zarówno dość liberalne przepisy (w wielu krajach broń o kalibrze poniżej pewnej określonej wartości była przez długi czas w ogóle nieregulowana, stąd popularność *szóstek* – pistoletów zasilanych amunicją 6,35 mm Br.), wysoki poziom przestępczości, niska cena broni, a także względy społeczno-socjologiczne – broń, chociażby w postaci kieszonkowego pistoletu, *wypadalo miec*⁷⁶.

Problematycznym zdaje się być ustalenie wyraźnej cezur, którą można by oddzielić *współczesną* broń palną od jej dawniejszych poprzedniczek. Jako wyznaczniki techniczne broni współczesnej należy bez wątpienia przyjąć zasilanie nabojem scalonym, ładowanie odtylcowe, zautomatyzowaną ekstrakcję łuski oraz załadunek naboju (poprzez zastosowanie samopowtarzalności lub odpowiednich mechanizmów ręcznego przeładowania), wysoką niezawodność. Najwłaściwszą datą graniczną zdają się być w tym przypadku lata siedemdziesiąte XIX wieku, bowiem wtedy właśnie zastosowanie wszystkich z wymienionych cech broni stało się możliwe, dzięki odpowiedniemu postępowi metod wytwórczych. Wtedy też nastąpił zasadniczy przełom w produkcji broni. Rękodzieło, będące dziełem rusznikarza-artysty, ustąpiło miejsca produkcji masowej, seryjnej, wykonywanej w wyspecjalizowanych zakładach przemysłowych wyposażonych w maszyny⁷⁷.

1.2. Broń palna w polskiej tradycji i kulturze

Od zarania dziejów broń odgrywała szczególną rolę kulturową. Jej posiadanie wiązało się z określoną funkcją społeczną. Umożliwiała ona zdobycie pożywienia i obronę przed zwierzętami oraz innymi ludźmi. Wraz ze stopniowym udoskonalaniem i ewolucją struktur cywilizacyjnych rosło praktyczne i symboliczne znaczenie broni, bowiem walka była jednym z głównych czynników konsolidujących i transformujących pierwotną zbiorowość plemienną.

⁷⁶ Tamże.

⁷⁷ Tamże, s. 39–166 S. Bidziński, *Mechanicy i styliści ...*, s. 18–28, 105.

W początkowo jednolitym społeczeństwie wykształciła się wyspecjalizowana grupa wolnych ludzi na stałe zajmujących się rzemiosłem wojennym. Potrzeba koordynacji działań ofensywnych i obronnych zrodziła instytucję wodza, początkowo wybieranego tylko na okres walk, później pełniącego swą funkcję stale. Łupieżcze wyprawy przyczyniły się do zróżnicowania majątkowego członków plemienia. Wszystkie te procesy prowadziły do wykształcenia się ustroju tzw. demokracji wojennej, w której posiadanie broni i umiejętność posługiwania się nią stanowiły bodaj najważniejszy wyznacznik statusu społecznego⁷⁸.

W trakcie ewolucji społeczeństw do struktury państwa plemiennego zaobserwować możemy bardzo istotny proces, znamieny dla całości dziejów kulturowego znaczenia broni. Mianowicie, z przedmiotu czysto użytkowego, służącego celom praktycznym i dostępnego dla wszystkich członków zbiorowości, stała się ona obiektem wyspecjalizowanym, związanym z określoną, zamkniętą grupą. Wraz z udoskonaleniem technicznym broni i uzbrojenia ochronnego oraz wykształcaniem się różnych jej rodzajów coraz większych umiejętności wymagało skuteczne posługiwanie się nią. Wiązało się to z odpowiednim szkoleniem oraz treningiem, które znalazły się poza zasięgiem ogółu. Jednocześnie ciągle rosło znaczenie semiotyczne i prestiżowe broni, pewne jej rodzaje zostały zastrzeżone dla wybranych, stała się ona przedmiotem ceremonialnym, a jej noszenie przestało mieć związek tylko i wyłącznie z walką. Nie znaczy to jednak, że któraś z grup społecznych została pozbawiona narzędzi do obrony lub broń stała się mniej powszechna⁷⁹.

Już od zarania państwowości dzieje Polski nacechowane były licznymi wojnami, niepokojami i konfliktami. Przyczyną tego było specyficzne położenie geopolityczne na styku dwóch kręgów cywilizacyjnych, a także sąsiedztwo krajów, które niezmiennie w ciągu wieków usiłowały rozszerzyć strefę swoich wpływów za pomocą zbrojnych agresji. Uwarunkowania te w naturalny sposób wpłynęły na wykształcenie się specyficznego pojmowania walki i broni wśród Polaków, co znalazło szczególne odbicie w kulturze sarmackiej. Oręż urosła do rangi symbolu wolności, niezależności, stała się gwarantem bytu państwa i narodu. W niespokojnych czasach zapewniała również bezpieczeństwo osobiste, zwłaszcza wzięwszy pod uwagę strukturę zaludnienia dawnej Rzeczypospolitej, gdzie

⁷⁸ M. Sczaniecki, *Powszechna historia państwa i prawa*, Warszawa 1994, s. 44–46, 48–49; J. Bardach, B. Leśniodorski, M. Pietrzak, *Historia ustroju i prawa polskiego*, Warszawa 1994, s. 22–24; P. Bezat, *Teoria cywilizacji Feliksa Konecznego*, Krzeszowice 2006, s. 13–27.

⁷⁹ M. Glosek, *Broń biała*, [w:] *Uzbrojenie w Polsce średniowiecznej 1450-1500*, red. A. Nowakowski, Toruń 1998, s. 25–40; *Broń i wojna w dziejach człowieka*, red. K. Badowska, W. Wasiak, P. Łuczak, Łódź brw, s. 5.

pojedyncze siedziby ludzkie często były oddalone od siebie o kilkadziesiąt kilometrów i narażone na ataki zarówno ze strony ludzi, jak i dzikich zwierząt⁸⁰.

Kolejne wieki obfitowały w okazje do wykazania potęgi oręża polskiego. Zmieniały się rodzaje broni białej, coraz liczniej na polach bitew pojawiała się broń palna. Stopniowo przejmowała ona funkcje praktyczne i symboliczne broni białej, jednak był to proces długotrwały i, o ile w przypadku znaczenia bojowego broń biała utraciła je całkowicie na rzecz palnej dopiero w latach trzydziestych dwudziestego wieku, o tyle w roli symbolicznej z powodzeniem występuje po dzień dzisiejszy. Można by rzec, iż między bronią palną a białą istnieje swego rodzaju ciągłość ewolucyjna, stąd pewne analogie w kulturowym znaczeniu i pojmowaniu ich obu⁸¹.

Już na średniowiecznych przedstawieniach ikonograficznych polskich władców i rycerzy broń znajduje szczególne miejsce. Jest ona eksponowana w źródłach sfragistycznych, wyrobach złotniczych, płaskorzeźbach i nagrobkach z zadziwiającą wiernością szczegółów. Istotną rolę odgrywa broń w heraldyce, najczęściej stanowiąc godło umieszczone w tarczy herbowej lub panoplia umieszczone za tarczą. Realistycznie przedstawione sposoby noszenia broni i jej zawieszenia dowodzą, że był to przedmiot ważny, o dużym znaczeniu semiotycznym, ale także noszony i używany na co dzień. O tym ostatnim dobitnie świadczy ewolucja pasów do mieczy, która prześledzić można m. in. na podstawie sarkofagów królewskich znajdujących się w katedrze wawelskiej. Wraz z rozwojem miecza średniowiecznego wykształcało się także odpowiednie oporządzenie pozwalające go wygodnie nosić w ciągłej gotowości do użycia⁸².

Największy rozwój polskiej siły zbrojnej przypada na przełom wieków XVI i XVII. Szczególnie Stefan Batory⁸³ w znaczący sposób unowocześnił sposób zaciągu, taktykę, organizację oraz uzbrojenie jazdy i piechoty. To właśnie ten władca, a nie jak się powszechnie sądzi Gustaw Adolf, jako pierwszy wprowadził dla swych oddziałów gotowe

⁸⁰ J. Tazbir, *Kultura szlachecka w Polsce. Rozkwit – upadek – relikty*, Poznań 2013, s. 37–38, 49, 76–81, 139–143, 169–170.

⁸¹ S. Kobielski, *Polska broń ...*, s. 7–10.

⁸² L. Zachuta, *Zawieszania białej broni. O noszeniu białej broni bocznej*, Kraków 1992, s. 17–24; Z. Żygulski, *Polska. Broń wodzów ...*, s. 16–17, 26–27.

⁸³ Stefan Batory (1533–1586) – król Polski w latach 1575–1586, prowadził wojny z Gdańskiem i Rosją, dzięki umiejętnym rządóm odniósł wiele sukcesów politycznych i gospodarczych (zob. J. Besala, *Stefan Batory*, Warszawa 1992).

ładunki do broni palnej, dzięki czemu kapitalnie udało się zwiększyć jej szybkostrzelność. Za jego panowania szczyt swojej potęgi osiągnęła husaria oraz artyleria. Znaczne zwiększenie liczby stale przebywających pod bronią ludzi, a także różnorakie formy zaciągu do wojska doprowadziły do wzrostu poziomu wyszkolenia bojowego oraz militaryzacji społeczeństwa. Na efekty tych działań nie trzeba było długo czekać, dość wymienić nazwy Połock⁸⁴ i Wielkie Łuki⁸⁵, które stały się synonimami wielkich triumfów polskiej siły zbrojnej⁸⁶.

Zwiększone wydatki na armię zostały zaaprobowane przez Sejm w 1578 roku w postaci specjalnych podatków wojennych, były więc przejawem świadomości obywatelskiej wśród szlachty w tamtym czasie. Zbrojenia stały się wspólnym wysiłkiem społeczeństwa, które widziało ich potrzebę i płynące zeń korzyści. Ci, na których barkach spoczywał obowiązek wojskowy, nie szczędzili środków na własne uzbrojenie i wyszkolenie. Stąd też znaczne zwiększenie ilości broni będącej w użytku na ziemiach polskich właśnie na przełomie XVI i XVII stulecia. Do broni przywiązywano wówczas szczególne znaczenie nadając jej często kunsztowną, ozdobną oprawę, która miała świadczyć nie tylko o zamożności właściciela, ale także o szacunku do oręża, od którego bądź co bądź zależało jego życie⁸⁷.

Nie sposób pominąć drugiej, obok walki z innym człowiekiem, a równie istotnej, funkcji broni jaką było polowanie. Myśliwstwo z biegiem czasu przestało być li tylko i wyłącznie sposobem na zdobycie pożywienia. Obrosło w bogatą obrzędowość, skodyfikowane formuły postępowania, zwyczaje i rytuały. Z uwagi na to, iż jeszcze w nie tak odległych czasach obszar Rzeczypospolitej w znaczącej części pokrywały nieprzebyte bory obfitujące w bogactwo zwierza, łowiectwo stanowiło bardzo popularne zajęcie i istotny

⁸⁴ Oblężenie twierdzy połockiej w dniach 11–30 sierpnia 1579 roku zakończone zdobyciem miasta przez wojska Stefana Batorego. Spektakularne zwycięstwo było możliwe dzięki użyciu piechoty wybranieckiej i artylerii wystrzeliwującej pociski zapalające (zob. D. Kupisz, *Połock 1579*, Warszawa 2003).

⁸⁵ Oblężenie Wielkich Łuk w dniach 1–5 września 1580 roku było częścią kampanii wielkołuцьkiej w czasie wojny z Rosją prowadzonej przez Stefana Batorego. Ostrzał artyleryjski spowodował pożar drewniano-ziemnych fortyfikacji i szybką kapitulację załogi, która poddała twierdzę Polakom (zob. M. Gędek, *Wojny polsko-moskiewskie od XV do XVIII wieku*, Warszawa 2015).

⁸⁶ Z. Żygulski, *Polska. Broń wodzów ...*, s. 43-45; S. Kobielski, *Polska broń ...*, s. 58–78.

⁸⁷ Tamże; Z. Żygulski, *Polska. Broń wodzów ...*, s. 46; tenże, *Broń jako dzieło sztuki*, Kraków 1969, s. 3-6; Uniwersał poborowy dan ze Lwowa dn. 10 czerwca 1578 r., Kraków 1578, *passim*.

element polskiej obyczajowości. Naturalną więc rzeczą było posiadanie broni niezbędnej do polowania, broni, która w tradycji myśliwskiej odgrywa niezwykle ważną rolę⁸⁸.

Z zamięłowania do łowów służyli polscy władcy, a prawo do polowania objęte było monopolem królewskim, który na mocy przywileju był rozszerzany na wybrane grupy społeczne. Myślistwo uczyło wytrwałości, odwagi, odporności na trudy i niewygody, przygotowywało do walki dając okazję do doskonalenia umiejętności w posługiwaniu się bronią. Ubita na polowaniach zwierzyna często stanowiła dar dla profesorów Akademii Krakowskiej, kanoników i klasztorów. Różne były formy uprawiania myślistwa, od zbiorowych, tłumnych dworskich polowań w czasach saskich, po samotne łowy połączone z kontemplacją przyrody, które szczególnie umiłował Władysław IV Waza⁸⁹. O wysokiej randze tego zajęcia świadczy wykształcenie specjalnych urzędów zeń związanych: łowczego wielkiego koronnego i łowczego nadwornego⁹⁰.

Już w końcu XV stulecia zaczęto wytwarzać specjalną, przeznaczoną do polowania broń palną. Była ona lżejsza, bardziej skomplikowana i ozdobniejsza niż broń wojskowa. Częstokroć różniła się od niej także zastosowanymi rozwiązaniami konstrukcyjnymi. Wynaleziony w początkach XVI wieku zamek kołowo-krzosowy, ze względu na swą delikatną budowę i niedogodność procedury nakręcania, nie przyjął się w broni bojowej i nie zdołał na szerszą skalę wyprzeć zamka lontowego. Jednak doskonale nadawał się do zastosowania w broni myśliwskiej, która przy starannej konserwacji i odpowiednim obchodzeniu się z nią, działała z tym typem zapłonu niezawodnie, jednocześnie eliminując konieczność, kłopotliwego w czasie polowania, zapalania lontu wydzielającego charakterystyczny swąd i dym⁹¹.

Ze względu na specyficzne uwarunkowania związane z łowami: potrzebę szybkiego oddania pojedynczego, pewnego strzału, poruszanie się w trudnym terenie wśród gęstego poszycia, różnorodność celów (od grubego zwierza po ptactwo), myśliwi faworyzowali określone rodzaje broni. Aż po schyłek XVIII stulecia popularne były arkebuzy

⁸⁸ Z. Dolczewski, R. Sobczak-Jaskulska, *Myślistwo jako styl życia*, Poznań 1999, s. 5.

⁸⁹ Władysław IV Waza (1595–1648) – król Polski w latach 1632–1648, obdarzony wybitnymi talentami wojskowymi i politycznymi, mecenas sztuki i nauki, prowadził zakończoną sukcesem wojnę z Rosją (zob. H. Wisner, *Władysław IV Waza*, Wrocław 2009).

⁹⁰ Z. Dolczewski, R. Sobczak-Jaskulska, *Myślistwo ...*, s. 9-19.

⁹¹ *Encyklopedia broni. 7000 lat historii uzbrojenia*, red. D. Harding, Warszawa 1995, s. 114, 117; Z. Dolczewski, R. Sobczak-Jaskulska, *Myślistwo ...*, s. 13.

charakteryzujące się krótką, gładką lufą. Do polowań na ptaki używano *ptaszniczek* – lekkich sztucerów, których najbardziej znanym wykonaniem były *cieszynki*. Cenioną bronią były zdobywane na Turkach *janczarki* z lufami ze stali damasceńskiej, które często przerabiano zmieniając łożę na wzór francuski. W ten sposób opracowana piękna dubeltówka będąca ongiś własnością Marii Józefy Habsburżanki znajduje się w zbiorach Muzeum Narodowego w Poznaniu. Nieodłącznym atrybutem myśliwych była również broń krótka, zwykle pistolety noszone w stanie załadowanym, a służące do samoobrony i dobijania ranionych zwierząt. Mniej zamożni myśliwi oraz kłusownicy zadowalali się modyfikowaną bronią myśliwską, ci ostatni upodobali sobie tzw. obrzyny, które były łatwe do przenoszenia i ukrycia⁹².

Bogaty w tradycje rusznikarskie rejon Śląska Cieszyńskiego zasłynął z produkcji małokalibrowych, lekkich strzelb przeznaczonych do polowań na ptactwo, wspomnianych wcześniej tzw. cieszynek. Wytwarzano je w tym rejonie od połowy XVI stulecia, a obecnie są one jednymi z najbardziej poszukiwanych przez kolekcjonerów okazów dawnej broni. Na całym świecie zachowało się ich około trzystu, a wyróżnia je zarówno forma oprawy z kolbą w kształcie *sarniej nóżki*, jak i niezwykle misterne zdobienie w stylu cieszyńskim. Polegało ono na inkrustacji i intarsji łoża strzelby kością, rogiem, masą perłową i mosiądzem. Wykonywane wzory i rysunki były niezwykle gęste i plastyczne, a przedstawiały najczęściej motywy zwierzęce, fantastyczne, myśliwskie, rzadziej biblijne. Lufy, prawdopodobnie sprowadzane z innych warsztatów, również były bogato zdobione przez rytowanie, złocenie, bądź wykonywanie specjalnych nakładek z blachy mosiężnej⁹³.

⁹² Z. Dolczewski, R. Sobczak-Jaskulska, *Myślistwo...*, s. 13-15, 39-41, 61. Niezwykle interesującą kwestią jest sprawa używania broni krótkiej przez myśliwych. Z oczywistych względów jest ona niezwykle przydatna w czasie polowania i jako taka była wykorzystywana w Polsce od zarania łowów z użyciem broni palnej, aż po okres międzywojenny. W innych krajach europejskich myśliwi po dziś dzień mogą ubiegać się o pozwolenia na broń krótką do celów łowieckich. Nowelizacja ustawy o broni i amunicji w 2011 roku także i w Polsce wprowadziła taką możliwość, jednak bardzo szybko została ona zlikwidowana w wyniku intensywnej kampanii prowadzonej przez Komendę Główną Policji, która przygotowała i przedstawiła do podpisu Ministrowi Środowiska rozporządzenie, które niejako „tylnymi drzwiami” wprowadzało zakaz używania broni krótkiej w czasie polowań. Koronnym argumentem Policji był rzekomy brak tradycji oraz sprzeczność stosowania pistoletów i rewolwerów z polskimi zwyczajami łowieckimi, co stoi w wyraźnym antagonizmie choćby do zachowanych okazów krótkiej broni myśliwskiej w zbiorach polskich muzeów. Jak widać, funkcjonariusze, którzy forsowali ten zakaz nie zadali sobie trudu, by zapoznać się z historycznym aspektem sprawy (por. *Broń krótka NIE dla myśliwych*, <http://www.romb.org.pl/?id=115> [odczyt: 24 września 2014 r.]).

⁹³ Por. J. Kruczek, *Rusznikarstwo szkoły cieszyńskiej*, Pszczyna 2001, *passim*.

Ze względu na wyjątkowość broni myśliwskiej wypływającą z jej indywidualnego charakteru, wysokich walorów artystycznych i roli prestiżowej bodaj jako pierwszy rodzaj broni palnej stała się ona obiektem zainteresowań kolekcjonerskich. Swego rodzaju synonimiczność pojęć broni kolekcjonerskiej i broni łowieckiej utrzymywała się w Polsce jeszcze do niedawna, a wiele kolekcji broni gromadzonych było, gdy nie istniały uregulowania prawne dotyczące kolekcjonerstwa broni, jako broń do celów myśliwskich. Dość wspomnieć bogate zbiory artystycznej broni myśliwskiej gromadzone na dworach polskich królów, magnatów, czy znacznie skromniejsze kolekcje, które odnaleźć można było w niemal każdej, nawet dosyć ubogiej szlacheckiej, a nawet mieszczańskiej siedzibie⁹⁴.

Posiadanie i umiejętność posługiwania się bronią nie była domeną wyłącznie szlachty. Wypływający z prawa magdeburgskiego obowiązek obrony lokowanych miast przez ich mieszkańców stał się zaczątkiem militaryzacji mieszczan. Najpierw za walkę na poszczególnych odcinkach fortyfikacji miejskich odpowiadały cechy, z czasem wykształciły się organizacje bardziej wyspecjalizowane w wojennym rzemiośle w postaci bractw kurkowych. Ich pierwotnym zadaniem było doskonalenie mieszczan w posługiwaniu się bronią palną w celu obrony miasta. W okresie I Rzeczypospolitej na terenie Polski działało ponad 240 bractw kurkowych. W późniejszych czasach utraciły one swą praktyczną rolę i przekształciły się w stowarzyszenia o charakterze niepodległościowym i paramilitarnym, odgrywając doniosłe znaczenie w dobie zaborów oraz międzywojnia. Obecnie notuje się odrodzenie bractw kurkowych, które kultywują tradycje patriotyczne, prowadzą działalność charytatywną, a także działają na rzecz upowszechnienia sportu strzeleckiego⁹⁵.

Szczególne znaczenia nabrała broń w okresie rozbiorów. Co prawda państwa zaborcze wydawały dekryty mające rozbroić Polaków, jak choćby pruski dokument z 1798 roku nakazujący Warszawiakom zdanie posiadanego prochu, jednakże w większości były to prawa *martwe*, nie respektowane przez ludność i nie egzekwowane zbyt stanowczo przez władze zaborcze. Sytuacja w tej kwestii zmieniała się okresowo bezpośrednio po zrywach niepodległościowych. Wtedy to wprowadzano surową penalizację posiadania przez Polaków

⁹⁴ J. Tazbir, *Kultura szlachecka ...*, s. 49; por. Muzeum Okręgowe w Tarnowie, wystawa stała *W kontuszu i przy szabli*.

⁹⁵ O dużej ilości broni znajdującej się w posiadaniu mieszczan świadczą m. in. dawne inwentarze – por. A. Grabowski, *Dawne zabytki miasta Krakowa*, Kraków 1850, s. 129–131; R. Kaczmarek, *Strzelectwo w bractwach kurkowych* [w:] *AB strzelectwa w rekreacji*, red. R. Korsak, Warszawa 2002, s. 165–172; por. L. Rotter, *Bractwa kurkowe w Polsce. Mundury – stroje – emblematy – insygnia. Leksykon*. Kraków 2013, passim.

broni i amunicji, dość restrykcyjnie przestrzegana, zwłaszcza w zaborze rosyjskim po Powstaniu Styczniowym⁹⁶. Jednakże w czasach względnego spokoju wydawano pozwolenia na broń, a nawet aprobowano posiadanie broni krótkiej bez żadnych formalności⁹⁷.

Druzgocąca klęska inicjatyw powstańczych z końca XVIII i pierwszej połowy XIX wieku ugruntowała przeświadczenie o potędze i wszechwładzy mocarstw zaborczych. Ludzie, nawet zorganizowani w tajne stowarzyszenia patriotyczne, nie stanowili żadnej siły porównywalnej w jakikolwiek sposób z ogromem militarnej i administracyjnej maszyny Rosji, Prus, czy Austrii. W takich warunkach niezwyklej wartości, w dużej mierze wartości symbolicznej, nabrała broń palna. Dawała ona nadzieję na zwycięstwo, dawała siłę, dawała wymierną szansę w starciu nawet pojedynczego człowieka z systemem. Z bronią przestawał on być bezsilny, mógł walczyć o swoją wolność i godność. Takie pojmowanie broni będzie charakterystyczne dla Polaków dążących do zrzucenia jarzma kolejnych reżimów aż po czasy współczesne. Będzie także powodem kolejnych prób rozbrowienia społeczeństwa przez te systemy, z przemodelowaniem świadomości narodowej w czasach PRL włącznie⁹⁸.

Szczególnie w okresie Powstania Styczniowego przechowywana w domach broń myśliwska, często przestarzała i o wątpliwej przydatności bojowej, nabrała znaczenia wręcz artefaktycznego. Był to bodaj pierwszy polski zryw niepodległościowy, w którym broń palna odegrała tak wielką rolę, a każda jej sztuka była na wagę złota. Wysłuzone, a niejednokrotnie i poważnie uszkodzone, dubeltówki z osadzonymi chałupniczym sposobem bagnietami umożliwiły powstańcom stawienie oporu w pierwszym okresie walk. Dopiero później do powstańczych *partii* zaczęły spływać typowo wojskowe sztucery Lorenza M. 1854 i 1862, karabiny obr. 1860g, M. 1849 z zamkiem Augustina oraz dziesiątki innych modeli broni kupowanej za granicą i szmuglowanej przez *kordon*, a także zdobywanej na wrogu. Powstanie doczekało się nawet własnej broni regulaminowej – *mierosławek*. Były to sztucery

⁹⁶ Największe polskie powstanie narodowe skierowane przeciwko Imperium Rosyjskiemu w latach 1863–1864 (zob. S. Kieniewicz, *Powstanie styczniowe*, Warszawa 1972).

⁹⁷ R. Jabłoński, *Warszawiacy – za broń!*, <http://zw.com.pl/artypul/544548.html> [odczyt: 23 IX 2014 r.]; R. Kawalec, *Polska z reguły zbrojna, czyli o tradycji posiadania broni*, http://www.wiadomosci24.pl/artypul/polska_z_reguly_zbrojna_czyli_o_tradycji_posiadania_broni_224825-2--1-d.html [odczyt: 23 IX 2014 r.].

⁹⁸ R. Górski, *Polscy zamachowcy*, Kraków 2008, s. 7–12.

zaprojektowane przez Ludwika Mierosławskiego⁹⁹ produkowane w fabryce J. J. Gerarda w Liège, niestety tylko niewielką ich część udało się przetransportować do Polski¹⁰⁰.

O przywiązaniu powstańców do broni i jej dla nich wyjątkowym znaczeniu świadczy ikonografia tamtych czasów. Szczególnie interesująca jest kompozycja fotografii wykonywanych w ówczesnych *atelier*. Uzbrojenie nie stanowi na nich drugoplanowego szczegółu, elementu tła, rekwizytu, wręcz odwrotnie, jest przedstawiane na pierwszym planie, na równi z fotografowaną postacią. Powstańcy dzierżą swą broń w charakterystyczny sposób, eksponują ją, jest ona dla nich czymś istotnym, przedmiotem symbolicznym wyrażającym ich misję i powołanie, są doń emocjonalnie przywiązani, od niej zależy ich życie. Dłoń obejmująca chwyt rewolweru bądź pistoletu zatkniętego za pas sugeruje gotowość do natychmiastowego jego użycia, stan ciągłego napięcia, pogotowia. Podobnie rzecz ma się w przypadku obrazów i rysunków o tematyce powstańczej, jak choćby dziełach Artura Grottgera, gdzie broń stanowi wyraźny i nieodłączny element kompozycji¹⁰¹.

Wyjątkowym rodzajem walki o niepodległość zapoczątkowanym w czasach zaborów były zamachy. Stosując tą formę terroru pojedynczy człowiek lub niewielka grupa konspiratorów byli w stanie zachwiać nawet całym imperium. Jednak by tego dokonać w rękach zamachowca musiała znaleźć się broń. To właśnie ona, w postaci pistoletu, rewolweru, czy też ładunku wybuchowego, niwelowała w zadziwiający sposób dysproporcję sił, tak psychologiczną, jak materialną. Sprawiała, że zwykły człowiek mógł zagrozić całemu systemowi. Zamachy, nawet te nieudane, przynosiły wymierne efekty: siały strach i psychozę w szeregach wroga, powstrzymywały go przed dalszym stosowaniem represji, powodowały zmiany polityczne. Przed wybuchem I wojny światowej celem zamachów obierano głównie carskich funkcjonariuszy: Nikołaja Kaznakowa, Władymira Afanasjewa, Teodora Berga¹⁰².

Konieczność przeszkolenia jak największej części polskiego społeczeństwa, a zwłaszcza młodzieży, w posługiwaniu się bronią dostrzegano już pod koniec XIX wieku.

⁹⁹ Ludwik Adam Mierosławski (1814–1878) – polski generał, poeta, pisarz, historyk wojskowości. Uczestniczył w Powstaniu Wielkopolskim w 1846 roku, Powstaniu Poznańskim w 1848 roku, był jednym z dyktatorów Powstania Styczniowego (zob. M. Żychowski, *Ludwik Mierosławski 1814–1878*, Warszawa 1963).

¹⁰⁰ M. Mackiewicz, *Poszli nasi w bój bez broni ... – uzbrojenie strzeleckie w powstaniu styczniowym*, „Strzał” nr 1–2: 2013, s. 68–80. Do czasów nam współczesnych zachowały się zaledwie trzy egzemplarze *mierosławek*: w Muzeum w Liège, Muzeum Wojska Polskiego w Warszawie oraz kolekcji Fundacji Rodzinnej Blochów.

¹⁰¹ Z. Żygulski, *Polska. Broń wodzów ...*, s. 91; R. Górski, *Polscy zamachowcy ...*, s. 69–76.

¹⁰² Tamże, s. 57–265.

Stworzenie masowej rezerwy osób obytych z obsługą broni, znających podstawowe zasady taktyki, posiadających silnie wykształconą świadomość narodową okazało się doskonałym posunięciem w obliczu zbliżającego się konfliktu światowego. Tysiące ludzi gotowych do walki zasililo szeregi Polskich Drużyn Strzeleckich, *Strzelca*, *Sokoła*, Związku Odrodzenia Narodu Polskiego i wielu innych jawnych oraz zakonspirowanych organizacji paramilitarnych. Jakość szkolenia była w nich na tyle wysoka, iż, w przypadku związków strzeleckich, pozwoliła w chwili wybuchu wojny natychmiast przeformować je we w pełni wartościowy regularny oddział – I Brygadę Legionów¹⁰³.

Pierwsze dwie dekady XX wieku to czas znamieny w dziejach broni palnej na ziemiach polskich. I wojna światowa stała się realną szansą na odzyskanie niepodległości, jednak niepodległość tę należało wywalczyć z orężem w ręku i okupić daniną krwi. Całe rzesze mężczyzn przeszły przeszkolenie wojskowe oraz pełniły służbę frontową. Ich życie każdego dnia zależało do sprawności broni, jej należytego utrzymania i umiejętności posługiwania się nią. Broń w wielkiej ilości stała się też dostępna dla osób nie biorących bezpośredniego udziału w konflikcie, bowiem była zbierana z pobojozisk i ukrywana, mimo grożących sankcji karnych. Kwitł czarny rynek, na którym można było nabyć niemal każdy rodzaj uzbrojenia wysprzedawanego przez wycofujące się oddziały. Postęp techniczny i potrzeby wojenne zaowocowały *boomem* w przemyśle zbrojeniowym oraz znacznym spadkiem cen broni, która stała się osiągalna także dla mniej zamożnych¹⁰⁴.

Okres zaborów i walk o niepodległość przyczynił się do silnej militaryzacji społeczeństwa. W świadomości narodowej broń postrzegana była jako gwarant wolności, zarówno tej w wymiarze osobistym, jak i zbiorowym – niepodległości państwa. Każdy jej egzemplarz, pieczołowicie przechowywany i ukrywany, otoczony był nimbem niezwykłości, legendy i tajemnicy. Wyjęcie ze skrytki sztucera, którym ongiś dziadek lub ojciec siał śmierć w szeregach Moskali, nauka czyszczenia i pierwsze strzały zeń oddane musiały być dla młodego człowieka nie lada przeżyciem. A trzeba wiedzieć, że w tamtych czasach nauka patriotyzmu odbywała się w taki właśnie, naturalny i niewymuszony, sposób. Rodzinne domy, tajne i jawne organizacje paramilitarne stanowiły kuźnie charakterów kilku pokoleń Polaków, wychowanych w duchu walki i swoistej kulturze posiadania broni¹⁰⁵.

¹⁰³ S. Kobielski, *Polska broń ...*, s. 158–159.

¹⁰⁴ Tamże, s. 158–161.

¹⁰⁵ Por. Relacja ustna dr. J. Kamockiego, Kraków, 21 V 2014 r., nagranie w posiadaniu autora pracy.

1.3 Publiczny dyskurs o dostępie do broni palnej

W dwudziestoleciu międzywojennym posiadanie broni palnej było dość rozpowszechnione, a kontakt z nią – m.in. za sprawą licznych organizacji paramilitarnych – miał charakter masowy. Recepta broni w świadomości zbiorowej pozbawiona była apriorycznego nacechowania negatywnego. Broń postrzegana była głównie jako narzędzie, przedmiot użytkowy, służący określonym celom: obronie, walce, polowaniu. Nie kwestionowano potrzeby jej legalnego posiadania przez praworządnych obywateli, w legalnej broni nie dopatrywano się także zagrożenia dla porządku publicznego. Praktyka orzecznicza w sprawach związanych z obroną konieczną wyraźnie akcentowała różnicę między ofiarą a napastnikiem, a także niezaprzeczone prawo do obrony własnego życia i mienia. W podobnym tonie oceniane były w ówczesnych środkach przekazu przypadki użycia broni palnej przeciwko przestępcom. Jedyne głosy krytykujące politykę w zakresie posiadania broni palnej podnoszone były w związku z pojedynekami i samobójstwami przy jej użyciu, co dotyczyło w szczególności kadry Wojska Polskiego¹⁰⁶.

W okresie totalitarnych rządów, jakie sprawowali na obszarze Polski naziści i komuniści trudno mówić o jakiegokolwiek możliwości swobodnej wypowiedzi, czy publicznej dyskusji. Warto jednak zwrócić uwagę na pewne mechanizmy i procesy, które trwale wpłynęły na świadomość społeczną, czego skutki są żywe aż po dzień dzisiejszy. Broń stała się przywilejem dostępnym jedynie dla wybranych, a praktyka wydawania pozwoleń uległa radykalnej transformacji, mimo niewielkich zmian legislacyjnych. Masom wpojono przekonanie, że w posiadaniu broni mogą znajdować się jedynie uprawnione służby i organizacje kontrolowane przez państwo. Efektem ścisłej reglamentacji broni zmienił się jej społeczny obraz – zaczęto postrzegać ją jako przedmiot szczególnie niebezpieczny, tajemniczy, niedostępny, o negatywnej konotacji. W propagandzie utrwalano wizerunek broni jako przedmiotu związanego ze światem przestępczym, bandytyzmem. Jednocześnie szeroko rozumiane *elity* związane z ówczesnym aparatem represji, nomenklaturą partyjną, zajmujące eksponowane stanowiska w różnego rodzaju instytucjach, a których wspólnym

¹⁰⁶ *W jaki sposób oficer ma bronić swego honoru?*, "Polska Zbrojna", nr 306: 1925, s. 3; W. Wejtko, *Honor oficera*, tamże, nr 84: 1922, s. 2.

mianownikiem były oportunizm, posłuszeństwo i lojalność wobec systemu, postrzegały broń palną jako należny wyjątek im przywilej¹⁰⁷.

Spółeczna dyskusja nad kwestią prawa do posiadania broni palnej jest doskonałą okazją do prześledzenia procesu kształtowania się społeczeństwa obywatelskiego w Polsce na przełomie XX i XXI wieku. Polityka *grubej kreski* doprowadziła do zachowania ciągłości kadrowej i mentalnej na stanowiskach urzędniczych, sądownictwie, policji i środowiskach naukowych. Osoby związane ze służbą dla reżimu komunistycznego i jego utrzymywaniem, miały ponieść odpowiedzialność za swoje czyny i usunąć się w cień życia społecznego i politycznego, piastowały nadal intratne synekury wykształcając pokolenie swych następców, częstokroć w oparciu o wciąż funkcjonujące powiązania nomenklaturowe. Nic więc dziwnego, iż w kwestiach związanych z posiadaniem broni przez osoby prywatne, praktyka urzędnicza, orzecznictwo sądów oraz poglądy wielu osób i środowisk wciąż nacechowane są animozjami przeniesionymi z czasów *Polski Ludowej*¹⁰⁸.

Symptomatyczne dla dyskursu w sprawie posiadania broni są głosy zabierane przez środowisko związane z Instytutem Spraw Publicznych. Analizy przezeń wydawane zawierają typowe, powielane wielokrotnie i charakterystyczne dla zwolenników ścisłej reglamentacji broni, argumenty. Przywołując badania statystyczne autorzy nie rozróżniają przestępstw dokonywanych z legalnej i nielegalnej broni, nie biorą pod uwagę uwarunkowań demograficznych porównując poziom przestępczości w różnych rejonach¹⁰⁹, w przypadku wyników sondaży negujących postawione *a priori* założenia, albo w ogóle pozostawiają je bez komentarza, albo podważają ich założenia metodologiczne¹¹⁰. Do umotywowania tezy, iż legalne posiadanie broni zwiększa ilość samobójstw posłużył przykład samobójstw z broni służbowej wśród policjantów, których reglamentacja broni przecież nie dotyczy¹¹¹. Jako

¹⁰⁷ J. Kasprzak, „*Broń palna*” – *wybrane zagadnienia kryminalistyczne w świetle nowych regulacji prawnych*, „Problemy współczesnej kryminalistyki”, nr 4: 2001, s. 163; J. Kasprzak, W. Brywczyński, *Nielegalne posiadanie ...*, s. 39; Sz. Twardoch, *Zabawy z bronią, czyli co każdy duży chłopiec wiedzieć powinien!*, Dębogóra 2009, s. 97–98.

¹⁰⁸ Tamże, s. 93–100.

¹⁰⁹ Należy zauważyć, iż w pewnych rejonach za gros dokonywanych przestępstw odpowiada ludność afroamerykańska, więc porównywanie ich do rejonów o całkowicie innej strukturze narodowościowej jest nieporozumieniem (por. *Dwa światy*, <http://www.hoplofobia.info/dwa-swiaty/> [odczyt: 3 IV 2015 r.]).

¹¹⁰ J. Wójcikiewicz, *Posiadanie broni palnej przez obywateli*, Warszawa-Kraków 1999, s. 11–16.

¹¹¹ Tamże, s. 16. Ilość wypadków, samobójstw, zabójstw i zranień dokonywanych z broni służbowej przez funkcjonariuszy państwowych formacji jest ogólnie dość duża, co jest raczej argumentem za przyjęciem bardziej

przykład przemawiający za restrykcyjną reglamentacją podaje się Wielką Brytanię, gdzie praktycznie zakazano posiadania broni krótkiej przez osoby prywatne. Jednakże w żaden sposób nie wpłynęło to, ani na zmniejszenie przestępczości, ani na zmniejszenie ilości posiadanej broni przez środowiska kryminalne, a wręcz stało się przyczyną brutalizacji ataków na nieuzbrojonych funkcjonariuszy publicznych. Przytaczając jako argument przeciwko posiadaniu broni masowe zabójstwa dokonywane przez szaleńców, bądź terrorystów w miejscach publicznych autorzy całkowicie pomijają fakt, iż są to tzw. gun free zone, a więc miejsca, gdzie posiadacz legalnej broni nie może jej wnieść. Zdaniem ekspertów, gdyby w miejscu takich tragedii byłby choć jeden uzbrojony obywatel, nie doszłoby do nich lub ich skutki byłyby znacznie mniejsze¹¹².

Nie można się także zgodzić, iż *skuteczność broni palnej w obronie koniecznej jest w dużej mierze iluzoryczna i należałoby natomiast propagować alternatywne, indywidualne środki samoobrony w postaci ręcznych miotaczy gazu i paralizatorów elektrycznych*¹¹³. W stwierdzeniach tych przemawia przez autorów groźna w polskim orzecznictwie tendencja do maksymalnego zawężania granic obrony koniecznej na szkodę broniącego się. To właśnie skuteczność wymienionych *środków samoobrony* jest iluzoryczna w starciu ze zdeterminowanymi, uzbrojonymi w niebezpieczne przedmioty bandytami, których kryminalne zapędy może powstrzymać jedynie broń palna¹¹⁴. Jakby żywcem wyjęte z retoryki poprzedniego ustroju jest teza, iż *upowszechnienie broni palnej w Polsce nie leży zatem ani w interesie bezpieczeństwa obywateli ani bezpieczeństwa państwa*¹¹⁵. Jeśli idzie o wewnętrzne bezpieczeństwo państwa totalitarnego, to rzeczywiście powszechne posiadanie broni przez obywateli stanowi dlań olbrzymie zagrożenie, w przypadku zaś państwa wolnego i

restrykcyjnych zasad kontroli uzbrojenia tych grup, a nie za ograniczeniem dostępu do broni osobom prywatnym (por. P. Rybicki, P. Salamonik, S. Szadzewicz, G. Winnicki, *Podstawowe zasady użytkowania broni palnej krótkiej*, Słupsk 2015, s. 7; *Wypadki z udziałem broni palnej*, <http://www.bronsportowa.org/wypadki.html> [odczyt: 3 IV 2015 r.]).

¹¹² J. Wójcikiewicz, *Posiadanie broni ...*, s. 17–22; J. Margolin, *Exclusive: After Westgate, Interpol Chief ponders „Armed Citizenry”*, <http://abcnews.go.com/Blotter/exclusive-westgate-interpol-chief-ponders-armed-citizenry/story?id=20637341&singlePage=true> [odczyt: 8 IV 2015 r.].

¹¹³ J. Wójcikiewicz, *Posiadanie broni ...*, s. 5.

¹¹⁴ M. Filar, *Prawo posiadania ...*, s. 50–51.

¹¹⁵ J. Wójcikiewicz, *Posiadanie broni ...*, s. 5.

demokratycznego, może służyć tylko wzrostowi poziomu jego bezpieczeństwa, co już w okresie międzywojennym zauważył Tadeusz Hołówko¹¹⁶.

Dyskusja o dostępie do broni ożywiła się znacząco po nowelizacji ustawy o broni i amunicji w 2011 roku. W treści ustawy pojawiły się wyraźne kryteria wydawania pozwoleń na broń, a w katalogu celów, w jakich można wydać pozwolenie znalazły się nowe kategorie, będące odpowiedzią na wzrost zainteresowania historią wojskowości i rekonstrukcją historyczną. Zachęciło to do podjęcia starań o uzyskanie pozwoleń na broń osoby, które do tej pory, znając restrykcyjną politykę organów policji w tym zakresie, nie podejmowały takich starań, zakładając niemożliwość uzyskania pozwolenia przez *zwykłego obywatela*. Posiadanie własnej broni dotychczas pozostawało dla nich w sferze marzeń, a jedynym sposobem na realizację zainteresowań związanych z bronią było zdobywanie wiedzy teoretycznej i strzelanie z broni należącej do różnego typu stowarzyszeń i instytucji. Pasjonaci broni tworzyli nieformalne grupy, zakładali portale i fora internetowe, które służyły wymianie poglądów, informacji, doświadczeń. Była to swoista podbudowa utworzonych później organizacji działających na rzecz strzelectwa i posiadania broni palnej. Bezpośrednim motywem ich powstania było bez wątpienia rozgorzyczenie jakie stało się udziałem osób, które złożyły wnioski o wydanie pozwoleń w myśl znowelizowanych przepisów, a mimo spełnienia wymogów formalnych, nie otrzymały pozwoleń, bowiem organy policji praktyką urzędniczą usiłowały utrzymać dotychczasową, restrykcyjną politykę wydawania pozwoleń¹¹⁷.

W dniu 27 czerwca 2011 roku w Warszawie zarejestrowany został przez swego ówczesnego prezesa – Juranda Szwedę – Ruch Obywatelski Miłośników Broni (ROMB). Dzięki zaangażowaniu w jego utworzenie wybitnych znawców kwestii związanych z dostępem do broni, już od chwili swego powstania stał się najważniejszym ośrodkiem działań zmierzających do odbudowania w Polsce kultury posiadania broni. Poprzez sprawnie działający system przepływu informacji oraz bezpłatnie świadczone konsultacje prawne położył kres dotychczasowej samowoli i bezprawiu urzędników wydających pozwolenia. Do tej pory bowiem osoby starające się o uzyskanie pozwolenia były pozostawione same sobie, często nie mając świadomości przysługujących im praw, nie wiedząc o podobnych

¹¹⁶ [...] *trzeba, by przyszły takie czasy w Polsce, kiedy każdemu obywatelowi państwo będzie mogło dać karabin do ręki na własność, mając pewność, że on tego karabinu nie zniszczy, nie sprzeda* [...] (T. Hołówko, *Oficer Polski*, Warszawa 1996, s. 83).

¹¹⁷ P. B. Zadora, *Parlamentarna epopeja*, „Strzał” nr 1 (90): 2011, s. 4–9.

przypadkach łamania przepisów przez organy Policji, nie znając możliwości drogi odwoławczej, w starciu z biurokratyczną machiną WPA nie miały większych szans. Dopiero konsolidacja środowiska pasjonatów broni, jakiej dokonał ROMB, nagłośnienie uchybień jakich celowo dopuszczają się urzędnicy, prowadzenie szeroko zakrojonych akcji informacyjnych, otworzyło drogę do normalizacji w zakresie procedur wydawania pozwoleń. Sporym osiągnięciem było także zapobieżenie wprowadzeniu niekorzystnych dla prywatnych posiadaczy broni zmian prawnych, które wielokrotnie usiłowała przeforsować *tylnymi drzwiami* Komenda Główna Policji. Można śmiało wysunąć twierdzenie, iż gdyby nie działania tej organizacji, mimo poważnych zmian legislacyjnych jakie zaszły w 2011 roku, w zakresie wydawania pozwoleń nie zmieniłoby się nic, bowiem postępowanie organów Policji zmierzało do permanentnej negacji zapisów ustawowych w drodze praktyki urzędniczej¹¹⁸.

Świadomość w kwestiach związanych z bronią palną wśród ogółu społeczeństwa jest bardzo niska. Poglądy w tym zakresie w zdecydowanej większości są nacechowane niewiedzą, bezkrytycznym przyjmowaniem sensacyjnych doniesień medialnych oraz dziedzictwem komunistycznej propagandy. Marginalna część społeczeństwa miała kiedykolwiek w życiu inny niż epizodyczny kontakt z bronią palną. Nie jest to także temat obecny w sposób rzeczowy i kompetentny w środkach masowego przekazu. Z tego względu zdecydowana większość populacji nie ma wyrobionego, popartego konkretnymi argumentami i przemyśleniami, zdania w tej kwestii. W sondażach wykonywanych bezpośrednio po nagłośnionych przez media wypadkach, samobójstwach i zabójstwach z użyciem broni palnej ponad połowa badanych respondentów opowiada się za zaostrzeniem reglamentacji broni oraz ograniczeniem dostępu do niej wyłącznie do formacji państwowych i wąskiego grona uprawnionych osób. Częstokroć biorący udział w sondażu nie mają pojęcia jak w chwili obecnej wygląda procedura i regulacje prawne w tym zakresie¹¹⁹.

Należy zwrócić uwagę na żywy w świadomości zbiorowej pogląd polegający na utożsamieniu legalnego posiadania broni palnej z jej przestępnym użyciem. Przeciętny obywatel jest przekonany o istnieniu zależności między liberalizacją prawa do posiadania broni, a wzrostem przestępczości z jej użyciem. Mało tego, osoby nie posiadające rzetelnej wiedzy na temat dostępu do broni, jednoznacznie kojarzą broń jako taką (w tym tą posiadaną

¹¹⁸ *Wiadomości z 2012 r.*, <http://www.romb.org.pl/?id=85> [odczyt: 8 IV 2015 r.].

¹¹⁹ M. Marczak, *Sondaż: Polacy chcą pożegnania z bronią*, <http://polska.newsweek.pl/sondaz--polacy-chca-pozegnania-z-bronia,68616,1,1.html> [odczyt: 1 IV 2015 r.].

zgodnie z obowiązującym prawem) z zabójstwami, brutalną przestępczością, masakrami. W ich świadomości upowszechnienie dostępu do broni palnej jest równoznaczne i w prosty sposób skorelowane z natychmiastowym wzrostem wypadków z bronią, wymierzaniem sprawiedliwości za jej pomocą na własną rękę np. w konfliktach sąsiedzkich, ułatwionym pozyskiwaniem broni przez przestępców i zaistnieniem wręcz dantejskich scen strzelanin na ulicach. Przyczyn takiego stanu rzeczy należy upatrywać przede wszystkim w braku merytorycznej wiedzy na temat broni i jej reglamentacji oraz braku osobistego kontaktu z bronią palną jako przedmiotem, co przekłada się na jej zniekształcone postrzeganie nacechowane nimbem tajemniczości, zła, niebezpieczeństwa. Jednocześnie broń pociąga i fascynuje ludzi, co jest naturalną i wręcz archetypiczną reakcją¹²⁰.

Dzięki umiejętnemu stosowaniu technik manipulacyjnych media doskonale wykorzystały istniejące w społeczeństwie zainteresowanie bronią. Pogłębiając niewiedzę i fałszywe stereotypy w tej kwestii stworzyły *samonakręcającą się spiralę* zapotrzebowania na sensacyjne doniesienia, w których rolę pierwszoplanową odgrywa broń palna. Spełnia ona bowiem wszelkie kryteria, by stać się *wdzięcznym* tematem medialnym. Aby osiągnąć odpowiednią wartość informacyjną, bezpośrednio przekładającą się na masowe zainteresowanie odbiorców, w odpowiedni sposób konstruuje się tzw. panikę moralną, wyolbrzymia fakty, eksponuje tylko niektóre aspekty sprawy. Warto zauważyć, iż statystycznie przestępstwa dokonywane najrzadziej, w mediach przedstawiane są najczęściej, stąd też duża ilość nagłośnionych wydarzeń związanych z bronią palną. W związku z doniesieniami tego typu środki masowego przekazu kreują *kampanie moralności*, mające wywołać masowe oburzenie rzekomą łatwością dostępu do broni oraz żądanie zaostrzenia jej reglamentacji. Sam sposób przedstawiania broni w mediach jest specyficzny. Dokonuje się swoistej personifikacji i demonizacji broni, będącej przecież przedmiotem martwym, upatrując w niej bezpośredniej przyczyny działań przestępnych. Bazując na niskim poziomie wiedzy i świadomości w zakresie broni w społeczeństwie, fałszuje się fakty celowo nie rozróżniając rodzajów broni bezpozwoleniowej od reglamentowanej, zawyżając penalizację

¹²⁰ W. Poznaniak, *Spoleczno-psychologiczne aspekty posiadania broni*, „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny, Socjologiczny”, nr 2: 2003, s. 265–277.

poszczególnych czynów, a nawet przedstawiając repliki i zabawki jako niebezpieczną broń. Częstość wiedza samych dziennikarzy w tym przedmiocie jest nikła¹²¹.

Szczególnie niebezpieczne jest wykorzystywanie społecznych reakcji związanych z dostępem do broni palnej kreowanych przez media do celów politycznych. W wyniku stosowania zabiegów socjotechnicznych temat reglamentacji broni stał się istotnym narzędziem stosowanym w osiąganiu zamierzeń politycznych metodami demagogicznymi i populistycznymi. Sztucznie wytworzono w społeczeństwie strach przed liberalizacją dostępu do broni, przeświadczenie o związku legalnego posiadania broni ze wzrostem przestępczości oraz irracjonalną obawę przed bronią, dla której ukuto określenie – *hoplofobia*. Szafowanie obietnicami zaostrzenia reglamentacji broni jest stosowane zarówno w kampanii wyborczej, jak i doraźnie w walce politycznej, jako tzw. temat zastępczy, a także przy okazji bieżących wydarzeń i planowanych zmian legislacyjnych. Jest to także doskonała metoda na zdobycie poparcia społecznego, zwrócenie uwagi na konkretną osobę publiczną lub partię oraz budowanie pozycji na arenie politycznej¹²². Działania takie wyraźnie widoczne są w Polsce, Unii Europejskiej, a także wielu innych krajach. Ich skutkiem jest populizm prawnokarny, destabilizacja i destrukcja systemu prawnego oraz utrwalanie fałszywych stereotypów¹²³.

Na początku 2013 roku europejska komisarz do spraw wewnętrznych Cecilia Malmström podjęła działania mające na celu zmiany w unijnym prawie dotyczącym posiadania broni palnej przez osoby prywatne oraz standaryzację regulacji w tym zakresie we wszystkich państwach członkowskich. Zgodnie z procedurą przeprowadzono konsultacje

¹²¹ M. Szczepaniec, *Rola mediów w kształtowaniu opinii społecznej na temat zjawiska przestępczości*, „Kwartalnik Krajowej Szkoły Sądownictwa i Prokuratury”, nr 3 (6): 2012, s. 23–30; Sz. Twardoch, *Zabawy z bronią ...*, s. 89–92;

¹²² Doskonałym tego przykładem jest osoba Cecylii Malmström – europejskiej komisarz do spraw wewnętrznych, która zyskała rozgłos i popularność dzięki demagogicznym inicjatywom zaostrzenia reglamentacji broni w Unii Europejskiej (por. *Unijna komisarz dla SE.pl: Za dużo ludzi ginie od broni. Czas działać!*, http://www.se.pl/wiadomosci/opinie/unijna-komisarz-dla-sepl-za-duzo-ludzi-ginie-od-broni-czas-dzialac_364630.html [odczyt: 1 IV 2015 r.]; *Broń nie obroni*, http://ec.europa.eu/polska/news/131021_weapon_pl.htm [odczyt: 1 IV 2015 r.]. Podobny wydźwięk miała inicjatywa „Zero broni” podjęta przez posłów SLD (por. M. Marczak, *Sondaż: Polacy chcą pożegnania z bronią*, <http://polska.newsweek.pl/sondaz--polacy-chca-pozegnania-z-bronia,68616,1,1.html> [odczyt: 1 IV 2015 r.]).

¹²³ M. Szczepaniec, *Rola mediów...*, s. 24, 28–30; M. Pietrzyk, *Dostęp do broni. Unia szykuje nowe ograniczenia*, <http://wgospodarce.pl/informacje/12563-dostep-do-broni-unia-szykuje-nowe-ograniczenia> [odczyt: 1 IV 2015 r.].

społeczne, które miały formę sondażu internetowego. Pytania w ankiecie były skrajnie tendencyjne i sugerujące odpowiedź. Wzięło w niej udział ponad 85 tysięcy respondentów, z których ok. 80% była przeciwna jakimkolwiek zmianom w regulacjach dotyczących dostępu do broni, 92% opowiedziało się przeciwko rozszerzeniu wykazu broni zakazanej, a 50% nie widziało potrzeby wprowadzania dodatkowych narzędzi dla policji w celu ograniczenia nielegalnego handlu bronią, uznając dotychczasowe środki za wystarczające¹²⁴. Wyniki ankiety nie przeszkodziły Cecilii Malmström nadal twierdzić, iż jej działania są odpowiedzią na społeczne zapotrzebowanie, zaostrzenie reglamentacji broni jest pilną koniecznością, czego domaga się większość obywateli państw UE¹²⁵. Wobec faktu, iż wyniki pierwszej ankiety nie przyniosły spodziewanego wyniku, zlecono przeprowadzenie powtórnego sondażu, zmieniając metodę badawczą¹²⁶. Głosy krytyki proponowanych zmian legislacyjnych nie zostały wzięte pod uwagę, ani nie doczekały się odpowiedzi. Podobnie nie skorzystano z wyników badań instytucji zajmujących się problematyką przestępczości z użyciem broni palnej, które przeczą tezom wysuwanych przez Cecilie Malmström. Większość z proponowanych przez nią obostrzeń dotknie tylko i wyłącznie legalnych posiadaczy broni, pozostając bez wpływu na nielegalną broń wykorzystywaną niezgodnie z prawem¹²⁷.

Należy zastanowić się nad głębszymi przyczynami ukierunkowania europejskiej polityki dostępu do broni palnej w stronę całkowitego zakazu jej posiadania przez osoby prywatne oraz tak daleko idących manipulacji w tym zakresie. System lewicowo-liberalny i model społeczeństwa multikulturowego, które stanowią ideologiczny fundament Unii

¹²⁴ *Report on European Commission public consultation on EU firearms policy*, http://ec.europa.eu/dgs/home-affairs/what-is-new/public-consultation/2013/docs/consultation_026/report_on_consultation_including_annex_en.pdf [odczyt: 1 IV 2015 r.].

¹²⁵ *EU action against gun violence*, http://ec.europa.eu/unitedkingdom/press/frontpage/2013/13_117_en.htm [odczyt: 1 IV 2015 r.]; *UE nasila walkę z przestępstwami z użyciem broni palnej*, http://europa.eu/rapid/press-release_IP-13-980_pl.htm [odczyt: 1 IV 2015 r.]; *Report on European Commission public consultation on EU firearms policy*, http://ec.europa.eu/dgs/home-affairs/what-is-new/public-consultation/2013/docs/consultation_026/report_on_consultation_including_annex_en.pdf [odczyt: 1 IV 2015 r.].

¹²⁶ *Firearm in the European Union*, http://ec.europa.eu/dgs/home-affairs/what-we-do/policies/organized-crime-and-human-trafficking/trafficking-in-firearms/docs/fl383_firearms_report_en.pdf [odczyt: 1 IV 2015 r.].

¹²⁷ *Działania EU ograniczające prawa strzelców i rynek broni*, <http://bron.iweb.pl/viewtopic.php?t=110771> [odczyt: 1 IV 2015 r.]; *Europol SOCTA 2013 EU serious and organised crime threat assessment*, bmw 2013, s. 31; *Global study on homicide*, Vienna 2011, s. 41 – 57; R. Kawalec, *W obronie broni*, <http://wolnemedi.net/historia/w-obronie-broni/> [odczyt: 1 IV 2015].

Europejskiej poniosły klęskę¹²⁸. Coraz bardziej nabrzmiewające konflikty i napięcia póki co udaje się rozładować przed ich eskalacją dzięki stosowaniu socjotechniki, której głównym narzędziem stały się media. Wspólnota Europejska nabiera cech totalitarnych, o czym świadczy m.in. forsowanie pewnych modeli, rozwiązań wbrew opinii społecznej (związane z nachalną propagandą promującą określone wzorce zachowań), manipulowanie i cenzurowanie informacji w imię *poprawności politycznej*, funkcjonowanie jednej, przewodniej ideologii, sposobu myślenia, przy jednoczesnym zepchnięciu na *boczny tor* i wykluczeniu z forum publicznego artykulacji *nieprawomyślnych* poglądów, dążenie do objęcia centralnie stanowionymi regulacjami wszystkich sfer życia społecznego i gospodarczego¹²⁹. Wobec wzrastającego oporu społecznego i formujących się oddolnie grup sprzeciwu prowadzi się coraz dalej idącą inwigilację obywateli i rozwija struktury bezpieczeństwa, skwapliwie wykorzystując do legitymizacji tych działań zagrożenie terroryzmem¹³⁰. Rodzi się więc pytanie, czy wyrugowanie legalnej broni z rąk praworządnych obywateli nie jest metodą na zabezpieczenie istniejącego systemu przed ewentualnym buntem? Należy również zauważyć, iż rządowy monopol na broń jest wymieniany jako jedna z cech ustroju totalitarnego¹³¹.

¹²⁸ B. T. Wieliński, *Merkel laje emigrantów*, http://wyborcza.pl/1,76842,8525307,Merkel_laje_imigrantow.html [odczyt: 1 IV 2015 r.]; W. Lorenc, A. Rybińska, *Klęska integracji w Europie*, <http://www.rp.pl/artukul/612449.html?print=tak&p=0> [odczyt: 1 IV 2015 r.]; Prof. Piotr Gliński o kryzysie Unii Europejskiej, <http://blogpress.pl/node/16007> [odczyt: 1 IV 2015 r.].

¹²⁹ P. Doerre, *W Brukseli rodzi się totalitaryzm – rozmowa z księciem Paulem von Oldenburg*, <http://www.pch24.pl/w-brukseli-rodzi-sie-totalitaryzm,21614,i.html> [odczyt: 2 IV 2015 r.]; M. Węgrzyn, *Totalitaryzm europejski – niemożliwa możliwość?*, <http://prawica.net/28197> [odczyt: 2 IV 2015 r.].

¹³⁰ M. Maj, *Po ataku na Charlie Hebdo inwigilacja wraca do łask*, http://di.com.pl/news/51267,0,Po_ataku_na_Charlie_Hebdo_inwigilacja_wraca_do_lask-Marcin_Maj.html [odczyt: 2 IV 2015 r.]; M. Fal, „Inwigilacja zawiodła”. *W Polsce, Niemczech, USA obywatele bardziej niż terroryzmu boją się służb, które z nim walczą*, <http://natemat.pl/69861,inwigilacja-zawiodla-w-polsce-niemczech-usa-obywatele-bardziej-niz-terroryzmu-boja-sie-sluzb-ktore-z-nim-walczą> [odczyt: 2 IV 2015 r.].

¹³¹ C. Friedrich, Z. Brzeziński, *Totalitarian Dictatorship and Autocracy*, [w:] *Making sense of tyranny: Interpretations of totalitarianism*, ed. S. Tormey, Manchester 1995, s. 72. Znamienne, iż, poza inicjatywami skierowanymi przeciwko legalnym posiadaczom broni, Wspólnota Europejska nie prowadzi żadnych działań, które mogłyby w istotny sposób ograniczyć ilość broni w rękach kryminalistów oraz zapobiec przestępstwom z jej użyciem. Można domniemywać, iż pospolita przestępczość jest dla rządów mniej groźna niż świadomy, praworządny obywatel posiadający broń. W tym miejscu przytoczyć warto słowa Thomasa Jeffersona: *Najmocniejszym powodem, by utrzymać prawo do posiadania i noszenia broni przez ludzi jest to, że stanowi ono dla nich ostateczny środek do obrony przed tyranią rządu.*

Do niedawna kwestia dostępu do broni palnej była zupełnie nieobecna w dyskusjach na polskiej scenie politycznej. Epizodycznie, dla osiągnięcia doraźnych celów lub uzyskania rozgłosu, poszczególne partie polityczne, wykorzystując psychozę strachu wywołaną przez media po wydarzeniach związanych z użyciem broni palnej, bądź białej, występowały z inicjatywami mającymi na celu zaostrzenie reglamentacji broni¹³². Jednakże stosunek do prawa obywateli do posiadania broni nie był wyznacznikiem określonych opcji politycznych, ani nie był obecny w programach partii, jak ma to miejsce chociażby w USA. Podobnie liderzy ugrupowań i kandydaci pretendujący do odjęcia najważniejszych stanowisk w państwie nie mieli zdania na ten temat, a na zapytania środowisk strzeleckich w tej kwestii odpowiadali wymijająco i ogólnikowo¹³³. Dopiero od czasów kampanii związanej z wyborami do parlamentu europejskiego i samorządów w 2014 roku zagadnienie dostępu do broni palnej stało się obecne w dyskusji politycznej. Odgrywa ono ważną rolę w programach ruchów pozostających w ostrej opozycji do obecnego systemu. Ruch Narodowy zapowiada dążenie do militaryzacji narodu, tworzenie sieci strzelnic i dostępność broni palnej dla obywateli. Marian Kowalski kandydujący na urząd Prezydenta RP deklaruje dążenie do zmian w ustawie o broni i amunicji, przewidujących m.in. możliwość uzyskania pozwolenia na broń do ochrony miru domowego. Kongres Nowej Prawicy Janusza Korwin-Mikke opowiada się za powszechnym dostępem do broni¹³⁴.

¹³² np. inicjatywa SLD *zero broni* (por. *SLD ma nowego wroga – to broń palna*, <http://news.money.pl/artykul/sld;ma;nowego;wroga;-;to;bron;palna,13,0,698637.html> [odczyt: 15 IV 2015 r.]), czy też kuriozalny projekt zakazu posiadania noży w miejscach publicznych zgłoszony przez PiS (por. Druk sejmowy nr 4028 z 21 stycznia 2011 r.).

¹³³ Por. A. Turczyn, *Kandydat na urząd Prezydenta RP Andrzej Duda odpowiedział*, <http://trybun.org.pl/2015/03/22/kandydat-na-urząd-prezydenta-rp-andrzej-duda-odpowiedzial/> [odczyt: 15 IV 2015 r.].

¹³⁴ *Postulaty programowe*, <http://narodowcy2014.pl/wp-content/uploads/2014/05/Postulaty-program-RN-2014.05.03.pdf> s. 6–7 [odczyt: 15 IV 2015 r.]; A. Turczyn, *Kandydat na urząd Prezydenta RP Marian Kowalski odpowiedział*, <http://trybun.org.pl/2015/03/24/kandydat-na-urząd-prezydenta-rp-marian-kowalski-odpowiedzial/> [odczyt: 15 IV 2015 r.]; *Faszyści chcą odebrać prawo do posiadania broni*, <http://www.tvn24.pl/wiadomosci-z-kraju,3/faszysci-chca-odebrac-prawo-do-posiadania-broni,63683.html> [odczyt: 15 IV 2015 r.]. Warto zauważyć, iż fakt popierania przez danego kandydata idei odbudowy kultury posiadania broni palnej w Polsce jest wykorzystywany przez media *głównego nurtu* jako argument przeciw niemu. Dziennikarze zdają się nie dostrzegać różnicy między powszechnym dostępem do broni, jego liberalizacją oraz normalizacją, wszystkie te pojęcia sprowadzając do jednego, utartego sloganu: *X chce dać wszystkim broń* (por. *Pytanie na śniadanie*, TVP

Tezy, jakoby legalnie posiadana broń palna miała służyć do dokonywania przestępstw, stanowiła zagrożenie porządku publicznego, bądź była przedmiotem obrotu czarnorynkowego¹³⁵, używane jako koronne argumenty przemawiające za zaostrzeniem reglamentacji, są całkowicie bezpodstawne. Oczywistym jest, iż prawny zakaz posiadania broni przez osoby prywatne w żaden sposób nie wpływa na jej ilość, ani dostępność dla środowisk kryminalnych. Użycie legalnej broni przez jej posiadacza w celu przestępnym zakrawa na absurd, bowiem szczegółowe dane zarówno właściciela, jak i jego broni gromadzone są w rejestrach policyjnych, a badanie śladów pozostawionych na miejscu przestępstwa pozwala jednoznacznie zidentyfikować egzemplarz broni, który był doń użyty. Podobnie alogiczne jest zakładanie, iż kryminalista wystąpi z wnioskiem o wydanie pozwolenia, by zakupić broń, którą później będzie wykorzystywał w swej występnej działalności. Nie jest też możliwe przeniknięcie legalnie posiadanej broni, poza przypadkiem jej kradzieży, na *czarny rynek*. Dane statystyczne przeczą także twierdzeniom o rzekomym wzroście liczby samobójstw, morderstw i napadów wskutek liberalizacji dostępu do broni¹³⁶.

2, 22 IV 2015 r., Wypowiedź A. Resich-Modlińskiej i M. Czubaszek na temat kandydatury prezydenckiej M. Kowalskiego).

¹³⁵ W tym przypadku należałoby postawić tezę odwrotną: to Policja i formacje państwowe są poważnym źródłem broni używanej przez przestępców, skoro bowiem tylko w jednym ujawnionym przypadku udało się odzyskać ponad sto sztuk broni wyprowadzonej przez skorumpowanych funkcjonariuszy z policyjnego magazynu, daje to pojęcie o możliwej skali zjawiska, choć oficjalnie statystyk w tym zakresie się nie prowadzi. Zasilanie świata przestępczego odbywa się również drogą legalną: przez wydawanie kryminalistom pozwoleń na broń (M. Pietraszewski, *Skandal w policji. Kradli i sprzedawali broń*, http://wiadomosci.gazeta.pl/wiadomosci/1,126765,6645571,Skandal_w_policji__Kradli_i_sprzedawali_bron.html [odczyt: 3 IV 2015 r.]; *Kto dał broń bandycie*, <http://archiwum.rp.pl/artukul/631046-Kto-dal-bron-bandycie.html> [odczyt: 3 IV 2015 r.]).

¹³⁶ S. Rajewski, *Broń. Niewygodna prawda*, <http://wiadomosci.dziennik.pl/swiat/artykuly/420234,bron-niewygodna-prawda.html> [odczyt: 2 IV 2015 r.]; M. Szadkowski, *Czy interes społeczny przemawia za większą ilością legalnej broni?*, <http://gunblog.eu/2014/08/czy-interes-spoeczny-przemawia-za-wieksza-iloscia-legalnej-broni/> [odczyt: 2 IV 2015 r.]; *Wielka Brytania – krytyczna analiza rządowych statystyk, broń palna, przestępczość*, <https://libertarianizm.net/threads/wielka-brytania-krytyczna-analiza-rzadowych-statystyk-bron-palna-przestepczosc.4276/> [odczyt: 2 IV 2015 r.]. Polska Policja nie prowadzi statystyk dotyczących przestępstw z użyciem legalnej broni oraz przypadków jej przeniknięcia do świata kryminalnego, a mimo to jako pewniki podaje stwierdzenia o rzekomej dużej skali tych zjawisk (por. Gabinet Komendanta Głównego Policji, kanc. sygn. Ga-338/225/12/KW, Pismo Dyrektora Gabinetu Komendanta Głównego Policji Marka Walczaka do

Tymczasem logika wymaga by w legalnej broni palnej znajdującej się w rękach praworządnych obywateli widzieć nie zagrożenie bezpieczeństwa publicznego i źródło wzrostu przestępczości, ale wręcz przeciwnie, środek skutecznej obrony przed tymi niebezpieczeństwami. Należy zauważyć, iż środowiska kryminalne dysponują dużą ilością broni, posiadając do niej stosunkowo łatwy dostęp. Z natury rzeczy nie przestrzegają również żadnych norm prawnych ani ograniczeń dotyczących uzyskiwania pozwoleń, dopuszczonych do posiadania rodzajów broni, jej noszenia itp. Dokonując czynu przestępczego i dobierając środki ataku nie rozważają możliwych szkód jakie poniesie ofiara, a częstokroć brutalność bandytów jest całkowicie niewspółmierna do zamierzonego celu i ewentualnego oporu napadniętej osoby, stając się przejawem zwyrodniałego bestialstwa. Zdumiewa także bezczelność kryminalistów, którzy pewni, iż ofiara nie posiada skutecznych środków obrony (gdyż monopol na broń posiada świat przestępczy i państwo), dokonują napaści w biały dzień, w miejscach publicznych, a także w mieszkaniach w obecności domowników¹³⁷.

Odbierając prawo do legalnego posiadania broni palnej praworządnym obywatelom państwo jednocześnie odbiera im możliwość skutecznej ochrony swego życia, zdrowia i mienia. To zaś stanowi pogwałcenie jednego z podstawowych podmiotowych praw obywatelskich – prawa do obrony koniecznej. W krajach, gdzie dostęp do broni jest bardziej powszechny, dzięki posiadaniu broni palnej przez osoby prywatne codziennie udaje się zapobiec setkom napadów, gwałtów, morderstw i kradzieży. Sami przestępcy twierdzą, iż świadomość posiadania przez potencjalną ofiarę broni palnej skutkuje zarzuceniem zamiaru kryminalnego. Niestety w Polsce nie dość, że odmawia się obywatelom prawa do posiadania środków skutecznej obrony, to odmawia się im nawet prawa do obrony koniecznej. Głośnym echem wśród opinii publicznej odbiły się przypadki, w których ofiara przestępstwa w wyniku podjętej obrony zraniła lub spowodowała śmierć bandyty i wyrokiem sądu została skazana za ten czyn. Mimo, iż w polskim prawie instytucja obrony koniecznej jest poprawnie i precyzyjnie sformułowana, orzecznictwo sądowe zmierza do ścisłego zawężenia i obwarowania wieloma wymogami, tego podstawowego kontratypu. Od ofiary przestępstwa wymaga się uprzedzenia napastnika o zamiarze użycia niebezpiecznego narzędzia w obronie, *miarkowania* sposobu i środków obrony, wyboru najłagodniejszego i wyrządzającego

Andrzeja Turczyzna z dn. 31 I 2012 r. (otrzymane dzięki uprzejmości p. Jerzego Cieśli); *Zdarzenie drugie*, <http://www.romb.org.pl/index.php?id=125> [odczyt: 2 IV 2015 r.].

¹³⁷ M. Filar, *Prawo posiadania ...*, s. 50–51.

najmniejszą szkodę napastnikowi środka, gdy tymczasem bandyta nie kieruje się żadnymi zasadami i prawami, a jednocześnie, decydując się na atak, powinien mieć świadomość, iż może napotkać opór i odnieść obrażenia. Nie może być bowiem tak, iż państwo odmawia praworządnym, uczciwym obywatelom prawa do ochrony elementarnych wartości, stawiając wyżej dobro napastnika, przestępcy¹³⁸.

Na przestrzeni dziejów broń palna przechodziła liczne przeobrażenia. Jedne konstrukcje okazywały się na tyle udane, że ich echa możemy spotkać nawet we współcześnie produkowanej broni. Inne, po chwilowym rozbłysku popularności, okazywały się być *ślepyimi uliczkami*. Podobnie do bogactwa rodzajów, modeli i odmian broni palnej przedstawia się różnorodność zdań i sądów dotyczących prawa do jej posiadania. Podobnie najradykałniejsze z nich, opowiadające się za całkowitym wyrugowaniem broni z rąk osób prywatnych, mogą stać się *ślepyimi uliczkami*, odbierając praworządnym obywatelom możliwość obrony własnego życia, zdrowia, mienia i wolności zarówno przed przestępcami, jak i tyranią rządów. Choć kolejni okupanci włożyli wiele wysiłków by zniszczyć kulturę posiadania broni w Polsce oraz przekształcić jej społeczną recepcję, broń palna była i jest obecna w polskiej tradycji i historii, niezależnie od tego, jak mocno negują ten fakt środki masowego przekazu, policja i sądy¹³⁹.

¹³⁸ Tamże, s. 41–53; M. Szafraniec, *Przekroczenie granic obrony koniecznej w polskim prawie karnym*, Zakamycze 2004, s. 151–184, 207–211. Zupełnie inny pogląd na prawo do obrony koniecznej zarówno wśród społeczeństwa, mediów, jak i organów ścigania można zaobserwować choćby w USA. Doskonałym przykładem może być tu nagłośniona historia amerykańskiej jedenastolatki, która z bronią w ręku stawiała czoła włamywaczom (H. Giernakowski, *Dzielna jedenastolatka*, „Strzał”, nr 3 (98): 2012, s. 4).

¹³⁹ Por. Naczelny Sąd Administracyjny, sygn. akt II OSK 97/05, Wyrok z dnia 13 października 2005 r. Sąd wyraził w uzasadnieniu wyroku zdanie, iż *Posiadanie i używanie broni i amunicji stanowi tradycyjnie sferę daleko idącej reglamentacji administracyjnoprawnej* zapominając, iż *tradycja* ta nie jest długa, gdyż źródła swe ma w czasach panowania reżimu nazistowskiego i komunistycznego w naszym kraju. Podobnie na całkowity brak poszanowania polskich tradycji strzeleckich wskazują decyzje Komendanta Głównego Policji i Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Warszawie, które dotyczyły cofnięcia pozwolenia na broń członkowi Bractwa Kurkowego (por. Wojewódzki Sąd Administracyjny w Warszawie, sygn. akt II SA/Wa 2177/12, Wyrok z dnia 20 marca 2013 r.). Jak widać instytucjom tym bliżej jest do mentalności minionego systemu, który bractwa kurkowe uznawał za przejaw *sanacyjnej reakcji*, co nie dziwi zważywszy na fakt

Rozdział II:

Prawne i praktyczne aspekty posiadania broni palnej

Posiadanie broni od zarania dziejów było pojmowane w sposób szczególny. W społeczeństwach feudalnych było traktowane jako wyróżnik, przywilej. Stąd polska szlachta reagowała oburzeniem na widok mieszczanina *przy szabli*. Z biegiem czasu prawo do posiadania broni w poszczególnych krajach ewoluowało w sposób skrajnie odmienny. Jedne narody postrzegały broń jako gwarancję wolności i równości, a co za tym idzie prawo do jej posiadania przysługiwało każdemu pełnoprawnemu obywatelowi. Takie spojrzenie charakterystyczne jest dla państw i społeczeństw o cechach libertariańskich, demokratycznych, egalitarnych, by wymienić tu choćby Stany Zjednoczone, Szwajcarię, Czechy. Odmiennie rzecz przedstawia się w przypadku krajów, w których różne emanacje totalitaryzmu i elitaryzmu są wciąż żywe. W nich posiadanie broni palnej będzie wyjątkowym przywilejem, należnym tylko kaście rządzącej i zaufanemu gronu popleczników. Uzbrojone społeczeństwo stanowi dla takiej formy władzy zagrożenie jej bytu.

2.1. Okres II Rzeczypospolitej

Wśród wielu zagadnień i problemów, przed których koniecznością rozwiązania stanęło odradzające się w 1918 roku Państwo Polskie, jedną z ważniejszych była kwestia broni palnej. Z jednej strony w posiadaniu ludności znajdowała się znacząca ilość uzbrojenia i sprzętu wojskowego pozyskana z pobojoisk, transportów oraz magazynów, które w zamieszaniu wojennej zawieruchy często nie były należycie strzeżone, a nierzadko również porzucane w chwili pospiesznego wycofywania się oddziałów. Z drugiej strony na terenach, które znalazły się w obrębie granic Polski obowiązywały trzy skrajnie odmiennie systemy prawne i administracyjne. Funkcjonujące w ich ramach prawodawstwo dotyczące posiadania

zachowania pokoleniowej ciągłości między wymiarem sprawiedliwości czasów komunistycznych (w tym okresie stalinowskiego) i III RP.

broni było różne i miało swe źródła w różnych tradycjach legislacyjnych. Niezbędne było natychmiastowe uregulowanie tych kwestii, szczególnie zważywszy na fakt, iż miały one niebagatelny wpływ na bezpieczeństwo wewnętrzne konsolidującego się państwa¹⁴⁰.

Już 25 stycznia 1919 roku Naczelnik Państwa wydał *Dekret o nabywaniu i posiadaniu broni i amunicji*. Wedle niego prawo nabywania, przechowywania i używania broni palnej, amunicji, bomb, granatów oraz materiałów wybuchowych przysługiwało wyłącznie wojsku, organom ochrony porządku publicznego, a także, za specjalnym pozwoleniem, organizacjom i osobom cywilnym. Dla tych ostatnich dekret przewidywał dwie kategorie pozwoleń: *dla celów technicznych i handlowych*, wydawane przez Ministra Spraw Wewnętrznych lub upoważniony organ w porozumieniu z dowódcą okręgu wojskowego, oraz *na posiadanie broni myśliwskiej lub palnej krótkiej dla obrony osobistej*, wydawane przez Ministra Spraw Wewnętrznych, którą to czynność mógł on również scedować na podległy organ¹⁴¹.

Akt ten penalizował nielegalne posiadanie broni i materiałów wybuchowych. I tak, jeśli dotyczyło ono przedmiotów pochodzenia wojskowego, winny podlegał karze pozbawienia wolności do jednego roku lub grzywny do 5 000 marek, natomiast jeśli była to broń krótka, bądź myśliwska – aresztu do trzech miesięcy lub grzywny do 3 000 marek. Zagrożenie karą było wyższe jeśli przestępstwa dokonano na obszarze objętym stanem wyjątkowym: w przypadku broni palnej było to od roku do trzech lat pozbawienia wolności, w przypadku materiałów wybuchowych – od dwóch do pięciu lat. Jeśli wziąć pod uwagę wyjątkową sytuację państwa, targanego konfliktami wewnętrznymi i zagrożonemu z zewnątrz, były to kary nad wyraz łagodne. Być może celowo nie dążono do całkowitego pozbawienia społeczeństwa broni tak potrzebnej w okresie niepokojów i batalii o byt oraz granice Polski. Być może rozumiano także przywiązanie Polaków do broni, która była dlań symbolem wolności i dzięki której wywalczono niepodległość^{142, 143}.

¹⁴⁰ J. Kasprzak, W. Brywczyński, *Nielegalne posiadanie ...*, s. 26; P. Podsiedlik, *Zagadnienia administracyjno-prawne ...*, s. 24–25.

¹⁴¹ Dekret o nabywaniu i posiadaniu broni i amunicji z 25 stycznia 1919 roku, *Dziennik Praw* z 1919 r. nr 9 poz. 123.

¹⁴² Z drugiej jednak strony należy zauważyć, iż podobny, stosunkowo niski, wymiar kar za nielegalne posiadanie broni znany był w systemach prawnych państw zaborczych (por. Kodeks karny z 22 marca 1903 r., oprac. N. Tagancew, tłum. L. Konic, t. 3, Warszawa 1922, s. 224, art. 230; Patent cesarski z dnia 24 października 1852 r. obejmujący postanowienia o fabrykacji, obrocie i posiadaniu broni i przedmiotów amunicyjnych,

Aktem wykonawczym do Dekretu było *Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych w przedmiocie posiadania broni palnej i materiałów wybuchowych z dnia 29 stycznia 1919 roku*. Zobowiązywało ono wszystkich posiadających broń palną bez zezwolenia do jej złożenia w *powiatowym zarządzie policji komunalnej* w terminie do 9 lutego 1919 roku. Jako organy upoważnione do wydawania pozwoleń na obrót bronią rozporządzenie wymienia komisarzy ludowych w porozumieniu z dowództwem wojskowego okręgu generalnego, zaś w kwestii pozwoleń dla osób prywatnych – policję komunalną za zgodą komisarza ludowego. W niespełna półtora roku później, wydając kolejny akt, to ostatecznie uprawnienie scedowano z organów policji na władze administracyjne I instancji, a więc starostów. Stanowił on również, iż pozwolenia na broń palną krótką do obrony osobistej mogą być wydawane jedynie w przypadku *koniecznej potrzeby*, a pozwolenia na broń myśliwską winny być wydawane wraz z uprawnieniem do polowania – kartą łowiecką¹⁴⁴.

Spośród blisko dziesięciu rozporządzeń i okólników wydanych w latach dwudziestych jako uzupełnienie przepisów wykonawczych w zakresie broni i amunicji na szczególną uwagę zasługują trzy z nich. I tak okólnik Ministra Spraw Wewnętrznych z dnia 29 sierpnia 1924 roku precyzował zasady posiadania broni palnej przez wojskowych i policjantów, stanowiąc, iż żołnierze mogą nabywać pistolety i rewolwery kalibru 6,3–9mm za pisemną zgodą bezpośredniego przełożonego, a funkcjonariusze policji mogą nabywać wyłącznie broń używaną do celów służbowych za zgodą komendanta powiatowego policji. W przypadku chęci posiadania broni *dla własnego użytku* policjanci musieli przejść procedurę identyczną

tudzież o noszeniu broni, Powszechny dziennik praw państwa i rządu dla cesarstwa austriackiego, część 67 poz. 223 § 32–33).

¹⁴³ Dekret o nabywaniu i posiadaniu broni i amunicji z 25 stycznia 1919 roku, Dziennik Praw nr 9 z 1919 r. poz. 123; Dekret w przedmiocie kar za przechowywanie lub użycie broni palnej i materiałów wybuchowych w miejscowości ogłoszonej w stanie wyjątkowym z 11 stycznia 1919 roku, Dziennik Praw z 1919 r. nr 6 poz. 103.

¹⁴⁴ Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych w przedmiocie posiadania broni palnej i materiałów wybuchowych z dnia 29 stycznia 1919 roku, Dziennik Praw z 1919 r. nr 12 poz. 133; Rozporządzenie wykonawcze do dekretu o nabywaniu i posiadaniu broni i amunicji z dnia 25 stycznia 1919 roku z dnia 21 maja 1920 roku, Dziennik Praw z 1920 r. nr 43 poz. 266. Warto zwrócić uwagę, iż zarekwirowane oraz złożone w siedzibach policji wyposażenie wojskowe i broń nie były niszczone, ale przekazywane odpowiednim dowództwom okręgów wojskowych (por. § 3 Rozporządzenia z dnia 29 stycznia 1919 roku).

jak osoby cywilne. Jednocześnie wspomniany okólnik zezwalał na zakup broni białej oraz amunicji do broni krótkiej za okazaniem legitymacji służbowej¹⁴⁵.

W okólniku z dnia 10 sierpnia 1925 roku odnaleźć można echo dość interesującego zagadnienia posiadania broni palnej małokalibrowej, w szczególności na naboje bocznego zapłonu, bowiem w większości krajów europejskich przez długi okres czasu takowa nie była w żaden sposób reglamentowana¹⁴⁶. Także w Polsce, aż do momentu wydania przedmiotowego okólnika, broń bocznego zapłonu była dostępna w wolnym obrocie, również dla osób nieletnich. Jednakże ze względu na wypadki związane z nieostrożnym obchodzeniem się z tym rodzajem broni Minister Spraw Wewnętrznych postanowił o objęciu jej posiadania koniecznością uzyskania pozwolenia. Miały być one wydawane bez *zbytних utrudnień*, a wykazanie potrzeby posiadania broni uznano za *na ogół zbędne*. Również osoby, u których stwierdzono nielegalne posiadanie broni bocznego zapłonu, o ile nie łamią one przepisów z premedytacją, miały być traktowane *ogłędnie*¹⁴⁷.

Trzecim z aktów prawnych w szczególny sposób obrazujących politykę państwa w zakresie wydawania pozwoleń na broń był okólnik Ministra Spraw Wewnętrznych z 31 marca 1930 roku. Niejako *uwalniał* on spod reglamentacji broń palną dla kadry Wojska Polskiego, stanowiąc, iż oficerowie mogą nabywać pistolety, rewolwery oraz broń myśliwską dowolnego kalibru *za okazaniem legitymacji służbowej i podpisaniem się w książce sprzedaży u*

¹⁴⁵ Okólnik Nr 98 z dnia 29 sierpnia 1924 roku Nr BP 3289 do wszystkich PP. Wojewodów, P. Delegata Rządu w Wilnie i P. Komisarza Rządu na m. st. Warszawę w sprawie nabywania broni i amunicji przez osoby wojskowe i funkcjonariuszy policji państwowej, Dziennik Urzędowy Ministerstwa Spraw Wewnętrznych z 1924 r. nr 2-6 poz. 119. Warto podnieść fakt, iż okólnik ten dawał żołnierzom i funkcjonariuszom możliwość indywidualnego doboru broni służbowej, a także pozwalał na prywatny zakup amunicji (nawet w przypadku nieposiadania broni prywatnej), co pozwalało na podnoszenie umiejętności strzeleckich we własnym zakresie.

¹⁴⁶ Przykładowo we Francji aż do początku lat dziewięćdziesiątych XX wieku broń bocznego zapłonu, z pewnymi obostrzeniami, była zaliczana do kategorii bezpozwoleniowej (por. E. Toczek, *Prawo do posiadania i noszenia broni palnej w ustawodawstwie francuskim*, <http://biurose.sejm.gov.pl/teksty/i-508.htm> [odczyt: 17 XI 2014 r.]. W okresie międzywojennym broń taką określano mianem *flowerów* od nazwiska konstruktora pierwszego udanego naboju bocznego zapłonu – Louisa Floberta. Współcześnie nazwę *flobert* ogranicza się raczej do słabych naboju bocznego zapłonu wypełnionych mieszaniną pirotechniczną, bądź zawierających samą sponkę (w większości krajów, prócz Polski, dostęp do nich nie jest reglamentowany).

¹⁴⁷ Okólnik Nr 85 z dnia 10 sierpnia 1925 roku Nr BP 6575/25 do wszystkich PP. Wojewodów (tylko na obszarze b. zaboru rosyjskiego), P. Delegata Rządu w Wilnie i P. Komisarza Rządu na m. st. Warszawę w sprawie t. zw. *flowerów*, Dziennik Urzędowy Ministerstwa Spraw Wewnętrznych z 1925 r. nr 3 poz. 379.

sprzedającego. Był to kolejny krok naprzód, po przepisie służbowym Ministra Spraw Wojskowych z 5 maja 1927 roku, ułatwiający dostęp do broni dla żołnierzy i wpływający na zwiększenie obycia z bronią oraz tworzenie kultury jej posiadania w tej części społeczeństwa¹⁴⁸.

Definitywne odejście od ustawodawstwa państw zaborczych i unifikacja przepisów dotyczących broni palnej na terenie całego kraju nastąpiły dopiero w 1933 roku wraz z wejściem w życie *Prawa o broni, amunicji i materiałach wybuchowych*. Z jednej strony był to akt nader ważny, bowiem komasował w sobie wszystkie kwestie dotyczące przedmiotowego zagadnienia, do tej pory rozproszone w wielu, często ze sobą sprzecznych przepisach, z drugiej jednak strony brakowało mu precyzji i szczegółowości. Wydany w formie rozporządzenia z mocą ustawy w dziesięciu działach regulował on handel bronią i amunicją, posiadanie broni przez osoby prywatne, przesyłanie broni, organizację strzelnic, obrót materiałami wybuchowymi oraz penalizował czyny przezeń zabronione¹⁴⁹.

W art. 1 zdefiniowano bardzo ogólnie broń jako *każde narzędzie, przeznaczone do zadawania bezpośrednio lub pośrednio urazów cielesnych*. Wprowadzono także pojęcia *amunicji, gotowych lub obrobionych istotnych części broni oraz broni typu wojskowego*¹⁵⁰. Kategorię pozwoleń dla osób prywatnych określono jako *broń w celach osobistych*, zaś władnymi do ich wydawania były powiatowe organy administracji ogólnej (starostowie) lub, w przypadku żołnierzy, władze wojskowe. Przewidywano również, na mocy decyzji Ministra Spraw Wewnętrznych, wyszczególnienie rodzajów broni nieregulowanej¹⁵¹.

¹⁴⁸ Okólnik Nr 46 z dnia 31 marca 1930 r. (AP. 228/6) w sprawie nabywania broni i amunicji niesłużbowej przez oficerów W. P. do P. P. Wojewodów i Komisarza Rządu w Warszawie, Dziennik Urzędowy Ministerstwa Spraw Wewnętrznych z 1930 r. nr 6 poz. 100; Przepis służbowy Ministra Spraw Wojskowych w sprawie nabywania, posiadania i noszenia krótkiej broni palnej (rewolwery i pistolety automatyczne kal. 6–9 mm) oraz nabywania amunicji do niej przez oficerów [za:] Orędownik Urzędowy powiatów Krotoszyńskiego i Pleszewskiego z dnia 17 września 1927 roku, nr 74.

¹⁴⁹ Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 27 października 1932 roku Prawo o broni, amunicji i materiałach wybuchowych, Dz. U. 1932 nr 94 poz. 807; J. Kasprzak, W. Brywczyński, *Nielegalne posiadanie broni i amunicji. Studium prawnokryminalistyczne*, Białystok 2013, s. 29.

¹⁵⁰ Katalog tych pojęć będzie stosowany w różnych aspektach w polskim prawodawstwie aż po czasy współczesne.

¹⁵¹ Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 27 października 1932 roku Prawo o broni, amunicji i materiałach wybuchowych, Dz. U. z 1932 r. nr 94 poz. 807, art. 1–2, 18–19.

Wprowadzono katalog przesłanek negatywnych uniemożliwiających uzyskanie pozwolenia na broń. Były to: wiek poniżej 17 lat (wyjątkowo nieletni w wieku powyżej 14 lat mógł na prośbę rodziców otrzymać pozwolenie na broń sportową lub myśliwską), choroba psychiczna, alkoholizm, narkomania, włóczęgostwo, recydywa z zakresu prawa o broni i amunicji. Nie wymagano pozwolenia w przypadku korzystania ze strzelnic zaaprobowanych przez władzę. Rozróżniono uprawnienia do posiadania i noszenia broni oraz wyłącznie do jej posiadania. Pozwolenia zachowywały ważność przez określony czas. Przewidywano możliwość sprowadzenia broni z zagranicy, a także przesyłania jej pocztą¹⁵².

Instytucje, urzędy, przedsiębiorcy, których mienie lub życie pracowników było narażone na zagrożenie, a także zrzeszenia przysposobienia wojskowego i wychowania fizycznego oraz stowarzyszenia strzeleckie *dla celów wyćwiczenia w strzelaniu* mogły otrzymać pozwolenia na okaziciela. Procedury związane z ich uzyskaniem przez państwowe jednostki organizacyjne i stowarzyszenia były zwolnione z wszelkich opłat. Pozwolenia na broń wydawane były na okres co najwyżej trzech lat, po których upływie należało je prolongować. Rozporządzenie zawierało część karną, w myśl której osoba nielegalnie posiadająca, wyrabiająca, handlująca bronią krótką lub myśliwską, bądź amunicją doń podlegała karze aresztu do 6 miesięcy lub grzywnie, natomiast jeśli występki dotyczyły długiej broni wojskowej lub amunicji do niej, kara była surowsza i jej górną granicą było 3 lata więzienia lub aresztu¹⁵³.

Rozporządzeniem z dnia 10 grudnia 1933 roku Minister Spraw Wojskowych regulował warunki posiadania broni przez żołnierzy. Władnymi do wydawania pozwoleń na broń palną krótką oraz myśliwską w tym zakresie byli dowódcy pułków oraz, w odniesieniu do osób przeniesionych w stan spoczynku, powiatowi komendanci uzupełnień. Decyzja była zależna od *swobodnego uznania* organu, jednakże z treści § 2 można wywieść dorozumiany wniosek, iż prawo do broni osobistej było niejako w naturalny sposób przynależne stanowi

¹⁵² Tamże, art. 20–22, 30–36. Warto zwrócić uwagę na art. 33 przedmiotowego rozporządzenia, który nakazywał przewożenie broni publicznymi środkami transportu w stanie nienabitym, jednakże, gdy była to broń krótka i właściciel miał ją *przy sobie* – mogła być gotowa do strzału. Jest to zapis logiczny, zapewniający bezpieczeństwo posiadaczowi broni, ale również nie narażający na zagrożenie współpasażerów (niezwykle małe jest prawdopodobieństwo, by załadowana broń przenoszona w kaburze wypaliła).

¹⁵³ Tamże, art. 22, 47–48.

oficerskiemu, natomiast podoficerowie i szeregowi musieli wykazać potrzebę konieczności jej posiadania. Pozwolenia wydawane przez władze wojskowe były bezterminowe¹⁵⁴.

Z dzisiejszej perspektywy niezwykle kontrowersyjne mogą wydawać się kryteria wydawania i cofania pozwoleń określone w *Prawie o broni, amunicji i materiałach wybuchowych*. Stanowi ono bowiem, iż są one wydawane wedle *swobodnego uznania*, a cofane *w każdym czasie, jeśli [władza] uzna to za wskazane ze względu na interes Państwa albo bezpieczeństwo, spokój lub porządek publiczny*. Były to więc kryteria bardzo ogólne, nieprecyzyjne oraz niosące z sobą ryzyko dowolnej interpretacji i uznaniowości. Z racji tego, politykę w zakresie pozwoleń na broń kształtowała w dużej mierze praktyka urzędnicza, a by uzyskać pełny obraz procedury ich wydawania i stopnia reglamentacji broni konieczne jest sięgnięcie do materiałów archiwalnych¹⁵⁵.

W praktyce sprawy związane z pozwoleniami na broń leżały w gestii Referatów Bezpieczeństwa Publicznego w starostwach, za wyjątkiem pierwszych lat po odrodzeniu Państwa, kiedy to zajmowały się nimi organy policji¹⁵⁶. Podania o wydanie pozwoleń na broń składane były w postaci sformalizowanych wniosków, najczęściej na gotowych drukach, ale również w postaci pism odręcznych lub maszynowych. Zawierały one dane personalne petenta, datę i miejsce jego urodzenia, adres zamieszkania, rysopis, rodzaj broni i pozwolenia o jakie się ubiegał oraz uzasadnienie konieczności posiadania broni. Do podań załączano

¹⁵⁴ Rozporządzenie Ministra Spraw Wojskowych z dnia 10 grudnia 1933 roku o pozwoleniach na broń wydawanych przez władze wojskowe, Dz. U. z 1934 r. nr 13 poz. 106. Za takim rozumieniem § 2 przemawia choćby pogląd, iż oficer wręcz powinien posiadać broń osobistą, z którą *nigdy się nie rozstaje* (por. Z. Berling, S. Próchnicki, S. Kramer, *Oficer*, Warszawa 1931, s. 20.). Z kolei Przepis służbowy o broni z dnia 4 lutego 1935 r., Przepisy Służbowe Ministerstwa Spraw Wojskowych L. 320–75 nakłada na oficerów i chorążych obowiązek zakupu broni na własny koszt.

¹⁵⁵ Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 27 października 1932 roku Prawo o broni, amunicji i materiałach wybuchowych, Dz. U. z 1932 r. nr 94 poz. 807, art. 19, 24. Stąd też błędny wniosek wysnuwany przez niektórych autorów, którzy podają ten akt jako przykład surowości, restrykcyjności i ograniczenia dostępu do broni dla obywateli, podczas gdy przeczą takiemu stanowisku kryteria wydawania pozwoleń stosowane w praktyce w czasie obowiązywania Rozporządzenia w II Rzeczypospolitej (por. P. Ruczkowski, *Decyzja w sprawie pozwolenia na broń*, http://www.ksiegarnia.lexisnexis.pl/gfx/lexisnexis/userfiles/files/decyzja_w_sprawie_pozwolenia_na_bron.pdf [odczyt 4 grudnia 2014 roku]).

¹⁵⁶ Formalnie datą graniczną rozdziału kompetencji był 21 maja 1920 roku, kiedy to weszło w życie Rozporządzenie wykonawcze do dekretu o nabywaniu i posiadaniu broni i amunicji z dnia 25 stycznia 1919 roku z dnia 21 maja 1920 roku, Dz.U. z 1920 r. nr 43 poz. 266.

również dodatkowe dokumenty, jak metrykę urodzenia, fotografie, poświadczenie zamieszkania, oświadczenie o karalności, zaświadczenie z zakładu pracy¹⁵⁷.

Przed podjęciem decyzji o wydaniu pozwolenia starosta zasięgał opinii odpowiedniej jednostki terenowej Policji Państwowej (komisariatu lub posterunku). Miała ona za zadanie sprawdzenie prawdziwości i wagi podanej przez petenta koniecznej potrzeby posiadania broni, jego postawy moralnej i politycznej, stopnia zagrożenia przestępczym użyciem przez niego broni, istnienia przesłanek negatywnych do wydania pozwolenia. Jednocześnie rewidowano kartoteki Działu Rejestracyjnego Urzędu Śledczego i akta policyjne w celu ewentualnego stwierdzenia przestępczej przeszłości osoby składającej podanie. Szczególną uwagę przywiązywano do działalności politycznej ubiegających się o pozwolenia na broń, a zwłaszcza do faktu, czy nie są to osoby powiązane ze środowiskami komunistycznymi, bądź narodowymi, jednocześnie zapatrywania i działalność prorządowa, np. w Bezpartyjnym Bloku Współpracy z Rządem, były argumentem przemawiającym na korzyść petenta¹⁵⁸.

Interesujące jest zagadnienie przyczyn konieczności posiadania broni przedstawianych przez ubiegających się o pozwolenia. Zwykle uzasadnienia były zwięzłe, nie przekraczały kilku zdań, jednak są i obszerniejsze, z dołączonymi wycinkami prasowymi, bądź anonimami zawierającymi groźby, mającymi potwierdzić zagrożenie życia petenta. Jako powody ubiegania się o pozwolenie na broń podawano najczęściej fakt sprawowania funkcji kierowniczej, kasjerskiej lub dysponowania dużymi sumami pieniędzy w miejscu pracy (w tych przypadkach podania były poświadczane przez przedsiębiorstwo zatrudniające zainteresowanego), zamieszkiwania w niespokojnej okolicy, odbywania dalekich podróży,

¹⁵⁷ ANKr, sygn. StGKr 519, Podania o zezwolenie na posiadanie broni, na kupno materiałów wybuchowych 1919–1921, Podanie o pozwolenie noszenia broni Zygmunta Adama Czernickiego z dnia 29 listopada 1921 roku, brak paginacji; tamże, Wniosek o wydanie nowego pozwolenia do noszenia broni Józefa Donhaisera z 1921 roku; ANKr, sygn. StGKr 524, Podania o zezwolenie na posiadanie broni, na kupno materiałów wybuchowych 1936–1939, Podanie o pozwolenie na broń Mieczysława Skalskiego z dnia 22 grudnia 1938 roku, brak paginacji.

¹⁵⁸ ANKr, sygn. StGKr 523, Podania o zezwolenie na posiadanie broni, na kupno materiałów wybuchowych 1934–1935, Zapytanie do Kierownika IV Komisariatu Policji Państwowej w Krakowie w sprawie Alfreda Beckmana z 3 września 1934 roku, brak paginacji; tamże, Opinia Kierownika IV Komisariatu Policji Państwowej w sprawie Alfreda Beckmana z 11 września 1934 roku nr O-3/107/34; tamże, Opinia Kierownika V Komisariatu Policji Państwowej w sprawie Władysława Klimeczko z dnia 13 grudnia 1934 roku nr O.3/167/34. Działalność antyrządowa petenta powodowała opatrzenie opinii policyjnej na jego temat klauzulą „poufne” oraz uniemożliwiała lub znacząco utrudniała uzyskanie pozwolenia (por. tamże, Akta Henryka Biernackiego).

wycieczek krajoznawczych za miastem, czy też powrotów do domu w późnej porze. Znamienne, iż nawet ostatnie z wymienionych argumentów były dla organu decyzyjnego wystarczającym powodem do wydania lub prolongaty pozwolenia. Również stwierdzenie braku koniecznej potrzeby posiadania broni, w przypadku ubiegających się o przedłużenie pozwolenia, nie stanowiło o negatywnym zaopiniowaniu wniosku. Do rzadkości należy uzasadnienie złożenia wniosku konkretnymi wydarzeniami świadczącymi o realnym zagrożeniu życia petenta¹⁵⁹.

O pozwolenia na posiadanie broni ubiegały się osoby reprezentujące wszystkie warstwy ówczesnego społeczeństwa. Byli to zarówno przedsiębiorcy, przedstawiciele wolnych zawodów, profesorowie wyższych uczelni, ziemianie, jak też rzemieślnicy i robotnicy. Z uwagi na koszt procedury związanej z uzyskaniem pozwolenia, jak i zakupu samej broni, podania tych ostatnich należą do rzadkości. Do grona posiadaczy legalnej broni palnej w okresie międzywojennym należały także kobiety oraz duchowni katoliccy. Z racji wysokiego odsetka żydów wśród przemysłowców, handlowców, lekarzy i prawników, którzy stanowili gros ubiegających się o pozwolenia, ta nacja stanowi również znaczącą część posiadaczy broni. Należy zauważyć, iż pochodzenie z tzw. wyższych sfer lub protekcja takiej osoby stanowiły czynnik ułatwiający uzyskanie uprawnienia. Jednocześnie warto podkreślić, że sprawy petentów w różny sposób powiązanych z organami policji (np. emerytowanych funkcjonariuszy) załatwiane były w zwykłym trybie i bez udogodnień¹⁶⁰.

Dość liberalna polityka w kwestiach związanych z bronią palną była rezultatem planowego dążenia do militaryzacji społeczeństwa oraz wytworzenia kultury posługiwania się bronią palną wśród szerokich kręgów obywateli. Był to doskonały sposób na przygotowanie naturalnych rezerw obronnych państwa. Strzelectwo stało się sportem masowym, było silnie

¹⁵⁹ ANKr, sygn StGKr 524, Podania o zezwolenie na posiadanie broni, na kupno materiałów wybuchowych 1936–1939, Podanie Józefa Kowalczyka z dnia 20 II 1939 r., brak paginacji; tamże, Podanie Mieczysława Skalskiego z dnia 17 XI 1936 r.;

¹⁶⁰ ANKr, sygn StGKr 524, Podania o zezwolenie na posiadanie broni, na kupno materiałów wybuchowych 1936–1939, Akta Nesanola Karpfa, brak paginacji; tamże, Akta Franciszka Wargockiego; ANKr, sygn. StGKr 523, Podania o zezwolenie na posiadanie broni, na kupno materiałów wybuchowych 1934–1935, Akta ks. Władysława Berbeki, brak paginacji; tamże, Akta Zofii Batko; tamże, Akta Henryka Biernackiego; tamże, Akta Henryka Dietricha; tamże, Akta Adama Frydrycha; tamże, Akta Teodora Marchlewskiego; tamże, Akta Bazylego Pawlisza (w tychże aktach, dotyczących emerytowanego inspektora policji, na odwołaniu z dnia 14 XII 1932 r. znajduje się nawet ironiczna uwaga rozpatrującego urzędnika: *Inspektor policji nie zna [przepisów]!*).

promowane przez czynniki oficjalne i postrzegane jako nierozzerwalnie związane ze szkoleniem bojowym. W założeniu, w wypadku zbrojnej agresji, każdy, nawet najmłodszy, posiadając odpowiednie umiejętności strzeleckie, miał dać odpór wrogowi w myśl słów pieśni *twierdzą nam będzie każdy próg*¹⁶¹. Cel ten realizowano z powodzeniem poprzez szeroko zakrojoną działalność Związku Strzeleckiego, Przysposobienia Wojskowego oraz wielu innych organizacji społecznych, zawody sportowe na różnym poziomie (począwszy od *Dziesięciu Strzałów dla Ojczyzny* po *Narodowe Zawody Strzeleckie*), ustanowienie Odznaki Strzeleckiej, budowę licznych, ogólnodostępnych strzelnic¹⁶².

Nie bez znaczenia było wychowywanie dzieci i młodzieży w kontakcie z bronią od najmłodszych lat. W domach, w których była broń palna, nie stanowiła ona tematu *tabu*, nie była ukrywana, wręcz przeciwnie, traktowana była jako normalny przedmiot użytkowy, tyle, że wymagający szczególnej uwagi i ostrożności. Przeważnie, nie stosowano także specjalnych zabezpieczeń technicznych mających zapobiec dostępowi do broni, była ona przechowywana w szafach ubraniowych, szufladach itp. W świadomości ówczesnych właścicieli broni znacznie skuteczniejszym sposobem na ustrzeżenie dzieci i młodzieży od wypadku z bronią było wpojenie odpowiednich zasad w obchodzeniu się z nią. Odbywało się to sposobem naturalny, bez znamion wyjątkowości, czy ceremonialności. Niejednokrotnie młody człowiek posiadał własną broń – małokalibrowy *flobert*. W rodzinach o korzeniach patriotycznych, wojskowych szczególną wagę przywiązywano do wykształcenia w młodzieży umiejętności posługiwania się bronią palną i celnego strzelania, szczególnie w okresie bezpośrednio poprzedzającym wybuch wojny¹⁶³.

Broń palna była postrzegana przede wszystkim jako narzędzie służące do obrony życia, zdrowia i mienia jej właściciela. W świadomości społecznej i praktyce orzeczniczej sądów prawo uczciwego obywatela do obrony przed zamachem przestępczym było niezaprzeczone. Główny akcent kładziono przy tym na antagonizm relacji ofiara –

¹⁶¹ M. Konopnicka, *Rota* [cyt. za:] M. Konopnicka, *Poezye*, Warszawa – Lublin – Łódź – Kraków 1915, s. 10.

¹⁶² A. P. Habina, *Strzelectwo jako czynnik sportu i walki*, [w:] *Księga Chwały Piechoty*, red. B. Prugar-Ketling i in., Warszawa 1937-1939, s. 326-341; *Strzelnice w Krakowie*, <http://www.militaria.malopolska.pl/forum/index.php?PHPSESSID=qjg27tdnk42h1upa8h76v7cm1&topic=170.0> [odczyt: 28 XII 2014 r.]

¹⁶³ Relacja ustna dr. J. Kamockiego, Kraków, 21 V 2014 r., nagranie w posiadaniu autora; Relacja p. Emila Wałęgi, Marszowice, 16 X 2014 r., nagranie w posiadaniu autora; Z. Lubieniecki, *Łowca*, Warszawa 2014, s. 17; *Wypowiedź kpt. Jerzego Bartnika*, <http://www.romb.org.pl/?id=53> [odczyt: 28 XII 2014 r.]

przestępca, nie zaś na teoretyczne dociekania związane z wyczerpaniem definicji kodeksowych¹⁶⁴. Przypadki oddania strzałów w samoobronie nie należały do rzadkości, a ówczesna wiedza i praktyczne umiejętności w zakresie taktyki bojowego użycia broni stały na bardzo wysokim poziomie. W literaturze tematu zwracano uwagę na sposoby przenoszenia broni zapewniające jej dogodne dobyte, techniki strzelania zbliżone w zasadach do dzisiejszego pojęcia *strzelania instynktownego*, ćwiczenia zwiększające sprawność i szybkość oddania strzału, a noszenie broni w stanie przeładowanym było wręcz normą. Pierwszy polski pistolet – VIS wz. 1935 był bronią konstrukcyjnie przeznaczoną do przenoszenia z nabojem wprowadzonym do komory naboju¹⁶⁵.

W dniu 1 września 1939 roku Rada Ministrów za zezwoleniem Prezydenta wprowadziła stan wyjątkowy na terenie całego kraju. Uprawniało to wojewodów do wydania zarządzeń zobowiązujących osoby cywilne posiadające wszelką broń na podstawie pozwoleń do jej złożenia za pokwitowaniem. Druk *in blanco* takiego zarządzenia znajduje się w aktach Referatu Bezpieczeństwa Publicznego Starostwa Grodzkiego Krakowskiego. Unieważniał on czasowo wszystkie pozwolenia na broń w celach osobistych, poza pozwoleńiami na broń posiadaną w celach muzealnych, naukowych i pamiątkowych, wyznaczając dwudziestoczęterogodzinny termin na zdanie posiadanej broni w siedzibie władz powiatu lub jednostce policji. W tym samym dniu Minister Spraw Wewnętrznych wydał *Rozporządzenie wyjątkowe w sprawie wyrobu broni, amunicji, materiałów wybuchowych oraz innych narzędzi i substancji, mogących służyć do napaści i obrony*. Zakazywało ono oraz unieważniało

¹⁶⁴ Świadczą o tym choćby wydzwitek i konsekwencje prawne poszczególnych przypadków obrony za pomocą broni palnej. Przykładowo można tu wymienić sprawy Leona Brzezowskiego, który ujął sprawcę morderstwa oraz zapobiegł jego odbiciu przez miejscowych kryminalistów, co było możliwe dzięki posiadanemu przez niego *browningowi* (por. *Dalsze szczegóły ohydnej zbrodni w Płaszowie*, „Ilustrowany Kurjer Codzienny”, nr 7 z 7 stycznia 1926 r., s. 10), a także Władysława Nowakowskiego, który postrzelił atakującego go przestępcę, czego jedyną konsekwencją było pytanie prokuratora, czy zamierza złożyć dodatkową, prywatną skargę na napastnika (por. D. Karbowski, *Broń w domu, czyli mieć, czy nie mieć*, <http://www.polska-zbrojna.pl/home/articleshow/13089?t=Bron-w-domu-czyli-miec-czy-nie-miec> [odczyt: 28 XII 2014 r.]); M. Szafraniec, *Przekroczenie granic obrony koniecznej w polskim prawie karnym*, Zakamycze 2004, s. 151–184.

¹⁶⁵ Por. J. Podoski, *Pistolet w walce i sporcie*, Warszawa 1935, passim; K. Kłochowicz, *Pistolety Mauser, Dreyse, Steyr, Browning, Colt*, Oświęcim 2014, passim; W. Weiler, *Vis sila polskiej legendy*, „Strzał”, nr 1 (2008), s. 41–47.

wszelkie pozwolenia w przedmiocie produkcji i obrotu bronią, amunicją, a także innych artykułów niebezpiecznych¹⁶⁶.

2.2 Czasy reżimu hitlerowskiego i komunistycznego

Polska była jednym z niewielu krajów, które stawiały czynny opór wkraczającym wojskom niemieckim i sowieckim w czasie II wojny światowej. Od pierwszych dni okupacji dla obu agresorów stało się jasne, iż społeczeństwo polskie podejmie zmasowane działania wymierzone przeciwko nim. Już na wiele miesięcy przed rozpoczęciem działań wojennych w oparciu o kadry Wojska Polskiego i organizacji paramilitarnych przygotowywano struktury przyszłej konspiracji. W większości tworzyli ją ludzie ideowi i bezkompromisowi, podejmujący walkę bez względu na uwarunkowania, nawet z góry skazaną na niepowodzenie. Dawali się oni we znaki niemieckim i radzieckim władzom okupacyjnym, a także rodzimym komunistom, budującym *nowy ład* legitymizowany przez sowietów, jeszcze wiele lat po zakończeniu wojny. W tej sytuacji, z punktu widzenia agresorów, konieczne było natychmiastowe rozbrojenie i ujarzmienie narodu polskiego, tak by nie był on zdolny podnieść ręki na jego organy, funkcjonariuszy i kolaborantów.

Niemal natychmiast po wkroczeniu armii niemieckiej na obszarach przez nią opanowanych rozlepiano afisze ścienne z zarządzeniem Naczelnego Dowódcy. Dotyczyło ono m.in. obowiązku niezwłocznego złożenia wszelkiej posiadanej przez Polaków broni, w tym myśliwskiej, wraz z amunicją w najbliższej komendzie wojskowej lub posterunku policji. Dopilnować tego mieli burmistrzowie, wójtowie i sołtysi, a z każdym, u kogo ujawni się nielegalną broń lub amunicję, władze okupacyjne miały obejść się *jako z partyzantem*. Również zajmujące Zakopane wojska słowackie umieściły w tym mieście obwieszczenia z wyznaczonym terminem do zdania broni palnej, białej oraz amunicji. Już 12 września 1939

¹⁶⁶ Zarządzenie Rady Ministrów z dnia 1 września 1939 r. o stanie wyjątkowym, Dz. U. z 1939 r. nr 85 poz. 542; ANKr, sygn. StGKr 518, Sprawy broni, amunicji, materiałów wybuchowych i łatwopalnych, s. 115–116, Zarządzenie Wojewody Krakowskiego o złożeniu broni, posiadanej w celach osobistych, (nie jest jasne, czy zarządzenie to weszło w życie oraz czy było egzekwowane – przyp. aut.); Rozporządzenie wyjątkowe Ministra Spraw Wewnętrznych z dnia 1 września 1939 r. w sprawie wyrobu broni, amunicji, materiałów wybuchowych oraz innych narzędzi i substancji, mogących służyć do napaści i obrony, Dz. U. z 1939 r. nr 88 poz. 565.

roku Naczelny Dowódca Wojska wydał zarządzenie zakazujące posiadania broni palnej przez Polaków pod groźbą kary śmierci. W podobnej treści zachowane były również kolejne akty prawne władz okupacyjnych dotyczące spraw związanych z posiadaniem broni¹⁶⁷.

Jedynym usankcjonowanym przypadkiem wydawania pozwoleń na broń dla Polaków byli strażnicy leśni. Uzbrojeni byli również *granatowi policjanci*, jednakże była to broń *stricte* służbowa, a nie legalizowana w trybie administracyjnym. W myśl *Rozporządzenia Generalnego Gubernatora o noszeniu broni przez polskich urzędników leśnych w Generalnym Gubernatorstwie z dnia 14 grudnia 1939 roku* zatrudnieni w prywatnej i publicznej służbie leśnej mogli ubiegać się o pozwolenie na posiadanie i noszenie broni. Wydawane miały być one na wniosek niemieckiego lustratora lasów (*Forstmeister*) przez właściwego starostę w porozumieniu z Dowódcą SS i Policji. Pozwolenie uprawniało do noszenia broni wyłącznie wraz z żółtą opaską na ramieniu z napisem *Deutscher Forstschutz*. Zapewne miała ona umożliwić szybkie odróżnienie strażnika leśnego od uzbrojonego partyzanta lub kłusownika¹⁶⁸.

Prawodawstwo dotyczące posiadania broni na terenie Generalnego Gubernatorstwa było odzwierciedleniem polityki realizowanej w tej kwestii przez nazistów w samej Rzeszy. Jeszcze przed ich dojściem do władzy doszło tam do znacznego zaostrzenia reglamentacji broni palnej, bowiem w 1928 roku objęto nią również broń o kalibrze do 7 mm, która dotychczas znajdowała się poza wszelkimi regulacjami oraz wprowadzono konieczność wykazania *potrzeby posiadania oraz niekwestionowanej wiarygodności* przez ubiegającego się o pozwolenie. Kolejne akty prawne tworzone już w czasach III Rzeszy z jednej strony teoretycznie zamykały możliwość uzyskania pozwolenia osobie prywatnej, w szczególności należącej do niepożądanym grup narodowościowych, bądź społecznych, z drugiej jednak

¹⁶⁷ Verordnung über Waffenbesitz vom 12. September 1939 [cyt. za:] ANKr, sygn. SMKr 405, Prawo o broni palnej, s. 3; por. Verordnung vom 21. September 1939 zur Ergänzung der Vo. Waffenbesitz, tamże, s. 4; Verordnung zur Bekämpfung von Gewalttaten im Generalgouvernement vom 31. October 1939, tamże, s. 5–8; Rozporządzenie o posiadaniu broni w Generalnym Gubernatorstwie, Dziennik Rozporządzeń dla Generalnego Gubernatorstwa z 1941 r. nr 111, s. 662.

¹⁶⁸ Rozporządzenie o noszeniu broni przez polskich urzędników leśnych w Generalnym Gubernatorstwie z dnia 14 grudnia 1939 r., Dziennik rozporządzeń Generalnego Gubernatora dla okupowanych polskich obszarów z 1939 r. nr 13, s. 223; ANKr, sygn. SMKr 406, Pozwolenia na broń zbiorowe, s. 287 i nn., Las Wolski.

strony w praktyce wręcz masowo uzbrajano członków wszelkich organizacji paramilitarnych, do których *de facto* należała większość rdzennej ludności niemieckiej¹⁶⁹.

Na obszarze Generalnego Gubernatorstwa wydawaniem pozwoleń na broń zajmowały się władze administracji ogólnej szczebla powiatowego – starostowie (*Der Landkommissar* lub *Der Stadthauptmann*). W Krakowie podania składane były na znormalizowanych, drukowanych formularzach. Najczęściej wypełniane były one pismem maszynowym i zawierały dane personalne petenta, datę oraz miejsce urodzenia, narodowość, określenie wykonywanej pracy, adres zamieszkania w Generalnym Gubernatorstwie i w Rzeszy, a także miejsce na krótkie uzasadnienie potrzeby posiadania broni i poświadczenie zakładu pracy lub organizacji. Jako powody ubiegania się o pozwolenie podawano sprawowanie funkcji kierowniczej, dysponowanie dużymi ilościami gotówki, podróże lub powroty o późnej porze, obawa przed napadem ze strony Polaków, bądź po prostu wpisywano zwrot *zum personalischen Schutz*. Przed rozpatrzeniem podania organ administracyjny zasięgał opinii policji (*Der Kommandeur der Sicherheitspolizei und des SD*). Wnioski składane przez organizacje, np. NSDAP, czy Hitlerjugend, zawierały zbiorczą listę członków, dla których miały być wydane pozwolenia¹⁷⁰.

W drodze normalnej procedury administracyjnej z zasady nie udzielano pozwoleń na broń osobom narodowości polskiej. Wydawano je natomiast wpisanym na *Volksliste*, stąd wśród wnioskodawców można odnaleźć typowo polskie nazwiska. Sporadycznie o pozwolenia na broń dla Polaków występowały organy policji¹⁷¹. Prawdopodobnie istniała praktyka wydawania zezwoleń na noszenie broni przez współpracowników i konfidentów

¹⁶⁹ Das Gesetz über Schusswaffen und Munition vom 12. April 1928, Reichsgesetzblatt 1928 I, s. 143; A. Grabowska, A. Wołosz, *Straszaki*, „Biuletyn Kolekcjonera”, nr 12: 2013, s. 15, (<http://www.kksvis.pl/wp-content/uploads/2014/03/Biuletyn-Kolekcjonera-nr-12-2013.pdf> [odczyt: 2 II 2015 r.]); por. S. P. Halbrook, *Gun control in the Third Reich*, Oakland – California 2013, passim.

¹⁷⁰ ANKr, sygn. SMKr 407, Podania o pozwolenia na broń, s. 599 i nn., Akta Curta Callwitza; tamże, s. 629 i nn., Akta Viktora Chrobaka; tamże, s. 713, Podanie Valentina Czajerka; ANKr, sygn. SMKr 408, Podania o pozwolenia na broń, s. 329, Podanie Johanna Eckera; tamże, s. 713, Podanie Wilhelma Fischgräbe; ANKr, sygn. SMKr 406, Pozwolenia na broń zbiorowe, s. 13–15, Wniosek o pozwolenie na noszenie broni przez członków NSDAP.

¹⁷¹ ANKr, sygn. SMKr 407, Podania o pozwolenia na broń, s. 609, Wniosek o wydanie pozwolenia Kazimierzowi Chodkiewiczowi. Wniosek ten opatrzony jest klauzulą *Geheim* i zawiera jedynie stwierdzenie *Ich bitte, den Waffenschein des Polen [...]* bez jakiegokolwiek uzasadnienia. Można domniemywać, iż chodziło o pozwolenie na broń dla tajnego współpracownika niemieckiej policji.

niemieckich służb bezpieczeństwa¹⁷². Odmownie rozpatrywano wnioski przedsiębiorstw o wydanie pozwoleń na broń dla strażników ochraniających mienie zakładu jeśli stwierdzono, że są oni Polakami, motywując to m.in. ich *polityczną niepewnością*. Prócz wspomnianego wyjątku związanego ze strażą leśną, wykluczano osoby deklarujące narodowość polską ze wszelkich stanowisk wymagających dostępu do broni palnej, zastępując ich *Volksdeuschami*, bądź *Reichsdeuschami*. Natomiast bez przeszkód o pozwolenia mogli ubiegać się przedstawiciele narodów sprzymierzonych z Rzeszą, jak choćby Ukraińcy, czy Włosi¹⁷³.

W latach II wojny światowej próbie ognia zostało poddane pokolenie ukształtowane w krótkim przebiegu niepodległej Polski. W ciągu dwudziestu lat, w nawiązaniu do podwalin położonych jeszcze w okresie zaborów, zbudowano kulturę posiadania broni, walki i poświęcenia dla dobra ojczyzny. Przez działalność organizacji społecznych i masowy ruch przysposobienia wojskowego udało się dokonać militaryzacji społeczeństwa. Niemal każdy obywatel, w mniejszym, bądź większym stopniu potrafił posługiwać się bronią palną. W młodych mężczyznach zdołano zaszczerpić i rozbudzić naturalne zainteresowanie orężem. Działania te przyniosły wymierne i widoczne skutki w postaci największego i najintensywniej funkcjonującego zbrojnego ruchu oporu w całej okupowanej Europie¹⁷⁴.

O ile legalne posiadanie broni przez Polaków było wówczas zjawiskiem marginalnym, o tyle niebagatelnego znaczenia nabrało jej posiadanie nielegalne. Była to broń pochodząca sprzed wojny, zbierana z pobojuwisk, ukryta przez kapitulujące oddziały Wojska Polskiego, nabywana na *czarnym rynku* głównie od żołnierzy armii sojuszniczych III Rzeszy, a także pozyskiwana przez kradzieże i rekwizycje dokonywane zarówno na magazynach, transportach, jak i pojedynczych Niemcach. Ewentualnym była organizacja produkcji broni w konspiracyjnych warsztatach. Powstawały w nich modyfikacje istniejących konstrukcji oraz całkowicie nowatorskie modele, specjalnie przystosowane do trudności materiałowych i prymitywnych metod produkcji. W znacznej ilości wytwarzano lufy do pistoletów VIS, co

¹⁷² Por. *Krakowscy konfidenci Gestapo i SB*, <http://www.fronda.pl/blogi/prawda-o-nobliscie/krakowscy-konfidenci-gestapo-i-sb,33101.html> [odczyt: 2 II 2015 r.].

¹⁷³ ANKr, sygn. SMKr 406, Pozwolenia na broń zbiorowe, s. 149, Pismo w sprawie pozwoleń na broń dla strażników Banku Emisyjnego w Krakowie z dn. 16 lipca 1943 r.; ANKr, sygn. SMKr 408, Pozwolenia na broń, s. 585, Pismo w sprawie pozwoleń na broń dla S. Konogrodzkiego, W. Oleksego, W. Wojtanowskiego z dn. 28 sierpnia 1943 r.; tamże, s. 715 i nn., Akta Johanna Firleja (na s. 717 odrębna adnotacja podkreślona podwójną czerwoną linią *poln.[ische] Volkszug.[ehorigkeit]* – przyp. aut.); tamże, s. 607 i nn., Akta Borysa Filipczaka.

¹⁷⁴ Por. Relacja ustna dr. J. Kamockiego, Kraków, 21 V 2014 r., nagranie w posiadaniu autora.

umożliwiało montaż z części wykradanych z radomskiej fabryki, kompletne pistolety maszynowe Błyskawica oraz inne pochodne STEN-a, powstające w ramach doskonale zorganizowanej kooperatywy przedsiębiorstw wytwarzających poszczególne elementy, a także broń projektowaną od podstaw, czego doskonałym przykładem może być Bechowiec, stworzony przez samouka – Henryka Strąpocia. W późniejszym okresie wojny ważnym źródłem broni i amunicji stały się zrzuty lotnicze¹⁷⁵.

Istnienie struktur podziemnego państwa polskiego, w szczególności poprzez funkcjonowanie sądownictwa specjalnego i organizacji zbrojnych, niwelowało poczucie bezsilności wobec okupanta i stosowanego przezeń terroru. Odpowiednio zaplanowane i ukierunkowane na silny efekt propagandowy oraz psychologiczny akcje dywersyjne odbierały nieprzyjacielowi poczucie pewności siebie na zajmowanym terenie, zmuszały do zaangażowania znacznych środków w ochronę, a dla rodzimych kolaborantów były poważnym ostrzeżeniem. Człowiek nie posiadający broni był bezwolny, nie miał żadnego wpływu na los swój, swoich bliskich, swojego kraju, był zdany na łaskę i niełaskę okupanta. Niewielki stalowy przedmiot, jakim był pistolet lub rewolwer stawał się sprawcą diametralnej odmiany: jego posiadacz zyskiwał władzę nad życiem i śmiercią swoich prześladowców, mógł dokonać zemsty, zmienić kolej dziejów, stanąć w szranki ze znacznie potężniejszym przeciwnikiem, zwyciężyć uczucie bezsilności¹⁷⁶.

Nic więc dziwnego, że już w początkach okupacji wielu młodych ludzi, niegodzących się z narzuconą przez Niemców i Sowieców rzeczywistością, sięgnęło po broń, początkowo działając samotnie, a z czasem tworząc zorganizowane struktury. Jednym z nich był działający na Sądecczyźnie Jan Wąchała ps. „Łazik”. Zabijając bagnetem współpracującego z Niemcami leśniczego – Waleriana Weissa, zdobył pierwszą broń i rozpoczął wymierzanie sprawiedliwości na niemieckich żołnierzach, policjantach oraz lokalnych zdrajcach i konfidentach, jednocześnie skupiając wokół siebie osoby chętne do walki z okupantem. W maju 1943 roku jego oddział został wciągnięty w struktury AK jako patrol egzekucyjny „Orzeł”. Wykonywanie wyroków Sądów Specjalnych i innych akcji *dyscyplinujących* miało

¹⁷⁵ A. K. Sobczak, *Produkcja i naprawy uzbrojenia w polskich organizacjach zbrojnych*, Pułtusk 2008, s. 11–58, 142–147; J. Brodacki, *Broń polska konspiracyjnej produkcji* [w:] *Bohaterowie drugiej linii. Dorobek polskich podziemnych zbrojowni*, Warszawa 1998, s. 69–77.

¹⁷⁶ E. Hull, *Zagadnienie bezpieczeństwa publicznego i konspiracyjnego w Polskim Państwie Podziemnym*, [w:] *Prawne i administracyjne aspekty bezpieczeństwa osób i porządku publicznego w okresie transformacji ustrojowo-gospodarczej*, red. W. Bednarek, S. Pikulski, Olsztyn 2000, s. 143–153.

niebagatelne znaczenie dla utrzymania porządku i wymuszenia odpowiedniej postawy wśród ludności na obszarach opanowanych przez wroga. Dla samego egzekutora było to jednak zadanie niesłychanie ciężkie, wymagające przekroczenia pewnych naturalnych barier psychicznych, odciskające w człowieku trwałe piętno¹⁷⁷.

Dla ludzi podejmujących walkę z okupantem broń urastała do rangi artefaktu. Otoczeni zewsząd przez nieprzyjaciela, wyjęci spod prawa, ścigani przez przeważające liczebnie i organizacyjnie siły, nieustannie narażeni na denuncjację posiadali jeden jedyny przedmiot, który dawał im szansę w tym nierównym starciu. Była nim broń palna. Pozwalała razić z odległości silniejszego wroga, samemu będą nieuchwytnym, pozwalała na skuteczną obronę i ucieczkę, dawała psychiczne poczucie pewności i bezpieczeństwa. Nic więc dziwnego, że konspiratorzy darzyli ją szczególną estymą, przywiązywali się do poszczególnych jej egzemplarzy niemalże jak do żywych istot, bowiem to od niej często zależało ich życie. Znali się na broni, jedne modele cenili bardziej od innych, umiejętności strzeleckie często nabywali w drodze doświadczenia, podobnie jak metody skrytego noszenia broni i jej błyskawicznego dobywania. Wiedza ta decydowała o życiu lub śmierci, dlatego musiała stać na najwyższym poziomie. Na wskroś nowoczesne, po dziś dzień aktualne, sposoby użycia różnych rodzajów broni *importowane* były do kraju za pośrednictwem doskonale wyszkolonych *cichociemnych*¹⁷⁸.

Zbrojne podziemie, jako doskonale zorganizowane i skupiające ludzi ideowych, gotowych poświęcić życie w walce o niepodległość ojczyzny, stało się poważnym zagrożeniem dla wkraczającej w 1944 roku na tereny Polski Armii Czerwonej oraz legitymizowanych przez Sowieców władz tworzonych we współudziale z rodzimymi komunistami. Najbardziej obawiali się oni zgromadzonej przez konspirację broni, która mogła pozwolić na stawianie długotrwałego oporu *nowym* rządóm. Dlatego też jeszcze w czasie działań wojennych za pomocą radzieckich oddziałów partyzanckich przesyconych

¹⁷⁷ D. Golik, *Rozwiązanie AK na Sądectczyźnie i działalność Oddziału Samoobrony AK kpr. Jana Wąchały „Łazika”, „Kamienia”* [w:] *Masz synów w lasach, Polsko ...*, red. D. Golik, Nowy Sącz 2014, s. 51–94.

¹⁷⁸ Por. Relacja ustna dr. J. Kamockiego, Kraków, 21 V 2014 r., nagranie w posiadaniu autora; Relacja p. Emila Wałęgi, Marszowice, 16 X 2014 r., nagranie w posiadaniu autora; S. Dąbski, *Egzekutor*, Warszawa 2010, s. 17–20; wspomniany Jan Wąchała „Łazik” szczególnie przywiązany był do pistoletu Walther P–38 oraz pistoletu maszynowego STEN (por. E-mail Jerzego Wójcika do autora, 22 IX 2014 r.); Sergiusz Piasecki, egzekutor wileńskiego AK, używał własnoręcznie wykonanej z brezentu kabury przypominającej współczesne kabury operacyjne do skrytego noszenia broni (por. S. Piasecki, *Dla honoru organizacji*, Wrocław 1990).

agentami NKWD prowadzono działania mające na celu infiltrację polskich organizacji niepodległościowych. Kolejnym krokiem, już podczas wkraczania regularnych jednostek Armii Czerwonej, było nawiązywanie kontaktów z podziemiem rzekomo w celu wspólnej walki z Niemcami, co kończyło się wciąganiem w zasadzki i rozbijaniem całych oddziałów leśnych. Dużą uwagę przywiązywano także do likwidacji kryjówek broni oraz jej pojedynczych egzemplarzy ukrywanych przez osoby prywatne¹⁷⁹.

Komuniści, postępując w myśl zasady, iż tylko naród bezbronny można uciemiężyć, podjęli szeroko zakrojone działania, by Polaków rozbroić fizycznie i mentalnie. Już w Dekrecie PKWN z dnia 30 października 1944 roku o ochronie Państwa nielegalne przechowywanie, wyrób, obrót bronią i amunicją, bądź dostarczanie ich nielegalnej organizacji zaliczono do najpoważniejszych przestępstw godzących w *demokratyczny ustrój Państwa Polskiego*, z których wszystkie zagrożone były karami więzienia lub śmierci¹⁸⁰. Posiadanie, gromadzenie oraz wyrabianie bez zezwolenia broni i amunicji zostały uznane za jedno z najgroźniejszych zbrodni przeciwko bezpieczeństwu publicznemu w obu dekretach o przestępstwach szczególnie niebezpiecznych w okresie odbudowy Państwa¹⁸¹.

Jednocześnie z krokami legislacyjnymi wprowadzającymi wyjątkowo surowe kary za posiadanie broni, szczególnie jeśli łączyło się ono z zamiarem walki z *instalowanym* w Polsce systemem, rozbudowane organy bezpieczeństwa prowadziły radykalne działania mające na celu wyeliminowanie wszelkiej broni i sprzętu wojskowego znajdującego się w nieuprawnionych rękach. Niezależnie od rzeczywistej istoty przestępstw związanych z posiadaniem broni, które bardzo często miały podłoże polityczne, niezmiennie używano w ich kontekście określeń pejoratywnych – *bandy*, *bandytyzm*, *terroryzm*, mających zdeprecjonować podziemie niepodległościowe. Odpowiednie działania propagandowe, zapoczątkowane już przez Niemców w czasie wojny i kontynuowane przez cały okres rządów

¹⁷⁹ Por. J. S. Smalewski, *Pod komendą Łupaszki. W szponach sowieckiej zdrady*, [b.m.w.] 2013, s. 9–69; P. Majer, *Milicja Obywatelska w systemie organów władzy PRL*, Toruń 2003, s. 131, 308.

¹⁸⁰ Dekret Polskiego Komitetu Wyzwolenia Narodowego z dnia 30 października 1944 r. o ochronie Państwa (Dz. U. z 1944 r. nr 10 poz. 50). Akt ten jako żywo przypomina prawodawstwo hitlerowskie po wkroczeniu na ziemię polskie, czego wymownym przykładem może być art. 6 penalizujący przechowywanie odbiornika radiowego. Dekret obowiązywał z mocą wsteczna od 15 sierpnia 1944 roku.

¹⁸¹ Dekret z dnia 16 listopada 1945 o przestępstwach szczególnie niebezpiecznych w okresie odbudowy Państwa (Dz.U. z 1945 r. nr 53 poz. 300); Dekret z dnia 13 czerwca 1946 o przestępstwach szczególnie niebezpiecznych w okresie odbudowy Państwa (Dz.U. z 1946 r. nr 30 poz. 192).

komunistycznych, doprowadzić miały do zmian w społecznym postrzeganiu posiadania broni. W świadomości masowej ukuto jego negatywny obraz, w którym posiadanie broni przez *zwykłego* obywatela stało się czymś anormalnym, a sama broń – niebezpiecznym kuriozum, dostępnym jedynie dla upoważnionych agend. Człowiek nielegalnie ją posiadający musiał być niechybnie *bandytą* i *kryminalistą*, zagrażającym powszechnemu bezpieczeństwu¹⁸².

Nie bez powodu komunistyczne władze tak bardzo obawiały się broni w *nieodpowiednich* rękach. Podejście takie wpływało z bolesnych doświadczeń jakie stały się udziałem rodzimych i obcych przedstawicieli ustroju narzuconego przez sowietów w pierwszych latach jego istnienia. Był to okres nader skutecznej i zaciętej walki prowadzonej z komunistami przez *Żołnierzy Wyklętych*. Przeważnie działali oni w małych, głęboko zakonspirowanych grupach, a dzięki posiadaniu znacznych zapasów broni i doświadczeniu nabytemu w latach wojny, mogli prowadzić niezwykle groźne dla *władzy ludowej* akcje dywersyjne. Miały one wydźwięk zarówno bezpośredni – powodowały straty fizyczne w kadrze aparatu represji, jak i psychologiczny – pokazywały ludności, że istnieje silna opozycja wobec kolejnej okupacji oraz wzbudzały strach wśród komunistów. Samotny zamachowiec lub kilkusobowa grupa, mając do dyspozycji broń palną, byli w stanie przeprowadzać likwidacje, które odbijały się szerokim echem i nie pozwalały *spokojnie spać* przez wiele miesięcy funkcjonariuszom reżimu. Dość tu wymienić udane zamachy na Juliana Świątka i Lwa Sobolewa wykonane w Tarnowie przez zrzeszenie Wolność i Niezawisłość¹⁸³.

¹⁸² J. Kasprzak, W. Brywczyński, *Nielegalne posiadanie ...*, s. 37–38; Dekret Polskiego Komitetu Wyzwolenia Narodowego z dnia 23 września 1944 r. - Kodeks Karny Wojska Polskiego (Dz.U. z 1944 r. nr 6 poz. 27, art. 89); Dekret Polskiego Komitetu Wyzwolenia Narodowego z dnia 24 sierpnia 1944 r. o rozwiązaniu tajnych organizacji wojskowych na terenach wyzwolonych (Dz.U. z 1944 r. nr 3 poz. 12); T. Łabuszewski, *Bandy reakcyjnego podziemia, czy zbrojne podziemie niepodległościowe*, <http://klub-generalagrota.pl/kg/baza-wiedzy/referaty/639,Bandy-reakcyjnego-podziemia-czy-zbrojne-podziemie-niepodleglosciowe.html> [odczyt: 22 II 2015 r.]; w fotografiach propagandowych UB broń wykorzystywano jako rekwizyt mający uosabiać *bandytyzm* (por. fotografie ks. W. Gurgacza – M. Mackiewicz, M. Ochman, *Pistolet VIS* wz. 35. *Zbiory Muzeum Wojska Polskiego w Warszawie* [bmrw], s. 52).

¹⁸³ *Likwidacja szefa UB w Tarnowie – Juliana Świątka*, http://www.tarnowiny.info/zychowska.htm#_Marzec_1946._ [odczyt: 3 III 2015 r.]; *Z Zeszytów Historycznych WiN-u*, <http://podziemiezbrojne.blox.pl/2011/01/Z-Zeszytow-Historycznych-WiN-u-1-czesc-35.html> [odczyt: 3 III 2015 r.]; Z. Frazik, F. Musiał, *Zabić Lwa*, <http://zhwin.pl/wp-content/uploads/2013/09/Zabic-Lwa.pdf> [odczyt: 3 III 2015 r.].

W okresie po II wojnie światowej w kwestii wydawania pozwoleń na broń moc obowiązującą miało nadal *Prawo o broni, amunicji i materiałach wybuchowych* z 1932 roku, jednakże zarówno praktyka urzędnicza, jak i akty zmieniające i wykonawcze wydane do tejże ustawy, diametralnie zmieniły jej istotę. Zarządzeniem z 14 czerwca 1945 roku Minister Bezpieczeństwa Publicznego wyłączył sprawy pozwoleń na broń z właściwości cywilnych władz administracyjnych przekazując je organom bezpieczeństwa publicznego¹⁸⁴. Kolejne zarządzenie, z 13 grudnia 1946 roku, ograniczało grono legalnych posiadaczy broni do osób znajdujących się pod ścisłą kontrolą władz, tj. urzędników i pracowników administracji oraz instytucji państwowych, bowiem wnioski petenta musiał być zaopatrzone w zaświadczenie wydane przez jego przełożonego na szczeblu wojewódzkim. Podobnie rzecz miała się z pozwoleńiami do celów myśliwskich i sportowych, które musiały być poparte przez Polski Związek Łowiecki lub *zalegalizowaną organizację strzelecką*. Tym samym instytucja *prywatnych* pozwoleń na broń przestała istnieć. Pozwolenia były wydawane na okres trzech, bądź – w przypadku broni myśliwskiej i sportowej – sześciu miesięcy i mogły być cofnięte w każdej chwili przez organ UB lub MO¹⁸⁵.

Na mocy rozporządzenia Ministra Obrony Narodowej ograniczono również dostęp do broni palnej oficerom i podoficerom zawodowym. Pozwolenia dla nich miały być wydawane w razie uzasadnionej potrzeby według swobodnego uznania przełożonego o randze co najmniej dowódcy pułku na okres nie przekraczający trzech miesięcy. Dotyczyło to zarówno broni do ochrony osobistej (określonej jako *krótka*), jak i myśliwskiej. Tym samym rozpoczął się proces deprecjacji kultury posiadania i posługiwania się bronią palną w Ludowym Wojsku Polskim. By uczynić zadość przesłankom ideologicznym całkowicie zerwano z osiągnięciami taktyki użycia broni wypracowanymi w międzywojniu i w czasie okupacji, a metody szkolenia strzeleckiego pozostały daleko w tyle za wymaganiami realnych sytuacji bojowych.

¹⁸⁴ Zarządzenie Ministra Bezpieczeństwa Publicznego z dnia 14 czerwca 1945 roku w sprawie zezwolenia na posiadanie broni (M.P. z 1945 r. nr 10 poz. 39); W okresie przejściowym pomiędzy powstaniem organów administracji terenowej organizowanej przez komunistów a wejściem w życie wspomnianego zarządzenia, pozwolenia na broń wydawali starostowie. Należy również zwrócić uwagę, iż w okresie międzywojennym decyzje w sprawie pozwoleń na broń w pierwszej instancji zapadały na szczeblu powiatowym, natomiast w okresie Polski Ludowej (poza pewnymi wyjątkami) oraz współcześnie – na szczeblu wojewódzkim.

¹⁸⁵ Zarządzenie Ministra Bezpieczeństwa Publicznego z dnia 13 grudnia 1946 r. o pozwoleńiach na broń palną (M.P. z 1947 r. nr 2 poz. 4). *Nota bene* starając się o uzyskanie pozwolenia należało stawić się w Urzędzie Bezpieczeństwa z już posiadaną bronią (por. pkt. 6 przedmiotowego zarządzenia).

Także w dziedzinie mentalnego pojmowania broni uczyniono poważny krok wstecz. Rzeczowa wiedza i umiejętności ustąpiły miejsca zabobonnym mitom i obiegowym opiniom, by wymienić choćby tą o broni, która *sama raz do roku strzela*. Obniżyła się kultura techniczna, obycie z bronią i szacunek do niej, czego przyczyną był ogólny spadek poziomu kadry (z uwagi na kryterium ideologiczno-polityczne, a nie merytoryczne stosowane w jej doborze) oraz doktryna zakładająca użycie w ewentualnym konflikcie głównie broni raketowej i jądrowej, przypisując indywidualnej broni strzeleckiej jedynie rolę pomocniczą¹⁸⁶.

Druga połowa lat pięćdziesiątych to okres dość poważnych zmian w legislacji dotyczącej posiadania broni. I tak w 1955 roku uprawnienia w zakresie wydawania pozwoleń przekazano komendom wojewódzkim MO, natomiast trzy lata później reglamentacją objęto także wiatrówki. W tym czasie rozpoczęto również prace nad nową ustawą o broni, amunicji i materiałach wybuchowych, którą Sejm uchwalił 31 stycznia 1961 roku. Nie definiując samego pojęcia broni, wyróżniono w niej jej rodzaje, a więc broń krótką, myśliwską, sportową i wojskową, jednakże nie wskazując kryteriów określających poszczególne typy. Pozwolenia na broń ogólnie podzielono na wydawane osobom fizycznym oraz instytucjom – *świadczenia broni*. Podano także katalog przesłanek negatywnych uniemożliwiających dysponowanie bronią: wiek poniżej 18 lat (z wyjątkiem pozwolenia na broń sportową, które mogło być wydane za zgodą opiekunów prawnych osobie po ukończeniu 16 roku życia), choroba psychiczna, narkomania, alkoholizm, brak stałego miejsca zamieszkania lub źródła utrzymania oraz stwarzanie zagrożenia użyciem broni w celach sprzecznych z bezpieczeństwem państwa i porządku publicznego¹⁸⁷.

¹⁸⁶ Rozporządzenie Ministra Obrony Narodowej z dnia 12 stycznia 1948 r. o pozwoleniach wydawanych oficerom i podoficerom zawodowym na nabywanie i posiadanie krótkiej broni palnej i broni myśliwskiej oraz amunicji do nich (Dz. U. z 1948 r. nr 4 poz. 28); S. Janicki, „*Lepiej ... nie mówić*”, czyli wyszkolenie strzeleckie w Wojsku Polskim okresu przemian, „Strzał”, nr 11 (78): 2009, s. 8–11.

¹⁸⁷ Zarządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych z dnia 5 maja 1955 r. w sprawie określenia organów Milicji Obywatelskiej właściwych do wydawania pozwoleń na broń palną (M.P. z 1955 r. nr 46 poz. 459); Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych z dnia 16 stycznia 1958 r. w sprawie zmiany rozporządzenia z dnia 23 marca 1933 r. o pozwoleniach na broń do użytku osobistego oraz o nabywaniu i pozbywaniu się tej broni (Dz.U. z 1958 r. nr 8 poz. 23); por. Archiwum Prywatne Włodzimierza Żmudy, brak sygn., Pozwolenie na broń nr serii A 0227458 (otrzymane dzięki uprzejmości p. Włodzimierza Żmudy); Ustawa z dnia 31 stycznia 1961 r. o broni, amunicji i materiałach wybuchowych (Dz.U. z 1961 r. nr 6 poz. 43).

Pozwolenie wydawano jeśli *okoliczności faktyczne*, na które powoływał się petent, *uzasadniały wydanie pozwolenia*. Organ MO mógł je cofnąć, jeśli przestały istnieć okoliczności faktyczne uzasadniające jego wydanie, natomiast obligatoryjnie cofał je w przypadku wystąpienia u posiadacza broni przesłanek negatywnych określonych w art. 7. ustawy. Pozwolenia na broń krótką i wojskową wydawano na czas nie dłuższy niż rok, a pozwolenia na broń myśliwską i sportową na okres pięciu lat. W myśl ustawy niereglamentowane było posiadanie wszelkiej broni wytworzonej przed 1850 rokiem. Osoby posiadające pozwolenia na broń sportową, bądź myśliwską, mogły ją czasowo odstępować wraz z amunicją osobom posiadającym identyczne uprawnienia. Obrotem bronią i amunicją mogły trudnić się wyłącznie przedsiębiorstwa państwowe posiadające stosowne zezwolenie Ministra Handlu Wewnętrznego. Jednocześnie zakazano przesyłania broni pocztą¹⁸⁸.

Uregulowania z 1961 roku przetrwały w prawie niezmienionej formie przez cały okres funkcjonowania PRL. Praktycznie jedyne modyfikacje dotyczyły wzorów formularzy, określenia istotnych części broni i amunicji, okresów ważności pozwoleń oraz organów uprawnionych do ich wydawania. W 1973 roku decyzje dotyczące broni sportowej i myśliwskiej scedowano na komendy powiatowe, pozostałe uprawnienia pozostawiając w gestii komend wojewódzkich. Stan ten trwał do 1975 roku, od kiedy wszelkie sprawy związane z pozwoleniami na broń palną wróciły w zakres kompetencji komend wojewódzkich, natomiast wydawanie pozwoleń na wiatrówki zlecono jednostkom najniższego szczebla. Istotną zmianę wniosło rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych z 12 grudnia 1986 roku, które zrównało z bronią palną przedmioty służące do miotania chemicznych środków obezwładniających – popularne *gazówki* – oraz przeznaczone do odstrzeliwania amunicji sygnałowej lub alarmowej, które do tej pory znajdowały się w wolnym obrocie i były masowo sprowadzane z zagranicy¹⁸⁹.

¹⁸⁸ Ustawa z dnia 31 stycznia 1961 r. o broni, amunicji i materiałach wybuchowych (Dz.U. z 1961 r. nr 6 poz. 43); Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych z dnia 19 października 1961 roku w sprawie określenia organów Milicji Obywatelskiej właściwych do wydawania pozwoleń na broń, ustalenia wzorów pozwoleń na broń oraz określenia istotnych części broni i amunicji (Dz. U. z 1961 r. nr 52 poz. 289).

¹⁸⁹ Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych z dnia 15 lutego 1973 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie określenia organów Milicji Obywatelskiej właściwych do wydawania pozwoleń na broń, ustalenia wzorów pozwoleń na broń oraz określenia istotnych części broni i amunicji (Dz.U. z 1973 r. nr 7 poz. 51); Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych z dnia 23 września 1975 r. w sprawie określenia organów Milicji Obywatelskiej właściwych do wydawania pozwoleń na broń, ustalenia wzorów pozwoleń na broń oraz

Z uwagi na bardzo ogólny charakter określeń użytych w *Ustawie o broni, amunicji i materiałach wybuchowych* decydującą rolę w interpretacji i stosowaniu jej zapisów odgrywała praktyka i wykładnia organów prowadzących postępowania. Należy również zwrócić uwagę na ówczesną podrzędną pozycję obywatela wobec urzędu, brak możliwości skutecznego wyegzekwowania przezeń należnych praw oraz fakt, iż sprawy związane z bronią stanowiły dla władz materię szczególnie *wrażliwą*. System komunistyczny wytworzył swego rodzaju *nową elitę* – ludzi z tzw. awansu społecznego, wyzutyk z korzeni, posłusznych każdej emanacji władzy i ukierunkowanych na czerpanie wymiernych korzyści z wyzbycia się wszelkich wyższych wartości. Broń palna, niedostępna dla ogółu, owiana nimbem niezwykłości i tajemniczości, stawała się dobrem elitarnym, nagrodą dla *wybranych*. To władza decydowała, kto na nią *zasłużył*. W ten sposób nastąpiła hermetyzacja kręgu legalnych posiadaczy broni, szczególnie broni krótkiej do ochrony osobistej, ale i w przypadku broni myśliwskiej możemy mówić o pewnych zawodach, środowiskach, kręgach uprzywilejowanych i *namaszczonech* do jej posiadania przez władzę¹⁹⁰.

Osoby ubiegające się o pozwolenia na broń palną składały w Komendzie Wojewódzkiej MO podanie wraz z obszernym życiorysem oraz zaświadczeniami potwierdzającymi potrzebę posiadania broni. Przed wydaniem decyzji zasięmano opinii terenowej jednostki MO właściwej dla miejsca zamieszkania petenta. Szczególną wagę przywiązywano do pochodzenia społecznego, działalności politycznej, przynależności partyjnej, warunków materialnych i stosunku ubiegającego się o pozwolenie do *obecnego ustroju*. Przedmiotem wywiadu była także najbliższa rodzina wnoszącego podanie oraz fakt ewentualnego utrzymywania kontaktów z osobami z *krajów kapitalistycznych*. Jednocześnie przeprowadzano sprawdzenie petenta w kartotekach Biura „C” MSW. Opinia taka była wydawana była w przypadku ubiegania się o wydanie pozwolenia po raz pierwszy oraz

określenia istotnych części broni i amunicji (Dz.U. z 1975 r. nr 32 poz. 173); Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych z dnia 12 grudnia 1986 r. w sprawie rozciągnięcia niektórych przepisów ustawy o broni, amunicji i materiałach wybuchowych na pistolety, rewolwery i inne przedmioty do miotania chemicznych środków obezwładniających oraz odstrzeliwania amunicji alarmowej i sygnałowej (Dz.U. z 1987 r. nr 1 poz. 6).

¹⁹⁰ Być może stąd bierze się żywy po dziś dzień ewidentny opór niektórych środowisk przed liberalizacją i upowszechnieniem dostępu do broni (por. Sz. Twardoch, *Zabawy z bronią ...*, s. 115); J. Kasprzak, „*Broń palna*” – *wybrane zagadnienia kryminalistyczne w świetle nowych regulacji prawnych* [w:] „Problemy współczesnej kryminalistyki”, tom 4: 2001, s. 163 (163-172); J. Kasprzak, W. Brywczyński, *Nielegalne posiadanie ...*, s. 39.

każdorazowo przy jego rozszerzaniu o kolejne egzemplarze broni¹⁹¹. W przypadku wydania decyzji pozytywnej, osoba posiadająca pozwolenie zobowiązana była do wnioskowania o jego przedłużenie przed upływem terminu jego ważności, z przedstawieniem odpowiednich zaświadczeń uzasadniających jego przedłużenie na kolejny okres. W przypadku jakichkolwiek zmian własnościowych broni: sprzedaży, kupna, wymiany, złomowania, jej posiadacz składał oryginały dokumentów potwierdzających transakcję w wojewódzkiej jednostce MO. Rejestry posiadanej broni prowadziły także jednostki terenowe MO¹⁹².

Odmienne wyglądała procedura związana z pozwoleniami na broń palną w przypadku osób należących do szeroko pojętego aparatu władzy. W ich przypadku nie tylko odstępowano od niektórych elementów postępowania, ale nawet przekraczano obowiązujące normy prawne. Jako doskonały przykład mogą tu służyć akta pozwolenia na broń wydanego kierownikowi sekcji V Wydziału WUBP w Krakowie. Wniósł on podanie o pozwolenie na broń myśliwską nie będąc jeszcze członkiem Polskiego Związku Łowieckiego, a posiadając już (*de iure* nielegalnie) dubeltówkę. Do jej zalegalizowania i wyjaśnienia jej pochodzenia wystarczyło zwykłe oświadczenie, w którym stwierdził on, iż broń ta *jest pozostałością poniemiecką dotychczas niezarejestrowaną*¹⁹³. Rejestracja kolejnych egzemplarzy broni odbywała się tylko przez złożenie wniosku przez zainteresowanego, organ MO uznawał za zbędną konieczność wydawania decyzji, jak było to praktykowane w innych tego typu sprawach. Z zasady również odstępowano od opiniowania i przeprowadzania wywiadu wobec starających się o posiadanie broni funkcjonariuszy systemu. Tolerowano także obrót bronią i istotnymi jej częściami bez zachowania przepisów prawa, jeżeli odbywał się on pomiędzy osobami z kręgów wojska, milicji, bądź aparatu partyjnego¹⁹⁴.

Nie sposób pominąć istotnego zagadnienia, jakim był dostęp do broni palnej w klubach sportowych, szkołach i strzelnicach. Zdaje się, iż *władza ludowa* widziała zagrożenie jedynie w broni znajdującej się w rękach prywatnych, jeśli natomiast znajdowała się ona w zasobie instytucji – nie stanowiła niebezpieczeństwa. Dlatego też stosunkowo liczne były

¹⁹¹ Wymóg okresowego opiniowania posiadaczy broni wprowadzono dopiero w drugiej połowie lat osiemdziesiątych (por. WPA KWP w Krakowie, Akta posiadaczy broni,teczka nr 3, k. 19v, Wniosek o wydanie opinii o posiadaczu broni myśliwskiej).

¹⁹² WPA KWP w Krakowie, Akta posiadaczy broni,teczka nr 1.

¹⁹³ WPA KWP w Krakowie, Akta posiadaczy broni,teczka nr 5, k. 3.

¹⁹⁴ WPA KWP w Krakowie, Akta posiadaczy broni,teczka nr 5, k. 2–3, 9–10; WPA KWP w Krakowie, Akta posiadaczy broni,teczka nr 7, k. 6, 22.

strzelnice, organizowane również przy wielu szkołach, bowiem w ramach zajęć z przysposobienia obronnego prowadzono szkolenie strzeleckie z broni boczego zapłonu. Broń sportowa dostępna była w klubach Ligi Obrony Kraju, Związku Harcerstwa Polskiego, sekcjach strzeleckich związków sportowych, które działały niemal w każdej miejscowości. Sport strzelecki, z uwagi na finansowanie z budżetu państwa, był łatwo dostępny i chętnie uprawiany przez młodzież. Broń przechowywana była w pomieszczeniach instytucji i udostępniana zawodnikom tylko na czas treningów i zawodów¹⁹⁵.

2.3 Okres III Rzeczypospolitej

W 1989 roku miała miejsce w Polsce tzw. transformacja ustrojowa, która była efektem zachodzących co najmniej od połowy lat osiemdziesiątych wielopłaszczyznowych przeobrażeń w sferze politycznej, gospodarczej i społecznej, wymuszonych przez wydarzenia zachodzące w tym czasie w ZSRR i innych krajach bloku komunistycznego. W wyniku porozumień między władzami PRL i *konstruktywną opozycją*, w których niebagatelną rolę odegrały działania służb specjalnych, doszło do formalnej demokratyzacji państwa, przy jednoczesnym zachowaniu wpływów i pozycji dawnej nomenklatury. Oczywiście w tej sytuacji nie mogło być mowy o rozliczeniu zbrodni reżimu komunistycznego, całkowitym zerwaniu z jego dziedzictwem, ani rzeczywistych zmianach istniejących układów. Skutki tego są widoczne po dziś dzień i rzutują w wyraźny sposób na kulturę prawną, mentalność pracowników administracji rządowej, praktykę urzędniczą i wiele innych, istotnych dziedzin życia społecznego i politycznego¹⁹⁶.

Jednocześnie przełom lat osiemdziesiątych i dziewięćdziesiątych to czas gwałtownego wzrostu i brutalizacji przestępczości, w tym mafijnej oraz niskiej skuteczności nieprzystosowanych do nowych uwarunkowań organów ścigania. Wzrastające bezrobocie, brak zdolności adaptacji do realiów wolnego rynku, postępująca pauperyzacja części

¹⁹⁵ por. Cz. Moll, *Strzelectwo sportowe. Zarys teorii i metodyki*, Warszawa 1974, passim; G. Jarosiewicz, *Budujemy popularne strzelnice małokalibrowe*, Warszawa 1955; S. Mazur, *Edukacji strzeleckiej ciąg dalszy*, „Przysposobienie obronne w szkole”, nr 3 (137): 1984, s. 233.

¹⁹⁶ S. Cenckiewicz, *Magdalenka. Teoria spiskowa, która okazała się prawdą*, „Rzeczpospolita” z 18 X 2013 r. [cyt. za:] <http://www.rp.pl/artukul/1058043.html?p=1> [odczyt: 13 III 2015 r.].

społeczeństwa zaowocowały eskalacją napadów, rozbojów i kradzieży. Wobec braku możliwości zapewnienia szeroko pojętego bezpieczeństwa przez państwo nastąpił *boom* na usługi ochroniarskie oraz różnego rodzaju przedmioty służące do samoobrony i zabezpieczenia mienia. Nie bez znaczenia był również swoisty *głód* broni w społeczeństwie, które, wierząc w autentyczność *obalenia komunizmu*, oczekiwało głębokich przemian i liberalizacji także i w tym zakresie, postrzegając posiadanie broni jako symbol bezpieczeństwa, wolności i swobód obywatelskich¹⁹⁷. Wszystko to wymogło na organach odpowiedzialnych za legislację i wydawanie pozwoleń przewartościowanie poglądów na kwestie związane z dostępem do broni palnej, gazowej i przedmiotów niebezpiecznych¹⁹⁸.

W dniu 29 października 1990 roku Minister Spraw Wewnętrznych wydał rozporządzenie rozciągające przepisy ustawy o broni, amunicji i materiałach wybuchowych na poszczególne rodzaje broni białej i przedmioty niebezpieczne¹⁹⁹. W swej treści było ono niemal tożsame z poprzednim aktem regulującym to zagadnienie²⁰⁰ i wprowadzało reglamentację dodatkowo na paralizatory, kusze, nunczaki, kastety oraz określone rodzaje pałek i broni siecznej. Tego samego dnia na mocy kolejnego rozporządzenia określono organy właściwe do wydawania pozwoleń na broń, ich wzory oraz istotne części broni i amunicji. W zakresie broni palnej władnym do wydawania pozwoleń był komendant wojewódzki policji, natomiast w przypadku wiatrówek i broni białej – komendant rejonowy. Prawdziwym *novum* było wprowadzenie do formularza pozwolenia określenia rodzaju i przeznaczenia broni. Oznaczało to doprecyzowanie kategoryzacji wydawanych pozwoleń, która wcześniej nie była

¹⁹⁷ Przyczyn tego należy upatrywać w ówczesnym zafascynowaniu kulturą amerykańską, w której broń palna jest powszechnie dostępna i utożsamiana z podstawowymi wolnościami konstytucyjnymi.

¹⁹⁸ M. Zajder, *Przestępczość w okresie transformacji* [w:] *Prawne i administracyjne aspekty bezpieczeństwa osób i porządku publicznego w okresie transformacji ustrojowo-gospodarczej*, red. W. Bednarek, S. Pikulski, Olsztyn 2000, s. 232–242; J. Kasprzak, *Wybrane problemy prawno-kryminalistyczne związane z posiadaniem i użyciem broni palnej w Polsce w latach 1990-2000* [w:] tamże, s. 154–155.

¹⁹⁹ Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych z dnia 29 października 1990 r. w sprawie rozciągnięcia niektórych przepisów ustawy o broni, amunicji i materiałach wybuchowych na poszczególne rodzaje broni białej oraz przedmioty, których używanie może zagrażać bezpieczeństwu publicznemu (Dz. U. z 1990 r. nr 76 poz. 451).

²⁰⁰ Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych z dnia 12 grudnia 1986 r. w sprawie rozciągnięcia niektórych przepisów ustawy o broni, amunicji i materiałach wybuchowych na pistolety, rewolwery i inne przedmioty do miotania chemicznych środków obezwładniających oraz odstrzeliwania amunicji alarmowej i sygnałowej (Dz. U. z 1987 r. nr 1 poz. 6).

określona przepisami i opierała się wyłącznie na praktyce urzędniczej. I tak można było uzyskać pozwolenie na: broń myśliwską, sportową, palną krótką, gazową, alarmową, sygnałową, paralizator, kuszę oraz broń białą. Wśród możliwego przeznaczenia broni wymieniono ochronę osobistą, ochronę osobistą w związku z wykonywaniem usług w zakresie ochrony osób i mienia, a także posiadanie broni w celu dokonania konserwacji renowacji, bądź drobnych napraw²⁰¹.

Co prawda nowe uregulowania w wykładni literalnej nie niosły z sobą rewolucyjnych zmian w przedmiocie dostępu do broni, jednakże, w powiązaniu z innymi uwarunkowaniami, *de facto* stały się zaczątkiem daleko idącej liberalizacji w tym zakresie. W 1989 roku weszła w życie tzw. ustawa Wilczka²⁰², która, wprowadzając swobodę działalności gospodarczej, umożliwiła funkcjonowanie prywatnych firm świadczących usługi ochroniarskie oraz trudniących się handlem bronią i amunicją. W 1992 roku istniało w Polsce ponad 1400 podmiotów posiadających koncesje na obrót bronią²⁰³. Lawinowo wzrastała również ilość przedsiębiorstw oferujących usługi ochrony osób i mienia (do 1997 roku wydano ponad 8000 koncesji²⁰⁴). Z uwagi na brak szczegółowych uregulowań dotyczących tego rodzaju działalności, pracownicy ochrony działali w ramach przepisów ogólnych, dysponując bronią posiadaną na podstawie indywidualnych pozwoleń. Były one stosunkowo łatwo dostępne i ograniczone w praktyce spełnieniem przez petenta jedynie wymagań formalnych. Pozwolenia na broń palną krótką wydawano także przedsiębiorcom prowadzącym działalność związaną z dysponowaniem znacznymi sumami pieniędzy lub przedmiotami wartościowymi (kantory, zakłady jubilerskie, hurtownie). Dostęp do broni gazowej był bardzo szeroki, a uzyskanie pozwolenia nie wymagało szczególnego uzasadnienia. W 1994 roku na mocy rozporządzenia Ministra Spraw Wewnętrznych pozwolenia na broń stały się bezterminowe²⁰⁵.

²⁰¹ Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych z dnia 29 października 1990 r. w sprawie określenia organów właściwych do wydawania pozwoleń na broń, ustalenia wzorów pozwoleń na broń oraz określenia istotnych części broni i amunicji (Dz. U. z 1990 r. nr 76 poz. 452).

²⁰² Ustawa z dnia 23 grudnia 1988 r. o działalności gospodarczej (Dz. U. z 1988 r. nr 41 poz. 324); por. Rozporządzenie Ministrów Rynku Wewnętrznego i Spraw Wewnętrznych z dnia 29 października 1990 r. w sprawie warunków sprzedaży broni i amunicji oraz nadzoru nad ich obrotem (Dz. U. z 1990 r. nr 76 poz. 453).

²⁰³ J. Kasprzak, W. Brywczyński, *Nielegalne posiadanie ...*, s. 42.

²⁰⁴ H. Stankiewicz, *Przemiany zachodzące w prywatnym sektorze ochrony w Polsce*, „Nauki Społeczne”, nr 2(8): 2013, s. 243 (241-253).

²⁰⁵ Tamże, s. 243–244; J. Kasprzak, *Wybrane problemy ...*, s. 154–155; WPA KWP w Krakowie, Akta posiadaczy broni, teczka nr 1, k. 48, Wniosek o wydanie pozwolenia na zakup pistoletu gazowego;

Od początku lat dziewięćdziesiątych w różnych środowiskach dyskutowano nad koniecznością zmiany obowiązującej *Ustawy o broni, amunicji i materiałach wybuchowych*, uchwalonej w odmiennych uwarunkowaniach ustrojowych oraz nie przystającej do dynamicznie rozwijającego się rynku broni i wzrastającej przestępczości. Głos zabierali zarówno zwolennicy liberalnego, a nawet całkowicie wolnego dostępu do broni palnej, jak i opowiadający się za jego ograniczeniem, czy też zniesieniem prawa osób prywatnych do posiadania broni²⁰⁶. Niestety czynniki oficjalne nie były zainteresowane tworzeniem kształtu nowego aktu prawnego w drodze publicznej polemiki i dopuszczeniem do prac nad nim szerszego grona. W latach 1993–1998 powstały łącznie cztery projekty ustawy, z których wszystkie zostały opracowane w Biurze Prewencji Komendy Głównej Policji. Ostatni z nich w lipcu 1998 roku został skierowany do Sejmu²⁰⁷.

Projekt ustawy był odzwierciedleniem poglądów na kwestię reglamentacji broni wyznawanego przez grupę funkcjonariuszy z KGP, którzy byli jego twórcami. Z założenia miał on charakter represyjny, a jego kształt podporządkowany był wizjom i oczekiwaniom wyłącznie organów Policji²⁰⁸, która była przecież tylko jednym z wielu adresatów ustawy. Głównym celem jaki przyświecał opracowującym projekt było ukrócenie dotychczasowej, dość liberalnej, polityki związanej z posiadaniem broni, co, jak wykazała późniejsza praktyka w zakresie wydawania pozwoleń, okazało się być działaniem zamierzonym i długofalowym. Przyjęcie w trakcie prac nad projektem jako priorytetu li tylko potrzeb i wskazań wynikających z praktyki policyjnej zaowocowało licznymi wadami i wręcz karkołomnymi konstrukcjami, z których wiele przeniknęło do ostatecznej, uchwalonej przez Sejm, wersji ustawy oraz wydanych na jej podstawie rozporządzeń wykonawczych. Doskonałym przykładem mogą tu być kontrowersyjne definicje broni palnej i pneumatycznej, a także zrównanie broni gazowej z palną, tym bardziej, że, jak stwierdzają sami autorzy w uzasadnieniu, odbiegało ono *zasadniczo od dotychczasowego stanowiska doktryny kryminalistyki, jak też od stanowiska zajętego w tej kwestii przez Sąd Najwyższy*^{209, 210}.

Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych z dnia 11 stycznia 1994 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie określenia organów właściwych do wydawania pozwoleń na broń, ustalenia wzorów pozwoleń na broń oraz określenia istotnych części broni i amunicji (Dz. U. z 1994 r. nr 5 poz. 22).

²⁰⁶ por. P. Podsiedlik, *Zagadnienia administracyjno-prawne ...*, s. 45–47.

²⁰⁷ J. Kasprzak, W. Brywczyński, *Nielegalne posiadanie ...*, s. 42.

²⁰⁸ Druk sejmowy nr 479 z 3 lipca 1998, s. 20–21.

²⁰⁹ Tamże, s. 20.

W dniu 21 maja 1999 roku Sejm uchwalił nową *Ustawę o broni i amunicji*, która niemal natychmiast stała się przedmiotem krytyki i licznych zastrzeżeń. W porównaniu do poprzednich aktów prawnych regulujących tą materię, była ona znacznie obszerniejsza i bardziej szczegółowa. Zawierała, wspomniane już, definicje broni palnej, pneumatycznej, amunicji oraz określenie ich istotnych części. W postaci otwartego katalogu wymieniono cele w jakich mogło być wydane pozwolenie na broń, a samo pozwolenie miało być wydawane jeżeli organ Policji uznał, iż *okoliczności, na które powołuje się osoba ubiegająca się o pozwolenie, uzasadniają jego wydanie*. Spod reglamentacji wyłączone zostały: broń wytworzona przed 1850 rokiem, broń alarmowa o kalibrze do 6 mm, ręczne miotacze gazu oraz paralizatory o prądzie poniżej 10 mA i energii nie przekraczającej 300 mJ. Pozwolenie na broń miało być wydawane w trybie decyzji administracyjnej. Określono również przesłanki uniemożliwiające uzyskanie pozwolenia oraz uzasadniające jego obligatoryjne lub

²¹⁰ Projekt był konsultowany jedynie z Polskim Związkiem Strzelectwa Sportowego i to tylko w kwestii dotyczącej strzelnic (por. Druk sejmowy nr 479 z 3 lipca 1998, s. 23–24); Zaskakujące i całkowicie sprzeczne z praktyką stosowaną w innych krajach Europy Zachodniej (do której wielokrotnie odwołują się autorzy projektu) jest przyjęcie prawnego zrównania broni gazowej z bronią palną jako formy walki z jej nielegalnym posiadaniem i przerabianiem. Broń gazowa w większości krajów europejskich jest dostępna w wolnym obrocie, a skutecznym zabezpieczeniem przed dokonywaniem jej samowolnych modyfikacji okazało się wprowadzenie odpowiednich zmian konstrukcyjnych przez producentów (por. Druk sejmowy nr 479 z 3 lipca 1998, s. 20–21). Równocześnie z projektem ustawy przedstawiono projekty rozporządzeń wykonawczych. Na uwagę zasługuje szczególnie projekt rozporządzenia w sprawie określenia rodzajów broni odpowiadających celom, w jakich może być wydane pozwolenie na broń. M.in. do celów sportowych dopuszczono w nim tylko broń ściśle odpowiadającą regulaminom poszczególnych konkurencji Międzynarodowej Federacji Strzelectwa Sportowego (dokładnie cytując odpowiednie ustępy z przepisów Polskiego Związku Strzelectwa Sportowego), nie mając świadomości, iż strzelectwo sportowe uprawiane jest również w wielu innych konkurencjach, którym patronują odrębne organizacje. Natomiast w uzasadnieniu tego projektu czytamy, iż jest on *niezbędny z punktu widzenia bezpieczeństwa i porządku publicznego oraz ograniczy pojawianie się na rynku i nabywanie broni z nielegalnych źródeł lub broni o wysokim stopniu niebezpieczeństwa dla ludzi*. Są to stwierdzenia kuriozalne, bowiem nie istnieje żadna możliwość nabycia przez posiadacza pozwolenia na broń broni z *nielegalnych źródeł*, a następnie jej zarejestrowania, a samo wydanie rozporządzenia w takim, a nie innym kształcie dotyczyć będzie tylko i wyłącznie legalnych jej posiadaczy i nie ma żadnego wpływu na rynek i dostępność broni nielegalnej. Świat przestępczy nie kieruje się przecież w swej działalności aktami obowiązującego prawa, jak zdają się zakładać autorzy projektu (por. Druk sejmowy nr 479 z 3 lipca 1998, s. 61–67).

fakultatywne cofnięcie. Wprowadzono obowiązek przedstawiania przez posiadaczy broni co 5 lat orzeczenia lekarskiego i psychologicznego²¹¹.

W myśl ustawy osoba ubiegająca się o wydanie pozwolenia zobowiązana była zdać egzamin ze znajomości przepisów oraz umiejętności posługiwania się bronią. Zwolnieni z niego mieli być funkcjonariusze państwowych formacji uzbrojonych²¹² oraz, w ograniczonym zakresie, członkowie PZSS i PZŁ. Utrzymano instytucję pozwolenia na broń na okaziciela – *świadcstwa broni*. Zakazano przesyłania broni pocztą, za wyjątkiem przesyłania broni z zagranicy do osób w kraju posiadających pozwolenie na dany rodzaj broni. Szczegółowo unormowano zasady przywozu i wywozu broni za granicę, posiadania broni przez cudzoziemców oraz funkcjonowania strzelnic. W ustawie znalazły się również przepisy karne penalizujące porzucenie broni, wyrabianie, posiadanie i obrót bronią pneumatyczną lub przedmiotami niebezpiecznymi oraz nieprzestrzeganie przepisów porządkowych ustawy. Dotychczasowe pozwolenia miały zachować ważność i nie przewidywano ich wymiany. Ustawa przewidywała również *amnestię* dla wszystkich, którzy w terminie 90 dni od jej wejścia w życie zdadzą do depozytu posiadaną nielegalnie broń i amunicję²¹³.

W pierwszym półroczu 2000 roku wydano szereg rozporządzeń wykonawczych do ustawy o broni i amunicji, regulujących kwestie związane ze wzorami dokumentów, deponowaniem broni, badaniami lekarskimi i psychologicznymi, przechowywaniem i noszeniem broni, określeniem rodzajów szczególnie niebezpiecznej broni i amunicji oraz rodzajów broni odpowiadających poszczególnym celom jej posiadania. Niemal równocześnie z zakończeniem prac legislacyjnych nad kompletem unormowań w zakresie broni i amunicji znacznemu zaostrzeniu uległa polityka wydawania pozwoleń przez organy Policji. Wszczęto proces weryfikacji pozwoleń na broń gazową i broń posiadaną przez pracowników ochrony, mający na celu ich cofnięcie. Uzyskanie pozwolenia na broń w jakimkolwiek celu, prócz myśliwskiego, stało się bardzo utrudnione, liczba pozwoleń na broń bojową zaczęła systematycznie spadać, a na broń sportową utrzymywała się na niemal stałym poziomie.

²¹¹ Ustawa z dnia 21 maja 1999 r. o broni i amunicji (Dz. U. z 1999 r. nr 53 poz. 549).

²¹² Zwolnienie to nie znajduje racjonalnego uzasadnienia i przeczy konstytucyjnej zasadzie równości wobec prawa. Posiadanie broni służbowej regulują inne przepisy aniżeli ustawa o broni i amunicji i nie ma ono związku z ubieganiem się funkcjonariuszy o pozwolenie na broń prywatną, natomiast sam fakt bycia funkcjonariuszem, jak wykazuje praktyka, nie stanowi rękojmi znajomości prawa w tym zakresie, ani umiejętności posługiwania się bronią (por. A. Turczyn, *Gorzów ...*, „Arsenał”, nr 7 (112): 2014, s. 18–20).

²¹³ Ustawa z dnia 21 maja 1999 r. o broni i amunicji (Dz. U. z 1999 r. nr 53 poz. 549).

Organy wydające pozwolenia w pełni wykorzystywały uprawnienia dyskrecyjne, częstokroć w zakresie nawet szerszym aniżeli dopuszczała ustawa, ugruntowując w drodze praktyki urzędniczej pozamerytoryczne kryterium *zasługi* – pozwolenia wydawano osobom, które w uznaniu Policji *w sposób niewątpliwy i oczywisty zasługują na posługiwanie się indywidualną bronią*²¹⁴.

Już po trzech latach obowiązywania ustawy jej niedoskonałości nabrzmiały na tyle, iż konieczna stała się jej zmiana. Uchwalona 14 lutego 2003 roku nowelizacja liczyła 33 punkty i wprowadzała w treści ustawy głębokie modyfikacje, z których najistotniejsze polegały na wprowadzeniu nowych definicji rodzajów broni i jej istotnych części, unormowaniu pojęcia broni pozbawionej cech użytkowych oraz dostosowaniu do przepisów Wspólnoty Europejskiej. Kolejna poważna zmiana *Ustawy o broni i amunicji* miała miejsce 5 stycznia 2011 roku i dotyczyła przede wszystkim zmiany definicji broni palnej, określenia ważnych przesłanek uzasadniających wydanie pozwolenia na broń, celów oraz odpowiadających im rodzajów broni na jakie może być wydane pozwolenie, dopuszczenia przesyłanie broni pocztą. Zmieniono również cezurę zwalniającą spod reglamentacji historyczną broń czarnoprochową oraz definicję noszenia broni. Wprowadzenie przez ustawodawcę katalogu precyzyjnie określonych przyczyn obligujących organ Policji do wydania pozwolenia, a także rozszerzenie otwartego wykazu celów, w jakich może być wydane pozwolenie stanowiło wręcz rewolucyjną zmianę w dotychczasowej legislacji regulującej prawo do posiadania broni

²¹⁴ Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 9 lutego 2000 r. w sprawie wzorów legitymacji posiadacza broni, zaświadczenia uprawniającego do nabycia broni, legitymacji osoby dopuszczonej do posiadania broni oraz świadectwa broni (Dz. U. z 2000 r. nr 13 poz. 175); Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 8 marca 2000 r. w sprawie szczegółowych zasad deponowania broni i amunicji oraz stawek odpłatności za przechowywanie broni i amunicji w depozycie Policji lub organu celnego (Dz.U. z 2000 r. nr 17 poz. 223); Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 20 marca 2000 r. w sprawie rodzajów szczególnie niebezpiecznych broni i amunicji oraz rodzajów broni odpowiadającej celom, w których może być wydane pozwolenie na broń (Dz. U. z 2000 r. nr 19 poz. 240); Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 20 marca 2000 r. w sprawie egzaminu ze znajomości przepisów dotyczących posiadania broni oraz umiejętności posługiwania się bronią (Dz. U. z 2000 r. nr 19 poz. 241); M. Mróz, *Posiadanie broni strzeleckiej przez osoby fizyczne: prawo, polityka, praktyka*, „Analizy Biura Analiz Sejmowych”, nr 7 (15): 2009, s. 6; *Rozmowa z inspektorem mgr. Adamem Mularzem Komendantem Stołecznym Policji*, „Strzał”, nr 12 (68): 2008, s. 8.

palnej. Oznaczało to odebranie organom Policji władzy dyskrecjonalnej w odniesieniu do wszystkich, prócz pozwoleń na broń do ochrony osobistej, kategorii pozwoleń na broń²¹⁵.

Nowelizacja *Ustawy o broni i amunicji* w 2011 roku otworzyła drogę do uzyskania pozwolenia na broń szerokiej rzeszy obywateli, a także stała się katalizatorem dla procesów konsolidacji środowisk związanych ze strzelectwem i kolekcjonerstwem broni, wzrostu świadomości prawnej oraz upowszechnienia wiedzy o legalnym posiadaniu broni. Wydaje się, że był to efekt całkowicie niezamierzony i niepożądany w zamyśle jej twórców, którzy, blokując konkurencyjny projekt Komisji „Przyjazne Państwo”, forsowali jak najdalej idącą reglamentację dostępu do broni. W tym celu, aby niejako *zneutralizować* skutki zapisów znowelizowanej ustawy, które niechybnie prowadziły do upowszechnienia legalnego posiadania broni palnej, środowiska związane z resortem spraw wewnętrznych i Komendą Główną Policji podjęły prace nad zmianą rozporządzeń wykonawczych, a także pozaprawne działania ukierunkowane na utrudnienie egzekwowania praw wynikających ustawy przez posiadaczy broni i osoby starające się o uzyskanie pozwolenia. Przykładowo, znowelizowana ustawa dopuszczała nabywanie przez myśliwych broni palnej krótkiej w ramach posiadanych przez nich pozwoleń. Zmiana ustawy w tym zakresie była niemożliwa, w związku z czym KGP opracowała projekt zmiany *Rozporządzenia w sprawie szczegółowych warunków wykonywania polowania i znakowania tusz*, w którym *tylnymi drzwiami* wprowadzono zakaz polowania z użyciem broni krótkiej. Zanim jeszcze projekt został podpisany przez Ministra Środowiska, komendy wojewódzkie Policji wystosowały do myśliwych – posiadaczy pistoletów i rewolwerów, bezprawne żądania zbycia broni²¹⁶.

²¹⁵ Ustawa z dnia 14 lutego 2003 r. o zmianie ustawy o broni i amunicji oraz o zmianie ustawy o Biurze Ochrony Rządu (Dz. U. z 2003 r. nr 52 poz. 451); Ustawa z dnia 5 stycznia 2011 r. o zmianie ustawy o broni i amunicji oraz ustawy o wykonywaniu działalności gospodarczej w zakresie wytwarzania i obrotu materiałami wybuchowymi, bronią, amunicją oraz wyrobami i technologią o przeznaczeniu wojskowym lub policyjnym (Dz. U. z 2011 r. nr 38 poz. 195). Nowelizacja z 2011 roku została opracowana przez Biuro Prewencji i Ruchu Drogowego Komendy Głównej Policji w bardzo szybkim tempie, bowiem w zamyśle twórców miała zablokować projekt nowej ustawy przygotowanej w ramach Komisji „Przyjazne Państwo” (por. A. Herzog, *Ustawa o broni i amunicji po nowelizacji*, „Prokuratura i Prawo”, nr 10: 2011, s. 64–65.)

²¹⁶ *Broń krótka NIE dla myśliwych*, <http://www.romb.org.pl/?id=115> [odczyt: 23 III 2015 r.]; *Zdarzenie drugie*, <http://www.romb.org.pl/index.php?id=116#2> [odczyt: 23 III 2015 r.]; Projekt z dnia 12 października 2011 r. Rozporządzenie Ministra Środowiska zmieniające rozporządzenie w sprawie szczegółowych warunków wykonywania polowania i znakowania tusz, http://www.mos.gov.pl/g2/big/2011_10/9ff297bc51841d3302e49d437f8cce35.pdf [odczyt: 23 III 2015 r.]; *Nie zabiorą pistoletów*, „Łowiec Polski”, nr 3: 2012, s.

W obecnej sytuacji prawnej, określonej ustawą o broni i amunicji z 1999 roku i jej kolejnymi nowelizacjami oraz wydanymi w oparciu o nią aktami wykonawczymi, sprawami związanymi z wydawaniem pozwoleń na broń palną zajmują się Wydziały Postępowania Administracyjnych poszczególnych Komend Wojewódzkich Policji. Wchodzą one w skład rządowej administracji zespolonej i jako takie podlegają nadzorowi wojewodów. Po złożeniu wniosku przez osobę ubiegającą się o uzyskanie pozwolenia na broń wszczynane jest postępowanie administracyjne w rozumieniu Kodeksu Postępowania Administracyjnego z dnia 14 czerwca 1960 r.²¹⁷. Petent wzywany jest na przesłuchanie w charakterze strony w celu ustalenia okoliczności faktycznych mających wpływ na rozstrzygnięcie sprawy. Terenowa jednostka Policji wydaje opinię o ubiegającym się o pozwolenie, zwracając szczególną uwagę na charakter pracy, ewentualną skłonność do stosowania używek, kontakty ze środowiskiem przestępczym, posiadanie warunków do bezpiecznego przechowywania broni. Jednocześnie dokonuje się sprawdzenia wnioskodawcy w Krajowym Rejestrze Karnym, Krajowym Systemie Informacji Policji oraz bazach danych prowadzonych przez Komendę Powiatową Policji. W oparciu o zgromadzony w toku postępowania materiał wydawana jest decyzja²¹⁸.

W praktyce organy wydające pozwolenia na broń dążą do wydłużenia prowadzonego postępowania oraz wydania w jego wyniku decyzji odmownej. Proceder ten odbywa się z rażącym naruszeniem obowiązującego prawa, w szczególności *Ustawy o broni i amunicji* oraz *Kodeksu postępowania administracyjnego*. Prowadzący postępowanie żądają przedstawienia przez petenta dodatkowych, niewymaganych przez obowiązujące prawo dowodów, przekraczają ustawowe terminy, wydają decyzje bez formalnego i prawnego uzasadnienia, często o treści urągającej kulturze prawnej²¹⁹. Niejednokrotnie postępowanie

40–41; Podobna sytuacja miała miejsce odnośnie sprzedaży amunicji do broni palnej posiadanej w celu kolekcjonerskim lub pamiątkowym oraz w przypadku forsowanych przez KGP projektów zmiany rozporządzenia w sprawie przechowywania, noszenia oraz ewidencjonowania broni i amunicji (por. *Zakup amunicji do broni kolekcjonerskiej* <http://bron.iweb.pl/viewtopic.php?t=91709> [odczyt: 23 III 2015 r.]; *Przechowywanie*, <http://www.romb.org.pl/?id=133> [odczyt: 23 III 2015 r.]). Wydaniem Rozporządzenia Ministra Spraw Wewnętrznych z dnia 24 sierpnia 2012 r. w sprawie szczegółowego trybu i warunków przesyłania broni lub amunicji za pośrednictwem operatorów świadczących usługi pocztowe (Dz. U. z 2012 r. poz. 1004) w praktyce uniemożliwiono przesyłanie broni pocztą.

²¹⁷ Ustawa z dnia 14 czerwca 1960 r. Kodeks postępowania administracyjnego (Dz. U. z 2013 r. poz. 267)

²¹⁸ WPA KWP w Krakowie, Akta posiadaczy broni, Teczka dotycząca Tomasza Podgórnego.

²¹⁹ *KWP Katowice – pismo*, <http://bron.iweb.pl/viewtopic.php?t=87472&postdays=0&postorder=asc&start=0> [odczyt: 24 III 2015 r.].

prowadzone jest od początku w kierunku odmowy wydania pozwolenia, a decyzja zapada niejako *a priori*, jeszcze przed zebraniem całości materiału dowodowego²²⁰. Mimo spełnienia przez wnioskodawcę wymagań ustawowych, konieczne staje się odwołanie do drugiej instancji, bądź jurysdykcji sądów administracyjnych. Taki, a nie inny sposób prowadzenia postępowań podyktowany jest ogólną polityką w zakresie wydawania pozwoleń na broń jaką prowadzi Komenda Główna Policji, narzucając ją Komendantom Wojewódzkim Policji. Oczywiście tolerowanie notorycznych, rażących naruszeń prawa przez organy państwowe musi mieć przyczyny o wiele poważniejsze aniżeli samowola i niekompetencja urzędników²²¹.

Na szczególną uwagę zasługuje fakt, iż w zakresie dotyczącym broni i amunicji organy Policji roszczą sobie uprawnienia legislacyjne. Dotyczy to zarówno przygotowywania przez nie projektów ustaw i rozporządzeń, jak i tworzenia ich wykładni interpretacyjnych. Mało tego, niejednokrotnie w uzasadnieniach decyzji wydawanych przez Komendy Wojewódzkie Policji odnaleźć można stanowisko, iż organy te znajdują się *ponad prawem*, które jest niedoskonałe i jako takie winno być modyfikowane przez praktykę urzędniczą. W podobnym tonie utrzymane są zalecenia i pisma wydawane przez KGP. Centralne Laboratorium Kryminalistyczne Policji, posiadając status prawny instytutu badawczego, wydaje postanowienia kwalifikujące określone wzory przedmiotów jako *broń palną*, wyłącza możliwość rejestracji niektórych modeli dostępnej na rynku broni oraz dokonuje interpretacji

²²⁰ *Zdarzenie pierwsze*, <http://www.romb.org.pl/index.php?id=103> [odczyt: 24 III 2015 r.]; WPA KWP w Krakowie, Akta posiadaczy broni, Teczka dotycząca Tomasza Podgórnego, Notatka urzędowa z dnia 12 lutego 2013 r.

²²¹ Komendant Główny Policji, kanc. sygn. PA-506/12, Pismo Komendanta Głównego Policji do Komendantów Wojewódzkich Policji z dnia 2 sierpnia 2012 r. (otrzymano dzięki uprzejmości p. Jerzego Cieśli); Komenda Główna Policji Biuro prewencji i Ruchu Drogowego Wydział Nadzoru Nad Specjalistycznymi Uzbrojonymi Formacjami Ochronnymi, kanc. sygn. ES-2092/2026/14/MB, Pismo Naczelnika Nadzoru Nad Specjalistycznymi Uzbrojonymi Formacjami Ochronnymi do Zastępcy Naczelnika WPA KWP w Gdańsku z dnia 26 maja 2014 r. (otrzymano dzięki uprzejmości p. Jerzego Cieśli); Komenda Główna Policji Biuro Prewencji i Ruchu Drogowego, kanc. sygn. EA-38/26/13/PJ, Pismo Dyrektora Biura Prewencji i Ruchu Drogowego do Komendantów Wojewódzkich Policji z dnia 10 września 2013 r. (otrzymano dzięki uprzejmości p. Jerzego Cieśli); Komenda Główna Policji Biuro Prewencji i Ruchu Drogowego Wydział Nadzoru Nad Specjalistycznymi Uzbrojonymi Formacjami Ochronnymi, kanc. sygn. ES-4123/40/31/14/AR, Pismo Naczelnika Nadzoru Nad Specjalistycznymi Uzbrojonymi Formacjami Ochronnymi do Naczelników WPA KWP z dnia 31 października 2014 r. (otrzymano dzięki uprzejmości p. Jerzego Cieśli).

ustawy w zakresie legalnej definicji poszczególnych rodzajów broni. Częstokroć organy Policji nie zmieniają swego stanowiska nawet po wydaniu prawomocnego wyroku sądowego. Stoi to w oczywistej sprzeczności z fundamentalnymi zasadami funkcjonowania państwa demokratycznego i trójpodziału władzy²²².

Podjęmowane prace legislacyjne, wydawane opinie, wypowiedzi publiczne obnażają braki elementarnej wiedzy w dziedzinie broni palnej u osób związanych z instytucjami odpowiedzialnymi za egzekwowanie przepisów prawnych w tym zakresie. Głośnym echem odbiła się sprawa biegłego sądowego Romana Świrskiego, emerytowanego oficera i absolwenta Wojskowej Akademii Technicznej, który wydał kuriozalną opinię w sprawie dotyczącej posiadania broni pneumatycznej i alarmowej przez mieszkańca Olsztyna. Biegły wydając ekspertyzę nie przeprowadził nawet badań kwestionowanej broni, a swymi twierdzeniami dał dowód całkowitej ignorancji²²³. Znane są również przypadki konfiskowania przez Policję przedmiotów, których legalność w świetle ustawy o broni i amunicji nie budzi żadnej wątpliwości oraz kierowania do prokuratur wniosków o ukaranie

²²² M. Majstruk, *Nowelizacja ustawy o broni i amunicji*, „Broń i Amunicja”, nr 1: 2011 [cyt. za:] http://www.altair.com.pl/magazines/article?article_id=3154 [odczyt: 23 III 2015 r.]; B. Bomanowski, *Nowe spojrzenie na problematykę broni szczególnie niebezpiecznej*, <http://www.edukacjaprawnicza.pl/aktualnosci/a/pokaz/c/aktualnosc/art/nowe-spojrzenie-na-problematyke-broni-szczegolnie-niebezpiecznej.html> [odczyt: 23 III 2015]; J. Lewandowski, *Pani naczelnik w rozkroku na barykadzie, czyli sejmowa kompromitacja Komendy Głównej Policji*, „Strzał”, nr 2 (81): 2010, s. 4–5. Należy zauważyć, iż to organy Policji występują z inicjatywą zmiany aktów prawnych i wnioskują o zgodę na prowadzenie takich prac (por. Gabinet Komendanta Głównego Policji, kanc. sygn. Gpl-5273/381/13/MA/MŚ, Pismo Naczelnika Wydziału Legislacji do Dyrektora Biura Prewencji i Ruchu Drogowego KGP z dnia 18 października 2013 r. (otrzymano dzięki uprzejmości p. Jerzego Cieśli)); J. Lewandowski, *Centralne Laboratorium Kompromitacji Policji*, „Strzał”, nr 1 (117): 2015, s. 6–7.

²²³ Prokuratura Rejonowa w Wejherowie, sygn. akt 2 Ds. 95/13, Opinia biegłego na temat przedmiotów okazanych biegłemu do oceny z dnia 24 czerwca 2013 r.; *Ścigany za niewinność*, <http://bron.iweb.pl/printview.php?t=112621&start=0&sid=e92b708514df218fb069008bd0e233fd> [odczyt 23 III 2015 r.]; *Sądowy spór o sprzedaż broni*, <http://ro.com.pl/sadowy-spor-o-sprzedaz-broni/01102308> [odczyt: 23 III 2015 r.]. Z wielu uchybień, jakich dopuścił się w tej sprawie biegły dość wymienić fakt, iż nie posiadał on podstawowego sprzętu pomiarowego (chronografu), wykazał się brakiem znajomości podstawowych praw fizyki i techniki obliczeniowej, zaniechał badania dowodowej broni powołując się na to, iż badał podobne egzemplarze *wiele razy na zlecenia prokuratury i sądu*, nie znał znaczenia podstawowych oznaczeń urzędowych wybijanych na broni (m.in. oznaczenia „F” nadawanego w Niemczech wiatrówkom o energii pocisku poniżej 7,5 J).

ich posiadaczy²²⁴. Sprawy takie są długotrwałe i, choć z pozoru błahe i oczywiste z punktu widzenia obowiązującego prawa, bez zaangażowania doświadczonego w tej materii obrońcy, mogłyby się zakończyć wyrokiem skazującym²²⁵. Wspomniane już CLKP w swych opiniach wprost stwierdza, iż są one oparte nie na bezpośrednim badaniu przedmiotowej broni, ale na materiałach promocyjnych zamieszczonych w Internecie²²⁶. Doskonałym dopełnieniem przedstawionego obrazu są kompromitujące wypowiedzi Jerzego Dziewulskiego, wielokrotnie powoływanego przy różnych okazjach jako *ekspert* od spraw broni²²⁷.

Znamienna jest niekonsekwencja instytucji państwowych w egzekwowaniu zapisów ustawy o broni i amunicji oraz kodeksu karnego w zakresie nielegalnego posiadania broni. Organy ścigania w niektórych przypadkach działają w sposób będący dokładnym odzwierciedleniem maksymy *summum ius summa iniuria*, a nawet na własne potrzeby penalizują czyny nie będące zabronionymi w myśl obowiązującego prawa²²⁸. Znany jest przypadek zarekwirowania kolekcji broni pozbawionej cech użytkowych oraz postawienia zarzutów nielegalnego posiadania broni kombatantowi – mjr. Waldemarowi Nowakowskiemu. Postępowanie sądowe w tej sprawie było prowadzone z uchybieniem podstawowych zasad praworządności, co zostało podniesione w orzeczeniu Europejskiego Trybunału Praw Człowieka w Strassburgu, do którego skargę wniósł oskarżony

²²⁴ Prokuratura Rejonowa w Otwocku, sygn. akt I Ds. 363/13, Postanowienie o zmianie postanowienia w przedmiocie dowodów rzeczowych z dnia 19 kwietnia 2013 r.; Komenda Miejska Policji w Olsztynie, kanc. sygn. PR-W-5952/13, Wniosek o ukaranie w postępowaniu zwyczajnym.

²²⁵ We wspomnianej sprawie o posiadanie pistoletu alarmowego i dwóch wiatrówek, które w ustawie o broni i amunicji wymienione są wprost jako zwolnione spod reglamentacji, w pierwszej instancji zapadł wyrok skazujący (sic!) (por. *Ponowny proces ws. sprzedaży broni na portalu aukcyjnym*, <http://m.onet.pl/wiadomosci/olsztyn,83bj1> [odczyt: 23 III 2015 r.]).

²²⁶ Komenda Główna Policji Centralne Laboratorium Kryminalistyczne, kanc. sygn. H-L-II-1122/1062/09, Stanowisko w sprawie karabinków Works 11 i Works 11S (otrzymano dzięki uprzejmości p. Jerzego Cieśli); tamże, kanc. sygn. H-L-II-2277/2122/09, Stanowisko w sprawie karabinka H&K SL 8-5 oraz Saiga, Vepr, Tigr (otrzymano dzięki uprzejmości p. Jerzego Cieśli).

²²⁷ J. Lewandowski, *Creditcard-Man*, „Strzał”, nr 2 (81): 2010, s. 6–7.

²²⁸ *Vide* przypadki aresztowań za posiadanie całkowicie legalnych egzemplarzy broni pneumatycznej, alarmowej lub replik broni. Co gorsza niejednokrotnie prokuratury i sądy podejmują dalsze czynności w tych sprawach, pomimo oczywistego braku znamion przestępstwa (por. Prokuratura Rejonowa w Otwocku, sygn. akt I Ds. 363/13, Postanowienie o zmianie postanowienia w przedmiocie dowodów rzeczowych z dnia 19 kwietnia 2013 r.; Komenda Miejska Policji w Olsztynie, kanc. sygn. PR-W-5952/13, Wniosek o ukaranie w postępowaniu zwyczajnym; *Ponowny proces...*).

wyczerpawszy możliwość dochodzenia sprawiedliwości w kraju²²⁹. Nie jest to odosobniony przypadek tego rodzaju²³⁰. Jednocześnie te same instytucje pozostają *ślepe* na ewidentne przypadki czynów kryminalnych, o ile ich sprawcami są osoby odpowiednio sytuowane i posiadające koneksje, jak choćby w sprawie dotyczącej nielegalnego posiadania pistoletu Taurus przez Leszka Millera. Brak podjęcia jakichkolwiek czynności przez organy ścigania został uzasadniony przez rzecznika warszawskiej prokuratury Ryszarda Kucińskiego: *Minister spraw wewnętrznych nie jest zwykłym Jasiem Kowalskim*²³¹. Mało tego, instytucje te i ich funkcjonariusze dopuszczają się przestępstw związanych z wydawaniem pozwoleń wbrew obowiązującemu prawu²³² oraz nielegalnym handlem bronią²³³.

Wielu pracom legislacyjnym oraz polityce reglamentacji dostępu do broni palnej przyświeca błędne założenie jakoby dzięki zaostreniu przepisów prawa w zakresie obowiązującym posiadaczy broni (a więc zasad jej nabywania, noszenia, ewidencjonowania itd.) miało dojść do ograniczenia użycia broni przez środowiska przestępcze. W kolejnych, coraz bardziej restrykcyjnych projektach ustaw i rozporządzeń możemy odnaleźć uzasadnienia, iż przyczynią się one do ograniczenia przestępczości z użyciem broni i nielegalnego handlu bronią. Należy z całą mocą stwierdzić, iż zasób broni posiadanej legalnie nie jest nawet w sposób marginalny źródłem uzbrojenia świata przestępczego, a przypadki

²²⁹ K. Warecka, *Strassburg: powstaniec warszawski nie powinien być ścigany za trzymanie broni*, <http://www.lex.pl/czytaj/-/artykul/strasburg-powstaniec-warszawski-nie-powinien-byc-sci-gany-za-trzymanie-broni?refererPlid=68467180> [odczyt: 24 III 2015 r.]

²³⁰ *Jak z kolekcjonera zrobić terrorystę?*, <http://www.ziemiemielecka.pl/?p=20128> [odczyt: 24 III 2015 r.].

²³¹ *Naga broń*, „Gazeta Wyborcza” nr 81 z dnia 07 IV 1997, str. 4; A. Gargas, P. Lisiewicz, *Poszedł w górę, bo dużo klaskał*, http://www.obnie.info/miller_poszedl_w_gore.htm [odczyt: 25 III 2015 r.]; M. Mróz, *Posiadanie broni strzeleckiej przez osoby fizyczne*, „Infos” nr 3(50): 2009, s. 3; wyznawanie zasady *princeps legibus solutus* zdaje się być cechą charakterystyczną polskich elit władzy, choć w oczywisty sposób stanowi pogwałcenie fundamentalnych zasad praworządności i zaprzeczenie demokracji (por. R. A. Ziemkiewicz, *Syndrom GMO*, <http://dorzeczy.pl/id,5257/Syndrom-GMO.html> [odczyt: 25 III 2015]; por. S. Latkowski, M. Majewski, *Afera podsłuchowa. Taśmy „Wprost”*, Warszawa 2014, passim).

²³² Sz. Jadczyk, *Kto dał broń gangsterowi?*, „Gazeta Wyborcza” wydanie Kraków, nr 181 z 4 VIII 2006 r. s. 3; M. Duda, *Grabarczyk w prokuraturze. Zeznał w sprawie broni*, <http://www.tvn24.pl/wiadomosci-z-kraju,3/grabarczyk-wezwany-do-prokuratury-przesluchanie-w-sprawie-broni,535713.html> [odczyt: 27 IV 2015 r.].

²³³ *Policjanci z Katowic okradli policyjny magazyn broni*, <http://www.dziennikzachodni.pl/artykul/314205,policjanci-z-katowic-okradli-policyjny-magazyn-broni,id,t.html?cookie=1> [odczyt: 25 III 2015 r.]; *Pistolet przestępcy należał do policji*, „Gazeta Wyborcza” wydanie Bydgoszcz, nr 201 z 8 IX 2009 r., s. 3.

użycia broni posiadanej na pozwolenie do celów przestępczych praktycznie się nie zdarzają, podobnie jak jej kradzieże, czy utrata. Oczywistym jest, iż wszelkie legislacyjne zakazy i ograniczenia noszenia, bądź posiadania broni dotyczą i są przestrzegane wyłącznie przez jej legalnych posiadaczy, a więc pozostają bez wpływu na stan bezpieczeństwa i ograniczenie przestępczości. Naiwnością jest oczekiwanie, iż kryminaliści posługujący się nielegalną bronią będą przestrzegać czasowego zakazu jej noszenia lub zakazu noszenia załadowanej broni. Niestety w tym kierunku zmierza także coraz bardziej restrykcyjne prawodawstwo Wspólnoty Europejskiej²³⁴.

Wiek XX obfitował w poważne przemiany w dziejach naszej ojczyzny, dość wymienić kilka z nich: kolejne przeobrażenia ustrojowe, okupacje, walka o niepodległość, zmiany terytorialne i polityczne. Stosunek kolejnych emanacji władz państwowych egzystujących na terenach Rzeczypospolitej do kwestii posiadania broni służyć może jako swego rodzaju *wskaźnik* cech tych rządów. Odradzające się w 1918 roku państwo polskie nawet w nielegalnym posiadaniu broni przez swych obywateli nie upatrywało zagrożenia dla podstaw swojego bytu, kwalifikując ten czyn raczej jako wykroczenie porządkowe. Stan ten uległ zasadniczej zmianie wraz z wkroczeniem okupacyjnych wojsk niemieckich i sowieckich. Posiadanie broni przez obywateli, poza wąską grupą zaufanych, stało się śmiertelnym zagrożeniem dla ustroju jako takiego, bowiem fundamentem jego istnienia, jako systemu narzuconego i utrzymywanego przemocą, była przewaga siłowa państwa nad obywatelem. Stąd też ścisła reglamentacja broni, wysoki wymiar kary za jej nielegalne posiadanie oraz skupienie działań organów bezpieczeństwa na rozbrojeniu społeczeństwa. Co szczególnie interesujące tendencja ta trwa po dzień dzisiejszy, a państwo pretendujące do miana *demokratycznego* zakulisowymi metodami usiłuje zamknąć legalny dostęp do broni, m.in. wymuszając w drodze praktyki urzędniczej permanentne łamanie obowiązujących

²³⁴ Druk sejmowy nr 1782 z 13 maja 2013 r.; *Przechowywanie*, <http://www.romb.org.pl/?id=133> [odczyt: 25 III 2015 r.]; *Działania EU ograniczające prawa strzelców i rynek broni*, <http://bron.iweb.pl/viewtopic.php?t=11077> [odczyt: 25 III 2015 r.]; *UE – kolejne plany mające ograniczyć dostęp do broni palnej*, <http://woodlandrangers.wmasg.pl/pl/news/show/554113?highlight=UE> [odczyt: 25 III 2015 r.]; J. Lewandowski, *Oświęcimska rocznica czyli zabezpieczenie przez zakazywanie*, „Strzał”, nr 2–3 (118): 2015, s. 4.

aktów prawnych. Daje to obraz słabości państwa i jego niskiej kultury prawnej, co bez wątpienia jest dziedzictwem poprzedniego ustroju i konsekwencją braku jego rozliczenia.

Rozdział III:

Kolekcjonerstwo broni palnej

Otaczanie się przedmiotami pięknymi, zbytkownymi jest znane od starożytności. To naturalnie przyrodzone ludziom zamiłowanie legło u podstaw kolekcjonerstwa. W jego początkach skupiano się głównie na dziełach sztuki, by z czasem gromadzić także przedmioty innego rodzaju, w tym użytkowe. Dla zbieracza i historyka mają one wartość nieocenioną, bowiem stanowią odzwierciedlenie życia, obyczajów, dziejów dawnych społeczeństw. Prywatne zbiory, często tworzone przez kilka pokoleń pasjonatów, stały się zaczątkiem instytucji chroniących i gromadzących dobra dziedzictwa narodowego – muzeów. Spośród wielu dyscyplin kolekcjonerstwa szczególne miejsce zajmuje kolekcjonerstwo broni palnej. Wyjątkowy jest przedmiot jego zainteresowań, gdyż stanowi zarówno świadectwo sztuki rzemieślników i artystów, ślad wojennych zmaganiań, akcji bojowych, konspiracji, jak i przyczynek do badań nad przemysłem zbrojeniowym, historią wojskowości, czy w końcu rolą broni w społeczeństwie. Ponadto samo gromadzenie, przechowywanie, udostępnianie kolekcji jest w znacznym stopniu utrudnione z uwagi na ścisłą reglamentację broni palnej (poza pewnymi wyjątkami) przez państwo.

3.1. Broń palna jako obiekt kolekcjonerski i źródło historyczne

Kolekcjonerstwo jest specyficzną formą ludzkiej aktywności, usytuowaną na pograniczu działalności hobbystycznej i naukowej. Definiuje się je jako świadome gromadzenie przedmiotów o ustalonym zakresie merytorycznym, topograficznym lub chronologicznym. Początków w pełni świadomego, usystematyzowanego kolekcjonerstwa należy dopatrywać się w czasach oświecenia. W Polsce prawdziwy jego rozkwit nastąpił w okresie zaborów. Gromadzenie *rzeczy polskich* miało zapewnić przetrwanie tożsamości narodowej, być manifestacją patriotyzmu oraz swego rodzaju służbą krajowi i społeczeństwu. W szczególny sposób traktowano kolekcjonerstwo militariów, w tym broni, bowiem stanowiły one świadectwo niegdysiejszej potęgi, chwały i wielkich zwycięstw

Rzeczypospolitej. Już w XIX wieku co światlejsi zbieracze dawnego oręża prowadzili badania i aktywną ochronę swych kolekcji, co służyło poznaniu dziejów państwa i narodu²³⁵.

Współcześnie jako trzy najważniejsze przesłanki motywujące gromadzenie kolekcji można wymienić czynniki biznesowe, prestiżowe i naukowe. Zbiory mogą być traktowane jako lokata kapitału, z założeniem sprzedaży w przyszłości całej kolekcji, bądź jej elementów za cenę wyższą niż poniesione nakłady. W przypadku broni palnej, ze względu na restrykcje prawne dotyczące obrotu nią oraz ograniczony rynek kolekcjonerski broni, lokowanie kapitału w ten sposób w naszym kraju nie jest popularne, w przeciwieństwie do państw o bardziej racjonalnej legislacji w tym zakresie. Pobudki prestiżowe, chęć zaimponowania w środowisku bogactwem posiadanego zbioru, a nawet samym faktem dysponowania bronią palną, należą do znaczących motywatorów tej dziedziny kolekcjonerstwa, a wywodzą się wprost z czasów PRL, kiedy to dostęp do broni ograniczony był jedynie do partyjnych *bonzów* i przedstawicieli nomenklaturowego biznesu. Oba z przytoczonych czynników częstokroć skorelowane są z brakiem zrozumienia podstawowych cech gromadzonych przedmiotów, ich wartości historycznej oraz brakiem dążenia do naukowego opracowania i udostępnienia zbiorów. Zgoła odmienne jest podłoże czynnika naukowego. Kierujący się nim kolekcjoner gromadzi swe zbiory w celu poszerzenia wiedzy o interesującym go zagadnieniu, zgłębia dzieje posiadanych przedmiotów, staje się ich znawcą. Kolekcjonerstwo w tym ujęciu staje się narzędziem i źródłem zdobywania wiedzy²³⁶.

Rozwój kolekcji, u podwalin której leży pasja i zamiłowanie tworzącej ją osoby, nie zaś względy komercyjne, przebiega zwykle na trzech etapach. Pierwszym z nich jest budowanie kolekcji, w skład której wchodzi w początkowym okresie tzw. zbiór podstawowy, a więc przedmioty dość łatwo dostępne, powtarzalne, popularnie występujące w kolekcjach o danej tematyce. Z biegiem czasu następuje specjalizacja, poszukiwanie przedmiotów rzadkich, odpowiadających zawężonym kryteriom, unikatowych, określanych jako *rara*²³⁷. Po ustabilizowaniu kolekcji, gdy następuje zahamowanie jej masowego rozwoju i zasilają ją już tylko pojedyncze, starannie dobrane nabytki, następuje druga faza rozwojowa, czyli opracowywanie kolekcji. Polega ono na rozbudowie aparatu naukowego zbioru, który nie

²³⁵ K. Ajewski, *Warszawskie kolekcjonerstwo militariów historycznych okresu zaborów, cz. I Zbrojownie i zbiory*, „Muzealnictwo”, nr 47: 2005, s. 25.

²³⁶ R. Kruk, *Góry i góralszczyzna w kolekcjonerstwie*, http://www.almanachmuszyny.pl/index.php?p=ref_gory [odczyt: 18 V 2015 r.].

²³⁷ od łac. rarus – rzadki, niezwykły, pojedynczy.

rozrasta się już fizycznie, ilościowo, ale zwiększa się wiedza o nim, a co za tym idzie wartość historyczna, badawcza, naukowa. Ostatnią fazą jest dekompozycja, która może polegać na zmianie zawartości kolekcji lub jej rozpadzie uwarunkowanym różnymi przyczynami: śmiercią kolekcjonera, problemami finansowymi wymuszającymi sprzedaż zbioru itp.²³⁸.

Kolekcjonerstwo w wielu wypadkach to nie tylko samo gromadzenie przedmiotów, *zbieractwo*. To także ich opracowanie, zdobywanie wiedzy zarówno o elementach zbioru, jak i zdobywanie wiedzy na podstawie posiadanych okazów oraz udostępnianie, prezentacja wypracowanych wyników. W ten sposób kolekcjoner staje się ekspertem w wybranej dziedzinie, zna doskonale tło historyczne związane z gromadzonym zasobem oraz cechy przedmiotów tworzących kolekcję. Częstokroć kolekcjonerzy na podstawie analizy posiadanych zbiorów i wzajemnej wymiany informacji wyjaśniają dotąd nierozwiązane zagadnienia lub prostują błędne poglądy obecne w nauce. Tak pojęte kolekcjonerstwo spełnia zadania postawione przed naukami pomocniczymi historii, które według Józefa Szymańskiego *mają za zadanie zbieranie, opracowywanie i systematyzowanie źródeł historycznych pewnego typu, zawsze jednak na etapie krytyki źródłowej*²³⁹. Za takim rozumowaniem przemawia także fakt, iż ściśle powiązana z kolekcjonerstwem numizmatyka, zajmuje niekwestionowane miejsce wśród nauk pomocniczych historii²⁴⁰.

Polscy kolekcjonerzy podjęli walkę o uznanie kolekcjonerstwa za naukę pomocniczą historii. Niektórzy postulują o uznanie go za odrębną dyscyplinę naukową – naukę o kolekcjach. Korzyść z tego odnieść mogliby zarówno badacze, którzy mogliby wykorzystywać źródła historyczne zgromadzone w zbiorach kolekcjonerskich, jak i kolekcjonerzy, którzy zyskaliby narzędzia do porządkowania i opracowania zbiorów zgodnie z metodologią naukową. Na przeszkodzie ku temu stoi bierna postawa czynników państwowych, środowisk naukowych oraz dezintegracja i rozdrobnienie organizacji zrzeszających kolekcjonerów. Ryszard Kruk podjął trud wyznaczenia zasadniczego i pośrednich celów stojących przed kolekcjonerstwem jako nauką pomocniczą historii.

²³⁸ R. Kruk, *Czy doświadczenia XX wieku spowodują, że kolekcjonerstwo XXI wieku dopracuje się statusu pomocniczej nauki historii – punkt widzenia kolekcjonera*, referat wygłoszony w trakcie seminarium naukowego *Kolekcjonerstwo polskie XX i XXI wieku* 22 listopada 2014 roku w Toruniu (por. <http://kolekcjonerstwo.pl/images/Torun21112014.pdf> [odczyt: 18 V 2015 r.]).

²³⁹ J. Szymański, *Nauki pomocnicze historii*, Warszawa 2001, s. 9.

²⁴⁰ R. Kruk, *Góry i góralszczyzna ...*

Opracował również propozycję systematyzacji przedmiotowej zbiorów kolekcjonerskich²⁴¹. Ważną inicjatywą było wystosowanie przez czołowych polskich kolekcjonerów w grudniu 2010 roku *Apelu do władz Rzeczypospolitej oraz świata kultury i nauki*. Zwracał on uwagę na wartość historyczną i badawczą prywatnych kolekcji, ich udziału w dziedzictwie narodowym oraz wzajemnych relacji między instytucjami kulturalnymi i naukowymi a środowiskiem kolekcjonerskim. Niestety, apel ten nie spotkał się z szerszym odzewem, ani nie spowodował spodziewanych zmian legislacyjnych i organizacyjnych²⁴².

Prywatne kolekcje są ważnym elementem narodowego dziedzictwa kulturowego. Posiadają znaczącą wartość materialną i historyczną, często są to zbiory gromadzone od wielu pokoleń, dokumentujące w wyjątkowy sposób wydarzenia dziejowe i inne aspekty życia społecznego. W środowiskach kolekcjonerskich widoczna jest chęć do udostępniania posiadanych zbiorów, organizowania wystaw, konferencji, spotkań. Niestety, inicjatywy te rzadko spotykają się z zainteresowaniem instytucji państwowych, muzeów, uczelni wyższych, ośrodków badawczych. W obowiązujących aktach prawnych zagadnienia związane z prywatnymi kolekcjami poruszane są w ogólnikowy sposób, czego konsekwencją jest brak funkcjonujących mechanizmów ochrony i opieki nad tego rodzaju zbiorami. A nadmienić należy, iż są one w znacznie większym stopniu narażone na utratę, rozproszenie i kradzież niż np. zbiory zinstytucjonalizowanych muzeów. Mimo, iż w zbiorach prywatnych kolekcjonerów znajdują się zabytki unikatowe, o niezwyklej wartości dla dziejów narodu polskiego, których niejednokrotnie mogą im pozazdrościć państwowe placówki, oficjalne władze nie są w żaden sposób zainteresowane opieką nad nimi, ani ich upowszechnianiem. Nierzadkie są nawet próby zaboru takich kolekcji ich prawowitym właścicielom na rzecz muzeów państwowych lub chcących wzbogacić swe zbiory kolekcjonerów zajmujących wysokie stanowiska w aparacie władzy. W tej kwestii wciąż żywe są *reguły gry* i mentalność odziedziczona po minionym systemie²⁴³.

²⁴¹ W klasyfikacji tej kolekcje broni palnej oznaczone są kodem 31 *Militaria* (por. R. Kruk, *Czy doświadczenia ...*).

²⁴² *Apel do władz Rzeczypospolitej oraz świata kultury i nauki*, <http://www.muzeumkrosniewice.pl/index.php/ogolnopolskie-swieto-kolekcjonerow> [odczyt: 18 V 2015 r.].

²⁴³ B. Czapska, *Digitalizacja i archiwistyka społeczna szansą na ochronę i upowszechnienie prywatnych kolekcji*, Wrocław 2014, s. 1–4; P. Ogrodzki, *Zagrożone kolekcje, zagrożeni kolekcjonerzy*, „Cenne, Bezczne, Utracone”, nr 2: 2012, s. 28–31; R. Ciepela, A. Czerwiński, *Arsenał*, „Komandos”, nr 12 (65): 1997, s. 82–83; por. sprawa zaboru przedmiotów wchodzących w skład prywatnej kolekcji p. Zygmunta Krausa oraz skierowana

Kolekcjonerstwo, w tym kolekcjonerstwo broni palnej, pretendując do grona nauk pomocniczych historii, wspomaga pracę historyka w zakresie niezbędnym do zrozumienia źródeł, pozwala na ich ocenę, krytykę, wzajemną konfrontację. W tym miejscu niezwykle ważne jest zdefiniowanie pojęcia źródła historycznego oraz skonkretyzowanie, jakie źródła znajdują się w kręgu zainteresowań i możliwości badawczych kolekcjonerstwa broni. Józef Szymański, za Marcelim Hendelsmanem, przyjmuje, iż *źródłem historycznym są wszelkie informacje odnoszące się do życia ludzi w przeszłości wraz z kanałami informacyjnymi, co jest konsekwencją stwierdzenia, że źródło historyczne jest pozostałością psychofizyczną i społeczną, będącą wytworem pracy ludzkiej, a tym samym uczestniczy w rozwoju życia społeczeństwa, nabierając przez to zdolności odbijania tego procesu*²⁴⁴. W skład kolekcji broni palnej wchodzi broń oraz przedmioty bezpośrednio z nią związane i niezbędne do jej funkcjonowania, a więc amunicja, magazynki, kabury, ładownice, pasy nośne, przybory do czyszczenia i konserwacji, przyrządy celownicze. Bez wątplenia mogą stanowić one źródła historyczne, bowiem są wytworem pracy ludzkiej oraz odbiciem działalności człowieka, a na ich podstawie można formułować wnioski dotyczące czasów minionych²⁴⁵.

Badanie broni palnej pozwala na jej datację, określenie wytwórcy, przynależności do określonego rodzaju sił zbrojnych, jednostki wojskowej, organizacji lub innej formacji paramilitarnej. Wskazują na to wybite na różnych elementach broni numery i oznaczenia. Zakres informacji jakie można uzyskać bezpośrednio z ich odczytu zależy od konkretnego modelu i praktyki przyjętej w oznaczaniu broni przez armię i przemysł zbrojeniowy danego państwa. Cennym źródłem wiedzy są także cechy indywidualne broni nadane przez jej użytkownika lub powstałe w toku jej eksploatacji, a więc wszelkiego rodzaju grawerunki, oznaczenia, charakterystyczne uszkodzenia, ślady napraw i przeróbek. Niebagatelną rolę odgrywa samo miejsce, w którym znajduje się broń (o ile jest to lokalizacja pierwotna, w której ukryto, zagubiono, bądź porzucono broń), a także wszelkie związane z nią dokumenty, fotografie, relacje, czy też dające się uchwycić powiązania z wydarzeniami i osobami. Przeprowadzona w ten sposób krytyka źródła pozwala na wnioskowanie o ruchach wojsk, kulturze technicznej, zwyczajach i zachowaniach przyjętych w określonej formacji, metodach

przeciw niemu polityka władz lokalnych (*Historia Człowieka Wielkiego ...*, <http://www.wadowita24.pl/historia-czlowieka-wielkiego/> [odczyt: 18 V 2015 r.]).

²⁴⁴ J. Szymański, *Nauki pomocnicze ...*, s. 28.

²⁴⁵ Z. Żygulski, *Broń [w:] Poradnik polskiego kolekcjonera*, red. Ł. Gawęł, Kraków brw, s. 295–296.

walki, przebiegu zdarzeń, a także stanowi cenną pomoc w badaniu dziejów samego uzbrojenia, wytwórni, procedur odbiorczych. Niezwykle ważnych informacji dostarcza również analiza amunicji i jej elementów²⁴⁶.

Szczególną wartość historyczną ma broń odnaleziona w skrytkach wykonanych w czasach II wojny światowej, a nawet w poprzednich konfliktach, nie wyłączając zrywów powstańczych. Daje to możliwość badania zabytku *in situ*, w pełnym kontekście miejsca znalezienia. Pozwala na poznanie zarówno samych metod i lokalizacji wybieranych do ukrycia broni, jak również jest dowodem na prowadzenie działalności konspiracyjnej w określonym obszarze, budynku, miejscowości. Korzystając z ustaleń uzupełniających możliwe jest ustalenie właściciela i dokładnych losów egzemplarza broni. Tak było w przypadku pistoletu Browning wz. 1910 odnalezionego w grudniu 2011 roku podczas prac rozbiórkowych na plebanii w Wilkowisku w powiecie limanowskim. Udało się ustalić, iż należała ona prawdopodobnie do por. Wiktora Lacha, żołnierza wojny obronnej w 1939 roku, a następnie komendanta placówki AK w Dobrej. Niestety, broń ta znajduje się po dziś dzień w Laboratorium Kryminalistycznym KWP w Krakowie, które odmawia udzielania jakichkolwiek bliższych informacji na jej temat. Przyszłe losy tego wyjątkowego zabytku stoją pod znakiem zapytania i są zależne od decyzji sądu. Pozostaje żywić nadzieję, że broń oficera, który zmarł w niedługim czasie po okrutnym śledztwie UB, trafi do muzeum, które doceni i wyeksponuje jej wartość. Często to właśnie działania policji i prokuratury uniemożliwiają wykorzystanie znalezisk broni jako źródeł historycznych poprzez *odcięcie* badaczy od zgromadzonych materiałów oraz zaniedbanie wykonania opisu i dokumentacji

²⁴⁶ Por. J. Wolfram, *Broń strzelecka ...*; analiza oznaczeń poszczególnych egzemplarzy broni pozwala na weryfikację postawionych wcześniej tez oraz rozwikłanie niewyjaśnionych zagadnień związanych np. z historią poszczególnych fabryk broni. Dzięki pracy J. Balcara udało się rozwiązać zagadkę związaną z produkcją pistoletu P.38 w zakładach Spreewerk (por. J. Balcar, *Pistole P.38 ...*, s. 119–124). Analiza łusek i nabojów była jednym z elementów śledztwa IPN dotyczącego *pogromu* w Jedwabnem. Co ciekawe organom ścigania w Polsce nie udało się uzyskać ani jednego egzemplarza sprawnej niemieckiej broni z czasów II wojny światowej w celu uzyskania materiału porównawczego i o pomoc w tej sprawie zwrócono się do Federalnego Urzędu Kryminalnego w Wiesbaden (por. Instytut Pamięci Narodowej Oddziałowa Komisja Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu w Białymstoku, sygn. akt. S 1/00/Zn, Postanowienie o umorzeniu śledztwa z dnia 30 czerwca 2003 r., s. 174–178.)

fotograficznej znaleziska. Sam zabytek *znika* w biurokratycznej maszynie, a jego odzyskanie dla nauki graniczy z cudem²⁴⁷.

Może wydawać się to zaskakujące, ale poszczególne egzemplarze broni palnej mogą być doskonałym świadectwem mentalności i poglądów politycznych użytkowników. Jako przykład może tu służyć karabinek wz. 1929 z kolekcji p. Emila Wałęgi. Na górnej powierzchni komór naboju tych produkowanych w okresie międzywojennym w radomskiej fabryce broni karabinków wybijano godło państwowe w postaci orła z koroną. Jednakże w przypadku tego konkretnego egzemplarza symbol ten został zeszlifowany. Według relacji obecnego właściciela postępowanie takie było charakterystyczne dla funkcjonariuszy MO i UB, którzy bezpośrednio po zakończeniu wojny otrzymywali tę broń. Zadać więc należy kłam wszelkim tezom rozpowszechnianym przez niektóre środowiska o rzekomym *patriotyzmie* i *polskości* jednostek wprowadzających i *utrwalających władzę ludową* w naszym kraju. Jeśli godło Rzeczypospolitej Polskiej było dla nich znakiem nienawidzonym i przezeń niszczone, to nietrudno ocenić proveniencję i poglądy tych osób, które jednoznacznie wpisują się w antypolonizm i internacjonalizm komunistyczny²⁴⁸.

Pełnowartościowym źródłem historycznym, zapewniającym badaczom możliwość przeprowadzenia pełnego *spectrum* studiów nad danym okazem, może być tylko broń całkowicie sprawna i zachowana w dobrym stanie. Nie chodzi tu tylko o możliwość odczytania wszystkich bić i oznaczeń identyfikujących egzemplarz broni, analizę metod obróbki i reżimów technologicznych pozwalających na charakterystykę wytwórcy, ale niejednokrotnie także możliwość oddania z broni strzału w celu przeprowadzenia badań balistycznych, kryminalistycznych i funkcjonalnych. Pozwala to na zweryfikowanie wiedzy posiadanej z innych źródeł, relacji, dokumentów, czy też obiegowych opinii krążących o określonym modelu broni. W ten sposób można sprawdzić chociażby prawdziwość tezy Piotra Wilniewczyca, iż łuski z pistoletu VIS były wyrzucane w sposób tak regularny, że trafiały do położonej na ziemi czapki²⁴⁹. Podobnie metodami kryminalistycznymi można

²⁴⁷ *Na plebanii znaleziono broń*, <http://limanowa.in/wydarzenia/news,7732.html> [odczyt: 19 V 2015]; Korespondencja e-mail Przemysława Bukowca z autorem, październik 2014 r.

²⁴⁸ Relacja p. Emila Wałęgi

²⁴⁹ Zdanie to za Piotrem Wilniewczycem było powtarzane bez sprawdzenia przez wielu autorów. Zostało obalone w wyniku testu przeprowadzonego przez W. Weilera, którego wyniki opublikowano w czasopiśmie „Strzał” (por. W. Weiler, *VIS siła polskiej legendy*, „Strzał”, nr 1 (57): 2008, s. 46 (41-47)). Próby strzeleckie z wykorzystaniem broni historycznej w Polsce zaczęto przeprowadzać stosunkowo niedawno. Dokonują ich osoby

ocenić, czy dany egzemplarz broni rzeczywiście został użyty w zamachu lub akcji bojowej. O ile powstającą naturalnie destrukcją broni znajdującej się np. w ziemi trzeba przyjąć jako proces nieuchronny, o tyle świadome uszkodzanie broni m.in. poprzez tzw. pozbawianie jej cech użytkowych, a co za tym idzie znaczne obniżanie jej wartości badawczej jako źródła historycznego, należy uznać ze wszech miar za karygodne.

Polskie sądy i organy policji, mimo wielokrotnych zmian legislacyjnych umożliwiających posiadanie w pełni sprawnej broni w celu kolekcjonerskim, ciągle stoją na stanowisku, iż broń kolekcjonerska *powinna* być pozbawiona cech użytkowych. W jednym z orzeczeń Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Warszawie zawarto stwierdzenie: *Byłoby to dopuszczalne [wydanie pozwolenia na broń w celu kolekcjonerskim] w przypadku pozbawienia broni do celów kolekcjonerskich (a więc celów gromadzenia, tworzenia zbioru) cech użytkowych, pełna sprawność broni nie jest bowiem do realizacji tego celu niezbędna*²⁵⁰, z kolei w komunikacie zamieszczonym po zarekwirowaniu kolekcji Waldemara Nowakowskiego na stronie stołecznej policji zamieszczono fałszywą informację jakoby *aby zgodnie z prawem kolekcjonować broń palną, należy pozbawić ją cech użytkowych*²⁵¹. Trzeba zadać kłam tego typu twierdzeniom, bowiem w przypadku kolekcjonerstwa rozumianego jako nauka pomocnicza historii, pełna sprawność broni jest warunkiem niezbędnym do potencjalnego wykorzystania jej jako źródła historycznego oraz decydującym o wartości badawczej takiej kolekcji. Domaganie się przez sądy oraz policję pozbawiania cech użytkowych broni zabytkowej dowodzi nieświadomości i braku wrażliwości w zakresie konieczności ochrony narodowego dziedzictwa kulturalnego.

Praktyką budzącą wiele emocji są policyjne akcje wymierzone w placówki kultury posiadające w swych zbiorach broń palną. Instytucje tego typu często mają charakter regionalnych izb pamięci, prowadzone są przez pasjonatów oraz władze lokalne. Część z nich nie spełnia wymagań ustawy o muzeach. Znajdująca się w nich broń niejednokrotnie eksponowana jest od kilkudziesięciu lat, bywa w pełni sprawna lub pozbawiona cech

prywatne z egzemplarzy stanowiących ich własność. Dotychczasowy brak tego rodzaju doświadczeń doprowadził do upowszechnienia się, nawet wśród muzealników wojskowości, wielu błędnych poglądów (por. K. Winięcki, *Pistolety maszynowe z II wojny*, „Broń i Amunicja”, nr 3: 2012, s. 30–45).

²⁵⁰ Wojewódzki Sąd Administracyjny w Warszawie, sygn. akt II SA/Wa 727/12, Wyrok z dnia 14 czerwca 2012 r.

²⁵¹ *Nielegalne kolekcje broni*, <http://www.policja.pl/pol/aktualnosci/24666,Nielegalne-kolekcje-broni.print> [odczyt: 19 V 2015 r.]; *Terror kryminalny w służbie rządu miłości*, „Strzał”, nr 8 (64): 2008, s. 6–7.

użytkowych na zasadach stosowanych przed wejściem nowelizacji ustawy o broni i amunicji z 2003 roku. Większość z tych placówek działa od dłuższego czasu, w sposób trwały funkcjonuje w świadomości społecznej, a ich darczyńcą staje się także policja przekazująca do nich broń z depozytów. Schemat działań policji we wszystkich tego typu przypadkach jest bardzo podobny: w wyniku nagłej, niespodziewanej akcji, charakteryzującej się użyciem nadmiernych sił (w tym pododdziałów antyterrorystycznych i służb specjalnych) oraz nagłośnieniem medialnym zabytkowa broń zostaje zarekwirowana, a całemu wydarzeniu towarzyszy kampania dezinformacyjna prowadzona przez organy policji. Ma ona na celu albo przekazanie całej kolekcji do większej placówki muzealnej albo jej zwrot po pozbawieniu cech użytkowych. Osobom odpowiedzialnym za nadzór nad placówką przedstawia się jako rzekomo niezbędną konieczność pozbawienia jej cech użytkowych, nie przedstawiając możliwości zachowania w zbiorach broni sprawnej pod warunkiem zarejestrowania muzeum w sposób przewidziany w ustawie o muzeach. W komunikatach prasowych znajdują się często całkowicie nieprawdziwe informacje, np. o konieczności przechowywania broni w muzeum zgodnie z ustawą o broni i amunicji lub posiadania zaświadczeń z CLKP dla broni pozbawionej cech bojowych przed 2003 rokiem. Opisany schemat postępowania organów policji jest bezpośrednią przyczyną utraty, uszkodzenia, bądź zniszczenia wielu unikatowych eksponatów, jak choćby broni znalezionej na pobojowisku pod Kockiem. Działania te są podyktowane żądzą osiągnięcia szybkiego, spektakularnego *wyniku* i stoją w całkowitym antagonizmie do dbałości oraz troski o dziedzictwo historyczne, które powinno cechować każdego obywatela, a funkcjonariusza publicznego w szczególności²⁵².

O ile wartość historyczna zbiorów malarstwa, numizmatów, falerystyki nie jest kwestionowana i przedmioty te, nawet jeśli wchodzą w skład kolekcji prywatnych, są

²⁵² *Muzeum pełne broni. Nie miało żadnych pozwoleń?*, <http://www.lublin112.pl/muzeum-pelne-broni-mialo-zadnych-pozwolen/> [odczyt: 19 V 2015 r.]; E. Burda, *Policja zarekwirowała broń z Muzeum Kleeberczyków*, <http://www.dziennikwschodni.pl/biala/n,150229854,policja-zarekwirowala-bron-z-muzeum-kleeberczykow.html> [odczyt: 19 V 2015 r.]; *Bilgoraj: CBS i saperzy w Zagrodzie Sitarskiej*, <http://www.dziennikwschodni.pl/zamosc/n,1000124607,bilgoraj-cbs-i-saperzy-w-zagrodzie-sitarskiej.html> [odczyt: 19 V 2015 r.]; *Nielegalny arsenał pod muzeum*, <http://www.policja.pl/pol/aktualnosci/61963,dok.html> [odczyt: 19 V 2015 r.]; *Nie jesteśmy terrorystami*, <http://bilgoraj.com.pl/nie-jestesmy-terrorystami,6,5908,n.html> [odczyt: 19 V 2015 r.]; M. Bolechowski, *Zabytkowa broń miała trafić na wystawy w Skarżysku i Suchedniowie, ale zarekwirowała ją policja*, <http://www.echodnia.eu/apps/pbcs.dll/article?AID=/20140710/POWIAT0110/140708766> [odczyt: 19 V 2015 r.].

traktowane z należąca zabytkom pieczę, o tyle wszelkiego rodzaju broń palna, nawet unikatowa, cenna, o udokumentowanej przeszłości, zdaje się być w Polsce *a priori* wyłączona z zasobu dziedzictwa kulturowego. Każdy jej egzemplarz uważany jest za *przedmiot niebezpieczny, zagrażający bezpieczeństwu publicznemu* i oddany pod niepodzielną jurysdykcję organów policji. Nie zdarzają się interwencje wojewódzkich konserwatorów zabytków i innych instytucji powołanych do ochrony dóbr kultury w sprawach związanych z bronią palną o wartości historycznej. Sporadycznie działania takie prowadzą niektóre muzea. Broń palna nie jest uznawana jako źródło historyczne, zabytek, w praktyce nie podlega ochronie, jaką objęte winny być tego typu przedmioty. Powszechną praktyką przez dziesiątki lat było obligatoryjne niszczenie wszelkiej broni znalezionej oraz zabezpieczonej przez milicję i policję. Dopiero od kilku lat m.in. Komenda Wojewódzka Policji w Krakowie prowadzi wymianę informacji z placówkami muzealnymi w zakresie zabytkowych egzemplarzy broni znajdujących się w jej depozycie²⁵³. Sądy nadal wydają wyroki nakazujące zniszczenie broni zabezpieczonej do czynności procesowych. Niszczy się także zabezpieczoną broń samodiałową, która może mieć zarówno unikalną wartość historyczną jako wytworzona na potrzeby zbrojnej konspiracji, jak też jest cennym świadectwem inwencji i umiejętności technicznych jej konstruktora²⁵⁴.

Szczególnie niepokojące są zalecenia Komisji Europejskiej dotyczące broni palnej. Jednym z priorytetów zamieszczonych przez nią w komunikacie do Rady i Parlamentu Europejskiego jest *promowanie niszczenia jako preferowanego środka usuwania nadwyżek broni palnej*. Komunikat ten dotyczy wszelkiej broni znajdującej się w rękach cywilnych, a także w zasobach wojska i innych służb uzbrojonych. W myśl niego broń wycofywana m.in. z

²⁵³ Podstawą prawną do takiego działania jest Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 9 czerwca 2004 r. w sprawie szczegółowych zasad deponowania i niszczenia broni i amunicji w depozycie Policji, Żandarmerii Wojskowej lub organu celnego oraz stawki odpłatności za ich przechowywanie w depozycie (Dz. U. z 2004 nr 152 poz. 1609).

²⁵⁴ J. Wolfram, *Broń strzelecka ...*, s. 153, *Niszczenie broni jest przestępstwem*, <http://odkrywca.pl/niszczenie-broni-jest-przestepstwem,647238.html> [odczyt: 18 V 2015 r.]; dochodzi nawet do niszczenia przedmiotów, które nie podlegają reglamentacji zgodnie z ustawą o broni i amunicji, np. łusek i pustych korpusów granatów (por. Sąd Rejonowy w Świdnicy, sygn. akt. VI K 468/13, Wyrok z dnia 27 stycznia 2014 r.); R. Lewandowski, *Postępowanie z bronią i amunicją, o której przepadku na rzecz Skarbu Państwa orzekły sądy oraz którą przekazały osoby fizyczne (opinia prawna)*, „Biuletyn Prawny”, nr 32: 2008, s. 13–17; P. Litwin, *Polak potrafi! Czyli kurowska robota*, „Strzał”, nr 4 (60): 2008, s. 48–52; Sąd Okręgowy w Siedlcach, sygn. akt II Ka 408/13, Wyrok z dnia 13 września 2013 r.

magazynów wojskowych (w których częstokroć zgromadzona jest broń zabytkowa i cenna z punktu widzenia historycznego), powinna być bezwzględnie niszczone i nie powinna być sprzedawana na rynku cywilnym, kolekcjonerskim nawet po pozbawieniu cech użytkowych. Zalecenie to ma charakter generalny i nie bierze pod uwagę możliwości wyłączenia spod tej restrykcji broni o wartości historycznej²⁵⁵.

Począwszy od zainstalowania w Polsce władz komunistycznych, aż do chwili obecnej zabytkowa broń palna była i jest systematycznie niszczone. Tuż po zakończeniu II wojny światowej zniszczono unikatowe na skalę światową egzemplarze karabinu wz. 38M konstrukcji inż. Józefa Maroszka. Łącznie istniało ok. 150 szt. tej broni, a wszystkie znane zachowane do dziś egzemplarze – sześć sztuk, ocalały poza granicami naszego kraju. Podobny los spotkał inną broń polskiej konstrukcji – pistolet VIS. Jego odnalezione po wojnie okazy były przetwarzane w hutach, a te które znalazły się w państwowych muzeach zostały pozbawione cech użytkowych w sposób, który uniemożliwia nawet ich ekspozycję, nie mówiąc o znacznej utracie wartości materialnej. Paradoksalnie, najwięcej broni polskiej lub z Polską związanej znajduje się poza granicami kraju, w USA, Niemczech i wielu innych państwach. Fakt, iż broń ta w różnych okolicznościach opuściła terytorium Polski, bez wątplenia ocalił ją przed zniszczeniem i zagwarantował przetrwanie do chwili obecnej. Zdecydowana większość zabytkowej i unikatowej broni palnej, która przetrwała wojenną zawieruchę uległa zagładzie w czasach PRL i III RP. Państwo Polskie, nawet obecnie niszcząc pośrednio i bezpośrednio zbiory rodzimych kolekcjonerów broni, za duże sumy i w wyniku dyplomatycznych starań odzyskuje pojedyncze egzemplarze konstrukcji, które jeszcze niedawno masowo kwalifikowano do zniszczenia²⁵⁶.

3.2 Zarys dziejów kolekcjonerstwa broni palnej i prawodawstwa w tym zakresie

Pojęcie *zbioru broni*, a więc jak powiedzielibyśmy dzisiaj – *kolekcji*, w polskim prawodawstwie po 1918 roku pojawia się po raz pierwszy w Rozporządzeniu Ministra Spraw

²⁵⁵ Komunikat Komisji do Rady i Parlamentu Europejskiego. *Broń palna a bezpieczeństwo wewnętrzne UE: ochrona obywateli i zakłócanie nielegalnego handlu*, Bruksela 2013, s. 16.

²⁵⁶ Karabin „Maroszek” odzyskany! Zdecydował przypadek, <http://www.polskieradio.pl/5/3/Artykul/1095165,Karabin-Maroszek-odzyskany-Zdecydowal-przypadek> [odczyt: 18 V 2015 r.]; Z. Gwóźdź, P. Zarzycki, *Polskie konstrukcje broni strzeleckiej*, Warszawa 1993, s. 176.

Wewnętrznych z dnia 23 marca 1933 roku o pozwoleniach na broń do użytku osobistego oraz o nabywaniu i pozbywaniu się tej broni. Wprowadzało ono kategorię pozwoleń *na prawo posiadania zbioru broni w celach muzealnych, naukowych lub pamiątkowych*, a więc sankcjonowało kolekcjonerstwo broni. Uprawniało ono do posiadania broni wyłącznie w obrębie pomieszczenia określonego w formularzu pozwolenia, bez możliwości zakupu lub elaboracji amunicji. W przeciwieństwie do innych rodzajów pozwoleń, które były wydawane na okres najwyżej trzech lat, po upływie których należało je każdorazowo przedłużać, pozwolenie na posiadanie zbioru broni mogło być wydane jako bezterminowe. Mogło ono również uprawniać do nabywania broni bez ograniczeń co do jej rodzaju i ilości. W zakresie nabywania broni tej kategorii obowiązywała uproszczona procedura: transakcję potwierdzano tylko odpowiednią adnotacją w pozwoleniu dokonywaną samodzielnie przez kupującego i sprzedającego. Nie było również obowiązku powiadamiania o niej władz administracyjnych. Wspomniane rozporządzenie całkowicie zwalniało spod reglamentacji wszelką broń palną wytworzoną przed 1850 rokiem²⁵⁷.

Możliwość uzyskania pozwolenia *na prawo posiadania zbioru broni w celach muzealnych, naukowych lub pamiątkowych* była wykorzystywana przez osoby prywatne sporadycznie. Egzemplarze broni, które mogą być rozpatrywane z dzisiejszej perspektywy w kategoriach zabytku lub przedmiotu kolekcjonerskiego najczęściej stanowiły broń myśliwską i były legalizowane na podstawie pozwoleń myśliwskich. Umożliwiało to zarówno zakup lub elaborację amunicji do takiej broni, jak i jej dowolne przemieszczanie i używanie w czasie polowań, co w przypadku pozwolenia na prawo posiadania zbioru broni było niemożliwe. Należy także zwrócić uwagę na fakt, iż w świadomości ówczesnych posiadaczy broni pojęcie *kolekcjonerstwa broni* we współczesnym rozumieniu *de facto* nie istniało, bądź było bardzo zawężone. Nawet stara, pamiątkowa broń o dużych walorach artystycznych, czy sentymentalnych była postrzegana głównie jako *narzędzie*, choć zbytkowne, ale przede wszystkim użytkowe, praktyczne. W kategoriach kolekcji rozpatrywano zbiory broni kilkusetletniej, z założenia wytworzonej jako dzieło sztuki, o przewadze cech estetycznych. Bogatymi kolekcjami broni w tym rozumieniu mogły się poszczycić znaczniejsze rody szlacheckie i mieszczańskie, ale warto pamiętać, iż zawieszenie na ścianie salonu choćby

²⁵⁷ Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych z dnia 23 marca 1933 roku o pozwoleniach na broń do użytku osobistego oraz o nabywaniu i pozbywaniu się tej broni (Dz. U. nr 22 z 1933 r. poz. 179).

kilku egzemplarzy starej broni należało do ówczesnego *dobrego tonu*. Stąd dawne strzelby i sztucce zdobiące siedziby nawet mniej zamożnych ziemian, a nawet poczekalnie lekarskie²⁵⁸.

Z oczywistych względów w okresie *Polski Ludowej* nie mogło być mowy o gromadzeniu prywatnych kolekcji broni palnej. Ocalałe z wojennej zawieruchy zbiory broni zostały znacjonalizowane i umieszczone w muzeach państwowych. Broń została w swoisty sposób *zdemonizowana*, władza widziała w niej wyłącznie zagrożenie, nie dostrzegając i nie rozumiejąc jej wartości historycznej, kolekcjonerskiej. Jedynym odstępstwem od tej reguły były zbiory broni, którą gromadzili partyjni notable. W większości przypadków *kolekcjonerstwu* temu przyświecały względy prestiżowe. Nomenklatura, choć oficjalnie odcinała się i gardziła elitami dawnej Rzeczypospolitej, usilnie dążyła do upodobnienia się doń i aspirowała na *nową szlachtę*, otaczając się antykami i zbytkiem. Doskonałą okazję do rozwijania swych kolekcji mieli wysocy oficerowie LWP, MO i SB, którzy dysponowali dostępem do magazynów broni zarekwirowanej, gdzie odnaleźć można było niejednokrotnie piękne i unikatowe okazy. W *resorcie* kultywowany był także zwyczaj obdarowywania się przez funkcjonariuszy *wierchuszki* pamiątkowymi egzemplarzami broni, często grawerowanymi, bogato zdobionymi i o dużej wartości historycznej²⁵⁹.

Co prawda ustawa z 1961 roku nie zawierała pojęcia broni kolekcjonerskiej, jednakże w praktyce takowa funkcjonowała i wydawane były na nią pozwolenia. Utożsamiano ją z bronią pozbawioną cech użytkowych i określano mianem broni *pamiątkowej, muzealnej, kolekcjonerskiej*. Sposób pozbawienia cech użytkowych nie był jednoznacznie określony przepisami i najczęściej stosowano rozwiercenie lub zaczopowanie lufy i komory naboju oraz spiłowanie lub wyjęcie iglicy. W założeniu czynności te miały uniemożliwić oddanie z takiej broni strzału, a ich zakres zależał w dużej mierze od dokonującego ich rusznikarza. Z jednej strony znane są przypadki, kiedy kolekcjonerzy, dzięki odpowiednim koneksjom w

²⁵⁸ ANKr, sygn. StGKr 524, Podania o zezwolenie na posiadanie broni, na kupno materiałów wybuchowych 1936–1939, Akta Juliana Aleksandrowicza, brak paginacji; ANKr, sygn. StGKr 523, Podania o zezwolenie na posiadanie broni, na kupno materiałów wybuchowych 1934–1935, Akta Zbigniewa Kwapniewskiego, brak paginacji; tamże, Akta Józefa Henocha; por. Muzeum Okręgowe w Tarnowie, wystawa stała *W kontuszu i przy szabli*. Prezentuje ona część bogatej kolekcji broni palnej należącej do książąt Sanguszków rezydujących w Gumniskach.

²⁵⁹ T. Rzymkowski, *Dostęp do broni palnej w Polsce. Ekskluzywny przywilej, czy prawo obywatela do obrony* [w:] *Człowiek – jego prawa i odpowiedzialność*, red. R. Tabaszewski, Lublin 2013, s. 98–99; R. Ciepela, A. Czerwiński, *Arsenal ...*, s. 83.

organach bezpieczeństwa unikali trwałego zniszczenia zabytkowej broni np. wyjmując z niej jedynie zamek, a z drugiej strony niektóre unikatowe egzemplarze przechowywane w muzeach noszą ślady wręcz barbarzyńskiego *dekowania* poprzez przewiercenie całego zespołu zamka wraz z lufą na wylot. Często pozbawienie cech użytkowych było sposobem na zachowanie własności broni o wartości historycznej, w sytuacji gdy była ona posiadana nielegalnie, bądź ustały okoliczności uprawniające do ubiegania się o prolongatę pozwolenia na broń w pełni sprawną. Ustawa nie zawierała katalogu okoliczności faktycznych uzasadniających posiadanie broni, jednakże pragmatyka urzędnicza wymieniała chęć posiadania broni *pamiątkowej*, pod warunkiem pozbawienia jej cech użytkowych lub wydania zakazu jej noszenia, jako jedną z takich przesłanek²⁶⁰.

W okresie powojennym środowiska miłośników broni palnej skupiały się głównie wokół muzeów, bowiem tylko w tych instytucjach można było gromadzić zbiory broni. Wykorzystując chwilowe zelzenie komunistycznego terroru po *odwilży październikowej*, związani z Muzeum Narodowym w Krakowie Zbigniew Bocheński i Jan Benda 20 kwietnia 1957 roku powołali do życia Stowarzyszenie Miłośników Dawnej Broni i Barwy. Nawiązywało ono do powstałego w 1933 roku Stowarzyszenia Przyjaciół Muzeum Wojska, którego działalność przerwał wybuch wojny. Od początku swego istnienia Stowarzyszenie skupiało wybitnych znawców historycznego umundurowania i uzbrojenia. W ciągu kolejnych dwóch dekad powstało dziesięć oddziałów, które swym zasięgiem objęły całą Polskę. W 1972 roku Polska Akademia Nauk, uznając wysoki poziom merytoryczny prac członków Stowarzyszenia, objęła nad nim patronat. W okresie PRL zakres badań i tematyka publikacji środowiska muzealników i kolekcjonerów ograniczały się głównie do broni białej, uzbrojenia ochronnego i broni palnej do połowy XIX wieku. Było to spowodowane brakiem dostępu do materiałów i eksponatów związanych ze współczesną bronią palną, która w szerszym zakresie staje się obiektem zainteresowań naukowych dopiero w latach pięćdziesiątych XX

²⁶⁰ Relacja p. Emila Wałęgi ...; . M. Mackiewicz, M. Ochman, *Pistolet VIS ...*, s. 64 i nn; K. Gorazdowski, *Prawo do posiadania broni palnej pozbawionej cech użytkowych a praktyka organów ścigania* [w:] *Doctrina multiplex veritas una*, red. A. Bulsiewicz, A. Marek, V. Kwiatkowska-Darul, Toruń 2004, s. 135–138 (135-140); K. Gorazdowski, A. Nowak, *Wątpliwości wokół pojęcia broni palnej pozbawionej cech użytkowych*, „Prokuratura i Prawo”, nr 6: 2004, s. 159–161 (159-166); P. Podsiedlik, *Zagadnienia administracyjno-prawne ...*, s. 41.

wieku. Stowarzyszenie Miłośników Dawnej Broni i Barwy wydaje periodyki specjalistyczne, organizuje wykłady i odczyty, a także tematyczne sesje naukowe²⁶¹.

Posiadanie prywatnej kolekcji broni przez *zwykłego* obywatela w czasach PRL nie było możliwe. *Władza Ludowa* w późniejszym okresie swego istnienia dopuszczała jednak gromadzenie broni w formie zinstytucjonalizowanej w postaci różnego rodzaju izb pamięci i lokalnych placówek muzealnych. Powstawały one pod patronatem uznanych przez czynniki państwowe stowarzyszeń, jak choćby Związek Bojowników o Wolność i Demokrację. Była to swego rodzaju *furtka* dla kolekcjonerów ze środowisk kombatanckich, którzy mogli w ramach *izby pamięci* ujawnić i udostępnić broń posiadaną często jeszcze z czasów konspiracji. Emil Wałęga z narażeniem życia przez wiele lat ukrywał kilkaset sztuk broni pochodzącej z kolekcji swego dziadka i ojca, a także wchodzącej w skład zbrojowni oddziału Armii Krajowej, w którym służył. Po wojnie był więziony do 1947 roku i inwigilowany przez UB. W tym czasie za nielegalne posiadanie broni groziła kara śmierci. Mimo tego, powodowany niebywałą wrażliwością, świadomością historyczną i miłością do broni, zdołał przechować swój cenny depozyt do *lepszyc* czasów. W latach osiemdziesiątych jego kolekcja ujrzała światło dzienne jako Izba Pamięci Narodowej. Światłość umysłów funkcjonariuszy organów bezpieczeństwa, z którymi zetknął się Emil Wałęga pozwoliła ocalić jego zbiór przed barbarzyńskim *dekowaniem* nagminnie stosowanym w tamtych czasach. O ile ta wyjątkowa kolekcja zdołała przetrwać bez większych perturbacji przez cały okres rządów komunistów, o tyle została realnie zagrożona zniszczeniem w czasach III Rzeczypospolitej. Dzięki determinacji, pasji całego życia i poświęceniu Emila Wałęgi ocalony został unikalny na skalę światową, niezwykle wartościowy pod względem historycznym zbiór. Trzeba z przykrością stwierdzić, iż jego głównym przeciwnikiem w walce o zachowanie bezcennych zabytków zawsze było Państwo Polskie²⁶².

²⁶¹ por. *Księga Jubileuszowa Stowarzyszenia Miłośników Dawnej Broni i Barwy*, „Studia do Dziejów Dawnego Uzbrojenia i Ubioru Wojskowego”, nr 11: 1997; A. Konstankiewicz, *Dorobek naukowy 50-lecia Stowarzyszenia Miłośników Dawnej Broni i Barwy (1957–2007)*, „Studia do Dziejów Dawnego Uzbrojenia i Ubioru Wojskowego”, nr 13: 2011, s. 271–299 (271-299).

²⁶² Relacja p. Emila Wałęgi ...; L. Zachuta, *Krakowski Oddział Stowarzyszenia Miłośników Dawnej Broni i Barwy (1999–2009)*, „Studia do Dziejów Dawnego Uzbrojenia i Ubioru Wojskowego”, nr 13: 2011, s. 259 (245-270); *Pistolet z dedykacją*, <http://www.dziennikpolski24.pl/artykul/1969096,pistolet-z-dedykacja,id,t.html?cookie=1> [odczyt: 16 IV 2015 r.]; *Spotkanie z kombatantem*, <http://www.liceumprywatne.pl/Walega.htm> [odczyt: 16 IV 2015 r.]. Niemal tożsama z losami osoby i kolekcji Emila Wałęgi jest historia Waldemara

Polacy emigrujący do krajów, gdzie istniały o wiele bardziej liberalne przepisy dotyczące posiadania broni, mogli rozwijać swe pasje bez przeszkód. Stanisław Wcisło, odpowiedzialny za pozyskiwanie i przechowywanie broni dla kompanii *Łan 12 pp AK*, po wojnie prześladowany przez władzę komunistyczną, zmuszony był wyemigrować do Kanady. Żyjąc na obczyźnie zdołał zgromadzić dużą, liczącą prawie 250 okazów, kolekcję broni palnej. Stał się uznanym ekspertem w tej dziedzinie, a jego specjalistyczny księgozbiór zawierał kilka tysięcy woluminów. Oczywiście zgromadzenie tak bogatej kolekcji broni palnej w Polsce byłoby niewykonalne, ze względu na obowiązujące przepisy prawa i sposób ich stosowania, niezrozumienie istoty kolekcjonerstwa i wartości historycznej broni palnej przez czynniki oficjalne oraz brak rynku kolekcjonerskiego broni palnej. Stało się jednak możliwe w kraju o innych uwarunkowaniach politycznych – Kanadzie, tam Stanisław Wcisło mógł bez przeszkód rozwijać swoją pasję. Całą swoją kolekcję przekazał Muzeum Armii Krajowej w Krakowie, gdzie stała się podstawą ekspozycji. Składa się na nią zarówno broń zgromadzona przezeń na emigracji, jak i ukryta w czasie wojny w tzw. skrytce bieżanowskiej. Ta ostatnia, mimo niewątpliwej wartości historycznej, cudem uniknęła zarekwirowania i zniszczenia przez Policję. Warto zauważyć, iż gros najwybitniejszych przedstawicieli polskiego kolekcjonerstwa broni palnej to osoby związane z podziemiem niepodległościowym. To osoby, które używały broni w walce, od niej zależało ich życie w konspiracyjnej rzeczywistości. Wpływało to na powstanie swoistej więzi człowieka z bronią, jej antropomorfizacji, czegoś co można śmiało nazwać *miłością* do broni, miłością, która częstokroć stawała się pasją życia²⁶³.

Nowakowskiego (por. Europejski Trybunał Praw Człowieka Sekcja Czwarta, skarga nr 55167/11, Sprawa Waldemar Nowakowski przeciwko Polsce wyrok z dnia 24 lipca 2012 roku; *Spotkanie z Waldemarem Nowakowskim*, <http://kolekcjonerzy.org/spotkanie-z-waldemarem-nowakowskim/> [odczyt: 17 IV 2015 r.]).

²⁶³ P. Makuła, *Broń strzelecka z kolekcji dra Stanisława Wcisły*, Kraków 2005; P. Makuła, *Kreacja obiektu muzealnego na przykładzie zarysu projektu wystawy kolekcji bieżanowskiej*, „Muzealnictwo”, nr 50: 2009, s. 190–201; R. Ciepela, A. Czerwiński, *Arsenal ...*, s. 82–83. Przywiązanie żołnierzy podziemia niepodległościowego i wiążące się z tym nielegalne przechowywanie broni posiadanej z czasów czynnej walki z reżimem hitlerowskim oraz komunistycznym miało często swoje negatywne konsekwencje, bowiem państwo polskie nie zapewniło tym ludziom możliwości legalizacji historycznej broni, mało tego, ścigało ich jak zwykłych kryminalistów nawet po 1989 roku. Próbą rozwiązania sytuacji było uchwalenie Ustawy z dnia 3 czerwca 2005 r. o wyłączeniu bezprawności posiadania bez wymaganego pozwolenia lub rejestracji broni lub amunicji przez osoby walczące o suwerenność i niepodległość Polski (Dz. U. z 2005 nr 143 poz. 1198), jednakże nie spełniła ona pokładanych w niej nadziei, gdyż *amnestia* przezeń sankcjonowana obowiązywała tylko przez

Sytuacja prawna kolekcjonerstwa broni uległa poważnej zmianie wraz z wprowadzeniem nowej *Ustawy o broni i amunicji* w 1999 roku. Zgodnie z nią pozwolenie na broń palną mogło być wydane m.in. w celu kolekcjonerskim lub pamiątkowym²⁶⁴. Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z 20 marca 2000 roku precyzowało na jakie rodzaje broni mogły być wydane pozwolenia tych kategorii. W przypadku celu kolekcjonerskiego była to broń palna o kalibrze do 11,43 mm, której konstrukcja została opracowana przed 1945 rokiem, z wyłączeniem broni automatycznej oraz wyborowej, a także kopie zabytkowej broni odprzodowej wytworzone po 1850 roku²⁶⁵. Pozwolenie w celu pamiątkowym można było uzyskać na pistolety i rewolwery oraz broń myśliwską. Restrykcyjna i skrajnie dyskrejonalna polityka organów Policji w zakresie wydawania pozwoleń na broń, a także ograniczenia prawne, uniemożliwiające włączenie do kolekcji wielu interesujących modeli broni, przyczyniły się do nikłego zainteresowania możliwością uzyskania pozwoleń kolekcjonerskich, w związku z czym do 2011 roku wydano niewielką ich liczbę²⁶⁶.

Nowelizacja ustawy o broni i amunicji w 2003 roku wprowadziła pojęcie broni palnej pozbawionej cech użytkowych²⁶⁷. Mimo, iż termin ten był intuicyjnie stosowany w praktyce

okres 24 miesięcy, a posiadający broń kombatancki musieli w celu jej legalizacji poddać się normalnej procedurze związanej z uzyskaniem pozwolenia na broń (a więc byli zdani na uznaniowość Policji, musieli ponieść wszelkie koszty i dopełnić formalności związanych z postępowaniem).

²⁶⁴ Ustawa z dnia 21 maja 1999 r. o broni i amunicji (Dz. U. z 1999 nr 53 poz. 549), art. 10.

²⁶⁵ Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 20 marca 2000 r. w sprawie rodzajów szczególnie niebezpiecznych broni i amunicji oraz rodzajów broni odpowiadającej celom, w których może być wydane pozwolenie na broń (Dz. U. z 2000 nr 19 poz. 240), § 7–8. Nowelizacja tego rozporządzenia w 2001 roku (Dz. U. z 2001 nr 120 poz. 1295) ograniczyła rodzaje broni palnej odpowiadającej celowi kolekcjonerskiemu do pistoletów, rewolwerów i karabinów, a także umożliwiła kolekcjonowanie broni myśliwskiej, ale z wyłączeniem sztucerów opracowanych po 1945 roku.

²⁶⁶ Na dzień 30 czerwca 2007 roku w Polsce zarejestrowane były 1602 sztuki broni kolekcjonerskiej, a 162 osoby posiadały pozwolenia na broń w tym celu. W większości województw liczba pozwoleń nie przekraczała dziesięciu, a obszarze działania KWP w Białymstoku nikt nie posiadał pozwolenia na broń w celu kolekcjonerskim (por. J. Lewandowski, *Polska miseria statystyczna*, „Strzał”, nr 1 (57): 2008, s. 3).

²⁶⁷ Ustawa z dnia 14 lutego 2003 r. o zmianie ustawy o broni i amunicji oraz o zmianie ustawy o Biurze Ochrony Rządu (Dz. U. z 2003 nr 52 poz. 451), art. 1, ust. 3. Definicję broni pozbawionej cech użytkowych wprowadziła dopiero wspomniana nowelizacja, jednakże już w Rozporządzeniu Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 3 kwietnia 2000 r. w sprawie przechowywania, noszenia oraz ewidencjonowania broni i amunicji (Dz. U. z 2000 r. nr 27 poz. 343) w § 6 pkt. 2 funkcjonuje to pojęcie.

już w okresie międzywojennym, to dopiero teraz został formalnie uszczegółowiony. W ślad za zmianą ustawy wydano akt wykonawczy dokładnie precyzujący wymagania odnośnie procedury pozbawiania broni cech użytkowych²⁶⁸. Regulacje te okazały się nad wyraz niekorzystne dla kolekcjonerów broni i militariów. Stoją one w sprzeczności do podanej w ustawie definicji broni palnej oraz istotnych części broni palnej. Z chwilą pozbawienia cech użytkowych broń palna przestaje spełniać definicję ustawową broni palnej, w jej skład nie wchodzi żadne istotne części broni i staje się zwykłym przedmiotem, który winien być wyłączony spod koncesjonowania jako nie stanowiący żadnego zagrożenia. Tymczasem ustawodawca w sposób zupełnie niezrozumiały wprowadza obowiązek rejestracji takich przedmiotów oraz ogranicza wolny obrót nimi. Dodatkowo nie przewiduje się możliwości legalizacji broni pozbawionej cech użytkowych w sposób inny, aniżeli określony we wspomnianym rozporządzeniu. Komplikuje to sytuację prawną broni *deko* sprowadzonej z zagranicy lub pozbawionej cech w okresie przed wejściem w życie przedmiotowych regulacji. Co prawda przedmioty te w świetle prawa nie są bronią palną, ale również nie spełniają kryteriów broni pozbawionej cech użytkowych, co tworzy groźną w skutkach lukę prawną i interpretacyjną. Nie unormowano również statusu destruktorów broni palnej i amunicji, w tym tzw. wykopków, które często znajdują się w posiadaniu poszukiwaczy militariów i kolekcjonerów. Przed pojawieniem się regulacji w tym zakresie w praktyce orzeczniczej broń pozbawioną cech użytkowych rozpatrywano jako nie spełniającą legalnej definicji broni palnej. Umożliwiała to zaliczenie szczątków broni do kategorii broni pozbawionej cech użytkowych, co w chwili obecnej nie jest możliwe bez uzyskania certyfikatu z CLKP²⁶⁹.

²⁶⁸ Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 23 kwietnia 2004 r. w sprawie pozbawiania broni palnej cech użytkowych (Dz. U. z 2004 nr 94 poz. 924).

²⁶⁹ K. Gorazdowski, *Prawo do posiadania broni palnej pozbawionej cech użytkowych a praktyka organów ścigania* [w:] *Doctrina multiplex veritas una*, red. A. Bulsiewicz, A. Marek, V. Kwiatkowska-Darul, Toruń 2004, s. 135–140; K. Gorazdowski, A. Nowak, *Wątpliwości wokół pojęcia broni palnej pozbawionej cech użytkowych*, „Prokuratura i Prawo”, nr 6: 2004, s. 159–166. Autorzy obu artykułów mylnie twierdzą, jakoby do zarejestrowania broni pozbawionej cech użytkowych było konieczne przedstawienie orzeczenia lekarskiego i psychologicznego, a także, iż osoba ubiegająca się o rejestrację nie może być prawomocnie skazana za przestępstwo (por. K. Gorazdowski, *Prawo do posiadania ...*, s. 140; K. Gorazdowski, A. Nowak, *Wątpliwości wokół ...*, s. 166). Natomiast jedynym wymogiem do zarejestrowania broni pozbawionej cech użytkowych wymienianym przez ustawę jest ukończenie przez wnioskodawcę 18 roku życia (por. Ustawa z dnia 14 lutego 2003 r. o zmianie ustawy o broni i amunicji oraz o zmianie ustawy o Biurze Ochrony Rządu (Dz. U. z 2003 nr 52 poz. 451), art. 1 pkt. 13).

Po raz wtóry należy podnieść, iż pozbawienie broni cech użytkowych jest równoznaczne z jej zniszczeniem i w znaczący sposób obniża wartość historyczną, kolekcjonerską, estetyczną i rynkową. Popularność tego typu przedmiotów w Polsce bierze się jedynie z trudności w uzyskaniu pozwolenia na broń w pełni sprawną. W krajach o racjonalnej polityce wydawania pozwoleń na broń, broni pozbawionej cech użytkowych w obrocie kolekcjonerskim praktycznie się nie spotyka. W przypadku broni zabytkowej, pozbawienie cech użytkowych w dużej mierze dyskwalifikuje ją jako źródło historyczne oraz utrudnia, bądź uniemożliwia jej wykorzystanie w ekspozycji. Niestety, nadal na porządku dziennym jest pozbawianie cech użytkowych egzemplarzy zabytkowych, a często unikatowych. Odbywa się to za przyzwoleniem i niejednokrotnie wręcz nakazem organów Policji, sądownictwa, instytucji muzealnych. Stanowi to rażące pogwałcenie ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, która w szczególny sposób nakazuje ochronę zabytków będących militariami, zobowiązuje Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków oraz inne organy do interwencji w przypadku powzięcia wiadomości o celowym uszkodzeniu zabytków, a także penalizuje niszczenie lub uszkodzenie zabytków. Działania podejmowane przez sądy, prokuratury i Policję dowodzą zupełnej nieświadomości wartości broni jako zabytku i źródła historycznego, tym bardziej, iż często dotyczą one również muzeów, które zgodnie z obowiązującym prawem mogą gromadzić w pełni sprawną broń. Wydaje się, iż w tym zakresie wymienione instytucje tkwią jeszcze głęboko w poprzednim ustroju, który w każdym okazy broni palnej, niezależnie od jego wartości historycznej, czy artystycznej, widział poważne zagrożenie dla funkcjonowania reżimu²⁷⁰.

Wejście w życie nowelizacji ustawy o broni i amunicji w 2011 roku stanowiło moment przełomowy dla polskiego kolekcjonerstwa broni palnej. Wtedy bowiem określono w

²⁷⁰ Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2003 nr 162 poz. 1568); M. Bolechowski, *Zabytkowa broń miała trafić na wystawy w Skarżysku i Suchedniowie, ale zarekwirowała ją policja*, <http://www.echodnia.eu/apps/pbcs.dll/article?AID=/20140710/POWIAT0110/140708766> [odczyt: 17 IV 2015 r.]; E. Burda, *Policja zarekwirowała broń z Muzeum Kleeberczyków*, <http://www.dziennikschorodni.pl/apps/pbcs.dll/article?AID=/20150223/PODLASKA/150229854> [odczyt: 17 IV 2015 r.]; Wojewódzki Sąd Administracyjny w Warszawie, sygn. akt II SA/Wa 727/12, Wyrok w sprawie skargi na odmowę wydania pozwolenia na broń. Jedynym trafną odpowiedzią w przypadku orzeczenia przez sąd zniszczenia zabytkowej broni, nakazania pozbawienia jej cech użytkowych lub wysuwania przez Policję żądań pozbawienia cech użytkowych broni o wartości historycznej jest zawiadomienie Prokuratora i Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków o podejrzeniu popełnienia przestępstwa z części karnej Ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.

wyraźny sposób kryteria wydawania pozwoleń na broń w celu kolekcjonerskim i wyłączono tą kategorię pozwoleń spod dyskrejonalnej władzy organów Policji. Jako ważną przyczynę obligującą do wydania pozwolenia na broń w celu kolekcjonerskim wymieniono przynależność do stowarzyszenia o charakterze kolekcjonerskim. Tym samym w znaczący sposób ukrócono uznaniowość w tym zakresie, a dla wielu osób pasjonujących się bronią pojawiła się realna szansa na uzyskanie pozwolenia. Stąd też od momentu wprowadzenia wspomnianej zmiany legislacyjnej w znaczący sposób wzrosła ilość składanych wniosków i wydawanych pozwoleń tej kategorii²⁷¹.

Ustawowy wymóg członkostwa w stowarzyszeniu o charakterze kolekcjonerskim spowodował powstanie wielu nowych organizacji zrzeszających kolekcjonerów broni palnej. Ustawa o broni i amunicji zawiera jedynie ogólne określenie *stowarzyszenie*, więc ważną przyczyną ubiegania się o pozwolenie na broń może być przynależność zarówno do stowarzyszenia rejestrowego, jak i zwykłego. Po 2011 roku w Polsce powstało kilkadziesiąt organizacji społecznych przyjmujących za swój naczelny cel statutowy kolekcjonerstwo broni palnej. Organizują one wystawy, wykłady, wydają periodyki, prowadzą strony internetowe, w różny sposób propagują wiedzę o broni, dostępie do niej, strzelectwie, historii wojskowości. Jednym z nich jest Małopolskie Stowarzyszenie Strzelców i Kolekcjonerów Militariów zarejestrowane 14 grudnia 2011 roku w Olkuszu. Zrzesza ono głównie strzelców sportowych, w związku z czym w kolekcjach jego członków dominuje broń sportowa, ale nie brakuje w nich także broni zabytkowej z pierwszej połowy XX wieku, a także broni czarnoprochowej. Działalność Stowarzyszenia skupia się głównie na organizacji wystaw broni palnej, umundurowania i oporządzenia towarzyszących imprezom militarnym, muzealnym i kolekcjonerskim, jak choćby *Noc Muzeów*, *Pola Chwały*, czy też coroczne święto krakowskiego 16 Batalionu Powietrznodesantowego. Część tego typu ekspozycji ma charakter specjalistyczny i gromadzi pasjonatów zagadnień związanych z bronią, a część to imprezy masowe, odwiedzane przez laików. Szczególnie te drugie są doskonałą okazją do

²⁷¹ por. „Strzał” nr specjalny 1: 2012; Tylko w pierwszym roku obowiązywania znowelizowanej ustawy wydano 118 pozwoleń kolekcjonerskich. Ilość takich pozwoleń z każdym rokiem rośnie, w 2014 roku wydano ich 628. Na dzień 31 grudnia 2014 roku pozwolenie na broń w celu kolekcjonerskim (po czterech latach obowiązywania nowych przepisów) posiadało 1520 osób, a więc prawie dziesięć razy więcej niż w 2007 roku (por. R. Wilk, *Broń w Polsce 2013*, „Broń i Amunicja”, nr 1: 2014, s. 42–44; J. Lewandowski, *Polska mizeria statystyczna*, „Strzał”, nr 1 (57): 2008, s. 3; *Broń – pozwolenia*, <http://statystyka.policja.pl/st/wybrane-statystyki/bron/bron-pozwolenia/50841,Bron-pozwolenia.html> [odczyt: 23 IV 2015 r.].

propagowania pozytywnego wizerunku strzelectwa i broni palnej, są działaniami ukierunkowanymi na *odbudowę* kultury posiadania broni w Polsce²⁷².

Powodem wzrostu zainteresowania czynnym uprawianiem kolekcjonerstwa broni były także zmiany w aktach wykonawczych wydanych na podstawie ustawy o broni i amunicji. Straciło moc *Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 20 marca 2000 r. w sprawie rodzajów szczególnie niebezpiecznych broni i amunicji oraz rodzajów broni odpowiadającej celom, w których może być wydane pozwolenie na broń*, a katalog rodzajów broni odpowiadających poszczególnym celom pozwoleń znalazł się w tekście ustawy. Tym samym dopuszczono kolekcjonowanie broni odpowiadającej wszystkim pozostałym celom²⁷³. Rozszerzyło to znacznie możliwości realizacji swych zainteresowań zarówno przez pasjonatów broni historycznej, jak i tej współczesnej. Przez wiele lat obowiązywał pozaustawowy zakaz nabywania amunicji do broni kolekcjonerskiej. Został on *przemycany* przez twórców rozporządzenia z 9 lutego 2000 roku²⁷⁴ jako adnotacja we wzorze legitymacji posiadacza broni i mimo swej oczywistej bezprawności był egzekwowany nawet po utracie mocy przez to rozporządzenie²⁷⁵. Dopiero ukazanie się nowego aktu

²⁷² Ustawa z dnia 7 kwietnia 1989 r. Prawo o stowarzyszeniach (Dz. U. z 1989 nr 20 poz. 104); *Stowarzyszenia o charakterze strzeleckim i kolekcjonerskim w Polsce*, <http://www.romb.org.pl/?id=118> [odczyt: 17 IV 2015 r.]; *Małopolskie Stowarzyszenie Strzelców i Kolekcjonerów Militariów*, <http://www.militaria.malopolska.pl/> [odczyt: 17 IV 2015 r.].

²⁷³ Kontrowersje budzi prawo do posiadania przez kolekcjonerów broni samoczynnej. Komendant Wojewódzki Policji w Kielcach dokonał rejestracji takiej broni, jednakże pozostali komendanci wojewódzcy odmawiają wydawania promes i rejestracji broni samoczynnej do celów kolekcjonerskich. Orzecznictwo sądów w tej kwestii jest niespójne (por. Wojewódzki Sąd Administracyjny w Warszawie, sygn. akt II SA/Wa 519/13, Wyrok z dnia 22 maja 2013 r.; tamże, sygn. akt II SA/Wa 1222/13, Wyrok z dnia 5 listopada 2013 r.; tamże, sygn. akt II SA/Wa 485/14, Wyrok z dnia 10 lipca 2014 r.; tamże, sygn. akt II SA/Wa 519/13; A. Turczyn, *Broń palna samoczynna dla kolekcjonerów?*, <http://trybun.org.pl/2015/03/19/bron-palna-samoczynna-dla-kolekcjonerow/> [odczyt: 17 IV 2015 r.]; J. Majo, *Policja czasami miewa rację*, „Strzał”, nr 4 (119): 2015, s. 70).

²⁷⁴ Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 9 lutego 2000 r. w sprawie wzorów legitymacji posiadacza broni, zaświadczenia uprawniającego do nabycia broni, legitymacji osoby dopuszczonej do posiadania broni oraz świadectwa broni, (Dz. U. z 2000 nr 13 poz. 175).

²⁷⁵ Podmioty prowadzące obrót amunicją konsekwentnie odmawiały kolekcjonerom sprzedaży amunicji, nawet po nowelizacji ustawy o broni i amunicji w 2011 roku, która uchyliła to rozporządzenie (por. *Zakup amunicji do broni kolekcjonerskiej*, <http://bron.iweb.pl/viewtopic.php?t=91709> [odczyt: 23 IV 2015 r.]). Bezprawność wspomnianej adnotacji w legitymacjach posiadacza broni (którą wprowadziła przygotowująca projekt rozporządzenia Komenda Główna Policji) uznało Ministerstwo Spraw Wewnętrznych (por. Minister Spraw

wykonawczego regulującego te kwestie²⁷⁶ umożliwiło zakup amunicji do broni kolekcjonerskiej. Ustawa o broni i amunicji dopuszcza również samodzielną elaborację amunicji przez osoby posiadające pozwolenie do celów kolekcjonerskich. Zdefiniowanie w ustawie pojęcia *noszenia broni*, umożliwia przemieszczanie broni kolekcjonerskiej, co do tej pory wymagało każdorazowej zgody organu Policji. Dzięki tym rozwiązaniom stało się także możliwe korzystanie z broni posiadanej przez kolekcjonerów na strzelnicach²⁷⁷.

Zmiany legislacyjne stały się punktem zwrotnym w dziejach polskiego kolekcjonerstwa broni palnej. Z niewielkiego, zdeintegrowanego, całkowicie niszowego środowiska stało się ono skonsolidowanym, prężnie działającym, zorganizowanym i coraz liczniejszym ruchem społecznym, który aktywnie walczy o obecność w świadomości masowej oraz podejmuje liczne inicjatywy obywatelskie. W chwili obecnej pozwolenie na broń w celu kolekcjonerskim może uzyskać każdy pasjonat broni palnej spełniający wymagania ustawowe, niezależnie od swej pozycji społecznej i koneksji. Przemianom uległy również same kolekcje broni. Stały się bardziej różnorodne, bo obejmujące zarówno broń nowoczesną, jak i historyczną, tą o proveniencji militarnej, jak i cywilnej oraz sportowej. W większości w zbiorach kolekcjonerskich znajduje się od kilku do kilkunastu sztuk broni, kolekcje liczące kilkaset egzemplarzy należą do rzadkości. Budowane są one według wielorakich kryteriów, od kolekcji monotematycznych, gromadzących jeden model broni w różnych jego wykonaniach i odmianach, do tych tworzonych bez jednej myśli przewodniej, w których odnaleźć można odzwierciedlenie gustu i upodobań właściciela. Wzrastające

Wewnętrznych, kanc. sygn. DP-II-025-5/11, Pismo Sekretarza Stanu w Ministerstwie Spraw Wewnętrznych do Prezesa Trybunału Konstytucyjnego z 7 maja 2012 r.), była ona także przedmiotem skargi do Trybunału Konstytucyjnego (por. Prokurator Generalny, sygn. akt PG VIII TKw 28/11, Wniosek Prokuratora Generalnego do Trybunału Konstytucyjnego z dnia 28 października 2011 r.; Trybunał Konstytucyjny, sygn. akt U 4/11, Postanowienie z dnia 22 maja 2013 r.). Organy Policji bardzo niechętnie odnoszą się do możliwości nabywania amunicji przez kolekcjonerów (por. Komenda Wojewódzka Policji w Radomiu, kanc. sygn. PA-8903/8817/12, Pismo Naczelnika Wydziału Postępowań Administracyjnych do Wydziału Nadzoru nad Specjalistycznymi Uzbrojonymi Formacjami Ochronnymi z 23 marca 2012 r.).

²⁷⁶ Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych z dnia 21 marca 2013 r. w sprawie wzorów legitymacji posiadacza broni, zaświadczenia uprawniającego do nabycia broni, legitymacji osoby dopuszczonej do posiadania broni, świadectwa broni oraz karty rejestracyjnej broni (Dz.U. z 2013 poz. 447).

²⁷⁷ Ustawa z dnia 21 maja 1999 r. o broni i amunicji (Dz.U. 1999 nr 53 poz. 549), art. 10, ust. 6 pkt. 4, art. 10, ust. 8–9.

zainteresowanie kolekcjonerstwem broni wpływa również na tworzenie się w Polsce rynku broni kolekcjonerskiej, choć jest to proces postępujący dość powolnie²⁷⁸.

3.3. Praktyczne aspekty kolekcjonerstwa broni palnej.

Zapewne najtrudniejszym etapem na drodze każdego kolekcjonera broni palnej jest uzyskanie pozwolenia na broń. *Ustawa o broni i amunicji* oraz *Kodeks postępowania administracyjnego* jasno precyzują warunki oraz przebieg procedury z tym związanej. Po spełnieniu przez petenta wymagań ustawowych i braku z jego strony przesłanek uniemożliwiających dysponowanie bronią, organ Policji jest zobowiązany do wydania pozwolenia na broń w celu kolekcjonerskim. Powinno to nastąpić w ciągu 30 dni od chwili złożenia wniosku. Niestety, wskutek odgórnie sterowanej polityki urzędniczej prowadzonej przez Wydziały Postępowania Administracyjnych nieliczne sprawy są załatwiane zgodnie z obowiązującym prawem. Działania organów wydających pozwolenia mają na celu maksymalne przedłużenie postępowań, ich sztuczne i pozaprawne skomplikowanie, zniechęcenie wnioskodawców, skłonienie ich do zmiany treści wniosku w przedmiocie ilości i rodzajów broni, sędowanie decyzji na instancję wyższego stopnia²⁷⁹.

Podstawowym warunkiem ubiegania się o uzyskanie pozwolenia kolekcjonerskiego jest przynależność do stowarzyszenia o charakterze kolekcjonerskim, czego potwierdzeniem jest zaświadczenie o członkostwie. Przed złożeniem wniosku o wydanie pozwolenia na broń w celu kolekcjonerskim należy także uzyskać orzeczenie lekarskie i psychologiczne o braku przeciwwskazań do posiadania broni. Musi być ono wystawione przez lekarza i psychologa posiadającego odpowiednie uprawnienia. Ceny badań są zróżnicowane, warto więc zadać

²⁷⁸ Statystycznie według danych na dzień 31 grudnia 2014 roku na jedno pozwolenie na broń w celu kolekcjonerskim przypadało 5,50 egzemplarza broni, co jest wyraźnym wzrostem w porównaniu do danych z 2013 roku (3,88 egzemplarza) – zob. *Broń – pozwolenia*, <http://statystyka.policja.pl/st/wybrane-statystyki/bron/bron-pozwolenia/50841,Bron-pozwolenia.html> [odczyt: 23 IV 2015 r.]; R. Wilk, *Broń w Polsce 2013*, „Broń i Amunicja”, nr 1: 2014, s. 44; *Nasze zbiory – katalog – broń*, <http://www.militaria.malopolska.pl/forum/index.php?topic=101.0> [odczyt: 24 IV 2015 r.].

²⁷⁹ Ustawa z dnia 14 czerwca 1960 r. Kodeks postępowania administracyjnego (Dz. U. z 1960 nr 30 poz. 168); Ustawa z dnia 21 maja 1999 r. o broni i amunicji (Dz. U. z 1999 nr 53 poz. 549) art. 10, ust. 1; *Wysokoki WPA KWP*, <http://www.romb.org.pl/?id=97> [odczyt: 14 V 2015 r.].

sobie trud znalezienia najkorzystniejszej oferty, bowiem często opłacalny staje się nawet wyjazd do sąsiedniego województwa. Po złożeniu kompletu dokumentów we właściwym ze względu na miejsce zamieszkania Wydziale Postępowań Administracyjnych organ Policji dokonuje sprawdzenia wnioskodawcy w rejestrach i bazach danych, zleca miejscowej jednostce Policji sporządzenie opinii (wywiadu środowiskowego) oraz wzywa zainteresowanego na egzamin teoretyczny ze znajomości przepisów ustawy o broni i amunicji oraz części Kodeksu karnego dotyczącej przestępstw związanych z bronią²⁸⁰. Sprawdzian ten ma formę testu, a do jego zdania wymagane jest udzielenie prawidłowej odpowiedzi na wszystkie pytania. Wbrew obiegowym opiniom poziom trudności egzaminu nie jest wygórowany, jednakże należy się doń solidnie przygotować. W przypadku wyniku negatywnego zdającemu przysługuje jedna poprawka²⁸¹.

Często nadużywaną przez organy prowadzące postępowania procedurą jest wzywanie osoby ubiegającej się o pozwolenie na broń kolekcjonerską na przesłuchanie w charakterze

²⁸⁰ Osoby posiadające patent strzelecki i aktualną licencję zawodniczą PZSS są zwolnione z egzaminu przewidzianego ustawą o broni i amunicji, lecz tylko w zakresie rodzajów broni przeznaczonych do celów sportowych. Umożliwia to uzyskanie pozwolenia kolekcjonerskiego na broń do celów sportowych, a więc z wyłączeniem broni innych rodzajów (por. Ustawa o broni i amunicji, art. 16, ust. 2) .

²⁸¹ Rozporządzenie Ministra Zdrowia z dnia 7 września 2000 r. w sprawie badań lekarskich i psychologicznych osób ubiegających się lub posiadających pozwolenie na broń (Dz. U. z 2000 nr 79 poz. 898); Rozporządzenie Ministra Zdrowia z dnia 6 maja 2002 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie badań lekarskich i psychologicznych osób ubiegających się lub posiadających pozwolenia na broń (Dz. U. z 2002 nr 68 poz. 630); Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 20 marca 2000 r. w sprawie egzaminu ze znajomości przepisów dotyczących posiadania broni oraz umiejętności posługiwania się bronią (Dz. U. z 2000 nr 19 poz. 241); Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 24 grudnia 2002 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie egzaminu ze znajomości przepisów dotyczących posiadania broni oraz umiejętności posługiwania się bronią (Dz. U. z 2003 nr 8 poz. 102). Policja przygotowała projekt nowego rozporządzenia regulującego kwestie związane z egzaminami osób starających się o pozwolenia na broń. Najważniejszą postulowaną zmianą ma stać się wprowadzenie egzaminu praktycznego dla pozwoleń w celu kolekcjonerskim (por. *Projekt rozporządzenia Ministra Spraw Wewnętrznych zmieniającego rozporządzenie w sprawie egzaminu ze znajomości przepisów dotyczących posiadania broni oraz umiejętności posługiwania się bronią*, <http://bip.msw.gov.pl/bip/projekty-aktow-prawnyc/2014/22801,Projekt-rozporzadzenia-Ministra-Spraw-Wewnetrznych-zmieniajacego-rozporzadzenie.html> [odczyt: 27 IV 2015 r.]; *Pozwolenie na broń według nowych zasad?*, <http://isp.policja.pl/isp/aktualnosci/4841,Pozwolenie-na-bron-wedlug-nowych-zasad.html> [odczyt: 27 IV 2015 r.]; M. Szadkowski, *MSW znowu miesza w rozporządzeniu*, <http://gunblog.eu/2014/02/msw-znowu-miesza-w-rozporzadzaniu/> [odczyt: 27 IV 2015 r.]).

świadka, bądź strony. Wezwanie wnioskodawcy w charakterze świadka we własnej sprawie nie jest zgodne z kodeksem postępowania administracyjnego²⁸², natomiast przesłuchanie w charakterze strony może nastąpić dopiero, gdy mimo wyczerpania środków dowodowych, pozostaną niewyjaśnione fakty istotne dla rozstrzygnięcia sprawy. W praktyce przesłuchania takie mają miejsce nawet kilkakrotnie, w tym w początkowej fazie postępowania i są nastawione na zniechęcenie petenta oraz skłonienie go do zmiany treści wniosku. Po otrzymaniu wezwania należy rozważyć wystosowanie pisemnego zapytania, jakie istotne dla rozstrzygnięcia sprawy kwestie pozostały nie wyjaśnione oraz czy wyczerpano wszystkie środki dowodowe. W trakcie przesłuchania nie należy się godzić na jakiegokolwiek pozaformalne *układy* oraz roszczenia zmiany treści złożonego wniosku w zakresie rodzaju i ilości broni, a także żądania organu dotyczące rzekomej konieczności przedstawienia dodatkowych, niewymaganych prawem dowodów w postępowaniu. Doświadczenie uczy, iż nawet spolegliwość w tym zakresie nie gwarantuje ani skrócenia procedury, ani jej pozytywnego zakończenia²⁸³.

Kolejną istotną kwestią związaną z kolekcjonowaniem broni palnej jest przechowywanie zbioru. Zagadnienie to szczegółowo reguluje Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych z dnia 26 sierpnia 2014 roku²⁸⁴. Kolekcję liczącą do 50 egzemplarzy broni palnej można przechowywać w sejfie klasy S1, natomiast przekraczającą tę ilość – w magazynie broni, czyli specjalnie przystosowanym pomieszczeniu wyposażonym w odpowiednie zabezpieczenia. Istnieje również możliwość przechowywania broni kolekcjonerskiej w przeszklonych gablotach, jednakże ich konstrukcja musi być zgodna z wytycznymi zawartymi w przedmiotowym akcie wykonawczym, a pomieszczenie, w którym są one ustawione, musi spełniać warunki niemal tożsame z magazynem broni. Konieczność poniesienia poważnych kosztów związanych z uczynieniem zadość wymaganiom prawidłowego przechowywania broni w praktyce stanowi ograniczenie liczebności zbioru,

²⁸² Jest to działanie pozbawione podstaw prawnych, choć praktykowane przez WPA (por. WPA KWP w Krakowie, Akta posiadaczy broni, Teczka dotycząca Tomasza Podgórnego, Protokół przesłuchania świadka z dnia 28 lutego 2013 r.).

²⁸³ Ustawa z dnia 14 czerwca 1960 r. Kodeks postępowania administracyjnego (Dz. U. z 1960 nr 30 poz. 168), art. 83, 86; *Wezwanie w trybie art. 83 par. 1 kpa*, <http://bron.iweb.pl/viewtopic.php?t=68266> [odczyt: 27 IV 2015 r.].

²⁸⁴ Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych z dnia 26 sierpnia 2014 r. w sprawie przechowywania, noszenia oraz ewidencjonowania broni i amunicji (Dz. U. z 2014 poz. 1224).

bowiem trudno sobie wyobrazić przystosowanie pomieszczenia np. w bloku mieszkalnym do funkcji magazynu broni. Należy pamiętać, iż amunicja do posiadanej broni w myśl wspomnianego rozporządzenia winna być przechowywana poza magazynkami naboju. Urządzenie do przechowywania broni można zakupić dopiero przy pozyskaniu pierwszego egzemplarza broni palnej, nie ma obowiązku jego posiadania, ani w chwili złożenia wniosku o wydanie pozwolenia, ani po jego uzyskaniu²⁸⁵.

W Polsce trudno mówić o cywilnym rynku broni palnej. Na terenie całego kraju funkcjonuje ok. 300 sklepów prowadzących obrót bronią i amunicją, lecz tylko znikoma ich część posiada w swojej ofercie broń o wartości historycznej i kolekcjonerskiej. Roczna sprzedaż broni wszystkich rodzajów dla osób prywatnych ocenia się na kilka tysięcy sztuk. Jak do tej pory nie są organizowane cykliczne i obejmujące swym zasięgiem większy obszar targi broni kolekcjonerskiej, nie istnieje również platforma internetowa, która mogłaby ułatwiać nawiązanie kontaktu między kolekcjonerami zainteresowanymi kupnem, bądź sprzedażą broni. Ze względu na obostrzenia prawne w praktyce uniemożliwiające przesyłanie broni, nie powstały również portale aukcyjne i sklepy internetowe oferujące broń, jak ma to miejsce w pozostałych krajach Unii Europejskiej. Ceny broni kolekcjonerskiej na rynku polskim są od kilkunastu do kilkudziesięciu procent wyższe niż w Czechach i Niemczech. Wybór dostępnych w sprzedaży modeli broni jest niewielki i w dużej mierze zależy od sprowadzanych okresowo przez hurtowników większych partii historycznej broni o proweniencji policyjnej i wojskowej z zagranicy. W efekcie kolekcjoner pragnący dokonać zakupu na terenie Polski zmuszony jest do wyboru spośród *tego co jest* aktualnie dostępne, nie ma natomiast możliwości skutecznego poszukiwania ustalonych z góry modeli i egzemplarzy broni znajdujących się w sferze jego zainteresowań. Główną przyczyną takiego stanu rzeczy jest niski popyt broni spowodowany stosunkowo niewielką liczbą osób posiadających pozwolenia na broń i trudnością w uzyskaniu tego uprawnienia²⁸⁶.

Niezaspokojone zapotrzebowanie na broń kolekcjonerską w naturalny sposób kieruje się do krajów sąsiednich, w których istnieje dobrze rozwinięty rynek broni. Bez wątpienia należą do nich Czechy i Niemcy. W pierwszym z tych państw po okresie panowania reżimu komunistycznego, dzięki odpowiednim regulacjom prawnym i racjonalnej praktyce

²⁸⁵ Tamże.

²⁸⁶ Z. Lentowicz, *Jeszcze nie sięgamy po broń*, <http://www.ekonomia.rp.pl/artukul/706203,1162552-Polacy-nie-kupuja-karabinow-i-pistoletow.html> [odczyt: 28 IV 2015 r.]

wydawania pozwoleń na broń, w dość krótkim czasie udało się odbudować kulturę posiadania broni. W przypadku Niemiec rusznikarstwo i zamiłowanie do broni mają swoje nieprzerwane, wielowiekowe tradycje. Nic więc dziwnego, iż w tych krajach funkcjonuje bogaty rynek broni kolekcjonerskiej, zarówno w postaci specjalistycznych sklepów, jak i internetowych portali aukcyjnych, gdzie można nabyć niemal każdy model broni, w tym wiele egzemplarzy unikalnych, rzadkich, pamiątkowych. Prawodawstwo Republiki Czeskiej nie dopuszcza przesyłania broni na odległość, więc w celu finalizacji transakcji należy udać się osobiście do siedziby kontrahenta. W przypadku Niemiec wszystkie formalności można załatwić za pośrednictwem Internetu, a zakupiony egzemplarz broni zostanie dostarczony przez firmę kurierską. Jest to możliwe, bowiem przepisy rozporządzenia z dnia 24 sierpnia 2012 roku²⁸⁷ dotyczą jedynie przesyłek nadanych na terenie Polski, natomiast przesyłki z zagranicy nadawane są zgodnie z lokalnymi uregulowaniami. Formalności związane ze sprowadzeniem broni z krajów należących do Wspólnoty Europejskiej ograniczają się jedynie do wypełnienia jednostronicowego druku tzw. uprzedniej zgody przewozowej, który poświadczany jest we właściwym miejscowo dla nabywcy broni Wydziale Postępowań Administracyjnych. Zakupioną broń należy zarejestrować w ciągu 5 dni od objęcia w posiadanie²⁸⁸.

Podstawowymi kryteriami uwzględnianymi przy zakupie broni są jej wartość kolekcjonerska i historyczna. Często nie są one tożsame, a nawet mogą stać w sprzeczności. Broń o pozornie niskiej wartości kolekcjonerskiej, zniszczona, niezgodna numerycznie, niefachowo reperowana może mieć, z uwagi na bogate dzieje, znaczną wartość historyczną. Większość kolekcjonerów dąży do gromadzenia okazów w jak najlepszym stanie technicznym, maksymalnie zbliżonych do stanu fabrycznego, takie też egzemplarze osiągają najwyższe ceny na rynku. Indywidualne cechy broni, takie jak dedykacyjny grawerunek, zdobienia wykonane na zamówienie, znacznie podnoszą jej wartość. Przed zakupem, o ile jest to możliwe, należy dokonać dokładnych oględzin broni, najlepiej dokonując jej rozłożenia. Istotną kwestią jest zgodność numeryczna broni. Numer seryjny lub jego część jest umieszczana w procesie produkcji na różnych elementach broni, czasem nawet bardzo

²⁸⁷ Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych z dnia 24 sierpnia 2012 r. w sprawie szczegółowego trybu i warunków przesyłania broni lub amunicji za pośrednictwem operatorów świadczących usługi pocztowe (Dz. U. z 2012 poz. 1004).

²⁸⁸ por. *Der Marktplatz für Jäger, Schützen und Angler*, <https://www.egun.de/> [odczyt: 14 V 2015 r.]; *Sbirkowe zbrane*, <http://www.rehak-lov.com/m11-sbirkove-zbrane/> [odczyt: 14 V 2015 r.]; Ustawa z dnia 21 maja 1999 r. o broni i amunicji (Dz. U. z 1999 nr 53 poz. 549).

drobnych (np. iglica). Sposób numerowania zależy od modelu broni, okresu produkcji, wytwórcy i może być ważną wskazówką do potwierdzenia oryginalności oraz datowania. Numeracja wszystkich części powinna być zgodna, co daje pewność, iż nie mamy do czynienia z tzw. składakiem – bronią złożoną z przypadkowych części. Nie we wszystkich jednak modelach broni elementy posiadają wybitny jednakowy numer, różnice, powstałe już w montażu fabrycznym, mogą dotyczyć egzemplarzy mobilizacyjnych (składanych w wytwórniach po wybuchu wojny), bądź masowej produkcji bez zachowania ostrych reżimów technologicznych (np. w fabrykach hiszpańskich w okresie międzywojennym)²⁸⁹.

W istotny sposób na wartość kolekcjonerską broni wpływa stan lufy. Należy obejrzeć jej wnętrze pod światło, powoli obracając, tak by ocenić stan całej powierzchni gwintu. Pola gwintu powinny być wyraźne, z ostrymi krawędziami, a korona lufy równa, bez uszczerbień. Nie powinny występować rysy, wżery, zmatowienia. Często przypadłością luf chromowanych jest tzw. pajęczek – siatka drobnych pęknięć powłoki chromowej, która może się miejscowo wykruszać. Stan lufy decyduje także o bezpieczeństwie strzelania z danego egzemplarza broni. Nie należy strzelać z broni o lufach skorodowanych, rozdętych, bądź uszkodzonych w inny sposób. Zabytkowa broń bywa odnawiana. Zabiegi takie znacznie obniżają jej wartość i polegają głównie na szlifowaniu i wtórnym oksydowaniu zniszczonych powierzchni. Szlifowanie można rozpoznać po zaokrągleniu pierwotnie ostrych krawędzi, zatarciu śladów obróbki tokarskiej na niektórych częściach, zmianach zarysu białej, natomiast na nieoryginalne oksydowanie wskazują różnice w odcieniu oksydy w porównaniu z innymi egzemplarzami z tej samej serii produkcyjnej, brak wytarć w miejscach narażonych na intensywne zużycie, a czasem nawet zacieki w przypadku oksydy stosowanej na zimno. Zdarzają się również fałszerstwa polegające na nabiciu dodatkowych, bądź zmianie istniejących oznaczeń, które z egzemplarzy o przeciętnej wartości czynią rarytasy kolekcjonerskie. Aby wykryć tego rodzaju zabiegi konieczna jest dokładna znajomość systemów oznaczeń stosowanych przez wytwórców i szczegółów historycznych dotyczących danego modelu broni. Dużą pomocą w tym zakresie jest literatura fachowa²⁹⁰.

²⁸⁹ M. Czerwiński, *Pistolet P38*, <http://bronibarwa.org.pl/marcin-czerwinski-pistolet-p38/> [odczyt: 14 V 2015 r.]; J. Wolfram, *Pistolet służbowy ...*, s. 22; M. Mackiewicz, M. Ochman, *Pistolet VIS ...*, s. 35–36; Muzeum 1 Pułku Strzelców Podhalańskich Armii Krajowej w Szczawie, *Pistolet samopowtarzalny typu Ruby*, nr inw. MSP/5.

²⁹⁰ M. Czerwiński, *Pistolet P38 ...*; J. Wolfram, *Pistolet służbowy ...*, s. 18; por. J. Balcar, *Samonabijeci pistole ...*, passim; tenże, *Pistole P.38 ...*, s. 125–133.

Nie należy z założenia dyskwalifikować egzemplarza broni, który nie znajduje się w idealnym stanie technicznym. Przed powzięciem decyzji o zakupie rozważyć trzeba także inne aspekty wpływające na jego wartość, nie tylko tą materialną. Być może sprzedający znajduje tego konkretnego okazu lub posiada jakieś dokumenty, zdjęcia z nim związane? Może istnieją przesłanki pozwalające domniemywać, iż niezgodność numeryczna i niefachowa wymiana części są śladem napraw dokonywanych w warsztatach polowych lub przez użytkownika w warunkach wojennych? Może broń należała do określonej osoby i przeszła długi szlak bojowy? Również atrakcyjna cena lub unikalność danego egzemplarza mogą być argumentami skłaniającymi do nabycia broni w złym stanie technicznym. W przypadku budowania zbiorów monotematycznych, zawierających okazy jednego modelu, serii, czy wytwórni, nawet zakup destruktu może mieć duże znaczenie poznawcze i kolekcjonerskie. Należy pamiętać, iż wszelkie przedmioty związane z bronią, jak choćby oryginalne pudełko, kabura, komplet numerowanych magazynków, przybory do konserwacji w znaczący sposób podnoszą wartość kompletu²⁹¹.

Kolekcjonerzy militariów często spotykają się z kwestią broni historycznej odnalezionej w różnego rodzaju skrytkach w czasie remontów, wyburzeń, prac ziemnych. Jeżeli znalazcą jest osoba posiadająca pozwolenie na broń palną, możliwe jest zalegalizowanie takiego przedmiotu. W przypadku, gdy kolekcjoner jest w stanie udowodnić, iż w świetle prawa znaleziona broń stanowi jego własność, może on zażądać jej wydania z depozytu policyjnego i zarejestrowania. Jeśli jest tylko jej znalazcą, może się o to ubiegać dopiero po dwóch latach od dnia jej znalezienia, wtedy bowiem staje się jej właścicielem. Znalazca nie ponosi kosztów związanych z deponowaniem broni. Odbierając broń z depozytu należy uzyskać dowód jej wydania, który przy rejestracji broni posłuży jako dokument potwierdzający jej nabycie. W trakcie trwania postępowania związanego ze znalezioną bronią wskazane jest uważne śledzenie wszystkich czynności organów w nim uczestniczących oraz stałe wykazywanie zainteresowania sprawą, tak by w porę zapobiec zniszczeniu, zagubieniu lub przewłaszczeniu broni. Jeżeli znaleziona broń zostanie uznana za zabytek, mają do niej

²⁹¹ por. *Pistolety/rewolwery*, http://serwer1352214.home.pl/kolekcjonerska.com.pl/kolekcjonerska.com.pl/Pistolety_rewolwery.html [odczyt: 14 V 2015 r.]; M. Mackiewicz, M. Ochman, *Pistolet VIS ...*, s. 78–79, 86–87; #83 *Pistolet Taurus PT-51 – ze stanu WP – kpt. Lech Piotr*, <http://www.polarms.pl/bron-krotka/118-41-pistolet-parabellum-p08-luger-1919.html> [odczyt: 14 V 2015 r.]; #14 *Pistolet VIS wz. 35 z kaburą – rok 1936*, <http://www.polarms.pl/bron-krotka/101-pistolet-vis-wz-35-z-kabura-C4%85-rok-1936.html> [odczyt: 14 V 2015 r.].

zastosowanie uregulowania art. 189 Kodeksu Cywilnego oraz Ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Dużo prościej wygląda procedura przyjęcia darowizny od legalnego posiadacza broni, w tym wypadku wystarczy zawarcie odpowiedniej umowy²⁹².

Trzeba również wspomnieć o innej możliwości prawnego usankcjonowania kolekcjonerstwa broni palnej, aniżeli uzyskanie pozwolenia na broń. Jest nią założenie prywatnego muzeum. O ile w przypadku niewielkich i średnich kolekcji może to być rozwiązanie nieopłacalne, o tyle w przypadku zbiorów liczących kilkaset egzemplarzy broni palnej i innych militariów, podjęcie tego rodzaju działalności jest z pewnością warte rozważenia. Na mocy Ustawy o broni i amunicji w przypadku gromadzenia broni w zbiorach muzealnych nie jest wymagane pozwolenie na broń, nie mają zastosowania także przepisy dotyczące przechowywania broni i jej rejestracji. Kolekcja posiadająca status muzeum musi jednak odpowiadać warunkom przewidzianym w ustawie o muzeach oraz wydanych na jej podstawie aktach wykonawczych. Podstawowym kryterium wyróżniającym muzeum jest jego ukierunkowanie nie tylko na gromadzenie dóbr kultury, ale przede wszystkim na ich udostępnianie zainteresowanym oraz upowszechnianie wiedzy historycznej i naukowej²⁹³.

Pierwszym krokiem do założenia muzeum przez osobę prywatną jest opracowanie regulaminu *muzeum w organizacji*. Powinien on zawierać postanowienia dotyczące procesu tworzenia nowej jednostki muzealnej i być przedstawiony do uzgodnienia Ministrowi Kultury i Dziedzictwa Narodowego. Po akceptacji regulaminu przez ten organ, właściciel muzeum może go nadać swojej placówce. Proces organizowania muzeum kończy się z chwilą otwarcia wystawy stałej, kiedy to *regulamin muzeum* zastępuje *regulamin muzeum w organizacji*. Placówka muzealna może prowadzić działalność gospodarczą, o ile nie jest to jej podstawowa forma aktywności, a dochody przeznaczone są wyłącznie na prowadzenie działalności statutowej. Jeśli wstęp do muzeum jest płatny, a wpływy z biletów przekraczają określony w

²⁹² Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. - Kodeks cywilny (Dz. U. z 1964 nr 16 poz. 93), art. 187, 189; Ustawa z dnia 21 maja 1999 r. o broni i amunicji (Dz. U. z 1999 nr 53 poz. 549), art. 21, 23; Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2003 nr 162 poz. 1568); *Remington Model 4 Rolling Block Ustawa/depozyt/problem*, <http://bron.iweb.pl/viewtopic.php?t=60628&highlight=bro%F1+znalazona> [odczyt: 28 IV 2015 r.]; R. Gólat, *Skutki posiadania zabytkowych militariów*, „Muzealnictwo”, nr 49: 2008, s. 16–19.

²⁹³ Ustawa z dnia 21 maja 1999 r. o broni i amunicji (Dz. U. z 1999 nr 53 poz. 549), art. 11; Ustawa z dnia 21 listopada 1996 r. o muzeach (Dz. U. z 1997 nr 5 poz. 24).

ustawie o podatku od towarów i usług limit, należy pamiętać o konieczności rejestracji w urzędzie skarbowym w celu rozliczenia podatku VAT²⁹⁴.

Właściciel muzeum może ubiegać się o wpisanie swojej placówki do Państwowego Rejestru Muzeów, co umożliwia korzystanie z pewnych przywilejów, m.in. w zakresie nabywania zabytków. Prowadzący muzeum prywatne zobowiązany jest do zapewnienia bezpieczeństwa zgromadzonym zbiorom. Polega to na prowadzeniu odpowiedniej ewidencji muzealiów oraz konieczności przestrzegania przepisów dotyczących ich przemieszczania, zabezpieczenia przed kradzieżą, pożarem, bądź utratą. Akty wykonawcze wydane na podstawie art. 5 ust. 5 ustawy o muzeach aż do 2014 roku nie zawierały odrębnych regulacji związanych z przechowywaniem broni w zbiorach muzealnych. Przechowywana była ona w myśl ogólnych zasad zabezpieczenia muzealiów, magazynów i pomieszczeń ekspozycyjnych. Specjalne unormowania w tym zakresie wprowadziło rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 2 września 2014 roku. Zgodnie z nim pomieszczenia, w których magazynowana jest broń winny posiadać antywłamaniowe, certyfikowane zamknięcia otworów drzwiowych i okiennych, system sygnalizacji włamania i napadu, system telewizji dozorowej oraz sygnalizacji pożarowej. W ekspozycji broń palna powinna znajdować się w gablotach bezpiecznych lub za osłonami ze szkła klasy P4, a samo pomieszczenie wystawiennicze być objęte systemem zabezpieczeń elektronicznych²⁹⁵.

Jednym z przejawów działalności stowarzyszeń kolekcjonerskich, jak i indywidualnych kolekcjonerów broni palnej jest organizowanie oraz udział w różnego rodzaju wystawach i ekspozycjach. W tym zakresie bardzo pomocne okazują się być doświadczenia muzealników, zwłaszcza tych zajmujących się muzealnictwem wojskowym. Przed udziałem w wystawie opracować należy wstępną koncepcję ekspozycji i sposób prezentacji zbiorów. Egzemplarze broni powinny być uporządkowane według jednej *myśli przewodniej*, którą może być chronologiczny rozwój konstrukcji, przynależność państwowa wytwórców, przeznaczenie broni itp. Organizacja ekspozycji powinna zapewniać sprawny

²⁹⁴ R. Golać, *Jak założyć prywatne muzeum*, „Muzealnictwo”, nr 49: 2008, s. 11–15.

²⁹⁵ Tamże; Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 1 grudnia 2008 r. w sprawie zabezpieczania zbiorów w muzeach przed pożarem, kradzieżą i innym niebezpieczeństwem grożącym zniszczeniem lub utratą zbiorów oraz sposobów przygotowania zbiorów do ewakuacji w razie powstania zagrożenia (Dz. U. z 2008 nr 229 poz. 1528); Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 2 września 2014 r. w sprawie zabezpieczania zbiorów muzeum przed pożarem, kradzieżą i innym niebezpieczeństwem grożącym ich zniszczeniem lub utratą (Dz. U. z 2014 poz. 1240).

ruch zwiedzających pomiędzy poszczególnymi stanowiskami wystawienniczymi, dobrze jeśli ułożone są one liniowo, bądź półkole, unikać należy obrysów zamkniętych, z wąskimi przejściami i wyjściami. Zadbaj należy o odpowiedni stan wizualny eksponatów, ich wyczyszczenie i pokrycie cienką warstwą płynu konserwującego, który daje wrażenie blasku na metalowej powierzchni. Opisy broni powinny być jednolite, krótkie, estetyczne, przejrzyste, wykonane możliwie czytelna i dużą czcionką oraz merytorycznie poprawne. Zbiory mogą być prezentowane w gablotach, wieszane na ekspozytorach, a egzemplarze broni wielkokalibrowej ustawiane na stołach, podestach lub podłodze. Zainteresowanie zwiedzających wzbudzić można aranżując odpowiednio samą wystawę, jak i jej otoczenie poprzez wykorzystanie pojazdów militarnych, elementów wyposażenia i umundurowania, siatek masujących, czy też użycie tablic zawierających np. przekroje broni²⁹⁶.

Przepisy prawa nie określają szczegółowo sposobu zabezpieczenia broni w czasie ekspozycji nie będących wystawami muzealnymi. W sposób ogólny obowiązek uniemożliwienia dostępu do broni przez osoby nieuprawnione nakłada na jej właściciela art. 32 ust. 1 ustawy o broni i amunicji²⁹⁷. Trzeba pamiętać, iż wystawy organizowane w miejscach publicznych zwykle przyciągają dużą ilość zwiedzających, w związku z tym broń palna powinna znajdować się poza ich bezpośrednim zasięgiem. Gabloty muszą mieć solidną konstrukcję i być zamykane w pewny, uniemożliwiający nieuprawnione otwarcie, sposób. Należy rozważyć ich przeszklenie szkłem o podwyższonej odporności na przebicie i rozbicie. Dostęp do ekspozytorów z bronią powinien być uniemożliwiony na odległość wyciągniętych ramion, a sama broń umocowana w sposób trwały, bez możliwości jej szybkiego zdjęcia. Unikać należy udostępniania broni w zasięgu zwiedzających na stołach, zabezpieczonej jedynie linką przewleczoną przez kabłąki spustu. Nie jest to metoda pewna, a ponadto naraża broń na uszkodzenia mechaniczne, zarysowania, zagubienie drobnych elementów²⁹⁸.

Kwestią bezpośrednio związaną z zabezpieczeniem broni kolekcjonerskiej w czasie transportu i wystaw jest jej noszenie. Ustawa o broni i amunicji definiuje noszenie broni jako każdy sposób jej przemieszczania w stanie załadowanym, jednocześnie zakazując tak

²⁹⁶ Por. opisy wystaw organizowanych przez Małopolskie Stowarzyszenie Strzelców i Kolekcjonerów Militariów (<http://www.militaria.malopolska.pl/> [odczyt: 14 V 2015 r.]; P. Makuła, *Kreacja obiektu ...*, s. 196–199.

²⁹⁷ Ustawa z dnia 21 maja 1999 r. o broni i amunicji (Dz. U. z 1999 nr 53 poz. 549).

²⁹⁸ Por. opisy wystaw organizowanych przez Małopolskie Stowarzyszenie Strzelców i Kolekcjonerów Militariów (<http://www.militaria.malopolska.pl/> [odczyt: 14 V 2015 r.]).

pojętego noszenia posiadaczom pozwolenia na broń do celów kolekcjonerskich i pamiątkowych. Uniemożliwia to skuteczną obronę i ochronę zarówno życia i zdrowia posiadacza, jak i samej broni wchodzącej w skład zbioru w czasie jego transportu i ekspozycji. Uregulowanie to nie ma logicznego uzasadnienia, bowiem zezwala na noszenie broni posiadanej we wszystkich innych celach, w tym w celu sportowym. Osoba posiadająca pozwolenie do celów kolekcjonerskich przechodzi identyczną procedurę sprawdzającą jej zdolność fizyczną, psychiczną oraz praworządność jak posiadacze innych kategorii pozwoleń, nie jest więc jasne dlaczego ustawodawca uniemożliwił noszenie broni kolekcjonerskiej, która przecież tak jak każdy inny przedmiot może być użyta w sytuacji obrony koniecznej. W lepszej sytuacji są posiadacze dwóch lub większej ilości pozwoleń w różnych celach. Mogą oni, transportując lub wystawiając broń kolekcjonerską posiadać przy sobie załadowaną broń zarejestrowaną np. w celu ochrony osobistej, bądź sportowym. Wbrew pokutującym jeszcze w naszym kraju opiniom, uprawionym do noszenia broni należy stanowczo zalecić jej noszenie z nabojem wprowadzonym do komory naboju, bowiem tylko broń przeładowana umożliwia szybką reakcję i skuteczne odparcie ewentualnego ataku²⁹⁹.

Broń kolekcjonerska, z uwagi na jej wartość historyczną i materialną, wymaga szczególnie starannej konserwacji i odpowiednich warunków przechowywania. Do czyszczenia i konserwacji eksponatów należy stosować wyłącznie środki specjalnie przeznaczone do broni. Wszelkiego rodzaju smary i spray'e mające inne zastosowanie mogą mieć zgubny wpływ na funkcjonowanie mechaniczne broni, jak i jej wygląd zewnętrzny, powodując np. odbarwienia lub uszkodzenia oksydy. Broń, nawet tą, która nie jest używana do strzelań, należy regularnie rozbierać i dokładnie przeglądać w celu wykrycia ewentualnych ognisk korozji oraz uzupełnienia pokrycia środkiem konserwującym. Szczególną uwagę trzeba zwracać na miejsca styku elementów drewnianych z metalem (np. pod okładkami chwytu), a same części wykonane z drewna konserwować specjalnymi środkami, z których najbezpieczniejszym jest pokost lniany. Istotne jest również odpowiednie opracowanie i ewidencjonowanie posiadanej kolekcji, co może mieć niebagatelne znaczenie w przypadku kradzieży, a także dodatkowo zwiększa wartość historyczną posiadanego zbioru i umożliwia

²⁹⁹ Ustawa z dnia 21 maja 1999 r. o broni i amunicji (Dz. U. z 1999 nr 53 poz. 549), art. 10 ust. 8 i 9; Komenda Główna Policji Biuro Prewencji i Ruchu Drogowego Wydział Nadzoru nad Specjalistycznymi Uzbrojonymi Formacjami Ochronnymi, kanc. sygn. ES-4362/4174/4156/14/AJ, Pismo Naczelnika Wydziału do Tomasza Podgórnego z dnia 9 grudnia 2014 r.; *Carrying a round in the chamber*, <http://simplyaboutguns.com/round-in-the-chamber/> [odczyt: 14 V 2015 r.].

jego wykorzystanie do celów naukowych. Wzorem i pomocą mogą tu służyć standardy opisu broni stosowane w katalogach muzealnych oraz programy komputerowe służące do inwentaryzowania muzealiów, jak choćby program *Musnet*³⁰⁰.

O ile w większości cywilizowanych krajów na świecie kolekcjonerstwo broni uznawane jest za normalny przejaw ludzkiej aktywności i realizacji zainteresowań, a same kolekcje mogą się bez przeszkód rozwijać, dochodząc często do imponujących rozmiarów, o tyle w Polsce pasja ta postrzegana jest wciąż w kategoriach *kuriozum*. Potencjalny kolekcjoner musi się nie tylko zmagać z biurokratyczną machiną policyjnych Wydziałów Postępowań Administracyjnych, ale także z całkowitym niezrozumieniem faktu, iż broń palna jest obiektem historycznym i dobrem kultury. Deprymująca jest również świadomość, iż w wyniku decyzji urzędnika lub zmian prawnych, które nieustannie próbują forsować różne środowiska i instytucje, w tym na szczeblu europejskim, z dnia na dzień można utracić bezpowrotnie zbiory tworzone wielkim wysiłkiem i nakładem przez całe życie.

³⁰⁰ por. J. Sękowski, *Konserwacja broni białej z elementami bronioznawstwa*, Warszawa 2008; *Konserwacja broni palnej*, <http://www.just-to-survive.com/2014/03/konserwacja-broni.html> [odczyt: 14 V 2015 r.]; *Elektroniczny katalog zbiorów artystycznych Musnet*, <https://wawel.krakow.pl/pl/op/27/Opracowywanie-zbiorow> [odczyt: 14 V 2015 r.]; P. Ogrodzki, *Zagrożone kolekcje, zagrożeni kolekcjonerzy*, „Cenne, Bezczne, Utracone”, nr 2: 2012, s. 28–31; Z. Żygulski, *Broń* [w:] *Poradnik polskiego kolekcjonera*, red. Ł. Gawęł, Kraków brw, s. 284–286, 297–298.

Zakończenie

Zasadniczym celem niniejszej pracy było ukazanie tradycji posiadania współczesnej broni palnej w Polsce w latach 1918–2015 ze szczególnym uwzględnieniem kolekcjonerstwa broni. Temu głównemu problemowi badawczemu autor podporządkował opracowanie zagadnień szczegółowych, niezbędnych do zrozumienia procesów i mechanizmów wpływających na kulturę posiadania broni palnej. W tym celu konieczne było zapoznanie Czytelnika z samym przedmiotem rozważań, współczesną bronią palną i drogą jej rozwoju, rolą broni w polskiej historii i tradycji, regulacjami dostępu do niej, a także zagadnieniami związanymi z kolekcjonerstwem broni.

Broń towarzyszyła człowiekowi od zarania dziejów. Przechodziła ona w swej historii liczne przeobrażenia i podlegała ciągłemu udoskonalaniu. Najdynamiczniejszy okres rozwoju broni palnej to bez wątpienia druga połowa XIX wieku. Wtedy zrodziły się rozwiązania konstrukcyjne, które są stosowane w budowie broni po dziś dzień. Broń powstająca począwszy od lat siedemdziesiątych XIX wieku pod względem cech zewnętrznych i zasady działania niewiele różni się od tej wytwarzanej w XX i XIX wieku, stąd też w pełni zasługuje na miano współczesnej. Broń palna jest również nierozzerwalnie związana z dziejami, kulturą i tradycją Polski. Używana była w licznych konfliktach zbrojnych, w tym w powstaniach narodowych, służyła do polowań, często posiadała znaczną wartość artystyczną. Z czasem stała się symbolem wolności i walki o niepodległy byt. Wypadki dziejowe w dużej mierze doprowadziły do zniszczenia kultury posiadania broni palnej w Polsce. Stąd też ożywiona dyskusja na forum publicznym dotycząca prawa do posiadania broni przez obywateli. Ścierają się głosy zwolenników szerokiego dostępu do broni, dowodzące, iż należy on do podstawowych obywatelskich praw podmiotowych, jak też zdecydowanych przeciwników posiadania broni przez osoby prywatne. W Polsce dyskusja ta jest o tyle istotna, iż przy jednoznacznych działaniach czynników oficjalnych zmierzających do skrajnie restrykcyjnej reglamentacji broni, do opinii społecznej ciągle docierają informacje o nieprawidłowościach związanych z wydawaniem pozwoleń na broń dla członków świata polityki, biznesu, a nawet środowisk kryminalnych. Bez wątpienia ma to swoje źródła w ciągle żywej wśród tzw. elit mentalności zaszczerpionej w poprzednim systemie.

Stosunek kolejnych rządów do spraw związanych z dostępem obywateli do broni palnej w dużej mierze jest cechą charakteryzującą założenia ideologiczne tych systemów. Druga Rzeczpospolita była ziszczeniem marzeń Polaków o własnym, niepodległym państwie. Powstała dzięki walce i zaangażowaniu całego narodu. U jej podstaw legło świadome społeczeństwo obywatelskie. Dla tak zbudowanego systemu politycznego i społecznego obywatel nie był *wewnętrznym wrogiem*, ale integralną częścią organizmu państwowego. Broń palna w jego rękach nie była więc zagrożeniem, ale wręcz przeciwnie, środkiem zapewniającym bezpieczeństwo zarówno osobiste, jak i, w szerszej perspektywie, bezpieczeństwo i niepodległość ojczyzny. Sytuacja ta uległa diametralnej zmianie wraz z rozpoczęciem okupacji niemieckiej i sowieckiej. Polacy, a zwłaszcza elita intelektualna narodu, przeznaczeni zostali do stopniowego wyniszczenia. Broń w ich rękach stała się śmiertelnym zagrożeniem dla obu totalitarnych reżimów, używana była bowiem do walki z okupantem i jego kolaborantami. System komunistyczny przeprowadził szeroko zakrojoną *wymianę elit*: ludzi prawdziwie wartościowych zastąpiono personami najgorszego sortu, tak pod względem intelektualnym, jak i etycznym, moralnym, ślepo posłusznymi *nowej władzy*. Broń palna, niedostępna dla ogółu, stała się *nagrodą* i wyróżnikiem tej grupy. Po *transformacji ustrojowej* w 1989 roku osoby te nie straciły swej pozycji, stąd też, uznając prawo do posiadania broni jako należny wyłącznie im przywilej, skutecznie zapobiegały liberalizacji prawa w tym zakresie. Mimo upływu ćwierćwiecza od zmian ustrojowych, państwo wciąż postrzega w broni palnej w rękach obywateli zagrożenie dla swego bytu. System totalitarny ustawił państwo i obywateli po dwóch, przeciwnych, stronach barykady, a antagonizm ten mentalnie trwa po dziś dzień. Niestety, także Wspólnota Europejska, nabierając coraz wyraźniejszych cech totalitarnych, usiłuje wyrugować broń z rąk praworządnych obywateli, zapewne obawiając się, by nie stała się ona narzędziem obrony społeczeństw i narodów przed tyranią rządów.

Szczególne formą posiadania broni palnej jest jej kolekcjonerstwo. Ma ono w Polsce wielowiekową tradycję, dość wspomnieć arsenały władców, bogate zbiory broni znaczniejszych rodów szlacheckich, a także, co prawda dużo skromniejsze, kolekcje broni w niemal każdym dworze, a nawet siedzibie mieszczańskiej. W dużej mierze uległy one rozproszeniu i zniszczeniu w trakcie II wojny światowej, a także w okresie reżimu komunistycznego. Prawo do posiadania kolekcji broni miały bowiem wtedy praktycznie wyłącznie muzea, a każdy egzemplarz broni, niezależnie od wartości naukowej, historycznej,

artystycznej, postrzegany był w kategorii zagrożenia. Tymczasem broń palna stanowić może cenne źródło do poznania przeszłości, a samo kolekcjonerstwo, dzięki wyposażeniu w odpowiedni aparat naukowy, może stać się jedną z nauk pomocniczych historii, dostarczając badaczom nieocenionej pomocy, szczególnie tam, gdzie brak innych materiałów. Kolekcjonerstwo broni palnej w Polsce, po kilkudziesięciu latach przymusowego *uśpienia*, zbudziło się po nowelizacji *Ustawy o broni i amunicji* w 2011 roku. Od tej daty notuje się wzrost zainteresowania tą formą realizacji pasji i zamiłowania do broni.

Przedstawiona praca nie zamyka dyskusji nad problemem tradycji i kultury posiadania broni palnej w Polsce. Z uwagi na ograniczone ramy objętościowe zasygnalizowano w niej jedynie najważniejsze zagadnienia, zakreślono jedynie zarys mechanizmów i procesów społecznych, politycznych, historycznych mających wpływ na postrzeganie broni i dostęp do niej. W oparciu o uzyskane materiały archiwalne wyprowadzono jedynie ogólne wnioski, zabrakło natomiast miejsca na szerszą analizę statystyczną oraz przedstawienie poszczególnych przypadków związanych chociażby z procedurą wydawania pozwoleń na broń, co niewątpliwie mogłoby zainteresować Czytelnika. Zbadania wymaga także polityka wydawania pozwoleń w innych starostwach na terenie Polski w okresie międzywojennym. Bez wątpienia znaczną wartość dla dalszych rozważań posiadają materiały dotyczące pozwoleń na broń znajdujące się w archiwach komend wojewódzkich policji. Dotarcie do nich pozwoliłoby zgłębić zagadnienie wydawania pozwoleń w okresie panowania reżimu komunistycznego. Zbadania wymaga także rola broni w polskiej sztuce, zarówno w literaturze, filmie, jak i w przedstawieniach ikonograficznych. Podjęcie tego tematu poszerzyłoby pogląd na społeczną recepcję broni w Polsce na przestrzeni dziejów.

Z jednej strony zainteresowanie bronią palną, strzelectwem, a także historią wojskowości i militariami przeżywa obecnie swój renesans w postaci działalności różnorodnych organizacji, stowarzyszeń ruchów o charakterze kolekcjonerskim, rekonstrukcyjnym, strzeleckim oraz ożywionej dyskusji na temat dostępu do posiadania broni palnej przez obywateli. Z drugiej jednak strony działania organów państwa w tym zakresie dalekie są od jakichkolwiek standardów i kultury prawnej, a niszczenie niejednokrotnie unikatowych okazów zabytkowej broni palnej przebiega niemal na naszych oczach. Niezbędne jest więc odbudowanie kultury posiadania broni w Polsce oraz podjęcie działań uświadamiających, iż broń palna może być niezwykle cennym źródłem historycznym, dobrem kultury narodowej, zabytkiem, środkiem do skutecznej obrony życia i zdrowia

praworządnych obywateli, a nie, jak widziały ją rządy totalitarne, li tylko i wyłącznie zagrożeniem porządku publicznego.

Bibliografia

I. Źródła

A. Rękopiśmienne:

Archiwum Narodowe w Krakowie (ANKr):

sygn. SMKr 405, Prawo o broni palnej.

sygn. SMKr 406, Pozwolenia na broń zbiorowe.

sygn. SMKr 407, Podania o pozwolenia na broń.

sygn. SMKr 408, Pozwolenia na broń.

sygn. StGKr 518, Sprawy broni, amunicji, materiałów wybuchowych i łatwopalnych.

sygn. StGKr 519, Podania o zezwolenie na posiadanie broni, na kupno materiałów wybuchowych 1919–1921.

sygn. StGKr 523, Podania o zezwolenie na posiadanie broni, na kupno materiałów wybuchowych 1934–1935.

sygn. StGKr 524, Podania o zezwolenie na posiadanie broni, na kupno materiałów wybuchowych 1936–1939.

Instytut Pamięci Narodowej Oddziałowa Komisja Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu w Białymstoku:

sygn. akt. S 1/00/Zn, Postanowienie o umorzeniu śledztwa z dnia 30 czerwca 2003 r.

Europejski Trybunał Praw Człowieka w Strassburgu:

brak sygn., skarga nr 55167/11, Sprawa Waldemar Nowakowski przeciwko Polsce
wyrok z dnia 24 lipca 2012 r.

Trybunał Konstytucyjny:

sygn. akt U 4/11, Postanowienie z dnia 22 maja 2013 r.

Naczelny Sąd Administracyjny:

sygn. akt II OSK 97/05, Wyrok z dnia 13 października 2005 r.

Prokurator Generalny:

sygn. akt PG VIII TKw 28/11, Wniosek Prokuratora Generalnego do Trybunału
Konstytucyjnego z dnia 28 października 2011 r.

Minister Spraw Wewnętrznych:

kanc. sygn. DP-II-025-5/11, Pismo Sekretarza Stanu w Ministerstwie Spraw Wewnętrznych do Prezesa Trybunału Konstytucyjnego z 7 maja 2012 r.

Projekt rozporządzenia Ministra Spraw Wewnętrznych zmieniającego rozporządzenie w sprawie egzaminu ze znajomości przepisów dotyczących posiadania broni oraz umiejętności posługiwania się bronią, (treść m.in. w: <http://bip.msw.gov.pl/bip/projekty-aktow-prawnyc/2014/22801,Projekt-rozporzadzenia-Ministra-Spraw-Wewnetrznych-zmieniajacego-rozporzadzenie-.html> [odczyt: 27 IV 2015 r.]).

Wojewódzki Sąd Administracyjny w Warszawie:

sygn. akt II SA/Wa 1222/13, Wyrok z dnia 5 listopada 2013 r.

sygn. akt II SA/Wa 2177/12, Wyrok z dnia 20 marca 2013 r.

sygn. akt II SA/Wa 485/14, Wyrok z dnia 10 lipca 2014 r.

sygn. akt II SA/Wa 519/13, Wyrok z dnia 22 maja 2013 r.

sygn. akt II SA/Wa 727/12, Wyrok z dnia 14 czerwca 2012 r.

Sąd Okręgowy w Siedlcach:

sygn. akt II Ka 408/13, Wyrok z dnia 13 września 2013 r.

Sąd Rejonowy w Świdnicy:

sygn. akt. VI K 468/13, Wyrok z dnia 27 stycznia 2014 r.

Prokuratura Rejonowa w Otwocku:

sygn. akt 1 Ds. 363/13, Postanowienie o zmianie postanowienia w przedmiocie dowodów rzeczowych z dnia 19 kwietnia 2013 r.

Prokuratura Rejonowa w Wejherowie:

sygn. akt 2 Ds. 95/13, Opinia biegłego na temat przedmiotów okazanych biegłemu do oceny z dnia 24 czerwca 2013 r.

Gabinet Komendanta Głównego Policji:

kanc. sygn. Ga-338/225/12/KW, Pismo Dyrektora Gabinetu Komendanta Głównego Policji Marka Walczaka do Andrzeja Turczyna z dn. 31 I 2012 r.

kanc. sygn. Gpl-5273/381/13/MA/MŚ, Pismo Naczelnika Wydziału Legislacji do Dyrektora Biura Prewencji i Ruchu Drogowego KGP z dnia 18 października 2013 r.

Komendant Główny Policji:

kanc. sygn. PA-506/12, Pismo Komendanta Głównego Policji do Komendantów
Wojewódzkich Policji z dnia 2 sierpnia 2012 r.

Komenda Główna Policji Biuro Prewencji i Ruchu Drogowego Wydział Nadzoru nad
Specjalistycznymi Uzbrojonymi Formacjami Ochronnymi:

kanc. sygn. ES-2092/2026/14/MB, Pismo Naczelnika Nadzoru nad Specjalistycznymi
Uzbrojonymi Formacjami Ochronnymi do Zastępcy Naczelnika WPA KWP w
Gdańsku z dnia 26 maja 2014 r.

kanc. sygn. ES-4123/40/31/14/AR, Pismo Naczelnika Nadzoru Nad Specjalistycznymi
Uzbrojonymi Formacjami Ochronnymi do Naczelników WPA KWP z dnia 31
października 2014 r.

kanc. sygn. ES-4362/4174/4156/14/AJ, Pismo Naczelnika Wydziału do Tomasza
Podgórnego z dnia 9 grudnia 2014 r.

Komenda Główna Policji Biuro Prewencji i Ruchu Drogowego:

kanc. sygn. EA-38/26/13/PJ, Pismo Dyrektora Biura Prewencji i Ruchu Drogowego do
Komendantów Wojewódzkich Policji z dnia 10 września 2013 r.

Komenda Główna Policji Centralne Laboratorium Kryminalistyczne:

kanc. sygn. H-L-II-1122/1062/09, Stanowisko w sprawie karabinków Works 11 i Works
11S.

kanc. sygn. H-L-II-2277/2122/09, Stanowisko w sprawie karabinka H&K SL 8-5 oraz
Saiga, Vepr, Tigr.

Komenda Wojewódzka Policji w Radomiu:

kanc. sygn. PA-8903/8817/12, Pismo Naczelnika Wydziału Postępowań
Administracyjnych do Wydziału Nadzoru nad Specjalistycznymi Uzbrojonymi
Formacjami Ochronnymi z 23 marca 2012 r.

Wydział Postępowań Administracyjnych Komendy Wojewódzkiej Policji w Krakowie (WPA
KWP w Krakowie):

brak sygn., Akta posiadaczy broni.

Komenda Miejska Policji w Olsztynie:

kanc. sygn. PR-W-5952/13, Wniosek o ukaranie w postępowaniu zwyczajnym.

Archiwum Prywatne Włodzimierza Żmudy w Roczynach:

brak sygn., Pozwolenie na broń nr serii A 0227458

B. Drukowane:

Dąbski S., *Egzekutor*, Warszawa 2010.

Dekret o nabywaniu i posiadaniu broni i amunicji z 25 stycznia 1919 roku, *Dziennik Praw* nr 9 z 1919 r. poz. 123.

Dekret Polskiego Komitetu Wyzwolenia Narodowego z dnia 23 września 1944 r. - Kodeks Karny Wojska Polskiego (Dz.U. z 1944 r. nr 6 poz. 27, art. 89).

Dekret Polskiego Komitetu Wyzwolenia Narodowego z dnia 24 sierpnia 1944 r. o rozwiązaniu tajnych organizacji wojskowych na terenach wyzwolonych (Dz.U. z 1944 r. nr 3 poz. 12).

Dekret Polskiego Komitetu Wyzwolenia Narodowego z dnia 30 października 1944 r. o ochronie Państwa (Dz. U. z 1944 r. nr 10 poz. 50).

Dekret w przedmiocie kar za przechowywanie lub użycie broni palnej i materiałów wybuchowych w miejscowości ogłoszonej w stanie wyjątkowym z 11 stycznia 1919 roku, *Dziennik Praw* z 1919 r. nr 6 poz. 103.

Dekret z dnia 13 czerwca 1946 o przestępstwach szczególnie niebezpiecznych w okresie odbudowy Państwa (Dz.U. z 1946 r. nr 30 poz. 192).

Dekret z dnia 16 listopada 1945 o przestępstwach szczególnie niebezpiecznych w okresie odbudowy Państwa (Dz.U. z 1945 r. nr 53 poz. 300).

Druk sejmowy nr 1782 z 13 maja 2013 r.

Druk sejmowy nr 4028 z 21 stycznia 2011 r.

Druk sejmowy nr 479 z 3 lipca 1998 r.

Europol SOCTA 2013 EU serious and organised crime threat assessment, bmw 2013.

Firearm in the European Union, http://ec.europa.eu/dgs/home-affairs/what-we-do/policies/organized-crime-and-human-trafficking/trafficking-in-firearms/docs/fl383_firearms_report_en.pdf [odczyt: 1 IV 2015 r.].

Global study on homicide, Vienna 2011.

Kodeks karny z 22 marca 1903 r., oprac. N. Tagancew, tłum. L. Konic, t. 3, Warszawa 1922.

Komunikat Komisji do Rady i Parlamentu Europejskiego. Broń palna a bezpieczeństwo wewnętrzne UE: ochrona obywateli i zakłócanie nielegalnego handlu, Bruksela 2013.

Konopnicka M., *Rota* [cyt. za:] M. Konopnicka, *Poezye*, Warszawa – Lublin – Łódź – Kraków 1915, s. 10.

Przepis służbowy Ministra Spraw Wojskowych w sprawie nabywania, posiadania i noszenia krótkiej broni palnej (rewolwery i pistolety automatyczne kal. 6–9 mm) oraz nabywania amunicji do niej przez oficerów [za:] Orędownik Urzędowy powiatów Krotoszyńskiego i Pleszewskiego z dnia 17 września 1927 roku, nr 74.

Okólnik Nr 85 z dnia 10 sierpnia 1925 roku Nr BP 6575/25 do wszystkich PP. Wojewodów (tylko na obszarze b. zaboru rosyjskiego), P. Delegata Rządu w Wilnie i P. Komisarza Rządu na m. st. Warszawę w sprawie t. zw. flowerów, Dziennik Urzędowy Ministerstwa Spraw Wewnętrznych z 1925 r. nr 3 poz. 379.

Okólnik Nr 98 z dnia 29 sierpnia 1924 roku Nr BP 3289 do wszystkich PP. Wojewodów, P. Delegata Rządu w Wilnie i P. Komisarza Rządu na m. st. Warszawę w sprawie nabywania broni i amunicji przez osoby wojskowe i funkcjonariuszy policji państwowej, Dziennik Urzędowy Ministerstwa Spraw Wewnętrznych z 1924 r. nr 2-6 poz. 119.

Patent cesarski z dnia 24 października 1852 r. obejmujący postanowienia o fabrykacji, obrocie i posiadaniu broni i przedmiotów amunicyjnych, tudzież o noszeniu broni, Powszechny dziennik praw państwa i rządu dla cesarstwa austriackiego, część 67 poz. 223 § 32–33.

Piasecki S., *Dla honoru organizacji*, Wrocław 1990.

Projekt z dnia 12 października 2011 r. Rozporządzenie Ministra Środowiska zmieniające rozporządzenie w sprawie szczegółowych warunków wykonywania polowania i znakowania tusz, http://www.mos.gov.pl/g2/big/2011_10/9ff297bc51841d3302e49d437f8cce35.pdf [odczyt: 23 III 2015 r.].

Przepis służbowy o broni z dnia 4 lutego 1935 r., Przepisy Służbowe Ministerstwa Spraw Wojskowych L. 320–75.

Report on European Commission public consultation on EU firearms policy, <http://ec.europa.eu/dgs/home-affairs/what-is-new/public->

consultation/2013/docs/consultation_026/

report_on_consultation_including_annex_en.pdf [odczyt: 1 IV 2015 r.].

Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 1 grudnia 2008 r. w sprawie zabezpieczania zbiorów w muzeach przed pożarem, kradzieżą i innym niebezpieczeństwem grożącym zniszczeniem lub utratą zbiorów oraz sposobów przygotowania zbiorów do ewakuacji w razie powstania zagrożenia (Dz. U. z 2008 nr 229 poz. 1528).

Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 2 września 2014 r. w sprawie zabezpieczania zbiorów muzeum przed pożarem, kradzieżą i innym niebezpieczeństwem grożącym ich zniszczeniem lub utratą (Dz. U. z 2014 poz. 1240).

Rozporządzenie Ministra Obrony Narodowej z dnia 12 stycznia 1948 r. o pozwoleniach wydawanych oficerom i podoficerom zawodowym na nabywanie i posiadanie krótkiej broni palnej i broni myśliwskiej oraz amunicji do nich (Dz. U. z 1948 r. nr 4 poz. 28).

Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 9 lutego 2000 r. w sprawie wzorów legitymacji posiadacza broni, zaświadczenia uprawniającego do nabycia broni, legitymacji osoby dopuszczonej do posiadania broni oraz świadectwa broni (Dz. U. z 2000 r. nr 13 poz. 175).

Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 8 marca 2000 r. w sprawie szczegółowych zasad deponowania broni i amunicji oraz stawek odpłatności za przechowywanie broni i amunicji w depozycie Policji lub organu celnego (Dz.U. z 2000 r. nr 17 poz. 223).

Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 20 marca 2000 r. w sprawie rodzajów szczególnie niebezpiecznych broni i amunicji oraz rodzajów broni odpowiadającej celom, w których może być wydane pozwolenie na broń (Dz. U. z 2000 r. nr 19 poz. 240).

Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 20 marca 2000 r. w sprawie egzaminu ze znajomości przepisów dotyczących posiadania broni oraz umiejętności posługiwania się bronią (Dz. U. z 2000 r. nr 19 poz. 241).

Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 9 czerwca 2004 r. w sprawie szczegółowych zasad deponowania i niszczenia broni i amunicji w

depozycie Policji, Żandarmerii Wojskowej lub organu celnego oraz stawki odpłatności za ich przechowywanie w depozycie (Dz. U. z 2004 nr 152 poz. 1609).

Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 23 kwietnia 2004 r. w sprawie pozbawiania broni palnej cech użytkowych (Dz. U. z 2004 nr 94 poz. 924).

Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 9 lutego 2000 r. w sprawie wzorów legitymacji posiadacza broni, zaświadczenia uprawniającego do nabycia broni, legitymacji osoby dopuszczonej do posiadania broni oraz świadectwa broni, (Dz. U. z 2000 nr 13 poz. 175).

Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 20 marca 2000 r. w sprawie egzaminu ze znajomości przepisów dotyczących posiadania broni oraz umiejętności posługiwania się bronią (Dz. U. z 2000 nr 19 poz. 241).

Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 24 grudnia 2002 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie egzaminu ze znajomości przepisów dotyczących posiadania broni oraz umiejętności posługiwania się bronią (Dz. U. z 2003 nr 8 poz. 102).

Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych w przedmiocie posiadania broni palnej i materiałów wybuchowych z dnia 29 stycznia 1919 roku, Dziennik Praw z 1919 r. nr 12 poz. 133.

Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych z dnia 11 stycznia 1994 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie określenia organów właściwych do wydawania pozwoleń na broń, ustalenia wzorów pozwoleń na broń oraz określenia istotnych części broni i amunicji (Dz. U. z 1994 r. nr 5 poz. 22).

Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych z dnia 12 grudnia 1986 r. w sprawie rozciągnięcia niektórych przepisów ustawy o broni, amunicji i materiałach wybuchowych na pistolety, rewolwery i inne przedmioty do miotania chemicznych środków obezwładniających oraz odstrzeliwania amunicji alarmowej i sygnałowej (Dz. U. z 1987 r. nr 1 poz. 6).

Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych z dnia 15 lutego 1973 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie określenia organów Milicji Obywatelskiej właściwych do wydawania pozwoleń na broń, ustalenia wzorów pozwoleń na

- broń oraz określenia istotnych części broni i amunicji (Dz.U. z 1973 r. nr 7 poz. 51);
- Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych z dnia 16 stycznia 1958 r. w sprawie zmiany rozporządzenia z dnia 23 marca 1933 r. o pozwoleniach na broń do użytku osobistego oraz o nabywaniu i pozbywaniu się tej broni (Dz.U. z 1958 r. nr 8 poz. 23).
- Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych z dnia 19 października 1961 roku w sprawie określenia organów Milicji Obywatelskiej właściwych do wydawania pozwoleń na broń, ustalenia wzorów pozwoleń na broń oraz określenia istotnych części broni i amunicji (Dz. U. z 1961 r. nr 52 poz. 289).
- Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych z dnia 21 marca 2013 r. w sprawie wzorów legitymacji posiadacza broni, zaświadczenia uprawniającego do nabycia broni, legitymacji osoby dopuszczonej do posiadania broni, świadectwa broni oraz karty rejestracyjnej broni (Dz. U. z 2013 poz. 447).
- Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych z dnia 23 marca 1933 roku o pozwoleniach na broń do użytku osobistego oraz o nabywaniu i pozbywaniu się tej broni (Dz. U. nr 22 z 1933 r. poz. 179).
- Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych z dnia 23 września 1975 r. w sprawie określenia organów Milicji Obywatelskiej właściwych do wydawania pozwoleń na broń, ustalenia wzorów pozwoleń na broń oraz określenia istotnych części broni i amunicji (Dz.U. z 1975 r. nr 32 poz. 173).
- Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych z dnia 24 sierpnia 2012 r. w sprawie szczegółowego trybu i warunków przesyłania broni lub amunicji za pośrednictwem operatorów świadczących usługi pocztowe (Dz. U. z 2012 poz. 1004).
- Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych z dnia 26 sierpnia 2014 r. w sprawie przechowywania, noszenia oraz ewidencjonowania broni i amunicji (Dz. U. z 2014 poz. 1224).
- Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych z dnia 29 października 1990 r. w sprawie rozciągnięcia niektórych przepisów ustawy o broni, amunicji i materiałach wybuchowych na poszczególne rodzaje broni białej oraz

- przedmioty, których używanie może zagrażać bezpieczeństwu publicznemu (Dz. U. z 1990 r. nr 76 poz. 451).
- Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych z dnia 29 października 1990 r. w sprawie określenia organów właściwych do wydawania pozwoleń na broń, ustalenia wzorów pozwoleń na broń oraz określenia istotnych części broni i amunicji (Dz. U. z 1990 r. nr 76 poz. 452).
- Rozporządzenie Ministra Spraw Wojskowych z dnia 10 grudnia 1933 roku o pozwoleńiach na broń wydawanych przez władze wojskowe (Dz. U. z 1934 r. nr 13 poz. 106).
- Rozporządzenie Ministra Zdrowia z dnia 6 maja 2002 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie badań lekarskich i psychologicznych osób ubiegających się lub posiadających pozwolenia na broń (Dz. U. z 2002 nr 68 poz. 630).
- Rozporządzenie Ministra Zdrowia z dnia 7 września 2000 r. w sprawie badań lekarskich i psychologicznych osób ubiegających się lub posiadających pozwolenie na broń (Dz. U. z 2000 nr 79 poz. 898).
- Rozporządzenie Ministrów Rynku Wewnętrznego i Spraw Wewnętrznych z dnia 29 października 1990 r. w sprawie warunków sprzedaży broni i amunicji oraz nadzoru nad ich obrotem (Dz. U. z 1990 r. nr 76 poz. 453).
- Rozporządzenie o noszeniu broni przez polskich urzędników leśnych w Generalnym Gubernatorstwie z dnia 14 grudnia 1939 r., Dziennik rozporządzeń Generalnego Gubernatora dla okupowanych polskich obszarów z 1939 r. nr 13, s. 223.
- Rozporządzenie o posiadaniu broni w Generalnym Gubernatorstwie, Dziennik Rozporządzeń dla Generalnego Gubernatorstwa z 1941 r. nr 111, s. 662.
- Rozporządzenie wykonawcze do dekretu o nabywaniu i posiadaniu broni i amunicji z dnia 25 stycznia 1919 roku z dnia 21 maja 1920 roku, Dziennik Praw z 1920 r. nr 43 poz. 266.
- Uniwersał poborowy dan ze Lwowa dn. 10 czerwca 1578 r., Kraków 1578.
- Ustawa z dnia 14 czerwca 1960 r. Kodeks postępowania administracyjnego (Dz. U. z 1960 nr 30 poz. 168).
- Ustawa z dnia 14 lutego 2003 r. o zmianie ustawy o broni i amunicji oraz o zmianie ustawy o Biurze Ochrony Rządu (Dz. U. z 2003 r. nr 52 poz. 451).

Ustawa z dnia 21 listopada 1996 r. o muzeach (Dz. U. z 1997 nr 5 poz. 24).

Ustawa z dnia 21 maja 1999 r. o broni i amunicji (Dz. U. z 1999 r. nr 53 poz. 549).

Ustawa z dnia 23 grudnia 1988 r. o działalności gospodarczej (Dz. U. z 1988 r. nr 41 poz. 324).

Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. - Kodeks cywilny (Dz. U. z 1964 nr 16 poz. 93).

Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2003 nr 162 poz. 1568).

Ustawa z dnia 3 czerwca 2005 r. o wyłączeniu bezprawności posiadania bez wymaganego pozwolenia lub rejestracji broni lub amunicji przez osoby walczące o suwerenność i niepodległość Polski (Dz. U. z 2005 nr 143 poz. 1198).

Ustawa z dnia 31 stycznia 1961 r. o broni, amunicji i materiałach wybuchowych (Dz.U. z 1961 r. nr 6 poz. 43).

Ustawa z dnia 5 stycznia 2011 r. o zmianie ustawy o broni i amunicji oraz ustawy o wykonywaniu działalności gospodarczej w zakresie wytwarzania i obrotu materiałami wybuchowymi, bronią, amunicją oraz wyrobami i technologią o przeznaczeniu wojskowym lub policyjnym (Dz. U. z 2011 r. nr 38 poz. 195).

Ustawa z dnia 7 kwietnia 1989 r. Prawo o stowarzyszeniach (Dz. U. z 1989 nr 20 poz. 104).

Zarządzenie Ministra Bezpieczeństwa Publicznego z dnia 13 grudnia 1946 r. o pozwoleniach na broń palną (M.P. z 1947 r. nr 2 poz. 4).

Zarządzenie Ministra Bezpieczeństwa Publicznego z dnia 14 czerwca 1945 roku w sprawie zezwolenia na posiadanie broni (M.P. z 1945 r. nr 10 poz. 39).

Zarządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych z dnia 5 maja 1955 r. w sprawie określenia organów Milicji Obywatelskiej właściwych do wydawania pozwoleń na broń palną (M.P. z 1955 r. nr 46 poz. 459).

Zarządzenie Rady Ministrów z dnia 1 września 1939 r. o stanie wyjątkowym (Dz. U. z 1939 r. nr 85 poz. 542).

Okólnik Nr 46 z dnia 31 marca 1930 r. (AP. 228/6) w sprawie nabywania broni i amunicji niesłużbowej przez oficerów W. P. do P. P. Wojewodów i Komisarza Rządu w Warszawie, Dziennik Urzędowy Ministerstwa Spraw Wewnętrznych z 1930 r. nr 6 poz. 100.

Das Gesetz über Schusswaffen und Munition vom 12. April 1928, Reichsgesetzblatt 1928 I, s. 143.

Rozporządzenie wyjątkowe Ministra Spraw Wewnętrznych z dnia 1 września 1939 r. w sprawie wyrobu broni, amunicji, materiałów wybuchowych oraz innych narzędzi i substancji, mogących służyć do napaści i obrony (Dz. U. z 1939 r. nr 88 poz. 565).

Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 27 października 1932 roku Prawo o broni, amunicji i materiałach wybuchowych (Dz. U. 1932 nr 94 poz. 807).

C. Muzealne:

Muzeum Okręgowe w Tarnowie, wystawa stała *W kontuszu i przy szabli*.

Muzeum 1 Pułku Strzelców Podhalańskich Armii Krajowej w Szczawie, Pistolet samopowtarzalny typu Ruby, nr inw. MSP/5.

II. Relacje i korespondencja:

Relacja ustna dr. J. Kamockiego, Kraków, 21 V 2014 r., nagranie w posiadaniu autora pracy.

Relacja ustna p. Emila Wałęgi, Marszowice, 16 X 2014 r., nagranie w posiadaniu autora pracy.

Korespondencja Jerzego Wójcika do Tomasza Podgórnego, Kraków, 22 IX 2014 r.

Korespondencja Przemysława Bukowca z Tomaszem Podgórnym, Kraków – Limanowa, październik 2014 r.

III. Opracowania:

#14 *Pistolet VIS wz. 35 z kaburą – rok 1936*, <http://www.polarms.pl/bron-krotka/101-pistolet-vis-wz-35-z-kabur%C4%85-rok-1936.html> [odczyt: 14 V 2015 r.].

#83 *Pistolet Taurus PT-51 – ze stanu WP – kpt. Lech Piotr*, <http://www.polarms.pl/bron-krotka/118-41-pistolet-parabellum-p08-luger-1919.html> [odczyt: 14 V 2015 r.].

Ajewski K., *Warszawskie kolekcjonerstwo militariów historycznych okresu zaborów, cz. I Zbrojownie i zbiory*, „Muzealnictwo”, nr 47: 2005, s. 25–45.

- Apel do władz Rzeczypospolitej oraz świata kultury i nauki*,
<http://www.muzeumkrosniewice.pl/index.php/ogolnopolskie-swieto-kolekcjonerow> [odczyt: 18 V 2015 r.].
- Balcar J., *Pistole P.38 a její výroba ve firme Sprewerk Hradek nad Nisou*, Praha 2010.
- Balcar J., *Samonabijeci pistole nemeckych ozbrojenych sil 1933-1945*, Plzen 2010.
- Bardach J., Leśniodorski B., Pietrzak M., *Historia stroju i prawa polskiego*, Warszawa 1994.
- Berling Z., Próchnicki S., Kramer S., *Oficer*, Warszawa 1931.
- Besala J., *Stefan Batory*, Warszawa 1992
- Bezat P., *Teoria cywilizacji Feliksa Konecznego*, Krzeszowice 2006.
- Bidziński S., *Mechanicy i styliści. Historia i praktyka rewolweru i pistoletu XIX i XX stulecia*, Wrocław 1996.
- Bilgoraj: CBS i saperzy w Zagrodzie Sitariskiej*, <http://www.dziennikwschodni.pl/zamosc/n,1000124607,bilgoraj-cbs-i-saperzy-w-zagrodzie-sitariskiej.html> [odczyt: 19 V 2015 r.].
- Bolechowski M., *Zabytkowa broń miała trafić na wystawy w Skarżysku i Suchedniowie, ale zarekwirowała ją policja*, <http://www.echodnia.eu/apps/pbcs.dll/article?AID=/20140710/POWIAT0110/140708766> [odczyt: 19 V 2015 r.].
- Bomanowski B., *Nowe spojrzenie na problematykę broni szczególnie niebezpiecznej*, <http://www.edukacjaprawnicza.pl/aktualnosci/a/pokaz/c/aktualnosc/art/nowe-spojrzzenie-na-problematyke-broni-szczegolnie-niebezpiecznej.html> [odczyt: 23 III 2015].
- Brodacki J., *Broń polska konspiracyjnej produkcji [w:] Bohaterowie drugiej linii. Dorobek polskich podziemnych zbrojowni*, Warszawa 1998, s. 69–77.
- Broń – pozwolenia*, <http://statystyka.policja.pl/st/wybrane-statystyki/bron/bron-pozwolenia/50841,Bron-pozwolenia.html> [odczyt: 23 IV 2015 r.].
- Broń i wojna w dziejach człowieka*, red. Badowska K., Wasiak W., Łuczak P., Łódź brw.
- Broń krótka NIE dla myśliwych*, <http://www.romb.org.pl/?id=115> [odczyt: 24 września 2014 r.].

- Broń krótka NIE dla myśliwych*, <http://www.romb.org.pl/?id=115> [odczyt: 23 III 2015 r.].
- Broń nie obroni*, http://ec.europa.eu/polska/news/131021_weapon_pl.htm [odczyt: 1 IV 2015 r.].
- Burda E., *Policja zarekwirowała broń z Muzeum Kleeberczyków*, <http://www.dziennikwschodni.pl/biala/n,150229854,policja-zarekwirowala-bron-z-muzeum-kleeberczykow.html> [odczyt: 19 V 2015 r.].
- Carrying a round in the chamber*, <http://simplyaboutguns.com/round-in-the-chamber/> [odczyt: 14 V 2015 r.].
- Cenckiewicz S., *Magdalenka. Teoria spiskowa, która okazała się prawdą*, „Rzeczpospolita” z 18 X 2013 r. [cyt. za:] <http://www.rp.pl/artykul/1058043.html?p=1> [odczyt: 13 III 2015 r.].
- Ciepiela R., Czerwiński A., *Arsenal*, „Komandos”, nr 12 (65): 1997, s. 82–83.
- Czapska B., *Digitalizacja i archiwistyka społeczna szansą na ochronę i upowszechnienie prywatnych kolekcji*, Wrocław 2014.
- Czarniawski W., *Amunicja wojskowa 1840–1870*, Lublin 2010.
- Czerwiński M., *Pistolet P38*, <http://bronibarwa.org.pl/marcin-czerwiski-pistolet-p38/> [odczyt: 14 V 2015 r.].
- Dalsze szczegóły ohydnej zbrodni w Płaszowie*, „Ilustrowany Kurjer Codzienny”, nr 7 z 7 stycznia 1926 r., s. 10.
- Der Marktplatz für Jäger, Schützen und Angler*, <https://www.egun.de/> [odczyt: 14 V 2015 r.].
- Doerre P., *W Brukseli rodzi się totalitaryzm – rozmowa z księciem Paulem von Oldenburg*, <http://www.pch24.pl/w-brukseli-rodzi-sie-totalitaryzm,21614,i.html> [odczyt: 2 IV 2015 r.].
- Dolczewski Z., Sobczak-Jaskulska R., *Myślistwo jako styl życia*, Poznań 1999.
- Duda M., *Grabarczyk w prokuraturze. Zeznawał w sprawie broni*, <http://www.tvn24.pl/wiadomosci-z-kraju,3/grabarczyk-wezwany-do-prokuratury-przesluchanie-w-sprawie-broni,535713.html> [odczyt: 27 IV 2015 r.].
- Dwa światy*, <http://www.hoplofobia.info/dwa-swiaty/> [odczyt: 3 IV 2015 r.].

- Działania EU ograniczające prawa strzelców i rynek broni*,
<http://bron.iweb.pl/viewtopic.php?t=110771> [odczyt: 1 IV 2015 r.].
- Elektroniczny katalog zbiorów artystycznych Musnet*, <https://wawel.krakow.pl/pl/op/27/Opracowywanie-zbiorow> [odczyt: 14 V 2015 r.].
- Encyklopedia broni. 7000 lat historii uzbrojenia*, red. D. Harding, Warszawa 1995.
- EU action against gun violence*, http://ec.europa.eu/unitedkingdom/press/frontpage/2013/13_117_en.htm [odczyt: 1 IV 2015 r.].
- Ezell E. C., *Handguns of the world. Military revolvers and self-loaders from 1870–1945*, New York 1993.
- Fal M., „Inwigilacja zawiodła”. *W Polsce, Niemczech, USA obywatele bardziej niż terroryzmu boją się służb, które z nim walczą*,
<http://natemat.pl/69861,inwigilacja-zawiodla-w-polsce-niemczech-usa-obywatele-bardziej-niz-terroryzmu-boja-sie-sluzb-ktore-z-nim-walcza> [odczyt: 2 IV 2015 r.].
- Faszyci chcą odebrać prawo do posiadania broni*, <http://www.tvn24.pl/wiadomosci-z-kraju,3/faszyci-chca-odebrac-prawo-do-posiadania-broni,63683.html> [odczyt: 15 IV 2015 r.].
- Filar M., *Prawo posiadania broni palnej jako obywatelskie prawo podmiotowe*, „Państwo i Prawo”, nr 5 (615): 1997, s. 41-53.
- Filar M., *Prawo posiadania broni palnej jako obywatelskie prawo podmiotowe*, „Państwo i Prawo”, nr 5 (615): 1997, s. 41–53.
- Ford R., *Historia broni maszynowej od roku 1860 do czasów współczesnych*, Warszawa 1999.
- Frazik F., Musiał F., *Zabić Lwa*, <http://zhwin.pl/wp-content/uploads/2013/09/Zabic-Lwa.pdf> [odczyt: 3 III 2015 r.].
- Friedrich C., Brzeziński Z., *Totalitarian Dictatorship and Autocracy*, [w:] Making sense of tyranny: Interpretations of totalitarianism, ed. S. Tormey, Manchester 1995, s. 69–99.
- Gargas A., Lisiewicz P., *Poszedł w górę, bo dużo klaskał*,
http://www.obnie.info/miller_poszedl_w_gore.htm [odczyt: 25 III 2015 r.].
- Gędek M., *Wojny polsko-moskiewskie od XV do XVIII wieku*, Warszawa 2015
- Giernakowski H., *Dzielna jedenastolatka*, „Strzał”, nr 3 (98): 2012, s. 4.

- Głosek M., *Broń biała*, [w:] *Uzbrojenie w Polsce średniowiecznej 1450-1500*, red. Nowakowski A., Toruń 1998.
- Golat R., *Jak założyć prywatne muzeum*, „Muzealnictwo”, nr 49: 2008, s. 11–15.
- Golat R., *Skutki posiadania zabytkowych militariów*, „Muzealnictwo”, nr 49: 2008, s. 16–19.
- Golik D., *Rozwiązanie AK na Sądęcczyźnie i działalność Oddziału Samoobrony AK kpr. Jana Wąchały „Łazika”, „Kamienia”* [w:] *Masz synów w lasach, Polsko ...*, red. Golik D., Nowy Sącz 2014, s. 51–94.
- Gorazdowski K., Nowak A., *Wątpliwości wokół pojęcia broni palnej pozbawionej cech użytkowych*, „Prokuratura i Prawo”, nr 6: 2004, s. 159–166.
- Gorazdowski K., *Prawo do posiadania broni palnej pozbawionej cech użytkowych a praktyka organów ścigania* [w:] *Doctrina multiplex veritas una*, red. Bulsiewicz A., Marek A., Kwiatkowska-Darul V., Toruń 2004, s. 135–140.
- Górski R., *Polscy zamachowcy*, Kraków 2008
- Grabowska A., Wołosz A., *Straszaki*, „Biuletyn Kolekcjonera”, nr 12: 2013, s. 15, (<http://www.kksvis.pl/wp-content/uploads/2014/03/Biuletyn-Kolekcjonera-nr-12-2013.pdf> [odczyt: 2 II 2015 r.]).
- Grabowski A., *Dawne zabytki miasta Krakowa*, Kraków 1850.
- Gwóźdź Z., Zarzycki P., *Polskie konstrukcje broni strzeleckiej*, Warszawa 1993.
- Habina A. P., *Strzelectwo jako czynnik sportu i walki*, [w:] *Księga Chwały Piechoty*, red. B. Prugar-Ketling i in., Warszawa 1937-1939, s. 326-341.
- Halbrook S. P., *Gun control in the Third Reich*, Oakland – California 2013.
- Herzog A., *Ustawa o broni i amunicji po nowelizacji*, „Prokuratura i Prawo”, nr 10: 2011, s. 64–82.
- Historia Człowieka Wielkiego ...*, <http://www.wadowita24.pl/historia-czlowieka-wielkiego/> [odczyt: 18 V 2015 r.].
- Hołówko T., *Oficer Polski*, Warszawa 1996.
- Hobsbawm E. J., *Wiek rewolucji: 1798–1848*, Warszawa 2013.
- Hull E., *Zagadnienie bezpieczeństwa publicznego i konspiracyjnego w Polskim Państwie Podziemnym*, [w:] *Prawne i administracyjne aspekty bezpieczeństwa osób i porządku publicznego w okresie transformacji ustrojowo-gospodarczej*, red. Bednarek W., Pikulski S., Olsztyn 2000, s. 143–153.

- Jabłoński R., *Warszawiacy – za broń!*, <http://zw.com.pl/arttykul/544548.html> [odczyt: 23 IX 2014 r.].
- Jadczak Sz., *Kto dał broń gangsterowi?*, „Gazeta Wyborcza” wydanie Kraków, nr 181 z 4 VIII 2006 r. s. 3.
- Jak z kolekcjonera zrobić terrorystę?*, <http://www.ziemiemielecka.pl/?p=20128> [odczyt: 24 III 2015 r.].
- Janicki S., „*Lepiej ... nie mówić*”, czyli wyszkolenie strzeleckie w Wojsku Polskim okresu przemian, „Strzał”, nr 11 (78): 2009, s. 8–11.
- Jarosiewicz G., *Budujemy popularne strzelnice małokalibrowe*, Warszawa 1955.
- Kaczmarek R., *Strzelectwo w bractwach kurkowych* [w:] *AB strzelectwa w rekreacji*, red. R. Korsak, Warszawa 2002.
- Karabin „Maroszek” odzyskany! Zdecydował przypadek*, <http://www.polskieradio.pl/5/3/Artykul/1095165,Karabin-Maroszek-odzyskany-Zdecydowal-przypadek> [odczyt: 18 V 2015 r.].
- Karbowiak D., *Broń w domu, czyli mieć, czy nie mieć*, <http://www.polska-zbrojna.pl/home/articleshow/13089?t=Bron-w-domu-czyli-miec-czy-nie-miec> [odczyt: 28 XII 2014 r.].
- Kasprzak J., „*Broń palna*” – wybrane zagadnienia kryminalistyczne w świetle nowych regulacji prawnych, „Problemy współczesnej kryminalistyki”, nr 4: 2001, s. 163–172.
- Kasprzak J., Brywczyński W., *Nielegalne posiadanie broni i amunicji. Studium prawnokryminalistyczne*, Białystok 2013.
- Kasprzak J., *Wybrane problemy prawnokryminalistyczne związane z posiadaniem i użyciem broni palnej w Polsce w latach 1990-2000* [w:] *Prawne i administracyjne aspekty bezpieczeństwa osób i porządku publicznego w okresie transformacji ustrojowo-gospodarczej*, red. Bednarek W., Pikulski S., Olsztyn 2000, s. 154–159.
- Kawalec R., *Polska z reguły zbrojna, czyli o tradycji posiadania broni*, http://www.wiadomosci24.pl/arttykul/polska_z_reguly_zbrojna_czyli_o_tradycji_posiadania_broni_224825-2--1-d.html [odczyt: 23 IX 2014 r.].
- Kawalec R., *W obronie broni*, <http://wolnemedi.net/historia/w-obronie-broni/> [odczyt: 1 IV 2015].

- Kieniewicz S., *Powstanie styczniowe*, Warszawa 1972.
- Klochowicz K., *Pistolety Mauser, Dreyse, Steyr, Browning, Colt*, Oświęcim 2014.
- Kobielski S., *Polska broń. Broń palna*, Wrocław 1975.
- Konserwacja broni palnej*, <http://www.just-to-survive.com/2014/03/konserwacja-broni.html> [odczyt: 14 V 2015 r.].
- Konstankiewicz A., *Dorobek naukowy 50-lecia Stowarzyszenia Miłośników Dawnej Broni i Barwy (1957–2007)*, „Studia do dziejów Dawnego Uzbrojenia i Ubioru Wojskowego”, nr 13: 2011, s. 271–299.
- Krakowscy konfidenty Gestapo i SB*, <http://www.frona.pl/blogi/prawda-o-nobliscie/krakowscy-konfidenty-gestapo-i-sb,33101.html> [odczyt: 2 II 2015 r.].
- Kruczek J., *Rusznikarstwo szkoły cieszyńskiej*, Pszczyna 2001.
- Kruk R., *Czy doświadczenia XX wieku spowodują, że kolekcjonerstwo XXI wieku dopracuje się statusu pomocniczej nauki historii – punkt widzenia kolekcjonera*, referat wygłoszony w trakcie seminarium naukowego *Kolekcjonerstwo polskie XX i XXI wieku* 22 listopada 2014 roku w Toruniu (por. <http://kolekcjonerstwo.pl/images/Torun21112014.pdf> [odczyt: 18 V 2015 r.]).
- Kruk R., *Góry i góralszczyzna w kolekcjonerstwie*, http://www.almanachmuszyny.pl/index.php?p=ref_gory [odczyt: 18 V 2015 r.].
- Księga Jubileuszowa Stowarzyszenia Miłośników Dawnej Broni i Barwy*, „Studia do dziejów Dawnego Uzbrojenia i Ubioru Wojskowego”, nr 11: 1997.
- Kto dał broń bandycie*, <http://archiwum.rp.pl/artykul/631046-Kto-dal-bron-bandycie.html> [odczyt: 3 IV 2015 r.].
- Kupisz D., *Połock 1579*, Warszawa 2003
- KWP Katowice – pismo*, <http://bron.iweb.pl/viewtopic.php?t=87472&postdays=0&postorder=asc&start=0> [odczyt: 24 III 2015 r.].
- Latkowski S., Majewski M., *Afera podsłuchowa. Taśmy „Wprost”*, Warszawa 2014.
- Lentowicz Z., *Jeszcze nie sięgamy po broń*, <http://www.ekonomia.rp.pl/artykul/706203,1162552-Polacy-nie-kupuja-karabinow-i-pistoletow.html> [odczyt: 28 IV 2015 r.].
- Leszczyński A., *Jak kula i karabin zmieniły wojnę*, „Ale Historia”, nr 28: 2014, s. 5

- Lewandowski J., *Centralne Laboratorium Kompromitacji Policji*, „Strzał”, nr 1 (117): 2015, s. 6–7.
- Lewandowski J., *Creditcard-Man*, „Strzał”, nr 2 (81): 2010, s. 6–7.
- Lewandowski J., *Oświęcimska rocznica czyli zabezpieczanie przez zakazywanie*, „Strzał”, nr 2–3 (118): 2015, s. 4.
- Lewandowski J., *Pani naczelnik w rozkroku na barykadzie, czyli sejmowa kompromitacja Komendy Głównej Policji*, „Strzał”, nr 2 (81): 2010, s. 4–5.
- Lewandowski J., *Polska mizéria statystyczna*, „Strzał”, nr 1 (57): 2008, s. 3.
- Lewandowski R., *Postępowanie z bronią i amunicją, o której przypadku na rzecz Skarbu Państwa orzekły sądy oraz którą przekazały osoby fizyczne (opinia prawna)*, „Biuletyn Prawny”, nr 32: 2008, s. 13–17.
- Likwidacja szefa UB w Tarnowie – Juliana Świątka*, http://www.tarnowiny.info/zychowska.htm#_Marzec_1946_ [odczyt: 3 III 2015 r.].
- Litwin P., *Polak potrafi! Czyli kurowska robota*, „Strzał”, nr 4 (60): 2008, s. 48–52.
- Lorenc W., Rybińska A., *Kłęska integracji w Europie*, <http://www.rp.pl/artukul/612449.html?print=tak&p=0> [odczyt: 1 IV 2015 r.].
- Lugs J., *Handfeuerwaffen. Systematischer Überblick über die Handfeuerwaffen und ihre Geschichte*, Berlin brw.
- Łabuszewski T., *Bandy reakcyjnego podziemia, czy zbrojne podziemie niepodległościowe*, <http://klub-generalagrota.pl/kg/baza-wiedzy/referaty/639,Bandy-reakcyjnego-podziemia-czy-zbrojne-podziemie-niepodleglosciowe.html> [odczyt: 22 II 2015 r.].
- Mackiewicz M., Ochman M., *Pistolet VIS wz. 35. Zbiory Muzeum Wojska Polskiego w Warszawie*, bmrw.
- Mackiewicz M., *Poszli nasi w bój bez broni ...– uzbrojenie strzeleckie w powstaniu styczniowym*, „Strzał” nr 1–2 (2013), s. 68–80.
- Maj M., *Po ataku na Charlie Hebdo inwigilacja wraca do łask*, http://di.com.pl/news/51267,0,Po_ataku_na_Charlie_Hebdo_inwigilacja_wraca_do_lask-Marcin_Maj.html [odczyt: 2 IV 2015 r.].
- Majer P., *Milicja Obywatelska w systemie organów władzy PRL*, Toruń 2003.
- Majo J., *Policja czasami miewa rację*, „Strzał”, nr 4 (119): 2015, s. 70.

- Majstruk M., *Nowelizacja ustawy o broni i amunicji*, „Broń i Amunicja”, nr 1: 2011
[cyt. za:] http://www.altair.com.pl/magazines/article?article_id=3154 [odczyt:
23 III 2015 r.].
- Makula P., *Broń strzelecka z kolekcji dra Stanisława Wcisły*, Kraków 2005.
- Makula P., *Kreacja obiektu muzealnego na przykładzie zarysu projektu wystawy kolekcji biechanowskiej*, „Muzealnictwo”, nr 50: 2009, s. 190–201.
- Małopolskie Stowarzyszenie Strzelców i Kolekcjonerów Militariów*,
<http://www.militaria.malopolska.pl/> [odczyt: 17 IV 2015 r.].
- Marczak M., *Sondaż: Polacy chcą pożegnania z bronią*,
<http://polska.newsweek.pl/sondaz--polacy-chca-pozegnania-z-bronia,68616,1,1.html> [odczyt: 1 IV 2015 r.].
- Margolin J., *Exclusive: After Westgate, Interpol Chief ponders „Armed Citizenry”*,
<http://abcnews.go.com/Blotter/exclusive-westgate-interpol-chief-ponders-armed-citizenry/story?id=20637341&singlePage=true> [odczyt: 8 IV 2015 r.].
- Matuszewski R., *Pistolety i rewolwery XVI–XIX wieku*, Warszawa 1998.
- Mazur S., *Edukacji strzeleckiej ciąg dalszy*, „Przysposobienie obronne w szkole”, nr 3 (137): 1984, s. 233.
- Moll Cz., *Strzelectwo sportowe. Zarys teorii i metodyki*, Warszawa 1974.
- Mróz M., *Posiadanie broni strzeleckiej przez osoby fizyczne*, „Infos” nr 3(50): 2009, s. 1–4.
- Mróz M., *Posiadanie broni strzeleckiej przez osoby fizyczne: prawo, polityka, praktyka*, „Analizy Biura Analiz Sejmowych”, nr 7 (15): 2009.
- Muzeum pełne broni. Nie miało żadnych pozwoleń?*,
<http://www.lublin112.pl/muzeum-pelne-broni-mialo-zadnych-pozwolen/>
[odczyt: 19 V 2015 r.].
- Na plebanii znaleziono broń*, <http://limanowa.in/wydarzenia/news,7732.html> [odczyt:
19 V 2015].
- Naga broń*, „Gazeta Wyborcza” nr 81 z dnia 7 IV 1997 r., s. 4.
- Nasze zbiory – katalog – broń*, <http://www.militaria.malopolska.pl/forum/index.php?topic=101.0> [odczyt: 24 IV 2015 r.].
- Nie jesteśmy terrorystami*, <http://bilgoraj.com.pl/nie-jestesmy-terrorystami,6,5908,n.html> [odczyt: 19 V 2015 r.].

- Nie zabiorą pistoletów*, „Łowiec Polski”, nr 3: 2012, s. 40–41.
- Nielegalne kolekcje broni*, <http://www.policja.pl/pol/aktualnosci/24666,Nielegalne-kolekcje-broni.print> [odczyt: 19 V 2015 r.].
- Nielegalny arsenał pod muzeum*, <http://www.policja.pl/pol/aktualnosci/61963,dok.html> [odczyt: 19 V 2015 r.].
- Niszczenie broni jest przestępstwem*, <http://odkrywca.pl/niszczenie-broni-jest-przestepstwem,647238.html> [odczyt: 18 V 2015 r.].
- Ogrodzki P., *Zagrożone kolekcje, zagrożeni kolekcjonerzy*, „Cenne, Bezcenne, Utracone”, nr 2: 2012, s. 28–31.
- Pietraszewski M., *Skandal w policji. Kradli i sprzedawali broń*, http://wiadomosci.gazeta.pl/wiadomosci/1,126765,6645571,Skandal_w_policji__Kradli_i_sprzedawali_bron.html [odczyt: 3 IV 2015 r.].
- Pietrzyk M., *Dostęp do broni. Unia szykuje nowe ograniczenia*, <http://wgospodarce.pl/informacje/12563-dostep-do-broni-unia-szykuje-nowe-ograniczenia> [odczyt: 1 IV 2015 r.].
- Pistolet przestępcy należał do policji*, „Gazeta Wyborcza” wydanie Bydgoszcz, nr 201 z 8 IX 2009 r., s. 3.
- Pistolet z dedykacją*, <http://www.dziennikpolski24.pl/artykul/1969096,pistolet-z-dedykacja,id,t.html?cookie=1> [odczyt: 16 IV 2015 r.].
- Pistolety/rewolwery*, http://serwer1352214.home.pl/kolekcjonerska.com.pl/kolekcjonerska.com.pl/Pistolety_rewolwery.html [odczyt: 14 V 2015 r.].
- Podoski J., *Pistolet w walce i sporcie*, Warszawa 1935.
- Podsiedlik P., *Zagadnienia administracyjno-prawne posiadania broni palnej w Polsce. Posiadanie broni palnej w ujęciu ewolucyjnym*, Katowice 2010.
- Policjanci z Katowic okradli policyjny magazyn broni*, <http://www.dziennikzachodni.pl/artykul/314205,policjanci-z-katowic-okradli-policyjny-magazyn-broni,id,t.html?cookie=1> [odczyt: 25 III 2015 r.].
- Ponowny proces ws. sprzedaży broni na portalu aukcyjnym*, <http://m.onet.pl/wiadomosci/olsztyn,83bj1> [odczyt: 23 III 2015 r.].
- Postulaty programowe*, <http://narodowcy2014.pl/wp-content/uploads/2014/05/Postulaty-program-RN-2014.05.03.pdf> [odczyt: 15 IV 2015 r.].

- Poznaniak W., *Spoleczno-psychologiczne aspekty posiadania broni*, „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny, Socjologiczny”, nr 2: 2003, s. 265–277.
- Pozwolenie na broń według nowych zasad?*, <http://isp.policja.pl/isp/aktualnosci/4841,Pozwolenie-na-bron-wedlug-nowych-zasad.html> [odczyt: 27 IV 2015 r.].
- Prof. Piotr Gliński o kryzysie Unii Europejskiej*, <http://blogpress.pl/node/16007> [odczyt: 1 IV 2015 r.].
- Przechowywanie*, <http://www.romb.org.pl/?id=133> [odczyt: 23 III 2015 r.].
- Pytanie na śniadanie*, TVP 2, 22 IV 2015 r., Wypowiedź A. Resich-Modlińskiej i M. Czubaszek na temat kandydatury prezydenckiej M. Kowalskiego.
- Rajewski S., *Broń. Niewygodna prawda*, <http://wiadomosci.dziennik.pl/swiat/artykuly/420234,bron-niewygodna-prawda.html> [odczyt: 2 IV 2015 r.].
- Remington Model 4 Rolling Block Ustawa/depozyt/problem*, <http://bron.iweb.pl/viewtopic.php?t=60628&highlight=bro%F1+znaleziona> [odczyt: 28 IV 2015 r.].
- Rotter L., *Bractwa kurkowe w Polsce. Mundury – stroje – emblematy – insygnia. Leksykon*. Kraków 2013.
- Rozmowa z inspektorem mgr. Adamem Mularzem Komendantem Stołecznym Policji*, „Strzał”, nr 12 (68): 2008, s. 8.
- Ruczkowski P., *Decyzja w sprawie pozwolenia na broń*, http://www.ksiegarnia.lexisnexis.pl/gfx/lexisnexis/userfiles/files/decyzja_w_sprawie_pozwolenia_na_bron.pdf [odczyt: 4 XII 2014 r.].
- Rybicki P., Salamonik P., Szadzewicz S., Winnicki G., *Podstawowe zasady użytkowania broni palnej krótkiej*, Słupsk 2015.
- Rzymkowski T., *Dostęp do broni palnej w Polsce. Ekskluzywny przywilej, czy prawo obywatela do obrony* [w:] *Człowiek – jego prawa i odpowiedzialność*, red. Tabaszewski R., Lublin 2013, s. 95–106.
- Sądowy spór o sprzedaż broni*, <http://ro.com.pl/sadowy-spor-o-sprzedaz-broni/01102308> [odczyt: 23 III 2015 r.].
- Sbirkowe zbrane*, <http://www.rehak-lov.com/m11-sbirkove-zbrane/> [odczyt: 14 V 2015 r.].
- Sczaniecki M., *Powszechna historia państwa i prawa*, Warszawa 1994.

- Sękowski J., *Konserwacja broni białej z elementami bronioznawstwa*, Warszawa 2008.
- SLD ma nowego wroga – to broń palna*, <http://news.money.pl/artykul/sld;ma;nowego;wroga;-;to;bron;palna,13,0,698637.html> [odczyt: 15 IV 2015 r.].
- Smalewski J. S., *Pod komendą Łupaszkii. W szponach sowieckiej zdrady*, bmv 2013.
- Sobczak A. K., *Produkcja i naprawy uzbrojenia w polskich organizacjach zbrojnych*, Pułtusk 2008.
- Spotkanie z kombatantem*, <http://www.liceumprywatne.pl/Walega.htm> [odczyt: 16 IV 2015 r.].
- Spotkanie z Waldemarem Nowakowskim*, <http://kolekcjonerzy.org/spotkanie-z-waldemarem-nowakowskim/> [odczyt: 17 IV 2015 r.].
- Stankiewicz H., *Przemiany zachodzące w prywatnym sektorze ochrony w Polsce*, „Nauki Społeczne”, nr 2(8): 2013, s.241–253.
- Stowarzyszenia o charakterze strzeleckim i kolekcjonerskim w Polsce*, <http://www.romb.org.pl/?id=118> [odczyt: 17 IV 2015 r.].
- Strzelnice w Krakowie*, <http://www.militaria.malopolska.pl/forum/index.php?PHPSESSID=qjg27tdnk42h1upa8h76v7cm1&topic=170.0> [odczyt: 28 XII 2014 r.].
- Szadkowski M., *Czy interes społeczny przemawia za większą ilością legalnej broni?*, <http://gunblog.eu/2014/08/czy-interes-spoeczny-przemawia-za-wieksza-iloscia-legalnej-broni/> [odczyt: 2 IV 2015 r.].
- Szadkowski M., *MSW znowu miesza w rozporządzeniu*, <http://gunblog.eu/2014/02/msw-znowu-miesza-w-rozporzadzaniu/> [odczyt: 27 IV 2015 r.].
- Szafraniec M., *Przekroczenie granic obrony koniecznej w polskim prawie karnym*, Zakamycze 2004.
- Szczepaniec M., *Rola mediów w kształtowaniu opinii społecznej na temat zjawiska przestępczości*, „Kwartalnik Krajowej Szkoły Sądownictwa i Prokuratury”, nr 3 (6): 2012, s. 23–30.
- Szymański J., *Nauki pomocnicze historii*, Warszawa 2001.
- Szymczak J., *Początki broni palnej w Polsce (1383-1533)*, Łódź 2004.
- Ścigany za niewinność*, <http://bron.iweb.pl/printview.php?t=112621&start=0&sid=e92b708514df218fb069008bd0e233fd> [odczyt 23 III 2015 r.].

- Tazbir J., *Kultura szlachecka w Polsce. Rozkwit – upadek – relikty*, Poznań 2013.
- Terror kryminalny w służbie rządu miłości*, „Strzał”, nr 8 (64): 2008, s. 6–7.
- Toczek E., *Prawo do posiadania i noszenia broni palnej w ustawodawstwie francuskim*, <http://biurose.sejm.gov.pl/teksty/i-508.htm> [odczyt: 17 XI 2014 r.].
- Turczyn A., *Broń palna samoczynna dla kolekcjonerów?*, <http://trybun.org.pl/2015/03/19/bron-palna-samoczynna-dla-kolekcjonerow/> [odczyt: 17 IV 2015 r.].
- Turczyn A., *Gorzów ...*, „Arsenał”, nr 7 (112): 2014, s. 18–20.
- Turczyn A., *Kandydat na urząd Prezydenta RP Andrzej Duda odpowiedział*, <http://trybun.org.pl/2015/03/22/kandydat-na-urząd-prezydenta-rp-andrzej-duda-odpowiedzial/> [odczyt: 15 IV 2015 r.].
- Turczyn A., *Kandydat na urząd Prezydenta RP Marian Kowalski odpowiedział*, <http://trybun.org.pl/2015/03/24/kandydat-na-urząd-prezydenta-rp-marian-kowalski-odpowiedzial/> [odczyt: 15 IV 2015 r.].
- Twardoch Sz., *Zabawy z bronią, czyli co każdy duży chłopiec wiedzieć powinien!*, Dębogóra 2009.
- UE – kolejne plany mające ograniczyć dostęp do broni palnej*, <http://woodlandrangers.wmasg.pl/pl/news/show/554113?highlight=UE> [odczyt: 25 III 2015 r.].
- UE nasila walkę z przestępstwami z użyciem broni palnej*, http://europa.eu/rapid/press-release_IP-13-980_pl.htm [odczyt: 1 IV 2015 r.].
- Unijna komisarz dla SE.pl: Za dużo ludzi ginie od broni. Czas działać!*, http://www.se.pl/wiadomosci/opinie/unijna-komisarz-dla-sepl-za-duzo-ludzi-ginie-od-broni-czas-dzialac_364630.html [odczyt: 1 IV 2015 r.].
- W jaki sposób oficer ma bronić swego honoru?*, „Polska Zbrojna”, nr 306: 1925, s. 3.
- Warecka K., *Strassburg: powstaniec warszawski nie powinien być ścigany za trzymanie broni*, <http://www.lex.pl/czytaj/-/artykul/strasburg-powstaniec-warszawski-nie-powinien-byc-scigany-za-trzymanie-broni?refererPlid=68467180> [odczyt: 24 III 2015 r.].
- Weiler W., *Vis sila polskiej legendy*, „Strzał”, nr 1 (2008), s. 41-47.
- Wejtko W., *Honor oficera*, „Polska Zbrojna”, nr 84: 1922, s. 2.
- Wezwanie w trybie art. 83 par. 1 kpa*, <http://bron.iweb.pl/viewtopic.php?t=68266> [odczyt: 27 IV 2015 r.].

- Węgrzyn M., *Totalitaryzm europejski – niemożliwa możliwość?*, <http://prawica.net/28197> [odczyt: 2 IV 2015 r.].
- Wiadomości z 2012 r.*, <http://www.romb.org.pl/?id=85> [odczyt: 8 IV 2015 r.].
- Wieliński B. T., *Merkel laje emigrantów*, http://wyborcza.pl/1,76842,8525307,Merkel_laje_imigrantow.html [odczyt: 1 IV 2015 r.].
- Wielka Brytania – krytyczna analiza rządowych statystyk, broń palna, przestępczość*, <https://libertarianizm.net/threads/wielka-brytania-krytyczna-analiza-rzadowych-statystyk-bron-palna-przestepczosc.4276/> [odczyt: 2 IV 2015 r.].
- Wilinbachow W. B., *Wynalezienie prochu i początki jego zastosowania do celów wojennych* [w:] „*Studia i materiały do historii wojskowości*”, 1960: t. 6, z. 1, s. 293–304.
- Wilk R., *Broń w Polsce 2013*, „*Broń i Amunicja*”, nr 1: 2014, s. 42–44.
- Winiecki K., *Pistolety maszynowe z II wojny*, „*Broń i Amunicja*”, nr 3: 2012, s. 30–45.
- Wisner H., *Władysław IV Waza*, Wrocław 2009
- Wolfram J., *Broń strzelecka armii niemieckiej 1871–1945. Część I. Pistolety i rewolwery*, Gdańsk 2007.
- Wolfram J., *Pistolet służbowy P.08 Parabellum*, Warszawa 2005.
- Wójcikiewicz J., *Posiadanie broni palnej przez obywateli*, Warszawa – Kraków 1999.
- Wypadki z udziałem broni palnej*, <http://www.bronsportowa.org/wypadki.html> [odczyt: 3 IV 2015 r.].
- Wyskoki WPA KWP, <http://www.romb.org.pl/?id=97> [odczyt: 14 V 2015 r.].
- Z *Zeszytów Historycznych WiN-u*, <http://podziemiezbrojne.blox.pl/2011/01/Z-Zeszytow-Historycznych-WiN-u-1-czesc-35.html> [odczyt: 3 III 2015 r.].
- Zachuta L., *Krakowski Oddział Stowarzyszenia Miłośników Dawnej Broni i Barwy (1999–2009)*, „*Studia do Dziejów Dawnego Uzbrojenia i Ubioru Wojskowego*”, nr 13: 2011, s. 245–270.
- Zachuta L., *Zawieszenia białej broni. O noszeniu białej broni bocznej*, Kraków 1992.
- Zadora P. B., *Parlamentarna epopeja*, „*Strzał*” nr 1 (90): 2011, s. 4–9.
- Zajder M., *Przestępczość w okresie transformacji* [w:] *Prawne i administracyjne aspekty bezpieczeństwa osób i porządku publicznego w okresie transformacji*

ustrojowo–gospodarczej, red. Bednarek W., Pikulski S., Olsztyn 2000, s. 232–242.

Zakup amunicji do broni kolekcjonerskiej <http://bron.iweb.pl/viewtopic.php?t=91709> [odczyt: 23 III 2015 r.].

Zdarzenie drugie, <http://www.romb.org.pl/index.php?id=116#2> [odczyt: 23 III 2015 r.].

Zdarzenie drugie, <http://www.romb.org.pl/index.php?id=125> [odczyt: 2 IV 2015 r.].

Zdarzenie pierwsze, <http://www.romb.org.pl/index.php?id=103> [odczyt: 24 III 2015 r.].

Ziemkiewicz R. A., *Syndrom GMO*, <http://dorzeczy.pl/id,5257/Syndrom-GMO.html> [odczyt: 25 III 2015].

Żychowski M., *Ludwik Mierosławski 1814–1878*, Warszawa 1963.

Żygulski Z., *Broń* [w:] *Poradnik polskiego kolekcjonera*, red. Gawęł Ł., Kraków brw, s. 277–306.

Żygulski Z., *Broń jako dzieło sztuki*, Kraków 1969.

Żygulski Z., *Polska. Broń wodzów i żołnierzy*, Kraków brw.

Aneks:

Słownik terminów bronioznawczych użytych w pracy

Arkebuz	Długa gładkolufowa broń palna o kalibrze 10–20 mm, używana od XV do XVII wieku.
Boczny zapłon	Rodzaj zapłonu amunicji do broni palnej, w którym masa inicjująca wprasowana jest kryzę łuski.
Broń biała	Rodzaj broni służącej do walki wręcz, nie posiadająca zdolności miotania pocisków na odległość.
Broń odprzodowa	Broń palna ładowana od strony wylotu lufy.
Broń odtylcowa	Broń palna ładowana od strony wlotu lufy, do zrealizowania czego niezbędny jest zamek zamykający wlot lufy po jej załadowaniu.
Broń palna	Broń zdolna do miotania pocisków na odległość siłą gazów powstających ze spalania materiału miotającego.
Centralny zapłon	Rodzaj zapłonu amunicji do broni palnej, w którym masa inicjująca umieszczona jest pośrodku denka łuski.
Iglicówka	Odtylcowy karabin iglicowy, w którym iglica zakończona długim grotem iglicznym przebija papierową łuskę ze spłonką w środku.
Janczarka	Lekka strzelba z długą lufą ze stali damasceńskiej o dużym kalibrze, używana w XVII–XVIII wieku.
Krócica	Odprzodowa broń palna z krótką lufą i zamkiem skałkowym

lub kapiszonowym, z uwagi na niewielkie rozmiary używana głównie do samoobrony.

Kryza	Część łuski naboju w jej dennej części zapewniająca ustalone położenie w komorze naboju oraz umożliwiającą ekstrakcję pustej łuski po strzale.
Muszkiet	Gładkolufowa, odprzodowa długa broń palna o kalibrze 13–25 mm, używana od XVI do XIX wieku.
Nabój zespolony	Rodzaj amunicji do broni palnej, w której pocisk, materiał miotający i inicjujący połączone są w jedną całość.
Pistolet	Ręczna broń palna o krótkiej lufie.
Pocisk ekspansywny	Rodzaj pocisku, który rozszerzając się w początkowej fazie przelotu przez lufę nie ulega skróceniu.
Pocisk kompresyjny	Rodzaj pocisku, który pod wpływem ciśnienia gazów prochowych ulega ściśnięciu i skróceniu dzięki głębokim rowkom znajdującym się na jego powierzchni bocznej.
Rewolwer	Broń palna wielostrzałowa, w której funkcję magazynka pełni zespół komór naboju w postaci obrotowego bębna.
Rusznica	Długa broń palna, początkowo bez zamka, a następnie z zamkiem lontowym lub kołowym, używana od połowy XIV do początku XVII wieku.
Rusznikarz	Rzemieślnik zajmujący się wyrobem, naprawą i konserwacją broni palnej.

Spłonka	Część naboju w postaci niewielkiej miedzianej lub mosiężnej puszki wypełnionej materiałem inicjującym, który pobudzony bodźcem mechanicznym powoduje zapłon materiału miotającego.
Sztucer	Długa broń palna o lufie gwintowanej używana w myślistwie i wojsku.
Zamek kapiszonowy	Rodzaj zamka w ręcznej broni palnej odprzodowej, w którym odpalenie następuje za pomocą kapiszona - miedzianej puszki wypełnionej piorunianem rtęci.
Zamek kołowo-krzosowy	Rodzaj zamka w ręcznej broni palnej odprzodowej, w którym odpalenie następuje od iskier powstających w wyniku tarcia szorstkiego koła napędzanego sprężyną o piryt.
Zamek lontowy	Rodzaj zamka w ręcznej broni palnej odprzodowej, w którym odpalenie następuje na skutek zetknięcia się zapalonego lontu z prochem w panewce.
Zamek skałkowy	Rodzaj zamka w ręcznej broni palnej odprzodowej, w którym odpalenie następuje od iskry powstającej wskutek uderzenia krzemienia o krzesiwo.